

فعالیت‌های قرآنی جامعه معلولان

به کوشش: محمد نوری

دفتر فرهنگ معلولین
دارالتقاة للمعوقین
Handicap Cultural Center

دفتر فرهنگ معلولین
دارالثقافة للمعوقين
Handicap Cultural Center

فعالیت‌های قرآنی جامعه معلولان

به‌کوشش: محمد نوری

زیرنظر: محمد علی کوشا

نوبت چاپ: اول، تابستان ۱۳۹۵

ناشر: دفتر فرهنگ معلولین

قم، بلوار محمدامین، خیابان گلستان، کوچه ۱۱، پلاک ۴

تلفن: ۰۲۵-۳۲۹۱۳۴۵۲ فکس: ۰۲۵-۳۲۹۱۳۵۵۲ همراه: ۰۹۱۲۵۵۲۰۷۶۵

www.HandicapCenter.com , info@handicapcenter.com

فهرست

۷	مقدمه
۱۱	فصل نخست: ادوار پیشین
۱۳	سیره نبوی و جذب معلولین
۱۵	جایگاه و اهمیت قرائت
۱۶	قرآنیان نخبه
۳۳	نتیجه‌گیری
۳۵	فصل دوم: نهادهای قرآنی
۳۷	دارالحفاظ
۳۹	دارالقرآن الکریم
۳۹	دارالقرآن سازمان تبلیغات اسلامی
۴۰	دارالقرآن نیروی مقاومت بسیج
۴۰	دارالعلم مفید
۴۱	مراکز ویژه معلولان
۴۳	فصل سوم: جلسات قرآنی
۴۵	گرایش روز افزون به قرآن
۴۷	فاز جدید جلسات قرآنی
۴۹	حسین گل‌بیدی و کانون جهان اسلام
۵۳	گسترش فهم قرآنی
۵۵	نخستین مسابقات قرآنی نایینایان
۵۷	فصل چهارم: انعکاس فعالیت‌های قرآنی معلولان در اسناد دولتی
۵۹	تاریخچه مسابقات قرآنی
۶۱	گزارش فعالیت‌های قرآنی
۶۳	نگاهی به کتاب کارنامه قرآنی جمهوری اسلامی ایران
۶۷	یادی از معلولان در سه مورد
۶۹	نمایشگاه قرآن کریم در استان هرمزگان در بندرعباس و استان یزد
۶۹	گزارش تفصیلی ۲۵ نمایشگاه قرآن
۷۰	یادی از معلولین در یک مورد

کتاب گزارش جشن رمضان ۹۴	۷۱
کتاب گزارش عملکرد وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ۸۴-۸۹	۷۲
عبرت آموزی	۷۳
فصل پنجم: فعالیت‌های قرآنی مردمی	۷۵
تا سال ۵۷: پیش از پیروزی انقلاب	۷۷
سال ۵۸ به بعد: پس از پیروزی انقلاب	۷۹
آموزش قرآن به ناشنوایان برای نخستین بار در تبریز	۸۰
معلولین ذهنی و قرآن	۸۱
فعالیت‌های قرآنی در اصفهان	۸۱
فعالیت‌های قرآنی در شیراز	۸۹
نشریات قرآنی	۹۹
فصل ششم: فعالیت‌های قرآنی دولتی	۱۰۳
طرح تلفنی حافظ قرآن شوید	۱۰۵
مسابقات قرآن خانواده‌های بهزیستی	۱۰۵
مسابقات قرآنی کشوری و شهری	۱۰۷
نمایشگاه قرآن و معلولان	۱۱۲
اتاق قرآن در مهد کودک‌ها	۱۱۲
قرآن به خط بریل	۱۱۳
تفاهم نامه برای گسترش فعالیت قرآن	۱۱۴
مهم‌ترین فعالیت قرآنی	۱۱۵
فعالیت‌های بهزیستی در شهر قم	۱۱۸
کارنامه قرآنی سازمان بهزیستی	۱۲۰
مأموریت‌های بهزیستی	۱۲۶
بهزیستی دستگاه برتر قرآنی	۱۳۰
فصل هفتم: شورای عالی قرآن و عترت	۱۳۳
شاکله و ترکیب	۱۳۵
تاریخ تأسیس	۱۳۶
آسیب شناسی	۱۴۱
یک جلسه در شورای عالی قرآن	۱۴۶

۱۵۷	فصل هشتم: مسابقات بین المللی
۱۵۹	آغاز و پیشینه
۱۶۱	مشارکت در نظریه پردازی و تحلیل
۱۶۲	دیدگاه حمید محمدی
۱۶۳	دیدگاه انوشیروان محسنی بندپی
۱۷۶	دیدگاه‌های سید مهدی سید محمدی
۱۸۲	دیدگاه سید علی سرابی
۱۸۵	فصل نهم: قرآن برای معلولان
۱۸۷	مشارکت در تولید
۱۸۷	نیازسنجی
۱۸۸	قرآن گویا
۱۸۸	غفلت از قرآن گویا
۱۸۹	ضرورت تحول در قرآن گویا
۱۸۹	قرآن به خط بریل
۱۹۱	تحولات خط بریل در ایران
۲۰۸	آموزشگاه خزائلی
۲۰۹	مؤسسه عصای سفید
۲۰۹	مدرسه شوریده و مدرسه ابابصیر
۲۱۰	بنیاد روشندان اصفهان
۲۲۳	دفتر فرهنگ معلولین
۲۴۱	فصل دهم: ضرورت‌ها و چشم انداز آینده
۲۴۳	آسیب شناسی
۲۴۳	کمبود آثار قرآنی
۲۴۴	تحقیقات اولیه
۲۴۸	ناشنوایان در قرآن
۲۵۵	ورود دیگر اقشار به قرآن
۲۵۶	تکریم معلولان در قرآن
۲۷۳	اسناد و مدارک

مقدمه

از یک سو کثرت و تنوع فعالیت‌های قرآنی معلولان در همه دوره‌ها جریان داشته است. از قرون نخست اسلامی، بسیاری از معلولان در عرصه قرآن و حدیث فعالیت داشته‌اند. از طرف دیگر تنها جامعه‌ای هستند که کمتر به آنها پرداخته و گزارش‌های تاریخی درباره آنها اندک است. هریک از قشرهای اجتماعی مثل معلمان و مربیان، فقیهان و قاضیان در تاریخ اسلام دارای جایگاه خاص هستند و کتاب‌هایی درباره آنها تألیف و عرضه شده است؛ اما درباره قشر معلولان در پانزده قرن گذشته، آثار کمتر عرضه شده است. صفی (درگذشت ۷۶۷ق) تنها کسی است که در سده هشتم قمری دو کتاب مهم درباره نابینایان نوشت و در مقدمه کتابش متذکر شده که این زمان هیچ اثر مستقلی درباره نابینایان تألیف نشده است. بنابراین دو کتاب صفی یعنی نکت العمیان و شعور بالعود تا قرن چهاردهم قمری تنها آثار درباره معلولین است. اما از نیمه دوم سده چهاردهم قمری، آثار درباره معلولین به تدریج گسترش یافته است. حتی در کتب خطی جستجوی نسبی انجام شد و چیزی یافت نشد. یکی از نویسندگان و پژوهشگران وقتی این گزارش را شنید، عکس‌العمل نشان داد و گفت محال است اینگونه باشد. زیرا در منابع تاریخی حتی حیوانات هم مورد توجه بوده‌اند و آثاری درباره آنها عرضه شده است و غیر ممکن است کتاب‌هایی درباره معلولان نباشد. پس از مدتی از او پرسیدم آیا چیزی پیدا کردید. پاسخ گفت: برایم بسیار عجیب و شگفت‌انگیز است که معلولان اینقدر در طول تاریخ مظلوم واقع شده‌اند. درباره وزراء، پادشاهان تا اسب و سگ آثار فراوان تألیف و عرضه شده اما در باب معلولان کم توجهی فاحش وجود دارد.

البته در دوره جدید چند کتاب درباره نابینایان و معلولان به معنای عام عرضه شده است و سیر توجه و اهتمام به این قشر رو به افزایش است. اما توجه به آنان از

جانب مردم و نویسندگان مردمی بیشتر بوده است؛ اما نهادهای رسمی که وظیفه حمایت از اینان را بر عهده دارند، لازم است مستقلاً مطالعه شوند.

این کتاب درصدد آسب شناسی فقط فعالیت‌های قرآنی معلولان است. یعنی می‌خواهیم بدانیم معلولان چه سهمی و چه جایگاهی در فرهنگ قرآنی دارند و سپس ببینیم در طول تاریخ آیا اهتمام و توجهی به آنها بوده است؟ و مهم اینکه در دوره جدید در دولت جمهوری اسلامی وضعیت چگونه است؟ اسنادی که دولت در چند دهه اخیر منتشر کرده، آیا فعالیت‌های قرآنی معلولان را نشان می‌دهد؟ یا نسبت به آنها غفلت کرده و این فعالیت‌ها را به فراموشی سپرده است؟ یا اینکه موضع دیگری دارد؟ این کتاب در چند بخش به پاسخگویی این پرسش‌ها می‌پردازد. و درصدد است نگاهی گذرا به فعالیت‌های قرآنی معلولان داشته باشد. معلولان قرآنی در دو دوره تاریخی یعنی قرون اول اسلامی تا سده چهاردهم و از سده چهاردهم تا کنون یعنی حدود یک قرن اخیر شناسایی و زندگی‌نامه و کارنامه قرآنی آنها گزارش می‌شود. این کتاب مدعی جامعیت و استقراء تام نیست؛ لذا از همه کسانی که اطلاعات هر چند اندک از این موضوع دارند، راهنمایی آنها موجب توسعه پروژه است.

همه کارشناسان معلولین و همه مدیران به هنگام سخنرانی و در مقام سخن، از ضرورت فرهنگ سازی می‌گویند و حل مشکلات معلولین را در گرو فرهنگ سازی می‌دانند. اما حداقل فرهنگ سازی این است که معارفه دو سویه بین جامعه و معلولین پدید آید و یکدیگر را کاملاً بشناسند. فعالیت‌های معلولان در ضبط و نقل روایات معصومین (ع) و سیره نبوی گزارش شود و خادمان فرهنگ قرآنی به مردم معرفی شوند. متأسفانه اینگونه کارها در ادوار گذشته و حتی در دوره کنونی نشده است. با اینکه صدها نابینا، اقلیج و ناشنوا در ضبط و پاسداری از فرهنگ اسلامی کوشا بوده‌اند. به عبارت دیگر معلولان در سیر شکل‌گیری فرهنگ و تمدن اسلامی و تداوم آن مؤثر بوده‌اند.

رابطه دو سویه معلولان و قرآن به فعال‌سازی این جامعه و افزایش مشارکت آنان در جامعه سازی و تمدن سازی آنان کمک کرد. تجربه صدر اسلام در جوامع توسعه یافته جدید اروپایی و امریکایی به کار گرفته شد و آنان هم با برخورد و تعامل انسانی

با معلولان بستر لازم برای مشارکت اجتماعی آنان را فراهم آوردند. اما متأسفانه در ایران و دیگر جوامع اسلامی هنوز، خطمشی به حاشیه راندن معلولان پرترفدار است. برای نمونه کلیسا در غرب، سیاست جذب معلولان را در یک قرن اخیر همواره پی گرفته است. و به واسطه این اقدامش علاوه بر فعال سازی یک قشر وسیع از جامعه هدف؛ خطمشی اجتماعی سازی معلولیت یا به عبارت دیگر ایجاد وظیفه شناسی و حس مسئولیت در آحاد جامعه با تزریق اطمینان و اعتماد نسبت به سیاست‌های حاکمیت را پیگیری و اجرا کرده است؛ این اقدامات، آثار بسیار مهمی در کاهش هزینه‌های دولتی و توزیع هزینه‌ها بر همه جامعه، رفع و حل مشکلات و معلولین را حتمی نموده است. اما در ایران از یک سو، خطمشی دولتی کردن امور معلولان نه اجتماعی سازی معلولیت به معنای واقعی دنبال می‌شود؛ و از دیگر سو چون دولت عملاً توان مالی و مدیریتی و فکری لازم برای حل مشکلات را ندارد، همه یا اکثر معضلات و نابسامانی‌ها، حل نشده باقی مانده‌اند. نتیجه اینکه تنها راه حل همان شیوه‌ای است که قرآن کریم و رسول خدا(ص) در صدر اسلام نسبت به معلولان اجرا کردند و موجب اعتماد سازی و جلب مشارکت عمومی معلولین و جامعه گردید. نتیجه اعتماد متقابل، حضور فعالانه معلولان در خدمت فرهنگ اسلامی در قرون دوم قمری به بعد بود. این دفتر درصدد است نشان دهد خطمشی مطلوب، که در صدر اسلام اجرا شد و بعداً در غرب عملیاتی شد، اینجا پیگیری و اجرایی نشده است.

البته معلولین فعالانه در عرصه‌های قرآنی کوشا هستند. اما لازم است مرم، نخبگان، تشکل‌های مردمی و دستگاه‌های دولتی هم به وظیفه خود عمل کنند، تا تلاش‌های این قشر، نتیجه دهد.

بهر حال فعالیت‌های معلولان در زمینه قرآن و حدیث لازم است مجدداً بررسی شود. اما متأسفانه منابع و اسناد در این زمینه اندک است. از اینرو از همه کسانی که با مشاوره دادن و ارسال اطلاعات ما را یاری کردند. به ویژه از حجة الاسلام والمسلمین سید جواد شهرستانی تشکر می‌نماییم.

فصل نخست: ادوار پیشین

معلولین در سال‌های رسالت محمد مصطفی (ص) جذب اسلام شدند و فداکارانه در بسط خط‌مشی مدنی و فرهنگی و عقیدتی این دین کوشیدند. علت جذب آنان به دین اسلام، بی‌توجهی فرهنگ‌های آن دوره به معلولان و برعکس اهتمام فراوان اسلام به شخصیت و حقوق فردی و اجتماعی آنان بود. وقتی به منابع درباره دو تمدن بزرگ آن زمان یعنی تمدن ایران و تمدن روم نگاه می‌کنیم، هیچ نکته خاص درباره معلولین نمی‌یابیم و این فرهنگ‌ها که در بطن خود تمدن‌های بزرگی را پی‌ریختند و بنیان نهادند در دفاع از معلولین نه نظریه خاص و نه اقدام عملی نداشتند. یا بهتر است بگوییم ما چیزی مشاهده نکرده‌ایم. اما متن مکتوب اسلام یعنی قرآن کریم به صراحت در موارد متعدد به معلولین اهتمام نموده است. در سوره عبس، به دفاع از معلولین در مقابل اشراف و فرهنگ اشرافی برخاسته و به صراحت اقدام و رفتاری علیه معلولان حتی در حد رو برگرداندن از نایبانی پذیرفته نیست و با شدت تمام کسی را که نسبت به یک نایبنا چهره در هم کشیده و ناراحتی نشان داده توبیخ می‌کند.

در قصص انبیاء، کسانی مثل ایوب یا یعقوب که رسالت و نبوت داشتند ولی سال‌هایی از عمرشان را هم با آسیب جسمانی گذراندند، در قرآن به بهترین روش مطرح شده و با آنها کریمانه برخورد می‌کند. همچنین در آیات و سوره دیگر قرآن نسبت به معلولان با احترام یاد شده است. خلاصه قرآن با شیوه منطقی با آنان برخورد داشته و آنان از سال‌های نخست رسالت جذب راه رسول خدا (ص) شدند و فداکارانه در خدمت اهداف پیامبر (ص) قرار گرفتند.

سیره نبوی و جذب معلولین

فعالیت‌های قرآنی در سطح عمومی جامعه چون حفظ، قرائت و تفسیر از دوره رسول خدا(ص) شروع شده و تا کنون تداوم داشته است. زیرا قرآن کریم نخستین متنی است که به مسلمانان توصیه می‌کرد که به قرآن اهتمام داشته باشند:

فَأَقْرءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ.^۱ یعنی هر مقدار می‌توانید و برایتان ممکن است قرآن بخوانید. در آیه دیگر می‌فرماید وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِلاً^۲ یعنی قرآن را با توجه کامل بخوان.

پیامبر خدا به سلمان فارسی درباره قرآن می‌فرماید: یا سلمان المؤمن اذا قرأ القرآن فتح الله عليه ابواب الرحمة فليس شئ بعد تعلم العلم احب الى الله من قراءة القرآن^۳ ای سلمان به هنگام قرائت قرآن، خداوند درهای رحمت را به روی او می‌گشاید. هیچ چیز بعد از آموختن دانش نزد خداوند محبوب‌تر از قرائت قرآن نیست. نیز فرموده است: خیارکم من تعلم القرآن و علمه. بهترین شما کسی است که قرآن را آموخته و آموزش دهد.^۴

ممکن است کسی پرسد آیا در دوره رسول خدا(ص)، نابینایانی در آن منطقه زندگی می‌کرده‌اند؟ در پاسخ باید گفت بله حتی در میان مشاهیر، عده‌ای قابل توجه زندگی می‌کرده‌اند. اسامی برخی از آنها به این شرح است: «زُهرة بن کلاب بن کعب بن مروة»، «عبدالمطلب بن هاشم»، «العباس بن عبدالمطلب»، «عبدالله بن عباس»، «أمیة بن عبد شمس»، «الحکم بن العاص»، «ابوسفیان بن حرب»، «الحارث بن عباس بن عبدالمطلب»، «مُطعم بن عدی بن نوفل بن عبد مناف»، «ابوبکر بن عبدالرحمن بن الحارث بن هشام بن المغرة»، «عتبة بن مسعود الهذلی»، «ابو احمد بن جَحیش بن مسعود الاسدی»، «جابر بن عبدالله

۱. سوره مزمل، آیه ۲۰.

۲. سوره مزمل، آیه ۴.

۳. کنز العمال، ج ۱، حدیث ۲۲۹۴.

۴. بحار الانوار، ج ۲، ص ۱۸۶.

الانصاری»، «عبدالله بن أرقم»، «البراء بن عازب»، «حسان بن ثابت»، «قتادة بن النعمان»، «ابوأسيد الساعدي»، «قتادة بن دعامة»، «دريد بن الصمة الجشمي» (نابینا در جنگ حنین شرکت کرد و کشته شد)، «مخرمة بن نوفل الزهري»، «الفاكه بن المغيرة المخزومي» و «خزيمة بن خازم النهشلي».^۱

با گسترش اسلام و نفوذ اسلام در مناطق دور از مکه و مدینه و حتی غیر عرب، نیاز به قواعد و ضوابطی برای قرائت و درست خواندن قرآن و حتی احادیث بسیاری ضروری می‌نمود. در دوره رسالت به توصیه رسول خدا(ص) فعالیت‌ها به صورت شفاهی بود ولی کم‌کم کتاب‌ها و رساله‌هایی در این باره نوشتند. گویا ایرانیان در زمینه تجوید و قرائت پیش‌تاز بودند. از جمله نخستین آثار کتاب موسی ابن عبیدالله (درگذشت ۳۲۵ق) است. نابینایان و معلولین هم در این زمینه آثاری داشته‌اند، مولی مختار اعمی قاری اصفهانی رساله‌ای به نام درج المضامین درباره تجوید و قرائت قرآن نگاشت. آقا بزرگ درباره او می‌نویسد:

درج المضامین منظومه فی التجوید فارسیه نظمها المولی مختار القاره الاعمی الاصفهانی. فرغ منه ق ۹۴۹.^۲

این کتاب چند شرح دارد: درر نثار در شرح تجوید ملامختار (قاری اعمی اصفهانی)؛ در واقع درر نثار شرح بوستان است و بوستان شرح منظوم درج المضامین می‌باشد. نویسنده درر نثار همان ناظم بوستان است. ولی بوستان به نظم و در شرح درج المضامین از شیخ علی بن مولی محمدجعفر استرآبادی معروف به شریعتمدار (درگذشت ۱۳۱۵ق) ساکن تهران است. در ۱۲۸۰ق از نگارش بوستان فارغ شده است. درر نثار همراه بوستان در ایران منتشر شده است.^۳

آقا بزرگ در جای دیگر از او به شیخ علی شریعتمداری یاد کرده است.^۴ به هر

۱. نکت الهمیان صفدی، ص ۴.

۲. الذریعه، ج ۸، ص ۵۹.

۳. همان، ج ۳، ص ۱۵۵-۱۵۶.

۴. همان، ج ۸، ص ۱۳۹.

حال شریعتمدار ابتدا شرح منظومی به نام بوستان بر درج المضامین نوشته، سپس آن را شرح کرده و نامش را درر نثار گذاشته است. دو شرح دیگر در الذریعه برای درج المضامین معرفی شده است.^۱

جایگاه و اهمیت قرائت

مستشرقین بعضاً مدعی هستند اسلام به زور شمشیر توسعه یافت ولی اسناد و مدارک گویای این است که بسیاری از مشرکین یا افراد مردد با شنیدن صدای زیبای رسول خدا(ص) و شنیدن قرائت قرآن کریم به اسلام می‌گرویدند. یعنی هنر و جاذبه‌های هنری کلام الهی مردم را جذب اسلام می‌کرد.

درباره قرائت قرآن، روایاتی از پیشوایان دین رسیده است که فرموده‌اند:

۱) قرآن را با الحان و اصوات عربی بخوانید و از الحان اهل فسق و معاصی پرهیزید. (روایت امام صادق(ع) به نقل از پیامبر اکرم(ص)، وافی، ج ۲/۲۶۷).

۲) قرآن را با ترجیع باید خواند اما از ترجیع غنا و حرام باید پرهیز نمود. (همان؛ وسائل الشیعة، ج ۴/۸۵۹).

۳) قرآن را باید با صوت خوش و صدای بلند قرائت کرد. (وسائل الشیعة، ج ۲/۸۵۸).

در این باره روایت‌های زیادی رسیده است که در منابع روایی ذکر شده است.

تاریخچه قرائت قرآن. بدیهی است مؤسس هنر قرائت قرآن، شخص رسول الله(ص) می‌باشد. زیرا ایشان امر به زیبا خواندن و استفاده از صوت و لحن زیبا در قرائت قرآن فرموده‌اند. پس از ایشان امیرالمؤمنین علی(ع)، عبدالله بن مسعود و ائمه اطهار از جمله امام سجاد(ع) جزو قاریان خوش آواز قرآن بوده‌اند. در روایتی از حضرت امام رضا(ع) آمده است: حضرت علی بن الحسین(ع) قرآن می‌خواند، شخصی از نزدیک ایشان عبور می‌کرد و از زیبایی صوتش مدهوش می‌شد. (وسایل الشیعة، ج ۴/۸۵۹).

به نقل از بعضی کتب رجالی، اولین کسی که قرآن را با الحان موجود در زمان

حاضر، قرائت کرده شخصی به نام عبیدالله بن ابی بکره الثقفی معروف به «ابی حاتم» بوده است. او در قرن اول قمری می‌زیسته است و حدود سال هشتاد هجری فوت کرده و جزو طبقه سوم از تابعین بوده است. وی منصب قضاوت شهر بصره را به عهده داشته است. غیر از پیامبر اکرم (ص)، امام علی (ع) و فرزندان و نوادگان حضرت در هنر قرائت استاد بودند. برای نمونه زید بن علی (ع) فرزند امام زین العابدین بن علی بن الحسین بن علی بن ابیطالب (ع) معروف به زید شهید از بزرگترین فصحا، و خطبای بنی هاشم و مشاهیر مفسران شیعه، کتابی در یک جلد درباره قرائت قرآن کریم بر اساس قرائت جدش امیرالمؤمنین علی (ع) روایت کرده است.

قرآنیان نخبه

در تاریخ اسلام شخصیت‌های بسیاری بوده‌اند که به رغم نابینایی یا ناشنوایی یا داشتن نوعی معلولیت در اعضای حرکتی، خدمات بزرگی به فرهنگ اسلامی نموده و در توسعه فرهنگ اسلامی مشارکت داشته و در پیدایش تمدن مسلمانان بسیار کوشا بوده‌اند. درصدد هستیم اینان را در یک جلد کتاب مستقل معرفی کنم ولی اینجا چند تن از آنان معرفی می‌شوند.

ابراهیم بن محاسن

ابراهیم بن محاسن، بن حسان القضاء، أبو إسحاق، نابینا، اهل «قصر قضاء» از نواحی «شهرابان» از کودکی در بغداد خادم بود. قرآن را در بغداد حفظ کرد. یکی از قاریان دار الخلافة شد. مردم از شعرش بهره مند شدند.

احمد بن علی ابو نصر

احمد بن علی بن حسین بن عیسی، ابونصر المایورگی، قاری نابینا، از ابو عمرو و محمد بن محمد بن صابر و ابو سعید خلیل بن احمد و ابو احمد حاکم بخاری، حدیث شنید. وی فردی بسیار صادق و ثقه بود. در سال ۳۴۲ هـ ق دیده به جهان گشود و در سال ۴۰۳ هـ دستش از دنیا کوتاه شد.

احمد بن علی ابوالعباس

احمد بن علی بن احمد، ابوالعباس، اهل «بردان»، نابینا و قاری، در دوران

کودکی به بغداد رفت و در آنجا قرآن را حفظ کرد و قرائت و حفظ خود را تقویت نمود. در «واسط» [کوت امروزی عراق] برعلی ابن باقلانی و دیگران، قرائت کرد. وی به امر تجوید قرآن پرداخت تا جایی که او را با اجرای نیک و صدای رسایش توصیف می‌کردند. او حتی حروف متباین را نیز حفظ کرده بود. در روستاها سخنرانی می‌کرد. هنگام برگزاری نماز تراویح، قرائت های شاذ و نادر و مکروه را برای دست یابی به منافع دنیوی، در محراب قرائت می‌کرد. ابن نجار در کتاب خود ذیل واژه بغداد گفته است: آن کار را به خاطر دینش انجام نمی‌داد. وی در سال ۶۲۱هـ.ق در گذشت.

احمد بن غالب

احمد بن غالب بن ابو عیسی بن شیخون الابرودی، ابوالعباس، نابینا، معروف به جبایی، از دوران کودکی به بغداد رفت. در آنجا به حفظ قرآن روی آورد. قرآن را با روایات گوناگون بر عبدالله بن علی بن احمد الخیاط، قرائت کرد و از او و سعد الخیر، بن محمد الانصاری و گروهی دیگر از عالمان، حدیث شنید. علم فقه را نزد احمد بن البکروس آموخت و از این طریق به منفعتی شایسته دست یافت. پس از مرگ ابن بکروس، جانشین او در مدرسه و مسجدش شد. سرانجام در سال ۵۷۴هـ.ق به رحمت ایزدی پیوست.

احمد بن محمد المرندي

احمد بن محمد مرندي، نابینا، قاری، اهل بغداد، عالم به تفسیر و احکام و تعبیر خواب بود. زمانی که از موصل می‌گذشت در راه بر زمین افتاد، تشنج کرد و به طور ناگهانی سال ۵۴۹هـ.ق درگذشت.

احمد بن یوسف

احمد بن یوسف بن حسن بن رافع، ابوالعباس موصلی، امام، علامه، زاهد بزرگ، ملقب به موفق الدین، در سال ۵۹۱ یا ۵۹۰هـ.ق در بکواشه، یکی از قلعه‌های موصل به دنیا آمد و در سال ۶۸۰هـ.ق از دنیا رفت. قرآن را از پدر آموخت و به امر قرائت مشغول شد. سرانجام در انواع قرائت و تفسیر و علوم عربی و علوم اخلاقی مهارت بسیاری به دست آورد. از ابوالحسین بن روزه، حدیث و روایت شنید. به شام هجرت کرد و نزد سخاوی و سایرین به یادگیری علوم پرداخت. سپس به حج رفت. از بیت المقدس دیدن کرد. سپس به دیار خویش بازگشت خود را وقف عبادت کرد.

وی از لحاظ پارسیایی، درستکاری، راستگویی و انقطاع الی الله، بی نظیر بود. پادشاه و غیر پادشاه به دیدنش می‌رفتند اما به آن‌ها اهمیت نمی‌داد. به پایشان بلند نمی‌شد. از آن‌ها هدیه ای نمی‌پذیرفت. از کشف و کرامات بسیاری برخوردار بود. حدود بیست سال قبل از مرگش نابینا شد. دو تفسیر الکبیر و الصغیر را تدوین کرد و سپس یک نسخه آن را به مکه و و یک نسخه به مدینه و یک نسخه هم به بیت المقدس فرستاد. اهل موصل اعتماد بسیاری به وی داشتند. با اینکه از بدرالدین، حاکم موصل، انتقاد بسیاری داشت، اما اگر نزد او شفاعت می‌کرد، او را رد نمی‌کرد.

ذهبی می‌گوید: شیخ مَقْصَّاتِی در وصفش اطناب شده. فردی تفسیرش را بر او خواند، اما هنگامی که به سوره فجر رسید، مانع اتمام آن شد و گفت: من به تو اجازه نقل می‌دهم، ولی نگو من کتاب را تا آخر بر مصنفش خواندم. یعنی نفس انسانی از این امر سوء استفاده می‌کند. در سال ۷۱۲ هـ.ق از وی حدیث مکتوب [یا از کتابش] نقل شده است.

اسمعیل بن احمد

اسمعیل بن احمد بن عبدالله الحیری^۱، ابوعبدالرحمن، نابینا، مفسر، قاری قرآن، واعظ، فقیه، محدث و یکی از پیشوایان مسلمانان در سال ۳۶۱ هـ.ق به دنیا آمده و به گفته حافظ عبدالغافر در سال ۴۳۰ هـ.ق از دنیا رفته است. وی تالیفات مشهوری در زمینه علوم قرآنی و قرائت و حدیث و موعظه و اذکار، دارد. احادیث صحیح بخاری را از ابوهیثم در بغداد شنید. و از زاهر سرخسی، روایت نقل کرده است.

الأشرف بن الأعز

الأشرف بن الأعز بن هاشم، معروف به تاج العُلا، علوی، شیعه حسنی، اهل «رمله» و در شهر «آمد» ساکن بود. وی در سال ۶۱۰ هـ.ق در شهر حلب از دنیا رفت. او با ابن دحیه ملاقات کرد و به او گفت: دَحِيَّه دَبَالَه [فرزند] نداشت. سپس ابن دحیه در مورد آن با او سخن گفت و در باره مسائل «الموصلیه» به او نسبت کذب

۱. حیره محلی در نیشابور بوده که یاقوت گفته است: این مکان الان نابود شده است.

داد.

یحیی بن ابی طی در کتاب تاریخش او را یاد کرده و گفته است: وی استاد، علامه، حافظ قرآن، نسب شناس، واعظ و شاعر بود. نهج البلاغه و بسیاری از اشعارش را بر او خواندم. به من گفت که او در اوائل محرم سال ۴۸۲ هـ.ق، در «رمله» به دنیا آمده است. و گفت که او با ابن الفحاح ملاقات کرده و هفت مرتبه کتابی را که تصنیف کرده بوده بر وی خوانده است. گفته در بصره بودم و از حریری خطبه مقامات را شنیدم. سپس برایم نقل کرد که به مغرب رفته و از الکزوحی، احادیث کتاب ترمذی را شنیده است. به دمشق، الجزیره و حلب نیز سفر کرده است. به دلیل اینکه فرزند شیخ سلامیه را هجو کرده بود، و سلامیه وزیر حاکم «آمد» بود، لذا دستور داد او را دستگیر کردند و در مقابلش دیواری کشید [زندانی ساختند] که با پادرمیانی «الظاهر» رهایی یافت. ظاهر برای او در هر روز یک دینار صوری و در هر ماه، ده پیمان گندم و گوشت مقرر کرد.

نوشته‌هایش عبارتند از: کتاب نکت الأبناء^۱ در دو جلد و کتاب جنة الناظر و جنة المناظر در پنج جلد، تفسیر صدآیه و صد حدیث و کتابی در تحقیق «غیبه المنتظر» که در آن احادیثی از پیامبر صلی الله علیه وآله و ائمه علیهم السلام مبنی بر وجوب ایمان به غیبت آمده است. همچنین نوشته‌ای در شرح قصیده بائیه سید حمیری دارد. سه مرتبه چشمانش آب آورد، به همین روی، عامه مردم نزد سلطان به وی طعنه می‌زدند. این رفتار، محبت سلطان را به او بیشتر می‌کرد.

ذهبی گفته است: این آدم، بی شرم و جسور در دروغ گفتن بود. نگاه کن که چگونه ادعای این همه عمر کرده؟^۲ چگونه در برابر ابن افحاح و حریری دروغ گفت.

جعفر بن علی

جعفر بن علی بن موسی، کنیه اش ابومحمد، نابینا، قاری قرآن، اهل بغداد، یکی از مشهورترین عالمان دینی بود. او به عنوان امام جماعت در مسجد «منصور» نماز عصر روز جمعه را اقامه می‌کرد. او بر پدرش و بر حمزه بن عماره بن الحسن

۱. در نسخه دوم: نکت الأبناء آمده است.

۲. شاید مقصود عمر حضرت ولی عصر باشد (عج) که او معتقد بوده است.

قاری قرآن، و ابی بکر احمد بن العباس بن مجاهد و ابی بکر بن احمد بن ابی قتادة و ادريس بن عبدالکریم الحداد، قرائت کرد. و ابو الفضل محمد بن جعفر خُزاعی و قاضی ابوالعلاء محمد بن علی بن یعقوب واسطی، بر او قرائت کردند. وی افزون بر آن، از قاضی ابوالعلاء حدیث روایت کرده است و کمی هم از ابن مجاهد و ابی محمد عبدالرحمن بن محمد بن عبیداللّه زهری، نقل حدیث کرده است. وی در سال ۳۷۳ هجق چشم از جهان فروبست.

حبشی بن محمد

حبشی بن محمد، بن شعیب، ابوالغنائم شیبانی واسطی، نابینا، قاری قرآن و مسلط به علم نحو بود. قرآن را قرائت کرد و کمی به ادبیات پرداخت. به بغداد رفت و تا هنگام مرگش در سال ۵۶۵ هجق در آنجا ساکن شد. نزد الشریف الشجری قرائت کرد و ملازم او بود تا اینکه در علم نحو مهارت یافت و به حد اعلای آن رسید و از او مقداری حدیث شنید.

مطالبی در ادبیات نگاشت. «دواوین شعر عرب» از حافظ محمد بن ناصر را به رشته تحریر در آورد. اندکی حدیث گفت و بر گروهی از مردم بغداد مانند مصدق بن شیبیب، قرائت کرد. یا قوت گفته است: با وجود این اگر بدون راهنما بیرون می‌رفت مانند راه نیافتن نابینایان، ره به جایی نمی‌برد. حتی بازار کتاب که خیلی دور از خانه او نبود و به مدت بیست سال، هر شب با راهنما به آنجا می‌رفت.

الحسن بن ابی الحسن

الحسن بن ابی الحسن، درزینی، ابو علی، نابینا، قاری قرآن، و اهل بغداد. قرآن را حفظ کرد و آن را با روایات مختلف بر ابی الحسن علی بن عساکر بطائحی و دیگران، تلاوت کرد. از ابو الفتح بن البطی و دیگران، احادیث بسیار شنید. محب الدین بن النجار گفته است: گمان نمی‌کنم که او چیزی را روایت کرده باشد. من صدای هیچ قاری قرآنی را به گوش نوازی صدای او نشنیده‌ام. هیچ تلاوت و تجویدی، نیکوتر از او نشنیدم. او از قاریان بزرگ و چهره‌های سرشناس نابینا بود. وارد دارالخلافه شد و به حرم و نزدیکان خلیفه و کنیزکان و خواص او قرائت یاد می‌داد. در آسایش و نعمت و تجمل زندگی کرد. معتقد به مذهب حنبلی بود. در سال ۵۹۷ هجق از دنیا رفت.

الحسین بن سلیمان

الحسین بن سلیمان بن فزاره، قاضی شهاب الدین کفّری، اهل دمشق و حنفی مذهب، قرآن را با قرائت قراء سبع، بر علم الدین قاسم، تلاوت کرد. از ابن طلحه و ابن عبد الدائم حدیث و روایت شنید. ریاست منصب إقراء را بر عهده گرفت. عمری طولانی داشت. فرزندش^۱ قاضی شرف الدین و تعداد دیگری از فضلاء نزد او به قرأت پرداختند. در طرخانیه تدریس می کرد. فتوا می داد. نیابت منصب حکم را بر عهده داشت. متدین و نیکوکار و صالح و دانشمند بود. استاد إقراء در «المقدمیه و الزنجیلیه» بود خود بر ابن ابی الیُسّر قرائت کرد. الطباق را نگاشت و در واپسین روزهای عمرش نابینا شد و در هشتاد و دو سالگی در سال ۷۱۰ هـ دیده از جهان فرو بست.

الحسین بن علی بن بهجل

الحسین بن علی بن بهجل، ابوعبدالله، باقدرانی، نابینا، منسوب به «باقدرا» روستایی از روستاهای بغداد از نواحی مسیر خراسان، که قاری قرآن بود. از بارع ابو عبدالله الحسین بن محمد الدباس و ابوالقاسم هبة الله بن محمد بن الحُصین و سایرین، حدیث شنید و از آن دو روایت کرد. وی فردی صالح و شایسته بود که در ماه ربیع الأول سال ۵۸۲ هـ از دنیا رفت.

الحسین بن علی بن ثابت

الحسین بن علی بن ثابت، قاری قرآن، صاحب منظومه در قرائت‌های هفتگانه‌ای که احمد بن محمد عتیقی آن را از وی نقل کرده است. وی حافظ قرآن و دیگر امور بود. هوش سرشاری داشت. مادر زاد کور به دنیا آمد. در محضر ابن أنباری حضور می یافت و آنچه را املاء می کرد، حفظ می نمود. در سال ۳۷۸ هـ از دنیا رفت.

الحسین بن هَدّاب

الحسین بن هَدّاب بن محمد بن ثابت الیدی^۲، ابوعبدالله، قاری نابینا،

۱. در نسخه دوم و سوم: پدرش.

۲. روستای است از توابع نعمانیه.

معروف به نوری^۱، ساکن بغداد بود. نحو و لغت و قرائت یاد می‌داد. چندین دیوان شعر عرب را حفظ بود. از علم و آگاهی در شاخه‌های مختلف برخوردار بود. فقیه شافعی، عفت و صیانت نفس خوبی داشت. بسیار عبادت می‌کرد. خود را وقف نشر علم و قرائت کرده کرده بود. به روایات مختلف قرآن را بر علی ابی‌العز محمد بن الحسین بن بندار واسطی و ابی بکر محمد بن الحسین بن علی مزرفی، قرائت کرد. و جماعتی بر نزد او قرائت کردند. به نقل از مزرفی، کتاب وقف و ابتدا را برای ابوبکر انباری، روایت کرد. وی در سال ۵۶۲ هـ ق از دنیا رفت.

الحسین بن یوسف

الحسین بن یوسف بن احمد بن یوسف بن فتوح، ابوعلی، نابینا، اندلسی، بلنسی، معروف به «ابن زلال» به قرائت‌های گوناگون، قرآن را قرائت کرد. حدیث و روایت شنید. مردم از وی بهره علمی گرفتند. وی پژوهشگر و در فنون گوناگون، سهیم بود. آیتی از آیات الهی در زیرکی و هوش و حدس و دریافت حقیقت بدون اندیشه به شمار می‌رفت. وی در سال ۶۱۳ هـ ق به رحمت الهی رفت.

حفص بن عمر

حفص بن عمر بن عبدالعزیز بن صُهَیبان که به او صُهَیب گفته می‌شد. امام أبوعمر الدوری الأزدی، قاری، نابینا و نحوی دان، مقیم سامرا و استاد قاریان عراق بود. ابوحاتم او را تصدیق کرده و راستگو خوانده است. کتابی در قرائت‌های گوناگون، نوشته است و در تمام روایاتش، مورد اعتماد و ثقه است. وی در سال ۲۴۶ هـ ق به رحمت خدا رفت.

بر کسائی و اسمعیل بن جعفر و یحیی الیزیدی و سلیم و شجاع بن ابی نصر و ابی عُمارة، حمزة بن القاسم یک چشم و شاگرد «حمزة الزیات»، قرائت کرد. حروف را از ابی بکر بن عیاش، شنید. گفته می‌شود او اولین کسی است که قرائت‌های گوناگون را جمع آوری و تدوین و تألیف نمود. وی از ابی اسمعیل مؤدب و اسمعیل بن جعفر و اسمعیل بن عیاش و سفیان بن عیینة و ابی معاویة الضریر و محمد بن

۱. روستایی است در کنار «السیب» از حومه الحلة السیفیة».

مروان السُّدِّي و عثمان بن عبد الرحمن وقاصی و یزید بن هارون و تعداد دیگری، حدیث نقل کرده است. حتی او از احمد بن حنبل، روایت کرده و احمد هم از او نقل حدیث نموده است.

وی عمری طولانی داشت. از همه جا به قصد دیدار او می آمدند. اساتید زبردست به جهت تکیه گاه بلند و وسعت دانشش نزد او ازدحام می کردند. ابن ماجه در سنن خود و أبو زُرَّعة رازی و حَاجِب بن أُزَکین و محمد بن حامد، دایی پدر السُّنِّي و افراد بسیار دیگری از او حدیث نقل کرده اند. وی در اواخر عمرش، بینائیش را از دست داد.

حماد بن زید

حماد بن زید بن درهم، الامام آزدی، جدش از موالی بود که به بصره آمدند. چشم آبی نابینا، حافظ، و یکی از چهره های شاخص بود. ابن معین گفته است: کسی ثابت قدم تر از حماد بن زید نیست. احمد گفته است: حماد از پیشوایان مسلمین است و او از حماد بن سلمه نزد من محبوب تر است. ابن مهدی گفته است: من هرگز کسی را نسبت به سنت و حدیث که خود داخل در سنت است، أعلم از حماد ندیدم. ذهبی گفته است: از ویژگی او این است که هرگز تدلیس حدیث نمی کرد. وی در روز جمعه نهم ماه رمضان سال ۱۷۹ هـ از دنیا رفت. بخاری و مسلم و ابوداود و ترمذی و نسایی و ابن ماجه از وی روایت نقل کرده اند.

حماد بن مزید

حماد بن مزید بن خلیفه، ابوالفوارس، نابینا، قاری، اهل بغداد بود که قرآن را با روایات گوناگون بر سعدالله بن دجاجی و علی بن عساکر بطائحی، قرائت کرد و از همان دو و ابوالفتح ابن بطلی و غیره شنید. گروهی نزد او قرائت کردند. وی استادی صالح و نیک و پرهیزگار و زاهد بود. شناختی در خور تحسین از قرائتها داشت. از طریقی دلپسند در آداء و تجوید قرآن برخوردار بود. وی در سال ۵۹۶ هـ از دنیا رفت.

خلف بن احمد

خلف بن احمد، بن عبدالله ابوالقاسم، الشَّلحی، نابینا، فقیه حنفی مذهب بود، به بغداد رفته و در محضر «قاضی القضاة ابی عبدالله محمد بن علی دامغانی»

و دیگر اساتید، قرائت نمود و از محضرشان فیض برد تاجایی که در علوم دینی و اصول و قضاوت تبحر یافت. در مدرسه ابوحنیفه مشغول تدریس گردید. در محضر «ابو نصر زینبی» و «ابو عبدالله دامغانی» و «ابو الحسین مبارک بن احمد صیرفی» به شنیدن حدیث و روایت پرداخت. در «السیر» حدیث نقل می‌کرد و «السلفی» و غیره از محضرش حدیث شنیدند. سرانجام در سال ۵۱۵ هـ.ق رخت از جهان برپست.

خلیل بن علی الجوسقی

خلیل بن علی، بن ابراهیم، جوسقی - جوسق روستایی از روستاهای نهروان در نزدیکی بغداد است - ابوطاهر، نابینا و قاری قرآن، در بغداد سکنی گزید. از «ابوالخطاب بن بطر» و «ابوعبدالله المغالی» نقل روایت کرد. ابوسعید در کتاب «شیوخ» خود از ایشان نام برده است. وی در سال ۵۳۳ هـ.ق بدرود حیات گفت.

داود بن احمد

داود بن احمد، بن یحیی بن الخضر، الملهمی، ابوسلمان، داودی، اهل بغداد و نابینا، قرآن را با روایت‌های مختلف، بر «علی بن فضل احمد بن محمد بن شُنیف» و «ابی الحسن علی بن عساکر البطائحی» تلاوت کرد. فقاقت را به مذهب ظاهریان فراگرفت. به مطالعه ادبیات پرداخت تا در آن تبحر یافت. علاقه وافری به اشعار ابوالعلاء معری داشت و بسیاری از آن را از برنمود.

«محب الدین بن نجار» درباره اش گفته: او را می‌دیدم که به جماعت نماز می‌گزارد. از او سخنی که باعث سرزنشش باشد نشنیدم، اما مردم از وی به بدی یاد می‌کردند و او را به داشتن عقاید ناجور، متهم می‌نمودند. او به سال ۶۱۵ هـ.ق، هنگامی که نزدیک به هفتاد سال داشت در بغداد وفات یافت.

دَعْوَان بن علی

دعوان بن علی، بن حماد بن صدقه، الجُبائی. ابو محمد، مُقری، اهل بغداد، از بزرگان نابینا و از فضلاهی قاریان قرآن بود. به دیانت و روش و منش نیک، شهرت داشت. قرآن را با روایات گوناگون بر «علی ابی طاهر احمد بن علی بن سوّار» و «ابی الخطاب علی بن عبدالرحمن بن جراح» و «ابوالقاسم یحیی بن احمد بن احمد السیبی» و دیگران، تلاوت نمود.

وی در محضر «حسین بن احمد بن محمد بن طلحه التّعالی» و «حسین بن علی بن احمد بن البسری» و «ابوالمعالی ثابت بن بُندار» و «ابوطاهر بن سؤار» برای شنیدن حدیث، حضور می یافت. و «عبدالرزاق بن عبدالقادر جیلی» از ایشان نقل روایت نموده است.

بارها قرآن را در حضور مردم بیشماری ختم نمود. وی در سال ۵۴۲ هجق جان به جان آفرین تسلیم کرد. بیست و پنج سال بعد از وفاتش او را در خواب دیدند در حالی که لباسی به غایت سفید بر تن و عمامه‌ای سفید وزیبا بر سر داشت با چهره ای نورانی، دست در دست بینده خواب، با پای پیاده به سمت نماز جمعه می رفتند. کسی که خواب دیده بود به او گفت: سرورم! خداوند با تو چگونه رفتار نمود. گفت: پنجاه بار به محضر الهی فراخوانده شدم. خداوند فرمود: در دنیا چه می کردی! جواب دادم قرآن می خواندم و آموزش می دادم. فرمود: اُمورت را به عهده می گیرم! اُمورت را به عهده می گیرم!

رجب بن قحطان

رجب بن قحطان، بن الحسن بن قحطان، ابوالمعالی انصاری، نابینا، حنبلی مذهب، اهل بغداد، در محضر «ابوالحسین، احمد بن محمد بن النّقر» به استماع حدیث نشست. اندکی به نقل حدیث پرداخت و «هزار و شصت بن عوض» و غیره از محضرش، حدیث شنیدند.

وی از بهترین قاریان بود که ادای تجویدی نیکویی داشت و خردمند و دارای فضل و ادب بود. سرانجام در سال ۵۰۲ هجق دار فانی را وداع کرد.

ریحان بن تیکان

ریحان بن تیکان بن موسک بن علی، ملقب به «ابوالخیر» قاری قرآن و اهل بغداد، قرآن را به روایات گوناگون بر «علی ابی حفص عمر بن عبداللّه بن علی الحربی» قرائت نمود و از وی و «ابوالعباس احمد بن ابی غالب بن طلایه» و «ابوالقاسم سعید بن احمد بن الحسن بن البنا» و «ابو مظفر، هبة اللّه بن احمد بن محمد شبلی» و «ابو الوقت عبدالأول سجزی» و... حدیث شنید. او شیخی صالح و متدینی فاضل بود. سرانجام به سال ۶۱۶ هجق جان به جان آفرین تسلیم کرد.

الزبیر بن احمد

الزبیر بن احمد، بن سلیمان بن عبداللّه بن عاصم بن منذر بن زبیر بن عوام أسدی زُبیری، اهل بصره، فقیه شافعی مذهب، نابینا، کتبی در فقه دارد مانند «الکافی» و غیره. او فردی ثقة، امام و از قاریان بود که در سال ۳۱۷ هـ ق یا ۳۲۰ رخت از جهان بریست.

سعید بن أحمد

سعید بن أحمد، بن سلیمان، ابوالحسن، نابینا، اهل نهر فضلی، که در پایین دست شهر واسط [کوت امروزی عراق] عراق می باشد. به بغداد رفت. در بغداد قرائت‌های مختلف قرآنی و فقه مالکی را آموخت. از ابوالخطاب بن البطر و الحسین بن احمد بن طلحة و أحمد بن الحسن بن خیرون و سایرین روایت و حدیث شنید. ابو سعد بن سمعانی و المبارک بن کامل خفاف از او حدیث نقل نمودند. وی در سال ۵۳۶ هـ ق دیده از جهان فرو بست.

سعید بن المبارک

سعید بن المبارک بن علی بن عبداللّه بن سعید بن محمد بن نصر بن عاصم بن عبّاد ابن عاصم یا عصام تا می رسد به ابن ابی ایسر، کعب بن عمرو الأنصاری، ابو محمد، عالم مشهور نحو، که معروف است به ابن الدهان، از بزرگان علمای نحو بود که به فضل و شناخت علوم عربی، شهره بود. در سال ۳۹۴ هـ ق در «نهرطابق» دیده به جهان گشود و بیست و چهار سال و سه ماه در موصل سکنی گزید و در سال ۵۶۹ هـ ق در موصل از دنیا رفت.

وی تألیفاتی دارد مانند: کتاب شرح الإيضاح در چهل جلد. کتاب شرح اللّمع که آن را العرّة نامید. کتاب الدروس فی النحو. کتاب الریاضة فی النکة النحویة. کتاب الفصول فی العربیة. کتاب الدروس فی العروض. کتاب المختصر فی علم القوافی. کتاب الضاد و الظاء. تفسیر القرآن در چهار جلد. کتاب الأضداد و العقود فی المقصور و الممدود. کتاب النکت و الإشارات علی أسنة الحیوانات. کتاب أزالة المرء فی الغین والرّاء فی الغین والرّاء. کتابی در شرح یک بیت از شعر این رُزیک وزیر مصر، در بیست جزوه. تفسیر قل الله أحد، در یک جلد. تفسیر الفاتحه در یک جلد. و چند رساله و دیوان اشعار.

عامر بن موسی

عامر بن موسی بن ظاهر بن بشکم، ابومحمد، نابینا، قاری اهل بغداد، فقیه شافعی که در مسائل خلاف سخن می‌گفت و قرائتهای مختلف و نحو را کاملاً می‌شناخت. در ماه رمضان به مقتدای عباسی اقتدا می‌کرد. از علی بن محمد بن علی بن قُتیبس و علی بن مُحسن بن علی تنوخی و سایرین حدیث و روایت شنید و کمی هم خود حدیث گفت. وی در سال ۴۸۶ هـ ق به رحمت ایزدی پیوست.

عبدالله بن أحمد

عبدالله بن احمد بن جعفر، ابو جعفر. نابینای قاری قرآن، از اهالی واسط [کوت امروزی عراق] است. در نوجوانی به بغداد آمد، و بر «حسین بن محمد بن عبدالوهاب الدباس» معروف به البارع، و غیره حدیث خواند. و از «ابوالقاسم، هبة الله بن الحصین» و «أحمد بن الحسن بن البناء» و «یحیی بن عبد الرحمن بن حُبیش الفارقی» و دیگران، حدیث شنید. وی در سال ۵۹۳ هـ ق در گذشت.

عبدالله بن حبیب

عبدالله بن حبیب بن ربیعة ابو عبد الرحمن السُّلمی. قاری بی همتای قرآن در کوفه. قرآن را بر عثمان و بر علی علیه السلام و بر ابن مسعود خواند و از آن‌ها شنید. وی حدود سال هشتاد هـ ق در گذشت. بخاری و مسلم و ابو داود و ترمذی و نسائی و ابن ماجه از او روایت کرده‌اند. ابن جوزی در کتاب «العمیان» خود او را از تابعین برشمرده است.

عبدالله بن العباس

عبدالله بن العباس، بن عبد المطلب بن هاشم بن عبد مناف بن قُصی الهاشمی، ابوالعباس، معروف به دریای دانش، پسر عموی رسول خدا صلی الله علیه وآله و پدر خلفای بنی عباس، سه سال پیش از هجرت، در شعب بنی هاشم متولد شد. در سال ۶۸ هـ ق در طائف از دنیا رفت. محمد بن الحنفیه بر جنازه اش نماز خواند. و چهار تکبیر گفت و فرمود: امروز انسان ربانی و خدانشناس این امت درگذشت و بر قبرش چادری انداخت. پیامبر صلی الله علیه وآله را همراهی کرد. حضرت دو بار برای او دعا کردند که خداوند به او حکمت عطا کند.

از طرق مختلف روایت شده که رسول خدا صلی الله علیه وآله فرمود: خداوند! به او حکمت و تأویل قرآن بیاموز. در برخی از روایات آمده: خدایا! فهم و ژرف

اندیشی در دین، و علم تأویل، به او بیاموز. در حدیث دیگری آمده: خداوند! خیر و برکت را بر او نازل فرما! و او را به نشر آن توفیق ده! و او را از بندگان صالحت قرار بده. در حدیث دیگری آمده: پروردگارا! بر دانش و فقه او بیفز! ابن عبد البر گفته است: تمام این احادیث صحیح هستند.

محمد بن سعدان

محمد بن سعدان، با کنیه ابو جعفر، نابینای نحوی دان و قاری، در سال ۲۳۱ هجق چشم از جهان فرو بست. وی یکی از قُرّاء بود. کتابی در زمینه علم نحو و کتاب بزرگی در قرائتها دارد. از عبدالله بن ادريس و ابو معاویه نابینا و گروه دیگری، روایت کرده است و محمد بن سعد و کاتب واقدی و عبدالله بن احمد بن حنبل و سایرین از او روایت نقل نموده‌اند.

محمد بن عبد الرحمن

محمد بن عبد الرحمن بن عبیدالله بن یحیی بن یونس طائی، الدارانی القطان، معروف به ابن خلال دمشقی که از «خیثمه» حدیث نقل کرده و شریف و ثقه بوده و کارهای خود را با استواری و نیک رفتاری، به انجام رسانده است. وی در سال ۴۱۵ یا ۴۱۷ هجق بینایی خود را از دست داد.

محمد بن علی

محمد بن علی بن علوان، شیخ شمس الدین مزی، تعبیر کننده خواب، روشندل و بسیار تلاوت کننده قرآن بود. در تعبیر خواب، در نهایت به اورجوع می شد. در زمانه خود در این امر زبا نزد بود. وی در سال ۶۸۰ هجق دار فانی را وداع گفت.

محمد بن عبدالله، ناجحون

محمد بن عبدالله ناجحون، نابینا و به گفته ابن رشیق اهل «قفصه» است که در دوران طفولیت آنجا را ترک کرد. او دیوان ابو نواس را به نیکی می خواند و بیان می کرد و قرآن را با روایتهای متفاوت قرائت می کرد. و نسبت به نبیذ (نوعی شراب) شکیبایی از دست می داد. کلاس آموزشی برای کودکان تشکیل می داد. یک روز کامل او را در مکتب دیدم که شعر زیر را به بچه‌ها می گفت: ای جوجه‌های مزبله‌ها و ای فرزندان اراذل! بخوانید ولی از جادو و جنبل چیزی فرا نگیرید. خداوند شما را از

بلای نزدیکی که خیلی دور نیست رهایی بخشد. در سال ۴۱۴ هـ ق غذایی به او داده شد که بعد از خوردن آن با شکم درد در همانجا حدود شصت سالگی از دنیا رفت. افرادی به کشتن عمدی او متهم شدند که قبلاً آن‌ها را هجو کرده بود.

محمد بن محمد، عکبری

محمد بن محمد بن علی مَقْرِي، عکبری جوزرانی^۱ روشندلی بود اهل قرآن و حدیث. از ابوالحسن محمد بن احمد رزقویه و سایرین روایت شنید و حافظ ابومحمد أشعثی و دیگران از او روایت کرده‌اند. وی در ماه ربیع الثانی سال ۴۷۳ هـ ق از دنیا رفت.

محمد بن یوسف، ابن تُرَشْک

محمد بن یوسف بن عبدالغنی بن محمد بن تُرَشْک، شیخ صالح پاکدامن، عالم پارسا، تاج الدین مَقْرِي صوفی، حنفی مذهب، اهل بغداد که در سیزدهم ماه رجب سال ۶۶۸ هـ ق در بغداد به دنیا آمد. قرآن مجید را در کودکی با روایات مختلف حفظ کرد و خواندن آن را به دیگران یاد داد. از ابن حَاصِن و کسانی که در طبقه او بودند، روایات بسیاری شنید. اجازه‌هایی که برای نقل روایت دارد بسیار عالی است. تعداد زیادی در بغداد و دمشق و سایر بلاد روایت و حدیث نقل کرده و مردم بسیاری از او حدیث شنیده‌اند.

وی راه و روشی درست، خلقی پاک، و نفسی عقیف و پسندیده داشت و از صدایی بی‌نهایت طرب انگیز برخوردار بود. بارها به شام رفت و حدیث گفت و چندین مرتبه حج گزارد. سپس به شهر خود بازگشت و در اواخر عمرش نابینا شد. وی در سال ۷۵۰ هـ ق از دنیا رفت.

محمود بن همّام

محمود بن همّام بن محمود، عقیف الدین، انصاری، ابوالثناء، امام زاهد و پارسا، محدث و قرآن خوان، اهل دمشق، روشندل، فقیه پژوهشگر و مدقق با ادایی شایسته در قرائت. همواره روزه می‌گرفت و ملازم مسجد جامع بود و از آن بیرون

۱. جوزران روستایی است نزدیک عکبراء از توابع بغداد.

نمی‌رفت مگر پس از نماز عشاء برای افطار. از خشوعی و ابن عساکر و طبقه آن‌ها و ابن طبرزد، روایت شنید و در مواقع بسیار همراه و ملازم حافظ عبدالغنی بود. وی در سال ۶۳۱ هـ.ق به رحمت خدا رفت.

نصر بن الحسن

نصر بن الحسن بن جوشن بن منصور بن حُمَید که نسبش تا مُضَر بن نزار بن مَعَدَّ بن عدنان می‌رسد. ابوالْمُرْهَفْ نُمَیری، روشندل شاعر، به بغداد آمد و تا زمان مرگش در سال ۵۸۸ هـ.ق در بغداد سکونت داشت. قرآن مجید را حفظ کرد و در مکتب حنبلی به فقهت رسید. از قاضی ابوبکر محمد بن عبدالباقی انصاری و ابوالبرکات عبد الوهاب بن المبارک أنماطی و ابوالفضل محمد بن ناصر و سایرین حدیث و روایت شنید و ادبیات را نزد ابومنصور جوالیقی خواند. خلفاء و بزرگان را مدح می‌کرد و حدیث می‌گفت. فردی پارسا و پاکدامن و متقی بود. بیشتر با وزیر ابن هُبَیره روزگار می‌گذراند. در نمونه‌ای از شعرش می‌گوید: جز من در قبال عامر، هیچ کس نیست که از طرف پدر و مادر معروف و مشهور باشد. دائیم بزرگ و زعیم عباده است و پدرم بزرگ و زعیم بنی نُمَیر.

هبة الله بن سلامه

هبة الله بن سلامه، ابوالقاسم، روشندل قاری و مفسر قرآن. وی تفسیر و نحو و علوم عربی را از همه بهتر حفظ می‌کرد. حلقهٔ درسی در مسجد منصور در بغداد داشت. حدیث را از ابوبکر بن مالک قطیعی و دیگران شنید. کتابی در ناسخ و منسوخ و مسائل پراکنده‌ای در علوم عربی دارد. ابو محمد رزق الله بن عبدالوهاب تمیمی مُحدِّث، فرزند دختر او ست.

وشاح بن جواد

وشاح بن جواد بن احمد بن الحسن بن جواد، ابوطاهر، قاری روشندل، اهل روستای دازربجان که بین بغداد و مدائن قرار دارد. در بغداد سکونت داشت تا اینکه در سال ۵۸۰ هـ.ق از دنیا رفت. قرآن کریم را نزد اساتید فن قرائت کرد. از ابو طالب بن یوسف و بقیه، حدیث و روایت شنید. اندکی هم حدیث نقل کرد. ابن أخضر از او روایت نقل کرده است. وی شیخی بود صالح و نیکوکار با تلاوتی بسیار نیکو. او با وزیر علی بن طراد زینبی نماز گزارد.

یحیی بن احمد

یحیی بن احمد بن عبد العزیز بن عبداللہ بن علی، جذامی، امام و قاری قرآن، از مُعَمَّرین، شرف الدین، ابوالحسین بن نجیب الدین بن صواف اسنکردی شُروطی، در سال ۶۰۹ هـ ق دیدہ به جهان گشود و در سال ۷۰۵ هـ ق چشم از جهان فرو بست. استماع حدیث را از سال ۶۱۵ نزد ناصر اُغماتی آغاز کرد و از محمد بن عماد «خلعیات» را شنید. از جمال بن صفراوی هم حدیث شنید و قرآن را با هشت روایت نزد او تلاوت کرد. همچنین از جعفر همدانی و از پدر بزرگش و گروه دیگری حدیث و روایت شنید.

سپس روبه پیری نهاد و گوشش سنگین شد و بینائیش از دست رفت. علامه، قاضی القضاة، تقی الدین، ابوالحسن، علی السبکی شافعی تا آخرین رمق همراه او بود و او احادیثی که شنیده بود را به او تلقین می کرد. شیخ شمس الدین ذہبی هم سه جزء از او شنیده است.

یحیی بن الحسین

یحیی بن الحسین بن احمد بن حُمیلہ، ابو زکریا اوانی، قاری روشندل، در نو جوانی به بغداد رفت و قرآن را با روایات بسیار از اساتید بزرگ به طور کامل آموخت و بسیار می شنید. همواره در مجالس علماء ملازم آنان بود. نَسَخ و اصول را آموخت. پیوسته در تحقیق و تجوید و ضبط قرآتهای مختلف بود. مردم بسیاری نزد او قرائت کردند.

محب الدین بن نجار گفته است: «من بر او قرائت کردم، ولی مورد وثوق نبود و در دین و روایتش مورد رضایت نیست. در مساجد، منکرات و بدی‌ها را انجام می داد. روزی او را دیدم که در آبریز مسجد ادرار می کرد. در نمازهایش خلل ایجاد می کرد و بین مسجد و دستشویی حمام در حرمت فرقی نمی گذاشت.» و در مذمت او را بسیار گفته است. وی در سال ۶۰۶ هـ ق از دنیا رفت. او در تلاوت‌ها دقت و تحقیق داشت، قرآتهای مختلف را حفظ می نمود. و وجوه و علل قرآتهای را می شناخت.

یوسف بن علی

یوسف بن علی بن خُبارة بن محمد بن عقیل، هُذلی، ابوالقاسم، نایب‌نای مقری، اهل بَسَکَره^۱ در سال ۴۰۳ هـ ق متولد شد و در سال ۴۶۵ هـ ق به رحمت خدا رفت. به بغداد عزیمت کرد و شهرها را در طلب قراءات گشت. و قرائت خود را به مشایخ اصفهان عرضه داشت. از ابو نُعیم احمد بن عبدالله حافظ، و در نیشابور از ابو بکر احمد بن منصور بن خلف، حدیث و قرائت شنید و قرائت خود را در بغداد برقاضی ابی العلاء محمد بن علی بن یعقوب واسطی و دیگران عرضه کرد. کتابی دارد که آن را «الکامل فی القراءات» نامید. نحو آموزش می‌داد و از فقه و کلام بهره‌ای داشت.

یوسف بن محمد، ابن مهتار

یوسف بن محمد بن عبدالله امام فاضل، کاتب، مجد الدین، ابوالفضائل، معروف به ابن مهتار، مصری، مُحدِّث و قاری قرآن در دار الحدیث اُشرفیه بود که حدود سال ۶۱۰ هـ ق زاده شد و در سال ۶۸۷ هـ ق به رحمت خدا رفت. وی از ابن صَبَّاح و ابن زُبَیدی و فخر اِربلی و ابن اللتی و جعفر همدانی و ابن مُقَیَّر و ابن ماسویه و دستة دیگری، حدیث شنید. أجزاء و طباق را قرائت کرد و نوشت. در محافل علمی شرکت می‌کرد. در کتابتِ برتر، منحصر به فرد بود. روزگاری را به آموزش خط و کتابت گذراند. در اواخر عمر عهده دار مشیخة دار الحدیث نوریه شد. وی امام جماعت مسجدی بود که داخل باب فرادیس قرار داشت. متدین و باورع بود. کمی پیش از مرگش، نایب‌نایب شد. ابن عطار و ابن خباز و ابن ابی الفتح و مزی و گروهی جز اینها از او حدیث شنیدند. مواردی که روایت کرده بود را به شمس الدین ذهبی اجازه داد روایت کند.^۲

۱. از بلاد مغرب، منطقه‌ای معروف به زاب الصغیر که تحت حکومت معز بن بادس بود.

۲. اطلاعاتی که درباره معلولان نخبه قرآنی عرضه شد از کتاب نکت العمیان صفدی اخذ شده است.

نتیجه‌گیری

در لابلاي متون تاريخي قديمي درباره ده‌ها شخصيت قرآني نايينا، ناشنوا يا داراي آسيب جسمي ديگر وجود دارد. متأسفانه تلاشي براي استخراج آنها نشده است. اميد است در آينده نزديك اين شخصيت‌ها استخراج و در چند جلد كتاب معرفي شوند.

فصل دوم:
نهادهای قرآنی

معلولان در شهرهای مختلف قرائت‌خانه و دارالقرآن‌هایی داشته‌اند. یعنی غیر از فعالیت‌های فردی و شخصی در عرصه قرآن کریم، تشکل‌ها و تجمع‌های قرآنی هم ایجاد کرده بودند. اما تاریخ تأسیس نخستین تشکیلات قرآنی معلولان معلوم نیست و گزارش دقیق و مضبوطی در این باره نداریم. مسموعات و منقولاتی هست که بعضی نابینایان در شهرهایی مثل قم، دارالقرآن داشتند. از این‌رو این فصل را گشودم تا به تدریج اطلاعات نهادهای قرآنی معلولان جمع‌آوری گردد. از همه کسانی که در این زمینه اطلاعات هر چند اندک دارند لطف کرده و در اختیار ما قرار دهند.

دارالحقّاط

این مرکز و محل قرآنی که محلی برای حفظ و قرائت قرآن کریم است، مهم‌ترین جایی است که می‌شناسیم. دارالحقّاط برای عموم مردم از جمله نابینایان گشوده و باز بود و همه اقدار می‌توانستند از آن بهره‌مند گردند.

دارالحقّاط یا رواق دارالحقّاط در جنوب حرم مطهّر رضوی واقع و بدان متصل است. این بنا که به شکل مستطیل می‌باشد، میان حرم و مسجد گوهرشاد قرار دارد و یکی از رواق‌های تاریخی و مجلّل است. همان گونه که از نام آن پیدا است این بنا از قدیم (دوره تیموریان) محلّ تجمّع حافظان قرآن و انجام مراسم خاص تلاوت کلام الله مجید و خطبه مخصوص حقّاط آستانه مقدّسه بوده که در ساعتی معیّن در آنجا گرد می‌آمده‌اند و به قرائت قرآن می‌پرداخته‌اند و از همین رو این رواق به دارالحقّاط (خانه حافظان و قاریان قرآن) موسوم گردید.

طول رواق ۱۸ متر و عرض آن ۸/۶۵ متر و ارتفاع آن تا زیر سقف ۱۲/۸۰ متر است که با فضاهاى جانبى جمعاً ۲۱۷ متر مربع مساحت دارد.

بر اساس شواهد تاریخی این بنا را بانو گوهرشاد و در اوائل قرن نهم همزمان با بنای مسجد گوهرشاد ساخته است.

چگونگی بنا: در شمال دارالحقّاط در ورودی به حرم مطهّر با دو ممرّ کوچک در طرفین آن، جهت تشرف از پیش روی مبارک قرار دارد. این درگاه نسبتاً وسیع، دارای دری زین با کیفیت هنری بالایی است و به در طلای پیش روی مبارک معروف است. بر سطح در که تماماً با روکش طلا تزیین یافته، آیات و احادیث و اشعاری نقش بسته است. در ضلع جنوبی رواق، صفّه‌ای است دارای چهار پلّه که دارالحقّاط را به راهرو مسجد گوهرشاد و نهایتاً به کفشداری مسجد مرتبط می‌سازد و در طلای ممتازی نیز در این صفّه جای دارد. در دو ضلع غربی و شرقی بنا، شش صفّه به قرینه یکدیگر قرار دارد که فقط صفّه وسط ضلع غربی مسدود است و دو صفّه طرفین آن محلّ تردّد به رواق بزرگ دارالسّیاده است و صفه‌های ضلع شرقی محلّ آمد و شد زائران به رواق دارالسلام است. در هر یک از دو صفّه شرقی و غربی دارالحقّاط دری طلایی با نقوش و خطوطی زیبا جای دارد و به دو رواق دارالسلام و

دارالسیاده مفتوح است.

آثار هنری و تزیینات دارالحفاظ: کف رواق و صفه‌های طرفین از سنگ مرمر خوشرنگ پوشیده شده است. در گذشته، کف دارالحفاظ با خشت‌های کاشی بزرگ فیروزه‌ای رنگ مفرش بوده که در زمان تولیت محمد ولی خان اسدی، خشت‌های فرسوده و کهنه برچیده شدند و به جای آن سنگ مرمر اعلا جایگزین شد.

از کف دارالحفاظ به بالا حاشیه‌ای سنگی به عرض ۲۰ سانتیمتر قرار دارد و در بالای آن ازاره‌ای از سنگ مرمر به عرض ۱/۷۰ متر دیوارهای رواق و صفه‌های آن را تزیین نموده است. در بالای این ازاره کتیبه‌ای است از سنگ مرمر حجاری و منبت کاری شده به عرض ۳۰ سانتیمتر که دور تا دور رواق را در برگرفته و ابیاتی به خط نستعلیق سیاه رنگ بر آن نقش بسته است. از بالای کتیبه سنگی، سطح دیوارها و سقف دارالحفاظ جز دیوار شمالی آن که از کاشی‌های تاریخی بسیار نفیس آراسته شده تماماً به صورت آینه کاری است و دارای کاربندی و مقرنس کاری آینه است.

به نقل تاریخ دیوارها و سقف دارالحفاظ قبل از آینه کاری با هنرمندانترین صنعت کاشی کاری چینی که از نظر نفاست در حد کمال این صنعت بوده است پوشانده شده بوده که متأسفانه کج سلیقگی شاهان قاجار، این میراث هنری و تاریخی را از بین برده است و در سال ۱۲۶۹ق در عصر ناصرالدین شاه قاجار، سلطان مراد میرزا، حسام السلطنه، والی خراسان کاشی‌های نفیس رواق را به آینه کاری مبدل ساخت.

تاریخ مرمت و آینه کاری رواق ۱۲۶۹ق است. با گذشت زمان و ایجاد رطوبت در سقف بنا قسمتی از آینه‌های رواق ریخته و قسمتی دیگر فرسوده شده بود که مجدداً در سال ۱۳۳۰ش در آن تعمیر اساسی به عمل آمد و آینه کاری آن تجدید و کتیبه اطراف رواق که ابیاتی از قانلی شاعر بزرگ دوره قاجار را در برداشت به سال ۱۳۴۷ش در تعمیر دیگری تغییر یافت.^۱

با پیگیری‌ها و جستجوهای که شد، از اشخاص نخبه قرآنی که به اینجا رفت و

۱. دانشنامه قرآن و قرآن پژوهی، بهاءالدین خرمشاهی، ص ۱۰۲۶-۱۰۲۷.

آمد داشته به ویژه از معلولان اطلاعی به دست نیامد ولی حتماً اسنادی هست که شامل نام افراد قاری یا حافظ قرآن کریم است و در آینده با تفحص گسترده‌تر ان‌شاءالله پیدا خواهد شد.

دارالقرآن الکریم

یکی از مؤسسه‌های قرآنی کشور است که در سال ۱۳۵۲ به همت آیت الله العظمی گلپایگانی و با مدیریت حاج آقا مهدی گلپایگانی بنیان گذاشته شد. وظیفه اصلی آن چاپ و نشر قرآن مجید، ترجمه دقیق قرآن، بررسی اغلاط ترجمه‌های موجود و تصحیح آنها، تشکیل موزه قرآن، گردآوری نسخه‌های خطی و چاپ قرآن، تشکیل کتابخانه تخصصی قرآن، چاپ و توزیع کتاب‌های قرآن، نشر مجله رساله القرآن و پیام قرآن و تشکیل «کنفرانس علوم و مفاهیم قرآن» و چاپ مجموعه مقالات و سخنرانی‌های آن پرداخته است. اکنون ریاست عالی‌ه این نهاد حجت الاسلام سید جواد گلپایگانی است. گفتنی است که ترجمه گروهی قرآن کریم از مهم‌ترین برنامه‌های این نهاد است.^۱

دارالقرآن سازمان تبلیغات اسلامی

بعد از انقلاب اسلامی با توجه به ضرورت توجه به قرآن کریم، تعمق در آن و آموزش قرآن به مسلمانان، این سازمان اقدام به تأسیس مرکز دارالقرآن نمود و این مرکز با هدف گسترش آموزش‌های حیات بخش قرآن کریم در سال ۱۳۶۱ افتتاح شد. دارالقرآن در کنار هدف آموزشی که سبب ترویج فرهنگ قرآنی می‌شود، کارهای تبلیغی نیز انجام می‌دهد و فعالیت‌هایی دارد از جمله: برگزاری مسابقات قرائت قرآن، اغلب سراسری و استانی، برگزاری مسابقات حفظ قرآن برای خواهران، برگزاری محافل انس با قرآن و همایش‌های قرآنی مختلف و در مراکز مختلف، اعزام کاروان مربیان قرآن به جبهه‌های نور علیه ظلمت در زمان جنگ تحمیلی، چاپ و

۱. طرح مقدماتی دایرةالمعارف القرآن الکریم، به انضمام برنامه‌ها و هدف‌های دارالقرآن الکریم؛ حوزه، شماره ۴۸، ص ۱۳۹؛ آینه پژوهش، سال ۴، شماره ۲۲، ص ۱۰۹؛ کیهان اندیشه، شماره ۲۸، ص ۲۳۰؛ دانشنامه قرآن و قرآن پژوهی، ص ۱۰۲۸.

انتشار جزوات آموزشی قرائت قرآن کریم، اعزام قاریان به خارج از کشور، نظارت بر چاپ و نشر قرآن کریم.^۱

دارالقرآن مرکزی برای عموم مردم از جمله معلولین است ولی تا کنون اقدامات و فعالیت‌های این مرکز برای معلولان گزارش و منتشر نشده است. امید است خود سازمان تبلیغات و دارالقرآن گزارش جامع در این باره منتشر کنند.

دارالقرآن نیروی مقاومت بسیج

بسیج به عنوان یک فرهنگ و یک تفکر از تفکر قرآنی نشأت یافته است. فرهنگ بسیج یک فرهنگ قرآنی است و بنابر فرمایش امام راحل که توصیه فرمود: «هان ای قطره‌های جدا از اقیانوس قرآن و اسلام به خود آید و به این اقیانوس الهی قرآن مجید متصل شوید»، فعالیت دارالقرآن با همت حوزه نمایندگی ولی فقیه در نیروی مقاومت بسیج به صورت رسمی از اوایل سال ۷۳ کارش را آغاز کرد و تا کنون ثمرات بسیاری به دنبال داشته است که مهمترین اهداف آن به این شرح است:

- ۱) گسترش فرهنگ قرآنی در بسیج (ارتش بیست میلیون)، با توجه به وسعت آن.
- ۲) انسجام، تمرکز و تقویت فعالیت‌های قرآنی در سطح نیرو و رده‌های تابعه، با همکاری معاونت‌های عقیدتی و تبلیغات نیرو.
- ۳) جذب و هدایت کمک‌های مردمی و نهادهای دولتی. قابل توجه است که اکثر دارالقرآن‌ها در سطح مناطق و نواحی کشور با توجه به همین کمک‌های خالصانه مردم و نهادها که عنایت به آموزش و فراگیری قرآن دارند، اداره می‌گردد. جانبازان نایینا، ناشنوا یا فاقد نیروی حرکتی در دارالقرآن بسیج عضویت دارند و از امکانات آنجا استفاده می‌کنند.

دارالعلم مفید

طرح اولیه مرکز در قبل از پیروزی انقلاب اسلامی توسط شهید مطهری، شهید دکتر بهشتی، شهید دکتر باهنر و شهید مفتاح و آیت الله موسوی اردبیلی ریخته

۱. مجله سروش، سال ۱۹، شماره ۸۷۱ (۲۷ دی ۱۳۷۶)، ص ۴۲-۴۳؛ دانشنامه قرآن و قرآن پژوهی، ص ۱۰۲۹.

شده است و بعد از پیروزی انقلاب اسلامی این مرکز زیر نظر آیت الله موسوی اردبیلی در دانشگاه مفید قم به فعالیت خود به صورت منسجم و برنامه‌ریزی شده ادامه می‌دهد. «دارالعلم مفید» دو هدف اساسی را در سرلوحه برنامه‌های خود گنجانده است: ۱) ایجاد مرکز اطلاع‌رسانی علوم قرآنی به منظور سهولت کار قرآن پژوهان در مطالعه و تحقیق و استفاده از برگه‌ها و یادداشت‌های موضوع بندی شده موجود در مرکز که تا کنون بالغ بر ۱۷۰ هزار فیش در ذیل موضوعات علوم قرآنی گردآوری شده است. ۲) تهیه دایرةالمعارف علوم قرآنی، که در مرحله اول، در موضوعات ضروری، مقالات پژوهشی تهیه گردد و در نهایت به صورت مجموعه‌ای و دایرةالمعارفی، چاپ و نشر شود و بالغ بر ۵۵۰ عنوان کتاب شامل بیش از ۱۲۰۰ مجلد مطالعه و بررسی شده است.^۱

مراکز ویژه معلولان

مؤسسه‌های آموزشی مثل ابابصیر در اصفهان و شوریده در شیراز و بصیر در تبریز و شهید محبی در تهران، فعالیت‌های قرآنی هم داشته‌اند. تعلیم روحوانی، تجوید، قرائت و حفظ در برنامه‌های اصلی یا جنبی آنها هست. با توجه به اینکه این مراکز ویژه معلولان است، برنامه‌های قرآنی آنان هم متناسب نیازها و اولویت‌های معلولان تنظیم شده است. غیر از این مراکز، در بعضی شهرها دارالقرآن‌های ویژه معلولان دایر شده ولی پس از چند سال فعالیت معمولاً تعطیل شده است. از جمله در دهه هفتاد دارالقرآن نابینایان در قم با پشتیبانی اداره بهزیستی قم راه‌اندازی شد و ده‌ها نابینا در آنجا آموزش دیدند ولی با تعویض ریاست بهزیستی این مرکز هم تعطیل شد.

آقای عباس چراغی حافظ کل قرآن و قاری کشوری قرآن کریم از مربی‌های این دارالقرآن بوده و معتقد است مدیران بهزیستی چون نیازها و اقتضائات نابینایان را درک نمی‌کنند، معمولاً در سال‌های اخیر فعالیت‌های مذهبی و قرآنی بهزیستی را

۱. تبیانات، سال اول شماره ۲ (تابستان ۱۳۷۳)، ص ۱۶۰-۱۶۵، برگرفته از مصاحبه آیت الله موسوی اردبیلی؛ دانشنامه قرآن و قرآن پژوهی، ص ۱۰۲۹.

کم و تعطیل کرده‌اند. اما در کشورهایی مثل مصر و عربستان با ایجاد شرایط رشد و ارتقا برای نابینایان آنان را تبدیل به چهره‌هایی جهانی نموده است. به طوری که حتی علاوه بر اینکه از این طریق درآمد خوبی دارند، برای منافع ملی کشورشان هم سودمند هستند.

به نظر می‌رسد لازم است گزارش جامعی از فعالیت‌های قرآنی معلولان از گذشته تاکنون تهیه گردد، سپس طرح جامعی برای راه‌اندازی فعالیت‌های قرآنی در همه شهرها اجرایی شود.

فصل سوم:
جلسات قرآنی

یکی از فعالیت‌های عمده معلولین، شرکت آنان در جلسات مذهبی و قرآنی بوده است. اگر آمار گرفته شود، بسیاری از اوقات آنان در این جلسات سپری شده است. متأسفانه گزارش از جلسات معلولان در رشته‌های حفظ، آموزش، تجوید، قرائت و تفسیر از قرن‌های اول تا دوره جدید بسیار اندک است و در برخی زمینه‌ها اطلاعی در دست نیست. البته با جستجو و مطالعه بیشتر می‌توان سرنخ‌هایی به دست آورد. امید است کسانی که کوچکترین خبر و اطلاعی دارند، ما را یاری دهند.

گرایش روز افزون به قرآن

در پنجاه سال اخیر در همه کشورهای اسلامی، مسلمانان بیش از گذشته به قرآن توجه و اهتمام داشته‌اند و این رویکرد رو به افزایش بوده است. همین رخداد زمینه و بستری برای رشد قرآن‌گرایی معلولان هم بوده است. زیرا اینان جزئی از کل امت اسلامی هستند.

اما علل افزایش گرایش به قرآن یا به اصطلاح نهضت احیای قرآن یا جنبش مهجوریت زدایی از قرآن در کشورهای مختلف متفاوت است. در ایران عمده‌ترین عامل و علت، ناآگاهی عامه مردم نسبت به قرآن و عدم توانایی روخوانی قرآن است. به همین دلیل نخبگان مذهبی مثل روحانیون شروع کردند به برپایی جلسات قرآنی و از این طریق مردم را جذب قرآن کردند.

درباره علت روی آوردن روحانیون معاصر اصفهان به ترویج جلسات قرآنی این رخداد را نقل کرده‌اند:

آقای محمدعلی گلابدار (از استادان شایسته قرائت) تعریف می‌کرده که در زمان محمدرضا پهلوی، روزی آقای کثیری از استادان قرآن گفتند در یکی از دبیرستان‌های دخترانه واقع در خیابان شیخ بهایی، استاد از دانش‌آموزان پرسیده کدام یک از شماها می‌تواند قرآن بخواند؟ کسی جواب نداده؛ بار دیگر پرسیده، باز کسی جواب نداده؛ بار سوم که پرسیده یک دختر غیر مسلمان می‌گوید بخوانم و با اجازه استاد شروع به خواندن قرآن می‌کند. این قضیه توسط آقایان گلابدار و کثیری به آیت‌الله خادمی و آیت‌الله شمس‌آبادی از روحانیون بزرگ اصفهان رسانده می‌شود و در نتیجه آقایان اجازه صرف مقداری از سهم امام(ع) را جهت امور قرآنی و امکانات لازم می‌دهند و با مشورت انجام شده استادان قرآن در شهر و روستاهای اطراف شناسایی شده و تعداد ۱۰۰ دعوت‌نامه برای آنها ارسال که در روز مشخص در مسجد شییره پزها نزدیک مسجد جامع تجمع کنند. و آیت‌الله خادمی هم تشریف آورده و به آقای فیروزیان فرمودند: شما منبر بروید ایشان هم منبر رفته و در شأن قرآن و آموزش قرآن صحبت‌های جالبی کردند، بعد آقای خادمی فرمودند: جلسه برای خودتان درست کنید من هم می‌آیم و تفسیر

می‌گویم. جلسه بعد در منزل آقای حاج آقا مرتضی انصاری در فلکه شهداء اول خیابان ابن سینا دنبال نهر آب تشکیل شد و آیت الله خادمی هم تفسیر می‌گفت. نیز قرار شد نزدیک مقبره مرحوم مجلسی، برای مدیریت این کار تشکیلاتی در نظر گرفته شود.^۱

جلسات قرآنی در دوره معاصر ابتدا اغلب در خانه‌ها تشکیل می‌شد. اینگونه جلسات خانگی بر اساس اطلاعاتی که به ما رسیده پس از رفتن رضا شاه و باز شدن نسبی فضای جامعه بر اساس تحقیقات آقای بهشتی نژاد اولین جلسه خانگی قرآنی در اصفهان مرحوم حیدرعلی صلواتی (درگذشت ۱۳۹۲ق/ ۱۳۵۱ش) برپا شده است. آیت الله صلواتی پدر دکتر فضل الله صلواتی است و از روحانیون خوش نام و پرکار اصفهان بوده است. جلسات تفسیری و برداشت‌های اخلاقی توسط مرحوم صلواتی در خانه‌های آقایان آریایی، کرمانی‌زاده، و رحیم خراسانی تشکیل می‌شد.^۲ او روش خاصی در القای مفاهیم قرآنی داشت و از طریق قصص قرآنی به تعلیم اخلاقیات قرآن می‌پرداخت.

آقای بهشتی نژاد از بیست جلسه خانگی که در هفتاد سال اخیر در اصفهان تشکیل می‌شده، یاد کرده است. البته اینها جلساتی در سطح بالا بود که محور آنها شخصیت‌های مهم و طراز اول و نخبه این شهر بودند؛ مثل حاج آقا احمد فقیه امامی (درگذشت ۱۴۱۴ق)، حاج آقا مصطفی بهشتی نژاد (درگذشت ۱۳۹۷ق)، حاج آقا کمال الدین فقیه ایمانی، حاج آقا رضا هرنندی (درگذشت ۱۴۰۲ق).^۳ وگرنه ده‌ها جلسه دیگر وجود داشت که توسط مربی‌ها و معلمان قرآن در خانه‌ها و حتی در مساجد تشکیل می‌شده و در منابع گزارشی از آنها درج نشده است.

پس از مدتی جلسات قرآنی ارتقا پیدا کرد از خانه‌ها به مساجد و تکایا و

۱. اساتید قاریان قرآن اصفهان از صدر اسلام تا کنون، سید محمدعلی بهشتی نژاد، اصفهان، مؤسسه

قرآنی کوثر، ۱۳۸۷، ص ۱۷-۱۸.

۲. اساتید و قاریان قرآن اصفهان، سید محمدعلی بهشتی نژاد، ص ۱۱۴.

۳. همان، ص ۱۱۴-۱۱۵.

حسینیه‌ها برده شد. سپس از محل‌های مذهبی به کانون‌ها و نهادهای تازه تأسیس با مدیریت‌های نوین راه یافت. اولین جلسه‌ای که در اصفهان با این سبک برپا شد، جلسات هفتگی قرآنی بود که در کانون علمی، تربیتی جهان اسلام برپا می‌شد، حتماً در شهرهای دیگر چنین جلساتی بوده ولی متأسفانه دسترسی به اطلاعات این گونه جلسات مشکل است، زیرا به ندرت مکتوب شده، اگر نوشته هم شده، همه جزئیات و زوایای آنها گزارش نشده و فقط چند نکته کلی آمده است؛ نکته مهم دیگر اینکه افرادی که چنین اطلاعاتی دارند در سنین کهولت‌اند و گفت‌وگو با آنان دشوار است به علاوه اساساً انگیزه برای سخن گفتن درباره آن روزها را ندارند یا حال و حوصله‌ای برایشان نمانده است. خلاصه دسترسی به چنین اطلاعاتی بسیار دشوار است.

با اینکه چنین اطلاعاتی در واقع سرمایه‌های یک ملت و پشتوانه‌های یک فرهنگ و سند افتخارات مردم مسلمان ایران است. و مناسب است، مخارجی که برای برگزاری سالانه مسابقات در ایران می‌شود، آن مصروف جمع‌آوری اطلاعات رخدادهای قرآنی در شهرها و استان‌های مختلف بشود.

البته هدف اصلی ما در اینجا رسیدن به اطلاعات فعالیت‌های قرآنی معلولان است ولی به دلیل اینکه فعالیت قرآنی معلولان در درون جریان عمومی جامعه رشد کرد و به تدریج مستقل شد؛ از این رو نخست باید عموم فعالیت‌های جامعه را رصد کنیم و از این طریق به فعالیت‌های قرآنی معلولان برسیم.

اما کانون علمی، تربیتی جهان اسلام به دلیل اینکه ریشه جریان‌های معلولان یعنی مدرسه ناشنوایان و ابابصیر است، لازم است مستقلاً به معرفی آن بپردازیم.

فاز جدید جلسات قرآنی

از جلسات قرآنی و کلاً مذهبی در دوره رضا شاه چندان خبر نداریم. البته در گزارش‌های دولتی و در اسناد دولتی و غیر دولتی حتماً اطلاعاتی از آن دوره هست ولی نیاز به تحقیق مستقل و جستجوی فراوان دارد.

اما درباره جلسات قرآنی پیش از دوره‌ی رضا شاه یعنی دوره قاجاریه و قبل از آن، مکتب‌خانه‌ها متصدی آموزش قرآن و شریعت به مردم بودند. هر کس

می‌توانست مراجعه کند و تحت شرایطی در مکتب خانه شرکت نماید و قرآن را فرا بگیرد. اما در دوره رضا شاه مکتب خانه‌ها جمع شد و مدارس جدید جای آنها را گرفت. مدارس طلاب در حد بسیار محدود و با اجازه فعالیت داشت آن هم فقط در محدوده فقه و اصول و ادبیات عرب ولی آموزش‌های قرآنی هم در سطح عمومی در مدارس طلبگی وجود نداشت.

اما با رفتن رضا شاه و روی کار آمدن محمدرضا فضای آزاد نسبی برقرار شد و روحانیون و نخبگان مذهبی به توسعه فعالیت‌های خود پرداختند. از جمله جلسات قرآنی در خانه‌ها و گاه مساجد دایر می‌شد. اطلاعات شهرهایی مثل تبریز و اصفهان تا حدی ضبط و ثبت شده ولی اطلاعات اکثر شهرها در دست نیست. به ویژه اطلاعات معلولانی که در این جلسات شرکت می‌کردند یا جلساتی که احتمالاً ویژه معلولین بوده است. بعد از مدتی کانون‌های مذهبی یا قرآن تشکیل شد و جلسات قرآنی در این کانون‌ها به روش پیشرفته‌تر و با امکانات مدرن‌تر مثلاً استفاده از میز و صندلی به جای لوح و روی زمین نشستن یا روی پوست نشستن تشکیل می‌شد. در یک گزارش مربوط به شهر اصفهان درباره کانون علمی، تربیتی جهان اسلام که جلسات قرآنی را تشکیل می‌داد آمده است:

در کانون علمی، تربیتی جهان اسلام در خیابان آمادگاه جلساتی در اعیاد نیمه شعبان و مبعث به عنوان مسابقه برگزار می‌شد و جوایز و تقدیرنامه‌هایی به آنان داده می‌شد از جمله در یک سال آقای مجتبی همدانی در سن ۱۷ سالگی به عنوان حافظ کل قرآن معرفی شدند ولی به خاطر نرسیدن به سن قانونی از رفتن مکه باز ماند ولی نقداً به ایشان پرداخت گردید و آقای صافی هم که برنده شد، به حج فرستاده شدند و آقایان عبودیت و احمدی که حافظ ۲۰ جزء بودند و عده‌ای دیگر، جوایزی مناسب دریافت کردند. گرداننده‌ی این مسابقات آقای گل‌بیدی بودند و مسابقات در سطح کودکان و نوجوانان و بزرگسالان برگزار می‌شد و در بعضی از آن جلسات آقایان جعفری و مطهری و جنتی و محمدعلی گرامی صحبت می‌کردند.^۱

۱. اساتید و قاریان قرآن اصفهان از صدر اسلام تا کنون، سید محمدعلی بهشتی‌زاد، اصفهان، مؤسسه قرآنی کوثر، ۱۳۸۷، ص ۱۸.

این کانون منشأ و آغاز فعالیت‌های ابابصیر ویژه نابینایان و مدرسه کر و لال‌ها در اصفهان گردید. به عبارت دیگر مؤسسه آموزشی نابینایان ابابصیر و مدرسه کر و لال‌ها به مدیریت مرحوم حسین گل‌بیدی بر میراث این کانون استوار گردید و پدید آمد. از این‌رو لازم است به جوانب و زوایای آن بیشتر پرداخته شود. از این‌رو توضیحی در این باره می‌آورم.

حسین گل‌بیدی و کانون جهان اسلام

این کانون در باغ بزرگی در وسط اصفهان یعنی خیابان آمادگاه که به چهار باغ ختم می‌شود، تأسیس شد. تشکیلاتی بود که می‌خواست با روش جدید، شیعه را ترویج کند. سطح فعالیت‌های آن بالا بود. نخبگان مذهبی ایران مثل مرحوم سید محمد حسینی بهشتی (معروف به دکتر بهشتی)، مرحوم مرتضی مطهری، مرحوم علامه جعفری در آنجا سخنرانی داشتند. بر اساس تجارب این کانون بعداً در تهران کانون توحید و دیگر کانون‌ها در شهرها شکل گرفت.

شادروان حسین گل‌بیدی به مدت ۵ سال از ابتدای تأسیس تا زمان توقف فعالیت‌های کانون، مدیر عامل این مرکز بزرگ اسلامی بود و به لحاظ خلاقیت‌ها و ابتکارات ویژه‌ای که در برنامه‌ریزی و اجرای تحسین برانگیز برنامه‌های کانون داشت، موفق شد با صرف وقت بسیار و جاذبه‌ی اخلاقی کم نظیر محور اصلی فعالیت‌ها قرار گیرد. فشرده‌ای از سرگذشت کانون معرفی می‌گردد.

در دوره حکومت محمدرضا شاه که محیط اجتماعی، سخت لجام گسیخته به سوی بی‌بند و باری در حرکت بود و جوانان علاقه‌مند به هویت اسلامی و عاشق و تشنه‌ی احکام زلال پاک و بی‌آلایش اسلام پناهگاهی نداشتند، تبلیغات دینی ضعیف و به صورت سنتی و با روش‌های قدیمی ادامه داشت و کسی پاسخگوی نیاز جوانان نبود. از طرفی سود جویان بی‌ریشه به انواع و اقسام ابزارهای تبلیغاتی مجهز بودند و از نوآوری‌های روز بهره می‌گرفتند و در جذب جوانان برای امیال مادی خویش بهره‌مند می‌شدند، در چنین شرایطی گروهی از انسان‌های وارسته، شریف، آگاه به مسائل زمان و علاقه‌مند به اعتلای وضعیت فکری و رفتاری جوانان که دارای شور و شوق اسلامی بودند. به مصداق آیه‌ی شریفه:

وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ (آل عمران، ۱۰۴)

«باید گروهی از بین شما، مردم را به خیر دعوت کنند و از بدی نهی کنند و آنها به حقیقت رستگارند.»

اعضای هیئت مؤسس، دامن همت به کمر زده و در آن محیط طوفانی برای تأسیس یک مجتمع فرهنگی بسیار مؤثر با عنوان: «کانون علمی و تربیتی جهان اسلام» حرکت اثربخشی را آغاز کردند. هیئت مؤسس، تلاش‌های خستگی ناپذیری داشتند. آنان پس از مدت‌ها که برای افتتاح چنین جایگاهی به طور علنی و غیر علنی برنامه‌ریزی می‌کردند، در یک بعدازظهر تابستان در یکی از بهترین نقاط شهر اصفهان - (یعنی اواسط ضلع شمالی خیابان آمادگاه، حد فاصل خیابان چهار باغ و فلکه فلسطین) - در باغی نسبتاً وسیع و مصفا کانون را رسماً افتتاح کردند.

دو گروه مشخص با تأسیس کانون به طور جدی مخالف بودند: اول دستگاه‌های اطلاعاتی دولتی، مخصوصاً ساواک که دشمن آگاهی و بیداری جوانان در گرایش به اسلام پویا، زنده و حرکت آفرین بود و قدم به قدم حرکت‌های کانون و رفتار هیئت مؤسس را زیر نظر داشتند. دوم متعصبین که به عنوان مذهب با هرگونه نوآوری و سنت شکنی در روش‌های موجود آن روز، در دعوت‌های اسلامی مخالفت می‌کردند. اما برنامه‌ریزی و خط‌مشی کانون بسیار هوشمندانه و حساب شده بود.

هدف کانون عبارت بود از:

- جذب جوانانی که به دلایل مختلف از دین و مذهب جدا شده بودند و در جستجوی راه‌های نوین زندگی بودند.

- تشکیل کلاس‌های مختلف از قبیل درس‌هایی از قرآن، نهج البلاغه، فقه، اصول عقاید، تاریخ اسلام، آشنایی با علوم جدید و ... که با تازه‌ترین روش‌ها، منطبق بود و در این کلاس‌ها، گاهی ابزار روز مانند: فیلم و اسلاید نیز بهره‌گیری می‌شد.

- تشکیل میزگردهای بحث آزاد.

- تشکیل سخنرانی‌های مذهبی برای طبقات مختلف مردم.
- تشکیل کتابخانه و چاپ کتاب‌های کانون (مجموعه سخنرانی‌های ایراد شده در کانون).

- تشکیل اردوهای تربیتی و کلوپ‌های ورزشی در محیط کانون و خارج از آن.
- گردش‌های علمی از کارخانه‌ها و مراکز صنعتی، فنی، کشاورزی و ...
- برگزاری جشن‌ها و سوگواری‌ها، به مناسبت‌های مختلف و دادن جایزه و هدایا با اعضای برتر کانون.

در تمام فعالیت‌های فوق یک تحول و نوآوری در تبلیغات اسلامی به چشم می‌خورد که تقریباً بی‌سابقه بود. برای مثال آن زمان کمتر مرسوم بود، روحانیون از تربیون استفاده کنند یا در فضای آزاد سخنرانی نمایند یا برای سخنرانی‌های خود طرح درس و یادداشت در دست داشته باشند. هم چنین ضروری نمی‌دیدند، شنوندگان قبلاً از موضوع سخنرانی آگاه باشند و روی صندلی‌های راحت با تمرکز فکر به سخنرانی گوش بدهند و از همه مهم‌تر پس از سخنرانی سؤالاتی را مطرح و گوینده مجبور باشند به ایرادات شنوندگان پاسخ مناسب دهد.

در جلسات کانون جوانان یاد گرفته بودند، ایرادات و اشکالات مذهبی خود را بدون واژه‌ها و ابراز دارند، ایشان انتقاد می‌کردند، بحث می‌کردند و با روحیه‌ای آرام و آزاد روبرو می‌شدند. تعصب و خشکی در عقیده به هیچ وجه در کانون حاکم نبود و همین جو آزاد اندیشی موجب شد، خیل عظیمی از جوانان که از محیط‌های مذهبی و خشک و تعصب آمیز آن روز گریزان بودند، کانون را محیط امن تلقی کرده و دسته دسته در کلاس‌های مختلف کانون ثبت نام نمایند.

بیماری‌های روحی جوانان از قبیل: خود کم بینی، کم رویی، افسردگی، عقده حقارت، ناکامی، یأس، دل‌پاره، اضطراب و ... در کانون معالجه می‌شد و ایمانی که در پرتو انوار درخشان اسلام، کانون به جوانان آموزش می‌داد، موجب شد شور و هیجان، نشاط، آرامش، ایمان، اطمینان و امید در روح جوانان زنده شود. کانون مشاورین دلسوزی داشت که در نهایت اخلاص، صمیمیت و برادری جوانان را ارشاد می‌نمودند.

هیئت مدیره کانون عبارت بودند از: شادروان حاج آقا محمد بصیری، حاج شیخ

محمدباقر صدیقین، حاج سید مهدی شکرانی، حاج سید مرتضی سلامتیان، شادروان عباس حاتم‌زاد، شادروان مهندس عبدالعلی مصحف، حاج سید باقر افضل، دکتر علی شریعتمداری، حسین گل‌بیدی، حاج رجبعلی حر، مهندس حبیب‌الله بصیری و حجت الاسلام سید جمال الدین موسوی. کانون اساسنامه‌ای داشت و «کانون علمی و تربیتی جهان اسلام» را به ثبت رسانده بودند.

شخصیت‌هایی که برای سخنرانی دعوت می‌شدند عبارت بودند از: ۱- بانو مجتهده حاجیه خانم امین که جلسات دائمی پربراری مخصوصاً برای نسل جوان آن روز تشکیل و جوانان را به سوی عفت، پاکی، تقوی، دانایی، تفکر، علم و دانش سوق می‌داد. آیت‌الله زند کرمانی، شهید مرتضی مطهری، شهید دکتر بهشتی، شهید دکتر محمد جواد باهنر، شهید دکتر محمد مفتاح، علامه محمدتقی جعفری، دکتر هبه‌الله نوری، دکتر ابوتراب نفیسی، دکتر حمید فرزام، حجة الاسلام علی دوانی، دکتر علی شریعتمداری، دکتر سید حسین نصر، حجة الاسلام رضا گل‌سرخ، حجة الاسلام سیدهادی خسرو شاهی، آیت‌الله محمدعلی گرامی، حجة الاسلام علی غفوری، آیت‌الله ناصر مکارم شیرازی و بسیاری دیگر از شخصیت‌های برجسته حوزه و دانشگاه نیز جهت ایراد سخن و کنفرانس از سراسر کشور دعوت می‌شدند.

این گروه توانستند در اندک زمانی اسلام راستین را با روش‌های تازه به جوانان عرضه نمایند و در نتیجه ایشان را به ایمانی تازه، عشق به زندگی، خدا پرستی، حرکت و پویایی، علم، کمالات اخلاقی، جهاد و مبارزه دعوت کنند. کانون در مقابل ده‌ها باشگاه، کاخ جوانان و مراکز اشاعه فساد دیگر که روش‌های خاص خود را داشتند، با اتکاء بر روش مذهبی و تجربه قرآنی توانست پیشرفت‌های خوبی داشته باشد.

ساواک و سایر مقامات وابسته به دستگاه به هر طریق ممکن از توسعه و پیشرفت کار کانون جلوگیری می‌کردند. بارها حسین گل‌بیدی را تعقیب و احضار کردند و پس از این که دریافتند هیئت مدیره به هیچ وجه حاضر نیستند حتی یک قدم از مواضع و

اهداف خود عقب نشینی کنند، به فعالیت‌های کانون خاتمه دادند.^۱ البته کانون الگویی شد که بر اساس آن در دیگر شهرها فعالیت‌هایی آغاز شد.

گسترش فهم قرآنی

خود قرآن کریم و نیز روایات بر تعقل، تدبر و فهم قرآن کریم تأکید بیشتر دارند. زیرا روخوانی، حفظ و قرائت هر چند لازم است ولی کافی نیست و آنچه مؤثر است و می‌تواند جامعه را دگرگون سازد و نفوس انسان‌ها را تهذیب و پاکسازی کند، اولاً فهم مفاهیم و دستورات عمل‌های قرآنی و دوم عمل به آنها است. از این‌رو اگر مسلمانان فقط به روخوانی و حفظ اهتمام داشته باشند، نهایتاً جوامعی مثل خوارج یا وهابیون کنونی شکل می‌گیرد. ولی اگر فهم و عمل به قرائت و حفظ افزوده شود، جامعه‌ای متعالی و متمدن شکل خواهد گرفت. از این‌رو در دهه‌های اخیر عالمان شیعه مثل علامه طباطبایی به برگزاری جلسات تفسیر قرآن اهتمام داشتند. شاگردان علامه مثل مرحوم مطهری، آیت الله جوادی آملی و آیت الله مکارم این راه را ادامه دادند.

آیت الله عبدالله جوادی آملی (متولد ۱۳۱۲ ش) جلسات عمومی تفسیر به صورت موضوعی داشت، این مباحث با عنوان تفسیر موضوعی قرآن مجید به فارسی تنظیم شده و تا کنون ده مجلد از آن نشر یافته و محصول گفتارهای تفسیری از تلویزیون جمهوری اسلامی ایران است که از سال ۱۳۶۰ شروع شده و سپس از نوار پیاده شده و به طبع رسیده است. مفسر در آغاز جلد نخست مقدمه‌ای مبسوط در عظمت قرآن به نگار درآورده و وعده بحث درباره اصل تفسیر، تفسیر قرآن به قرآن و تفسیر موضوعی را به نوشتار دیگر احاله داده است. ترتیب مباحث هر مجلد به این شرح است که در جلد اول پس از توضیح درباره قرآن و جایگاه آن در جهان هستی به مباحث توحید و شناخت آفریدگار طی ۲۰ درس پرداخته است. در جلد دوم درباره شناخت مبدأ و معاد، راه‌های گوناگون خداشناسی و برخی مباحث دیگر. در جلد سوم درباره وحی و انبیاء و رسالت. در جلد چهارم از درس ۷۱ تا ۹۰ و در زمینه

۱. جلوه‌های فرزادگی، عباس دهکردی، ص ۸۹-۹۳.

وحی یکی از راه‌های شناخت و موانع شناخت و کیفیت نزول دفعی و تدریجی قرآن. در جلد پنجم: در باب نبوت عامه و خاصه. در جلد ششم: سیره انبیاء و تاریخ و قصص آنان. در جلد هفتم: سیره انبیاء و تاریخ زندگی آنان. در جلد هشتم: سیره پیامبر اکرم (ص). در جلد نهم: سیره پیامبر اکرم (ص). در جلد دهم: سیره پیامبر اکرم (ص). این تفسیر توسط مرکز نشر فرهنگی رجا از سال ۱۳۶۳-۱۳۷۴ ش نشر یافته است. همچنین این تفسیر با نظم بهتری توسط دارالصفوة بیروت ترجمه و به چاپ رسیده است. سید محمدعلی ایازی.

محمدجواد نجفی خمینی (۱۲۸۲- زنده در ۱۳۵۵ ش) از نویسندگان معاصر و دارای جلسات تفسیری بود. تفسیر آسان تفسیری است فارسی، ساده و روان، آمیخته با بحث‌های اخلاقی و اعتقادی و قابل استفاده برای توده‌های مردم محصول همین جلسات است. این تفسیر در تهران میان سال‌های ۱۳۵۷-۱۳۵۹ ش توسط کتابفروشی اسلامیه چاپ و نشر شده و بعدها (۱۳۶۲ ش) تجدید چاپ شده است.

علامه شهید مرتضی مطهری (۱۳۰۰-۱۳۵۸ ش) هم جلسات تفسیری عمومی داشت. مجموعه تفسیرهای او با عنوان آشنایی با قرآن چاپ شده است. جلسات هفتگی او در تهران به مدت ۲۵ سال انجام گرفته و بر روی نوار ضبط شده و بعداً بازنویسی و تدوین و چاپ گردیده است. ظاهراً این تفسیرهای شفاهی که در خطاب به طبقات و اقشار گوناگون القا می‌گردیده از سوره مریم شروع شده و به آخر قرآن رسیده و بار دیگر از ابتدای قرآن آغاز گشته و تا آیه ۲۳ همین سوره ادامه یافته و باز تفسیر آیتی از سوره‌های انفال و توبه انجام گرفته است. (آشنایی با قرآن، ج ۷/۲). البته این کتاب با عنوان التعرف علی القرآن الکریم در تهران و بیروت به عربی ترجمه و به چاپ رسیده است، ضمناً با عنوان‌های تفسیر القرآن الکریم، محاضرات عامه و خاصة، التفكير فی القرآن، الجهاد و حالاته، القرآن و مسئله من الحیاة نیز منتشر شده است.^۱

۱. معجم الدراسات القرآنیة، عامر الحلو، ص ۷؛ مستدرک اعیان الشیعة، حسین الامین، ج ۲۲/۱.

آثار قرآنی مرحوم مطهری در مراکز معلولیتی و نابینایی به صورت بریل و گویا عرضه شده و در اختیار جامعه هدف قرار گرفته است. تأثیر این آثار در بین نابینایان خوب بوده است.

نخبگان نابینا و دیگر معلولین هم در زمینه فهم و تفسیر فعالیت‌هایی داشته‌اند. معلولین علاوه بر شرکت در درس‌های تفسیری مرحوم مطهری یا آیت‌الله جوادی آملی، خودشان درس‌های مستقل هم داشته‌اند. به عنوان نمونه آیت‌الله سید محمدرضا امام جزایری نابینایی است که از خردسالی فاقد نابینایی بوده و از ۲۵ سال قبل در قم و بعداً نجف اشرف درس تفسیر برپا کرد و شاگردان بسیار از جامعه نابینایان و البته افراد عادی به درس او شرکت می‌کنند.^۱

نیز در ابابصیر، کتاب‌های تفسیری به صورت گزیده به خط بریل یا با گویایی عرضه می‌شد و دانش‌آموزان نابینا با فراگیری آنها برنامه‌های قرآنی را یاد می‌گرفتند. اما در سال‌های اخیر با برنامه‌های غیر کارشناسانه سازمان بهزیستی، بیشتر به قرائت و حفظ اهتمام شده است. آثاری که در زمینه علوم قرآن برای معلولین عرضه شده، اندک است.

نخستین مسابقات قرآنی نابینایان

علی‌اکبر جمالی از کارمندان بازنشسته سازمان بهزیستی و از مدیران ارشد انجمن نابینایان ایران در مصاحبه گفت: «سال ۱۳۶۱ وقتی در بخش فرهنگی اجتماعی سازمان مشغول بودم، مسابقات قرآنی را راه‌اندازی کردم. در سال نخست ۳۵ نفر شرکت‌کننده بود و تعدادی از آنها رتبه گرفتند. سال ۱۳۶۲ تعداد شرکت‌کننده‌ها دو برابر و به تدریج زیادتر شد. مسابقات در رشته‌های حفظ و قرائت برگزار می‌شد. تا سال ۱۳۸۵ که بازنشسته شده مدیریت و مسئولیت مسابقات نابینایان را بر عهده داشته است و ۲۵ دوره مسابقه برگزار کرده است.

وقتی از این پرسیده شد چرا گزارش یا کتاب جامع یا یک مجله به صورت سالنامه

۱. آیت‌الله سید محمدرضا امام جزایری: زندگی‌نامه و کارنامه، ص ۱۰-۲۵.

۲. مصاحبه با علی‌اکبر جمالی، چهارشنبه ۳۱ شهریورماه ۱۳۹۵ در انجمن نابینایان ایران انجام شد.

منتشر نکردید. مشکل نسل جدید در این است که نه اطلاعی از گذشته دارد و نه سند و منبعی به او داده ایم. کسی که می‌خواهد تحقیق کند، مقاله بنویسد یا کتابی تألیف کند نیاز به اینگونه منابع دارد.

آقای جمالی پاسخ داد در آن دوره جنگ، امکانات محدود بود و دیدگاه‌های پیشرفته امروزی را هم نداشتیم. قطعاً اگر امروز می‌خواستیم برگزار کنیم اطلاع‌رسانی می‌کردیم و گزارش‌ها را جمع‌آوری و کتابی تألیف می‌شد.

در شهرهای مختلف هم فعالیت‌های قرآنی جریان داشت. سید مرتضی نیکزاد در گفت‌وگو، فعالیت‌های نابینایان اصفهان را بعد از ۱۳۷۰ می‌داند. جلسات قرآنی در خانه‌ها و مکان‌های خصوصی تشکیل می‌شده تا اینکه در سال ۱۳۸۲ از سازمان تبلیغات و اداره ارشاد اسلامی اصفهان برای بنیاد فرهنگی قرآنی روشندان اصفهان مجوز دریافت می‌کند.^۱

لازم و ضروری است به روش تحقیق میدانی و پرسشنامه‌ای اطلاعات افراد در شهرهای مختلف جمع‌آوری گردد. و بر اساس آن تألیف جامعی عرضه شود.

۱. مصاحبه با سیدمرتضی نیکزاد در تیرماه ۱۳۹۵ توسط بهمن کاظمی در بنیاد روشندان اصفهان.

فصل چهارم:

انعکاس فعالیت‌های قرآنی معلولان در اسناد دولتی

بسیاری از کشورهای جهان به این نتیجه رسیده‌اند که معلولین یک قشر سربار و صرفاً مصرف‌کننده نیستند بلکه اگر به آنها بهاء داده شود و در مسیر درست مشارکت اجتماعی قرار گیرند می‌توانند در افزایش تولید ملی کشور و در توسعه فرهنگی و اجتماعی و حتی صنعتی و کشاورزی مؤثر باشند. زیرا معلولین دارای توانایی هوشی و بهره‌ذهنی بالا و خلاقیت فوق‌العاده هستند. هر کشوری ولو تعداد محدودی انسان‌های باهوش را در اختیار داشته باشد، ارزش آنان بیشتر از هزاران نوع معدن‌های طلا و نفت برای آن کشور است. زیرا کشوری که از انسان‌های باهوش بی‌بهره است، اگر پر از طلا و فلزات گران‌بها باشد، توانایی بهره‌برداری و استفاده و به مصرف رساندن آنها را نخواهد داشت و نهایتاً دیگران می‌آیند و بر آن کشور تسلط پیدا می‌کنند و این کشور مستعمره آنان می‌شود. اما اگر کشور هیچ نوع امکانات معدن و ذخائر مادی نداشته باشد ولی انسان‌های با درایت و باهوش داشته باشد، آنان با تدبیر خواهند توانست به بهترین شیوه کشور را اداره کنند و به رفاه و سعادت برسانند.

حضرت علی(ع) وقتی می‌خواست هیئتی به سوی خوارج برای مذاکره بفرستد، یک نابینا هم با آنان فرستاد یا رسول اکرم(ص) در چندین جنگ، وقتی می‌خواست مدینه را ترک کند عبدالله بن ام‌مکتوم نابینا را به عنوان مدیر شهر و جانشین خود انتخاب کرد.

این بزرگواران در این افراد درایت و تدبیری می‌دیدند که در شرایط مهم و حساس به چنین مأموریت‌هایی می‌گماردند.

متأسفانه در دهه‌های اخیر دولتهایی که در ایران بر سر کار آمده‌اند، خط‌مشی مطلوبی در مورد معلولان نداشته‌اند. یک نمونه آن عدم اهتمام این دولت‌ها در فعالیت‌های قرآنی به معلولان است. این فصل با بررسی اسناد دولتی درصدد تبیین همین نکته است.

تاریخچه مسابقات قرآنی

پیش از پیروزی انقلاب اسلامی، مسابقات قرآنی محدود به برخی شرایط مثلاً ماه مبارک رمضان یا برخی اعیاد بود و به گستردگی کنونی در آن زمان وجود نداشت. اما از سال ۱۳۶۰، سازمان اوقاف و امور خیریه برنامه‌ریزی گسترده‌ای برای اجرای مسابقات قرآن جهانی و نیز شهری، استانی و کشوری را برنامه‌ریزی کرد. مسابقات جهانی در بهمن ماه و به مناسبت پیروزی انقلاب با دعوت حافظان و قاریان بین‌المللی برپا شده و گاه در ماه‌های دیگر سال برپا شده است. و تا کنون ادامه دارد.^۱ در این مسابقات احتمالاً معلولین هم مشارکت داشته‌اند. زیرا شرط ورود سلامت جسمی نیست. اما گزارش ویژه از حضور معلولین در این مسابقات در اختیار نداریم.

پس از اوقاف تقریباً همه وزارتخانه‌ها مسابقات قرآنی برپا کرده‌اند. اکنون به اهم این فعالیت‌ها اشاره می‌شود:

- وزارت علوم، اداره کل امور فرهنگی و اجتماعی را مأمور برگزاری مسابقات قرآنی نمود. این اداره تشکیلاتی به نام «اداره دینی و قرآن» ایجاد کرد و برای مسابقات سراسری قرآن دانشجویان برنامه‌ریزی کرد. این مسابقات به حفظ و قرائت محدود نشد و رشته‌های دعا خوانی، تواشیح، مدیحه سرایی، سخنرانی و دکلمه به آن افزوده گردید.^۲ دانشجویان دارای معلولیت هم می‌توانسته‌اند به این مسابقات بروند چون شرط ورود سلامت جسمی نیست.

اما تمامی اسناد این اداره بررسی شد چیزی به نام معلولین و ویژه معلولین در اسناد و اوراق آن اداره یافت نشد.

- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در معاونت قرآن و عترت، دفتر تبلیغ، ترویج و توسعه فعالیت‌های قرآن و عترت را تأسیس کرد. این دفتر وظایف گسترده در زمینه

۱. گزارش مسابقات جهانی قرآن در *دانشنامه قرآن و قرآن پژوهی*، ص ۳۰۴۱-۲۰۴۵ آمده است.

۲. نگاه کنید به آیین نامه و شیوه نامه برگزاری مسابقات سراسری قرآن دانشجویان (سایت اداره دینی و قرآنی www.quranmsrt.ir).

قرآن به عهده دارد و در شاخه‌های آموزش، پژوهش، نمایشگاه و محصولات قرآنی وظایف گسترده‌ای بر عهده آن است. که در سایت آن به تفصیل آمده است. برای نمونه چند رشته مسابقات قرآنی را پشتیبانی می‌کند و از تشکل‌ها و سازمان‌های مردمی قرآنی حمایت می‌نماید. اما هیچ نکته و سخنی درباره معلولان ندارد.

ممکن است گفته شود به دلیل اینکه معلولین را چون دیگر مردم می‌دانند، سخنی درباره آنها ندارد. اما می‌بینیم سازمان‌ها و تشکل‌های غیر معلولیتی را نام برده ولی هیچ نهاد مردمی معلولیتی را ذکر نکرده یا وقتی شخصیت‌ها را معرفی می‌کند فقط افراد عادی را ذکر کرده و معلولین را یاد نکرده است.

این وزارتخانه اخیراً کتاب جشن رمضان را منتشر کرد و گزارش جامعی در این کتاب از فعالیت‌های قرآنی در رمضان ۹۵ آمده است. چون دیدگاه‌های دولت جدید در آن منعکس است این کتاب را مستقلاً بررسی می‌کنیم.

- دارالقرآن الکریم وابسته به سازمان تبلیغات اسلامی است. تشکیلات عریض و طویلی است که در زمینه قرآن فعالیت‌های گسترده دارد؛ از جمله برگزاری مسابقات قرآنی تسنیم در رشته‌های مفاهیم، حفظ و قرائت ویژه دستگاه‌های فرهنگی کشور بر عهده دارالقرآن است.

یعنی ۳۳ دستگاه را فهرست کرده و در آیین نامه آن آمده هرکس کارمند یکی از این دستگاه‌ها باشد در مسابقات تسنیم شرکت داده می‌شود. این دستگاه‌ها باید عضو شورای فرهنگی دفتر رهبری باشند؛ مثل سازمان صدا و سیما، سازمان تبلیغات، حوزه هنری، دفتر تبلیغات دانشگاه سوره و دانشگاه معارف.

هیچ یک از این دستگاه‌ها معلولیتی نیست و سازمانی مثل بهزیستی جزء این فهرست نیست. اگر دفتر رهبری معلولین و تشکل‌های معلولیتی را به رسمیت بشناسد و به آنها بها داده و آنها را جزء اینگونه فهرست‌ها درج نماید، راه برای دیگران هموار می‌گردد.

به هر حال در سایت دارالقرآن بسیار جستجو کردیم و چیزی در مورد معلولین یافت نشد. اگر دارالقرآن، نظارت بر چاپ و نشر وظیفه اصلی آن است، آیا نباید بر چاپ و نشر قرآن‌های بریل نظارت نماید؟

البته اخیراً اقدامات نیم‌بندی در حال شکل‌گیری است ولی بسیار محدود و

کند است.

- شورای انقلاب فرهنگی. این شورا، مجموعه مصوباتی به نام «منشور توسعه فرهنگ قرآنی» دارد و خط مشی این شورا در زمینه سیاست گذاری و اقدام را مشخص کرده است. شامل ده ماده است.

در ماده یکم آمده است، از جمله اهداف این منشور توسعه مهارت‌های روان خوانی، صحیح خوانی و درک معنای آیات قرآن کریم در میان اقشار مختلف جامعه به ویژه کودکان و نوجوانان است.

در هیچ جای این منشور سخنی از معلولین به میان نیامده و ممکن است گفته شود وقتی در اینجا از «اقشار مختلف جامعه» سخن به میان آورده، این عبارت شامل معلولین هم می‌شود.

اما در ماده ۵ وقتی اعضای شورا تخصصی را برمی‌شمارد، ۱۹ شخصیت حقیقی و حقوقی را نام می‌برد بدون اشاره به مثلاً سازمان بهزیستی یا جاهای دیگر که با معلولین ارتباط دارند. این ماده می‌گوید، اعضای شورای تخصصی عبارت‌اند از دبیر شورای عالی انقلاب فرهنگی، وزیر آموزش و پرورش، وزیر علوم، وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزیر ورزش و جوانان، رئیس دفتر تبلیغات اسلامی، رئیس سازمان صدا و سیما، حجت الاسلام قرائتی و ...

بالاخره وقتی محتوای این بند در کنار ماده اول قرار می‌گیرد به دست می‌آید منظور از اقشار مختلف جامعه، غیر معلولین‌اند.

نتیجه‌گیری: بالاخره با بررسی فعالیت‌های قرآنی در نهادها و سازمان‌های مختلف به این نتیجه می‌رسیم که هیچکدام معلولین را در قلمرو خود نیاورده‌اند. این اقدام آیا عمدی بوده یا از سر ندانسته‌ها و جهل، نمی‌دانیم. اما هر کس به مجموعه اسناد و مدارک مراجعه کند به وضوح این نکته به دست می‌آید.

گزارش فعالیت‌های قرآنی

با نگاهی به اسناد منتشر شده از طرف نهادهای رسمی مثل کارنامه قرآنی ۲۵ ساله (وزارت فرهنگ و ارشاد، ۱۳۸۲) می‌یابیم همه فعالیت‌های کوچک و بزرگ قرآنی گزارش شده مگر فعالیت‌های قرآنی معلولان؛ مگر فقط یک کلمه از فعالیت

آنها یاد شده است، البته این مورد هم بسیار کم است.

تا کنون چهار سند مهم و رسمی به صورت کتاب از طرف دولت‌های جمهوری اسلامی ایران منتشر شده و دارای مشخصات زیر است، این آثار به عنوان نمونه در این تحقیق بررسی می‌شود تا به برخی واقعیت‌ها درباره معلولان پی ببریم:

۱- کارنامه قرآنی جمهوری اسلامی ایران: مروری بر عملکرد فعالیت‌های قرآنی ۲۵ ساله کشور، تهیه و تنظیم مرکز توسعه و ترویج فعالیت‌های قرآنی، زیر نظر برزین ضرغامی، تهران، انتشارات کتاب مبین، ۱۳۸۲، ۵۶۰ص (کارنامه قرآنی ۲۵ ساله)

۲- گزارش تفصیلی ۲۵ نمایشگاه قرآن در ۲۵ استان کشور همزمان با ماه مبارک ۱۳۸۲، تهران، معاونت امور فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۲، دو جلد، ۱۳۰ + ۱۲۴ صفحات پیوست در هر فصل. (۲۵ نمایشگاه قرآن)

۳- گزارش عملکرد وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ۸۴-۸۹، زیر نظر محمدعلی منفرد، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۹. دارای هشت فصل است و فقط فصل قرآن و مسجد مورد نظر است. (گزارش عملکرد)

۴- گزارش جشن رمضان ۱۳۹۴، زیر نظر اصغر امیرنیا، دبیر اجرایی اسماعیل اسفندیار، تهران، معاونت قرآن و عترت وزارت ارشاد، ۱۳۹۴، ۳۸۶ + ۱۱ص. (گزارش جشن رمضان)

البته غیر از این چهار اثر، آثار دیگر هم هست ولی از نظر جامعیت و وسعت، این چهار اثر بهتر می‌باشند. این چهار کتاب در واقع چهار سند از چهار دوره فعالیت‌های قرآنی در نظام جمهوری اسلامی ایران است. اهمیت این اسناد در چند نکته است:

۱- هر دولت فعالیت‌های زیر مجموعه خود را گزارش کرده است. یعنی مؤلف و هم ناشر خود دولت است. از این رو انتساب مطالب به دولت قابل شک و شبهه نیست و نیز صحت مطالب.

۲- هر یک از دولت‌ها سیاست و خط‌مشی خاصی در عرصه فرهنگ و جامعه داشته‌اند ولی همه آنها در مورد معلولین خط‌مشی واحد اجرا نموده‌اند.

نگاهی به کتاب کارنامه قرآنی جمهوری اسلامی ایران

کتاب کارنامه قرآنی با هدف انعکاس فعالیت‌های قرآنی که از سال ۱۳۵۸ تا ۱۳۸۲ یعنی ۲۵ سال در جمهوری اسلامی ایران جریان داشته، تدوین شده است. مدیریت این کتاب بر عهده مدیران ارشد و معاونان وزارت فرهنگ و ارشاد بوده است. دوم اینکه از نهادهای فرهنگی مرتبط به امور قرآنی مثل دارالقرآن بسیج، دارالقرآن وزارت علوم و غیره هم کمک گرفته‌اند. و در نهایت خواسته‌اند کتاب قطور و حجیمی از همه فعالیت‌های قرآنی جاری در ایران را عرضه و معرفی کنند تا سندی برای جهانیان و برای پژوهشگران و نیز سندی باشد که در تاریخ بماند. این کتاب شامل نه فصل زیر است:

مراکز و مؤسسات قرآنی

فعالیت‌های قرآنی ادارات و سازمان‌ها

اطلاع‌رسانی قرآنی

پژوهش‌های قرآنی

مسابقات و جشنواره‌های قرآنی

نمایشگاه‌های قرآنی

سخنرانی‌ها و همایش‌های قرآنی

خادمان برگزیده قرآن کریم

چاپ و نشر آثار قرآنی

خلاصه مطالب همه این فصول این است که: مؤلفین این کتاب در هر زمینه از جزئی‌ترین فعالیت‌های قرآنی تا کلی‌ترین آنها را بیان کرده و به تفصیل با اسم و آدرس از کارهای مراکز و شخصیت‌ها یاد کرده‌اند ولی غیر از سه مورد که بعداً می‌آورم، یادی از مراکز، اشخاص و فعالیت‌های قرآنی معلولین در این کتاب نیست. با اینکه در هر دوره و در هر شهر نهادهای قرآنی معلولین در زمینه‌های مختلف فعالیت داشته‌اند، معلولین قاری، حافظ در سطوح بالا در مسابقات شرکت کرده و رتبه‌های عالی آورده‌اند. نایب‌نایی مثل آیت الله سید محمدرضا امام جزایری از سال ۱۳۷۰ در ایران به تفسیر قرآن مشغول بوده و در تبلیغ و منبر فراوان از قرآن استفاده می‌کرده و ده‌ها و صدها نایب‌نایب و دیگر معلولان بوده‌اند که در همه رشته‌های قرآنی

فعالیت داشته‌اند.

حال این پرسش پیش می‌آید: آیا مؤلفین این کتاب چنین افرادی را جزء جمهوری اسلامی نمی‌دانند و عنوان کتاب یعنی «کارنامه ۲۵ ساله جمهوری اسلامی» شامل آنها نیست؟ اگر اینان را شهروند جمهوری اسلامی نمی‌دانند یعنی اینان اساساً انسان نیستند و وزیر ارشاد وقت و دیگر معاونان این وزارتخانه ارزش انسانی برای معلولان آن دوره قائل نیستند؟ یا اینان را خارجی و غیر ایرانی می‌دانند. هر چه در مطالب این کتاب تفحص کردیم نتوانستیم پاسخی برای این پرسش‌ها بیابیم. و از آقای برزین ضرغامی که هنوز در رأس ادارات فرهنگی است. می‌پرسیم پاسخ شما چیست؟ زیرا این کتاب زیر نظر ایشان تألیف شده است.

بعضی از معلولین در جلسات می‌گویند، مسئولین ارشد ما را در حدّ (نعوذ باللّه) حیوان هم قبول ندارند چون هیچ نوع حق و حقوقی برای ما در نظر نگرفته‌اند. در مواردی هم به کمک ما آمده‌اند و مثلاً در توانبخشی کارهایی کرده‌اند، در اصل به خاطر خودشان بوده است. البته این یک تحلیل بدبینانه است و حتماً در بین مسئولین افرادی هستند که دیدگاه مثبت و انسان‌گرا نسبت به معلولان دارند.

تحلیل بعضی دیگر از معلولان این است که مشکل از خود معلولان است. خودشان را مطرح نمی‌کنند. از داشته‌های خودشان حرفی نمی‌زنند. هر سال ده‌ها معلول در مسابقات قرآن، رتبه می‌گیرند، کدامیک از گروه‌های تلگرامی یا سایت‌های اینترنتی به آنان تبریک می‌گویند؟ کجا از آنان تجلیل و تقدیر می‌شود؟ آیا انسان‌های نخبه شهر آنها یا جوانان محله هر معلول با برگزاری مراسم مختصر در مسجد محل از این معلولان تشکر و تقدیر کرده‌اند؟ اگر یک انسان عادی در ورزش رتبه می‌آورد آیا اینگونه با او برخورد می‌شد؟ اگر معلولی در ورزش رتبه کشوری یا جهانی بیاورد آیا مثل افراد عادی با آنها برخورد می‌شود؟

وقتی به سراغ پاسخ این پرسش‌ها می‌رویم می‌یابیم که تبعیض بین معلولین و افراد عادی زیاد است.

اکنون می‌پردازیم به مقدمه و هر یک از فصل‌های کتاب و از منظر عنایت و اهتمام به معلولان به بررسی می‌پردازیم. در مقدمه می‌گوید در دهه نخست پس از انقلاب فعالیت‌های قرآنی در دو بخش مردمی و خودجوش و دولتی جریان

داشت. مردم در تکاپا و مساجد جلسات قرآنی برپا می‌کردند. روند این فعالیت‌ها تا ۶۹ و ۷۰ یکنواخت بود ولی از سال ۶۹ و ۷۰ رشد و توسعه یافت. سپس به دهه دوم اشاره می‌کند می‌گوید مسابقات قرآنی از سال ۱۳۶۰ توسط اوقاف راه‌اندازی شد، سپس مسابقات آموزش و پرورش ویژه دانش‌آموزان شروع شد. همین جا به فرهنگسراهای شهرداری‌ها، دارالقرآن‌ها، نمایندگی ولی فقیه در دانشگاه‌ها، حوزه‌های علمیه و حتی صدا و سیما اشاره می‌کند و سهم هر یک در توسعه فعالیت‌های قرآنی را برمی‌شمارد ولی هیچ اشاره به مراکز مثل ابابصیر یا آموزش و پرورش استثنایی نمی‌کند و خلاصه به نقش معلولین در جریان فعالیت‌های قرآنی نپرداخته است. اساساً غیر از نام بردن در حد اسم در سه مورد که بعداً می‌آورم، هیچ اشاره دیگر ندارد.

فصل اول درباره مراکز و مؤسسات قرآنی است و دو دسته مراکز دولتی و مراکز غیر دولتی را به تفصیل برشمرده است. حدود یکصد مراکز را نام برده و فعالیت آنها را برشمرده است. حتی مراکز تازه تأسیس و کوچک مثل «مؤسسه تفسیر جوان» را نام برده و توضیح می‌دهد. اما متأسفانه حتی یک مؤسسه معلولین را نام نبرده است.

ممکن است سؤال شود شاید معلولین مرکزی نداشتند؟ در پاسخ باید گفت مراکز بزرگی مثل ابابصیر؛ یا کانون ناشنوایان ایران، انجمن نابینایان ایران، مرکز شوریده شیراز، مؤسسه رودکی تهران با ده‌ها نوع خدمات قرآنی از سال ۱۳۴۰ وجود داشت و فعال بود اما چرا این قله‌ها را ندیده‌اند واقعاً موجب تعجب است.

فصل دوم درباره فعالیت‌های قرآنی ادارات و سازمان‌ها است. همه سازمان‌های دولتی آمده غیر از سازمان بهزیستی و سازمان آموزش و پرورش استثنایی. با اینکه بهزیستی هر سال مسابقه قرآن داشته؛ بهزیستی، قرآن‌گویا و قرآن بریل داشته و ده‌ها خدمات قرآنی دیگر.

فصل سوم اطلاع‌رسانی قرآنی است و به معرفی نشریات، ویژه‌نامه‌ها، سایت‌ها و نرم‌افزاری‌های قرآنی می‌پردازد. حتی یک اثر از معلولین در این فصل نیامده با اینکه ده‌ها اثر اعم از مجله، ویژه‌نامه، نرم‌افزار قرآنی معلولین وجود داشته است.

فصل چهارم پژوهش‌های قرآنی است. پژوهش‌های قرآنی که معلولین انجام

داده‌اند فراوان است. البته به ندرت مقالات درباره فعالیت‌های قرآنی معلولین بوده است. ولی هیچ کدام در اینجا معرفی نشده است.

فصل پنجم (مسابقات و جشنواره‌های قرآنی) به معرفی بیست مسابقه مثل مسابقات بنیاد مستضعفان و جانبازان، مسابقات زندانیان، مسابقات قرآنی بنیاد شهید، مسابقات قرآن نیروهای مسلح پرداخته ولی هیچ ذکری از مسابقات سازمان بهزیستی نکرده است.

تعجب اینکه مسابقات جانبازان در دو جا یکی در صفحه ۳۴۹ تا ۳۵۰ و در ۳۷۷ تا ۳۸۰ معرفی شده است ولی هیچ خبری از مسابقات معلولین نیست.

فصل ششم (نمایشگاه‌های قرآنی) است و نمایشگاه‌ها در شهرها و به صورت موضوعی هم معرفی شده‌اند. تذکار این نکته مهم است که اگر مسئولان ارشد جمهوری اسلامی نمایشگاهی برای قرآن‌های بریل یا قرآن‌های صوتی برپا می‌کردند چقدر خوب بود و موجب افتخار نظام و ایران بود. اما هر کس این سند ۲۵ ساله را ببیند، خواهد پرسید: این نظام چه حمایتی از معلولان داشته است؟ اصلاً در ایران قرآن بریل وجود دارد؟ اساساً در ایران کتاب صوتی هست؟

فصل هفتم سخنرانی‌ها و همایش‌ها است. حدود ششصد سخنرانی و پنجاه همایش را یاد کرده است و حتی یک عنوان از این سخنرانی‌ها درباره معلولین نیست یا یک همایشی درباره مثلاً قرآن بریل، خط بریل و قرآن یا کتب صوتی قرآنی وجود ندارد.

فصل هشتم (خادمان برگزیده قرآن کریم) به معرفی کسانی که به قرآن در حفظ، ترویج، قرائت، آموزش و پژوهش خدمت کرده‌اند، می‌پردازد. با اینکه ده‌ها شخصیت خادم قرآن در بین معلولین یا افراد عادی هست اما دریغ از یک اسم و یک معرفی.

عجیب‌تر اینکه کسانی که هم برای معلولین کار کرده و هم برای افراد عادی و خودشان هم معلول نبوده‌اند مثل مرحوم حسین گل‌بیدی. فقط به صورت گل‌بیدی بدون اسم کوچک آمده است.

با اینکه مرحوم گل‌بیدی از بنیانگذاران فعالیت‌های قرآنی در سطح بسیار گسترده بود. او کانون علمی تبلیغی جهان اسلام را در سال ۱۳۳۰ دایر کرد و با

تلاش فراوان مسابقات قرآنی می‌گذاشت و جوایزی مثل سفر حج می‌داد. این مسابقات عام بود و هم عادی‌ها و هم معلولان شرکت می‌کردند. اما متأسفانه هیچ اشاره‌ای نشده است.

فصل آخر درباره چاپ و نشر آثار قرآنی است و به پنج مبحث می‌پردازد: چاپ و نشر قرآن، نشر ترجمه قرآن، نشر تفاسیر، کتابشناسی‌ها، چاپ و نشر کتب علوم قرآنی.

قرآن بریل از سال ۱۳۴۰ در ایران منتشر شد و مؤسسات بزرگی مثل ابابصیر اصفهان یا شوریده شیراز یا رودکی تهران هزاران قرآن بریل منتشر کرده‌اند. آیا اینها ذیل چاپ و نشر قرآن نمی‌گنجد؟ نیز ترجمه‌های بریل و ترجمه‌های قرآن به زبان‌های دیگر که به خط بریل است یا ترجمه قرآن نیست؟

در کتابشناسی بریل که در سال ۱۳۷۵ توسط کتابخانه ملی ایران منتشر شده، و در کتابشناسی آثار صوتی که توسط همانجا منتشر شده ده‌ها عنوان قرآن و آثار قرآنی معرفی شده است. آیا به نظر مؤلفین و آقای ضرغامی اینها کتابشناسی نیست؟ بالاخره هم خود معلولین و هم مؤسسات معلولیتی و هم افراد عادی علاقه‌مند به امور معلولان، ده‌ها عنوان آثار قرآنی داشته‌اند ولی هیچکدام مورد توجه قرار نگرفته و معرفی نشده است. اگر در مقدمه نوشته می‌شد ما می‌خواهیم به معلولین نپردازیم و قلمرو ما فلان است، انتظاری نبود؛ اما وقتی مطرح شده می‌خواهیم همه فعالیت‌های قرآنی در ۲۵ سال جمهوری اسلامی را معرفی و گزارش کنیم، انتظار هست، به فعالیت‌های معلولیتی هم پرداخته می‌شد.

یادی از معلولان در سه مورد

در این کتاب ذیل یازدهمین نمایشگاه بین‌المللی قرآن کریم (شروع ۹ آبان ماه ۸۲) چنین آمده است: این نمایشگاه در مرکز آفرینش‌های فرهنگی هنری کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان افتتاح شد. بخش‌های این نمایشگاه را ذیل بین‌الملل، نرم‌افزارهای قرآنی، کودک و نوجوان، آثار هنری، خادمان قرآن، بانوان، جوانان، دانشجویان توضیح داده است و در آخر گزارش چند سطر ذیل بخش برنامه‌های جنبی نمایشگاه چنین نوشته است:

غرفه نایب‌نایان با همکاری مراکز امور توانبخشی نایب‌نایان کشور و دفتر مجامع و فعالیت‌های فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی برای نخستین بار در نمایشگاه دایر شد. در این غرفه قرآن و کتب مذهبی چاپ شده با خط بریل برای نایب‌نایان عرضه شده بود.^۱

ملاحظه

۱- همه بخش‌های این گزارش دارای اسم و عنوان مثل بانوان، دانشجویان، کودک و نوجوان است. چرا برای معلولین اسم گذاری نشده و فعالیت درباره آنها؛ فقط با عنوان برنامه‌های جنبی نمایشگاه عرضه شده است. آیا این نوعی بی‌احترامی نیست؟

جنبی است یعنی اصلی نیست و قابل توجه و معتنابه نمی‌باشد. و این نوعی تحقیر محسوب می‌شود.

۲- مرکز امور توانبخشی نایب‌نایان کشور نام مبهمی است؛ اما اینکه نوشته شده با دفتر مجامع وزارت فرهنگ و ارشاد این غرفه را دایر کرده‌اند؛ اولاً این دو سنخیتی با هم ندارند یکی فرهنگی و دیگری خدمات پزشکی و اجتماعی است و دوم اینکه ابهام بیشتر شده است.

۳- این گزارش تصریح کرده که اولین بار است که چنین چیزی در نمایشگاه برگزار می‌گردد.

۴- این غرفه فقط متعلق به نایب‌نایان و فقط قرآن بریل را عرضه کرده است. با اینکه ناشنوایان، معلولان ذهنی، حرکتی و اجتماعی ده‌ها نوع متعلقات جذاب و مهم دارند. مثل کتاب گویا، دستگاه‌ها، کتاب درشت خط، کتاب با زبان اشاره، و غیره.

اینگونه برخورد با این قشر، یا عمداً و جهت تحقیر آنان است و یا جاهلانه و از سر بی‌اطلاعی است و در هر دو صورت با مبانی مذهب و اسلام ناسازگار است. برخوردها و تعاملات معصومین (ع) با معلولین را در زمان خودشان ببینید و فاصله

کارهای کنونی با سیره معصومین (ع) و آیات و روایات به دست می‌آید.

نمایشگاه قرآن کریم در استان هرمزگان در بندرعباس و استان یزد

(رمضان ۱۳۸۲)

ضمن گزارش مفصل از فعالیت‌های دولتی‌ها و مردم در بندرعباس، فقط یک

عبارت آورده: نشست روشندان قرآنی استان. بدون هیچ توضیح و شرحی.

نیز ضمن گزارش مفصل از فعالیت‌های قرآنی در یزد سه کلمه آورده: بخش ویژه

نابینایان. بدون هیچ شرحی و توضیحی.^۱

همچنین وقتی فعالیت‌های نمایشگاه قرآنی در استان گیلان را بر می‌شمارد،

می‌نویسد: بخش جنبی: معرفی آثار قرآنی نابینایان.

و در گزارش استان مازندران، پس از توضیح همه قسمت‌های و بخش‌ها نوشته

است: بخش نابینایان و قرآن؛ بدون هیچ توضیح.

صدها تن را به عنوان خادم قرآن نام برده و معرفی کرده، البته بدون اشاره به

معلولین فقط ذیل معرفی خادمان قرآنی قوچان آورده است:

کاشفی حافظ روشندل کل قرآن کریم.^۲

گزارش تفصیلی ۲۵ نمایشگاه قرآن

این کتاب با اینکه در عنوان آن آمده که گزارش تفصیلی ۲۵ نمایشگاه است،

ولی صرفاً به خود نمایشگاه‌ها نمی‌پردازد بلکه به جلساتی که جنب نمایشگاه

تشکیل می‌شده، آثار عرضه شده، افراد بازدید کننده و خلاصه به حواشی هم

پرداخته است. یعنی کل فعالیت‌های یک ساله هر استان را ذیل نمایشگاه قرآنی آن

استان توضیح می‌دهد و گزارش می‌کند.

با مطالعه دقیق این کتاب هیچ گزارشی تحلیلی و تفصیلی درباره معلولین یافت

نشد با اینکه در سال ۱۳۸۲ معلولان کشور بسیار فعال بودند و در نمایشگاه‌ها به

ارائه آثار خلاقانه خود می‌پرداختند. این کتاب هم مثل کتاب قبل است.

۱. همان، ص ۴۴۶.

۲. همان، ص ۵۳۱.

یادی از معلولین در یک مورد

این کتاب ذیل ۲۵ استان فعالیت‌های قرآنی را بر شمرده و گزارش داده و فقط در یک مورد در حد اسم بردن از نابینایان یاد کرده است. در استان یزد، بخش‌های مختلف نمایشگاه را توضیح می‌دهد: مثل بخش خادمان قرآن، بخش کودک و نوجوان و در پایان غرفه‌های ویژه را معرفی می‌کند. یعنی فعالیت‌هایی که در حد بخش نمایشگاهی نیست و کوچک در حد غرفه است. مثل غرفه شهید صدوقی، غرفه صحافی قرآن و بالاخره غرفه نابینایان. ذیل این غرفه می‌نویسد:

این غرفه با همکاری جامعه نابینایان یزد و در غرفه‌ای به متراژ ۳۰ متر مربع تدارک دیده شده بود. در این غرفه قرآن‌هایی ویژه نابینایان و با خط بریل در قطع‌های مختلف در معرض دید همگان قرار گرفته بود.

تعدادی از نابینایان استان روش استفاده از ماشین‌های تایپ خط بریل و الفبای خط بریل را به بازدیدکنندگان آموزش می‌دادند. نرم‌افزارهای قرآنی ویژه نابینایان که بیشتر به صورت صوتی بود نیز در این غرفه به نمایش گذاشته شد و مورد استقبال قرار گرفت.^۱

ملاحظات

۱- غرفه‌ای به همت یک نهاد معلولیتی مردمی در نمایشگاه یزد دایر شده و با استقبال مردم مواجه شده است. ابتکارات خوبی هم داشته‌اند. اگر این مؤسسه مردمی همت نمی‌کرد در همین حد هم به مردم معرفی نمی‌شدند. این درس خوبی برای معلولین در همه شهرها است که هر مقدار توانند خود را عرضه کنند.

۲- اما خجالت‌آور است که کل فعالیت‌های قرآنی معلولین یک استان در سی متر مربع نمایش داده شود. قطعاً اگر سازمان بهزیستی اقدام می‌کردند، آبرومندان‌تر می‌شد.

۳- فقط قرآن بریل و دستگاه بریل و برخی نرم‌افزارها را آورده‌اند که بهتر از جاهای دیگر است. اما ده‌ها جذابیت در بریل هست که قابل نمایش برای مردم

است، مثل:

* نمایش تاریخچه خط بریل با عکس و فیلم و تابلوهای مکتوب

* نمایش کار دستگاه بریل و توضیح برای بازدیدکنندگان

* توضیح خط بریل برای بازدید کنندگان و یاد دادن یک واژه به بریل به عنوان

یادگاری مثلاً اسم هر بازدید کننده به بریل چاپ شود و به او داده شود.

در دانشکده سوزان لندن مثل این را دیدم. روی کاغذی به قطع ۷×۱۰ اسم

بازدید کننده به بریل و بینایی نوشته می‌شد. زیر آن نوشته شده بود هدایی از

طرف فلان مؤسسه. پشت این کاغذ عبارت بود: آیا می‌دانید کسانی که چشم

ندارند چگونه مطالعه می‌کنند؟ آیا می‌دانید چشم آنها سر انگشت آنها است؟ آری

نابینایان با نوک انگشت و لامسه کلمات را می‌خوانند. یا با گوش کتاب صوتی را

می‌شنوند. پس به سختی کار آنان واقف شوید.

یک صف چند ده نفری تشکیل می‌شد و افراد این کارت‌ها را می‌گرفتند و به

صورت زیبا و تابلو در محل زندگی یا کار نصب می‌کردند.

این ابتکار تأثیر عمیق و گسترده بر جای گذاشته بود.

* نمایش سیر تحولات خط بریل مثل لوح و قلم و پرکینز و کامپیوتر شدن

* نمایش کار با لوح و قلم و پرکینز

* در همان نمایشگاه لندن، یادگاری به دانش‌آموزان متوسطه لوح و قلم هدیه

می‌داند به شرط اینکه اسم کوچک خود را بنویسند. اینها هم کارت زیبا داشت.

کنار این بساط صندوقی بود و نوشته شده بود هر کسی علاقه دارد به این پروژه

مساعادت کند یا مبلغ لوح و قلم را در این صندوق بیندازد.

* نمایش انواع دستگاه‌های پرکینز

* نمایش انواع قرآن‌های بریل

خلاصه با ابتکاراتی می‌توان بخش بریل را شلوغ‌ترین بخش نمایشگاه کرد.

کتاب گزارش جشن رمضان ۱۳۹۴

این کتاب فعالیت‌های قرآنی دولت آقای حسن روحانی را معرفی می‌کند، البته

فقط یک سال را. قبلاً مشخصات این کتاب آمده و از تکرار آن خودداری می‌کنیم.

در بخش استان آذربایجان شرقی، نمایشگاه قرآن و عترت را گزارش نموده و می‌نویسد: سیزدهمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تبریز از نهم تا سیزدهم مهرماه ۱۳۹۴ با حضور مقامات برگزار گردید. همزمان با این نمایشگاه، نمایشگاه قرآن و عترت هم در همان محل برپا شد. نمایشگاه قرآن و عترت شامل بخش‌های مختلف بود. از جمله برگزاری مسابقات قرآنی و محفل انس با قرآن و مراسم افطاری در مؤسسه فرهنگی هنری ناینیان بصیر تبریز از برنامه‌های جنبی نمایشگاه قرآن و عترت بود.^۱

غیر از این مورد، ذیل استان اصفهان در بخش محافل تواشیح می‌نویسد: در محفل تواشیح و پس از اجرای برنامه توسط نوجوانان بینه، انگشتر اهدایی مقام معظم رهبری به عارف اسدی عضو روشندل گروه نوجوانان بینه تقدیم شد.^۲

همچنین به هنگام گزارش فعالیت‌های قرآنی در استان خراسان جنوبی، ضمن برشمردن فعالیت‌ها می‌نویسد: آموزش ناینیان و معلولین. البته بدون هیچ توضیح و شرحی. یعنی یکی از فعالیت‌های جاری در این استان آموزش حفظ و قرائت قرآن به معلولین و ناینیان است.^۳

فعالیت‌های ناینیان و دیگر معلولان در سال ۱۳۹۴ بسیار گسترده بوده ولی چگونه معاونت قرآن و عترت این فعالیت‌ها را ندیده و به گزارش آنها پرداخته، موجب تعجب است.

کتاب گزارش عملکرد وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ۸۴-۸۹

این کتاب گویای فعالیت‌های دولت آقای احمدی‌نژاد در سال‌های ۸۴ تا ۸۹ است. در هشت فصل فعالیت‌ها و اقدامات این دولت را معرفی کرده است. یک فصل آن به نام قرآن و مسجد به فعالیت‌های قرآنی پرداخته است. ولی هیچ‌جا نه تنها گزارش از فعالیت‌های معلولان ندارند حتی اسم هم نبرده است. بخش قرآنی این کتاب به دقت و سه بار مرور شد و حتی یک مورد اشاره به

۱. جشن رمضان ص ۱۸.

۲. ص ۳۸.

۳. همان، ص ۱۰۹ و ۱۱۰.

فعالیت‌های قرآنی معلولان ندارد.

عبرت آموزی

قرآن کریم در سوره عبس از رو برگرداندن و عبوس شدن یک فرد نسبت به یک نابینا، با شدت این عمل را محکوم کرده است. نابینایی وارد مسجد می‌شود. رسول خدا(ص) و جمعی از سران قریش و نخبگان مسلمانان نشسته بودند. آن نابینا چون نمی‌دید. شروع می‌کند به داد و فریاد که ای رسول خدا(ص) کجایی؟ می‌خواهم از شما مسئله‌ای بپرسم و... .

یکی از افراد جمع رو برگرداند و با چهره عبوس اظهار ناراحتی کرد.

خداوند در همین موقع آیات نخست سوره عبس را فرستاد و این گونه بر خود با یک نابینا را به شدت محکوم کرد. توجه کنید، نه فحشی داده، نه حرفی زده، نه اقدام عملی کرده فقط چهره درهم کشیده و سرش را چند درجه برگردانده است. خداوند این را نوعی بی‌احترامی به نابینا دانسته و محکوم کرده است.

این قضیه را با انتشار اسناد رسمی در یک نظام اسلامی مقایسه کنید. اینکه کاملاً از معلولین رو برگردانند و به آنان هیچ توجه و اهمیتی نشان ندهند، از هیچ یک از تلاش‌های آنان اسم نبرند، هیچ کدام از خدمات بسیار بزرگ آنان را معرفی نمایند؛ آیا این به مراتب بدتر و قبیح‌تر از رو برگرداندن یک نفر از یک نابینا نیست؟

بر اساس روایات جامعه‌ای که به دو قشر یتیم‌ها و آسیب دیدگان معلول توجه نمی‌کند و اهتمام ندارد؛ منتظر بدترین عقوبت‌ها باید باشد. آیا بدبختی‌های جامعه ما نتیجه عمل ما با این اقبال نیست.

وقتی سخن از نابینا و ناشنوا و فاقد توان حرکتی می‌کنیم، گاه فکر می‌شود از افرادی حرف می‌زنیم که گوشه خیابان به گدایی مشغول‌اند. در حالی که معلولان فراوانی هم اکنون به عنوان استاد دانشگاه تهران یا دانشگاه شریف و دیگر دانشگاه‌ها فعالیت دارند. نابینای مطلق است که چند سال به عنوان استاد برتر و نمونه در دانشگاه تهران تقدیر نامه دریافت کرد. عضو شورای شهر تهران دکتر صابری نابینا است و از بهترین حقوق دانان و وکلای ایران محسوب می‌شود.

معلولان ایران آنقدر عزت نفس و حیا دارند که تا کنون نسبت به حقوق خود اقداماتی مثل تظاهرات عمومی نداشته‌اند. با اینکه بعضی از آنها حدود پنجاه هزار تومان حقوق دریافت می‌کنند. کدامیک از اقشار در ایران این همه به فرهنگ، به مدنیت به تولید ملی خدمت کرده و در عوض این همه در حق آنها ظلم شده است. در امور قرآنی بر اساس آمارها، معلولین نسبت به دیگر اقشار بیشترین حافظان، قاریان و غیره را دارند. آیا حق آنها نبود یک فصل کوچک درباره آنها آورده شود؟

فصل پنجم:
فعالیت‌های قرآنی مردمی

فعالیت‌های قرآنی معلولان در دوره جدید در همه کشورها رشد و توسعه چشمگیر یافته است. در ایران هم این فعالیت‌ها پس از پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ همواره رو به رشد بوده است. این فصل شمه‌ای از فعالیت‌های این دوره را تبیین می‌نماید.

معلولان در همه ادوار تاریخی، با حداکثر تلاش سعی کرده‌اند وظیفه خود را به انجام رسانده تا تلقی نشود آنان سربار و کُلّ جامعه هستند. به ویژه در عرصه مذهب فراوان کوشیده و در زمینه قرآن همیشه حافظان، قاریان بزرگی از آنان مطرح بوده است.

این فصل درصدد تبیین و گزارش فعالیت‌های آنان است. البته گزارش فعالیت‌های قرآنی معلولان در همه شهرهای کوچک و بزرگ نیاز به پیگیری‌های فراوان دارد. زیرا فعالیت‌های قرآنی معلولان در ایران بسیار گسترده بوده و هست. از طرف دیگر حتی یک منبع در اختیار نداریم. چون کاری منتشر نشده است. البته دفتر فرهنگ معلولین مشغول جمع‌آوری اسناد و مدارک است بلکه روزی بتوان کتاب جامعی در این زمینه عرضه کرد ولی اکنون شمه و مختصری از فعالیت‌ها را معرفی می‌کنیم.

تا سال ۵۷: پیش از پیروزی انقلاب

پیش از انقلاب، معلولینی که گرایش مذهبی داشتند، در کنار مردم مذهبی فعالیت‌های خود را مساجد یا در خانه‌ها در قالب جلسات قرآنی یا هیئت‌های مذهبی ادامه می‌دادند. در هر شهر مذهبی‌ها چندین هیئت و مراسم داشتند؛ به ویژه در ماه رمضان ظهرها و شب‌ها جلسات قرآن در اکثر مساجد و تکایا بر پا می‌شد.

اما مهم‌ترین رخدادهای قرآنی و اهم فعالیت‌های قرآنی معلولان در مراکز فرهنگی و آموزشی مثل ابابصیر اصفهان یا شوریده شیراز جریان داشت. لازم به ذکر است مدارس و مراکز فرهنگی و آموزشی پیش از انقلاب دو دسته بودند. بعضی از آنها رویکرد دینی و مذهبی داشتند مثل ابابصیر و برخی نسبت به دین، گرایش و علاقه‌ای نداشتند، البته ضد دین و مذهب هم نبودند. هر چند زندگی‌نامه بسیاری از مدیران و مسئولان آنها گویای این است که آنان علقه و علاقه مذهبی داشتند. مثل مرحوم باغچه‌بان که شخصیت خاصی داشت به اسلام علاقه داشت گاه مناسک دینی را مراعات می‌کرد. اما در اداره مرکز و مدرسه برنامه‌ای و جایگاهی برای مذهب در نظر نگرفته بود. البته این مسئله علت‌های مختلف دارد که فعلاً نمی‌خواهیم به آن بپردازیم.

اما مراکزی بودند که ویژه معلولین بود و رویکرد مذهبی هم داشتند. اهم آنها ابابصیر در اصفهان بود.

کلاس‌های آموزش عربی، آموزش قرآن به خط بریل، جلسات قرائت و حفظ قرآن و برگزاری مسابقات در ابابصیر انجام می‌گرفت. حتی مربی قرآنی تربیت می‌کردند تا بتوانند در سطح جامعه کلاس بر پا کنند. آقای عبدالله معطری (متولد ۱۳۰۸) جزء نخستین کسانی است که به نابینایان در شیراز قرآن یاد می‌داد آن هم از روی متن بریل. این اتفاق مربوط به سال ۱۳۴۱ است. به نابینایان دیکته و املا می‌کردند. چند سال بعد بریل بر اساس متن قرآن می‌گفت و آنان با لوح و قلم می‌نوشتند. یعنی در سال ۱۳۴۸ جزء سی‌ام قرآن را به خط بریل با تیراژ محدود منتشر می‌کند. این فعالیت توسط محمدحسن وجدانی و زیر نظر عبداللّه معطری انجام

می‌پذیرد.^۱ از این به بعد نابینایان متن قرآن در اختیار داشتند و در جلسات قرائت یا دیگر فعالیت‌ها از روی این متن مطالعه می‌کردند. پس از شوریده در سال ۱۳۴۸ مدرسه ابابصیر در اصفهان برای نابینایان آغاز به کار می‌کند و در سطح وسیع قرآن بریل منتشر و در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهد. نیز جلسات مختلف قرآن برای دانش‌آموزان بر پا می‌نماید.^۲

البته در سال ۱۳۳۳ مرحوم حسین گل‌بیدی مدرسه کر و لال‌ها را تأسیس می‌کند و یکی از فعالیت‌های گل‌بیدی آموزش قرآن به ناشنوایان بوده است.^۳

۱. نگاه کنید به کتاب عبدالله معطری و کتاب محمدحسن وجدانی.

۲. نگاه کنید به کتاب مؤسسه ابابصیر.

۳. نگاه کنید به کتاب حسین گل‌بیدی.

سال ۵۸ به بعد: پس از پیروزی انقلاب

معلولان همپای مردم و در کنار مردم در همه جریان‌های ملی و میهنی مشارکت داشتند. پس از پیروزی انقلاب با توسعه فعالیت‌های قرآنی در جامعه معلولین هم فعالیت‌هایشان را گسترش دادند. از سال ۱۳۶۰ سازمان اوقاف و امور خیریه، مسابقات قرآنی را آغاز کرد و معلولین هم در کنار مردم در این مسابقات حضور داشتند. سند ما برای این حضور پرس و جوهایی است که از خود معلولین داشته‌ایم و گفته‌اند در آن سال‌ها در جلسات قرآنی شرکت می‌کرده‌اند. اما سند مکتوب و منتشر شده در این زمینه هنوز رؤیت نشده است.

به تدریج معلولان هر شهر تشکل مستقل برای خودشان ایجاد کردند و جلسات مستقل قرآنی در مساجد یا مدارس یا تکایا راه انداختند. در این زمینه هم سند مهمی نداریم جز منقولات تا سال ۱۳۸۷ که سند مکتوبی هست که نشان می‌دهد پس از انقلاب اسلامی اولین مسابقات سراسری قرآن کریم ویژه معلولان جسمی و بیست و هفتمین دوره مسابقات ویژه نابینایان در ۱۱ شهریورماه ۱۳۸۷ برگزار شده و آیت الله صافی هم پیامی به این مسابقات ارسال کرده است.^۱ در ابتدای خبری که توسط خبرگزاری رسا مخابره شده آمده است:

به مناسبت برگزاری بیست و هفتمین دوره مسابقات سراسری قرآن کریم ویژه نابینایان و اولین دوره مسابقات سراسری قرآن کریم ویژه معلولان جسمی پیامی از سوی حضرت آیت الله صافی گلپایگانی صادر شد.^۲

از این خبر به دست می‌آید که مسابقات قرآنی ویژه نابینایان از سال ۱۳۶۰ وجود داشته است. یعنی تا الآن ۳۶ سال و ۳۶ دوره مسابقه نابینایان به صورت سراسری و کشوری برگزار شده است. برای معلولین جسمی - حرکتی از ۸۷ برگزار شده یعنی ۱۹ دوره مسابقه باید برگزار شده باشد.

۱. سایت خبرگزاری رسا.

۲. همان؛ متن این پیام در اسناد و مدارک آخر کتاب آمده است.

آموزش قرآن به ناشنوایان برای نخستین بار در تبریز

میر خلیل موسوی رئیس مرکز فرهنگی اسلامی ناشنوایان تبریز درباره برگزاری کلاس‌های آموزش قرآن به ناشنوایان تبریزی برای نخستین بار در استان با هزینه‌ی خود ناشنوایان مطالبی را به خبرگزاری مهر در ۸ مهر ۱۳۹۲ گفته است.

با توجه به اینکه آموزش قرآنی برای ناشنوایان در تبریز وجود ندارد، این مرکز اقدام به برگزاری کلاس‌های قرآنی کرده است تا ناشنوایان نیز بتوانند مانند سایر افراد جامعه آموزه‌های قرآنی را الگوی زندگی خود قرار دهند.

برگزاری این جلسات با هزینه‌های خود ناشنوایان در مسجد امام زمان خلیل آباد تبریز انجام می‌شود.

به نظر آقای موسوی با توجه به اینکه ناشنوایان از مسائل احکام هیچ اطلاعی ندارند و تا به حال کسی برای آموزش آنها اقدامی انجام نداده است، از روحانیون برای آموزش احکام ناشنوایان درخواست شده اما به علت مشکل تفهیم قبول نکردند. موسوی مهم‌ترین هدف از برگزاری کلاس‌های قرآن و احکام را تربیت روحانیون ناشنوا دانست و افزود: با برگزاری کلاس‌های آموزشی احکام برای تربیت روحانیون ناشنوا تلاش می‌کنیم، اما به علت تازه بودن موضوع کسی برای آموزش حاضر نمی‌شود.

نیز او گفته است: امکانات محدود جوابگوی آموزش برگزاری این کلاس‌ها نیست و تا کنون برای حمایت از این دوره‌ها دست یاری به ارگان‌های متولی دراز کرده‌ایم که بی‌نتیجه بود. حوزه علمیه تبریز ناشنوایان را برای تحصیلات حوزوی قبول نمی‌کند. موسوی از حمایت حوزه علمیه قم از تحصیلات ناشنوایان خبر داد و گفت: طبق درخواستی که از حوزه علمیه قم انجام شده است ناشنوایان برای تحصیل حوزوی می‌توانند در قم به تحصیل بپردازند.^۱

لازم به ذکر است تا کنون از برگزاری این کلاس‌ها خبری دریافت نشده و خود آن مرکز هم مطلبی منتشر نکرده است. حال باید از بهزیستی به عنوان اصلی‌ترین

نهاد معلولین پرسید شما چکار کرده‌اید. آیا در این زمینه حتی یک قدم برداشته‌اید؟ آیا نمی‌شود به جای مسابقات مکرر و پر هزینه بین‌المللی در یاد دادن قرآن به فرزندان ایران اقدام می‌شد؟

معلولین ذهنی و قرآن

کسانی که از ناحیه ذهنی آسیب دیده‌اند، همه در یک سطح نیستند و در بین آنان کسانی آموزش پذیر وجود دارد. اینان برنامه‌ریزی و تدبیر همه جانبه نیاز دارند. اخیراً در خراسان رضوی، محفل با شکوه و نورانی قرآن و عترت، در ۱۰ تیرماه ۹۴ در آسایشگاه معلولین شهید فیاض بخش مشهد برگزار شد.

جمعی از قاریان برجسته مشهدی، به مناسبت ایام ماه مبارک رمضان، جهت خوشحال کردن مددجویان آسایشگاه معلولین شهید فیاض بخش مشهد به این آسایشگاه رفته و ضمن عیادت از این افراد محفلی نورانی را در این مکان برپا کردند. این محفل باشکوه قرآن و عترت با حضور میهمانانی از جلسه قرآن فاطمیه (س)، جلسه قرآن دانشگاه علوم پزشکی، خاتم الانبیاء (ص) همچون معین صالحی، حافظ کل قرآن برگزار شد.

از دیگر مهمانان این محفل نورانی سه حافظ نوجوان از مسجد هجرت، قاری ممتاز نوجوان، امیرحسین مقیم‌نیا، اعلی، مدیر روابط عمومی جامعه قاریان قرآن مشهد و خلیل مددجویان عاشق قرآن بودند که در مسجد آسایشگاه حضور داشتند. بر این اساس اجرای این محفل نورانی برعهده علی غلامی، بنیانگذار این جلسه قرآن بی‌نظیر بود.

فعالیت‌های قرآنی در اصفهان

بخشی از تاریخ فعالیت‌های قرآنی در کتاب اساتید و قاریان قرآن اصفهان^۱ گزارش شده و در جاهایی از آن فعالیت‌های قرآنی معلولان را هم آورده است. نیز تشکل‌های دیگر مثل ابا بصیر فعالیت قرآنی داشته‌اند. از قدیم تشکل مردمی فعال در اصفهان حضور داشته و به قرآن می‌پرداخته‌اند؛ یکی از آنها بنیاد فرهنگی قرآنی

۱. سید محمدعلی بهشتی‌نژاد، اساتید و قاریان قرآن اصفهان، اصفهان، پیام صادق، ۱۳۸۷.

روشن‌دلان است که توسط آقای سید مرتضی نیکزاد در اصفهان در سال ۱۳۸۲ تأسیس شد. خط‌مشی اصلی این بنیاد انتشارات قرآن و کتب ادعیه به خط بریل و آموزش قرآن کریم است. در کنار این فعالیت‌ها به برگزاری مسابقات قرآنی و برگزاری نشست‌ها و همایش‌ها هم اقدام کرده است.

انتقان نیوز (پایگاه خبری اتحادیه تشکل‌های قرآن و عترت کشور) در ۶ آبان ماه ۱۳۹۴ گزارش داد:

سید مرتضی نیکزاد مدیر بنیاد قرآن روشن‌دلان اصفهان با اشاره به برگزاری مسابقات علوم قرآن و معارف اسلامی سازمان بهزیستی در استان اصفهان گفت: این مسابقات متشکل از گروه‌های مختلف تحت حمایت بهزیستی اعم از نابینایان، ناشنوایان و معلولان در رشته‌های حفظ ۵؛ ۱۰؛ ۲۰ جزء و حفظ کل، قرائت تحقیق و ترتیل و اذان ویژه برادران، در دو گروه سنی زیر ۱۸ سال و بالای ۱۸ سال برگزار می‌گردد.

مسابقات علوم و معارف اسلامی سازمان بهزیستی که توسط بنیاد فرهنگی قرآنی روشن‌دلان اجرا می‌شود تا پایان آبان ماه در مرحله اول و در سطح شهرستان و در مرحله دوم در سطح استان‌ها برگزار و افراد برتر نیز به مسابقات کشوری معرفی خواهند شد.

این مؤسسه در مهرماه سال جاری با مشارکت مرکز طبع و نشر قرآن جمهوری اسلامی ایران حدود سه هزار جلد قرآن به خط بریل برای دانش‌آموزان نابینای سراسر کشور که از تابستان ۹۴ مقدمات آماده سازی و چاپ و نشرش انجام گرفته بود منتشر گردید که در نوع خود دستاورد بزرگ و مهمی به شمار می‌آید.

وی از نشست بعدی اعضای جمعیت قرآنی بانوان قرآن پژوه نابینا در تاریخ شنبه ۹ آبان ماه ۹۴ خبر داد.^۱

همچنین ایکن، (خبرگزاری بین‌المللی قرآن وابسته به جهاد دانشگاهی) به تاریخ ۹ آبان ماه ۱۳۹۴ گزارش کرد: سید مرتضی نیکزاد، مدیر بنیاد قرآن

روشن‌دلان اصفهان با اشاره به برگزاری مسابقات علوم قرآن و معارف اسلامی سازمان بهزیستی در استان اصفهان گفت: این مسابقات متشکل از گروه‌های مختلف تحت حمایت بهزیستی اعم از نابینایان، ناشنوایان و معلولان در رشته‌های حفظ ۵؛ ۱۰؛ ۲۰ جزء و حفظ کل، قرائت تحقیق و ترتیل و اذان ویژه برادران، در دو گروه سنی زیر ۱۸ سال و بالای ۱۸ سال برگزار می‌شود.

نیکزاد با اشاره به زمان برگزاری این مسابقات افزود: مسابقات علوم و معارف اسلامی سازمان بهزیستی که توسط بنیاد فرهنگی قرآنی روشن‌دلان برگزار می‌شود تا پایان آبان ماه در مرحله اول و در سطح شهرستان و در مرحله دوم در سطح استان‌ها برگزار و افراد برتر نیز به مسابقات کشوری معرفی می‌شوند.

مدیر عامل بنیاد قرآن روشن‌دلان در ادامه انتشار سه هزار جلد قرآن به خط بریل را دستاوردی بزرگ عنوان کرد و گفت: این مؤسسه در مهرماه سال جاری با مشارکت مرکز طبع و نشر قرآن جمهوری اسلامی ایران حدود سه هزار جلد قرآن به خط بریل برای دانش‌آموزان نابینای سراسر کشور که از تابستان ۹۴ مقدمات آماده سازی و چاپ و نشرش انجام گرفته بود منتشر شد که در نوع خود دستاورد بزرگ و مهمی به شمار می‌آید.^۱

ملاحظات

۱- این مسابقات با حمایت و پشتیبانی سازمان بهزیستی انجام شده؛ البته مردم هم در اجرای آن مشارکت داشتند.

۲- در عنوان و تیترو نیز در متن گزارش آمده که این مسابقات علوم و معارف اسلامی است. اما چه متونی مورد استفاده قرار می‌گیرد معرفی نشده است. فقط از سه هزار قرآن به خط بریل یاد شده است.

۳- مسابقات ناشنوایان و دیگر معلولان چگونه است و به چه روشی اجرا خواهد شد، نیز اطلاع‌رسانی نشده و نکته‌ای گفته نشده است.

۴- چرا در مسابقات فقط از یک قرآن و قرآن‌های یک ناشر استفاده می‌شود؛ برای حمایت از دیگر ناشران قرآنی اگر از قرآن‌های آنان هم استفاده شود مناسب

است.

۵- آقای نیکزاد معمولاً قبل از مسابقات مصاحبه و اطلاع‌رسانی دارد ولی پس از همایش و نشست هیچ گزارشی عرضه نشده است. روش ایشان در دیگر موارد هم همین‌گونه است.

با اینکه گزارش از حوادث روز یا روزهای نشست مهم است و می‌تواند برای حوادث بعد تجربه‌آموز باشد. در مواردی هم که گزارش داده شده بسیار مختصر و در حد چند سطر است. مثل مورد زیر: بنیاد فرهنگی قرآنی روشندان اصفهان مسابقه تفسیر سوره حجرات را در دی ماه ۱۳۹۴ در اصفهان برگزار کرد. در پایان مسابقه بیانیه‌ای به صورت زیر منتشر کرده است:

مسابقه تفسیر سوره حجرات در بنیاد فرهنگی قرآن روشندان

به فضل و مدد الهی در نشست قرآن پژوهان نابینا و خانواده‌های محترمشان که به مناسبت ایام سوگواری سرور و سالار شهیدان حضرت اباعبدالله حسین(ع) در بنیاد فرهنگی قرآنی روشندان برگزار گردید. مقدمات برگزاری مسابقه تفسیر سوره مبارکه حجرات از استاد معزز محمدعلی انصاری فراهم گردید و نهایتاً در روز پنجشنبه ۱۷ دی ماه سال ۱۳۹۴ مرحله نهایی این مسابقه در بنیاد فرهنگی قرآنی روشندان برگزار گردید. در این مسابقه خواهران و برادران قرآن پژوه روشندان پاک ضمیر در محیطی مناسب و معنوی به سؤالات کتبی مسابقه تفسیر سوره حجرات پاسخ دادند. در پایان لازم است از همکاری همه دست اندرکاران تشکر و قدردانی گردد.

امید است در این مسیر پر افتخار اما دشوار مسئولین و خیرین محترم عرصه‌های فرهنگی از جمیع جهات حمایت و آن را هدایت نمایند.

نتایج مسابقه تفسیر سوره مبارکه حجرات از استاد محمدعلی انصاری در

بنیاد فرهنگی قرآنی روشندان ۹۴/۱۰/۱۷

تذکر: نمرات ذیل مخصوص افرادی می‌باشد که امتیاز آنها ۲۰ به بالا شده و از اعلام نتیجه دیگر افراد که امتیاز کمتری کسب کرده‌اند خودداری کرده‌ایم.

منصوره مظاهری ۲۹، مریم السادات ابطحی ۲۹، سید حسین ابطحی ۲۸،

فاطمه میرزا علیان ۲۶، زهرا عنایتی ۲۵، عصمت باقریان ۲۴، نفسیه منصوری ۲۴،

زهرا مرادمند ۲۳، حوا ثابتی ۲۲، نعیمه فرهنگ ۲۲، فهیمه عنایتی ۲۲، خدیجه شریفیان ۲۲، فرزانه حدادی ۲۰، فاطمه فرجی ۲۰.

با تشکر و دعای خیر

بنیاد فرهنگی قرآنی روشندان^۱

ملاحظه

لازم بود درباره، هدف این مسابقات، تعداد شرکت کنندگان، تیپ شناسی آنان، پرسش‌ها، متون مورد استفاده و قابل مطالعه، تأثیرات و پیامدها، نتایج به دست آمده و دیگر موضوعات مهم اطلاع‌رسانی می‌شد و اخبار و اطلاعات صحیح در اختیار مردم گذاشته می‌شد. اما چند سطر درباره رخدادهای مهم قرآنی مثل مسابقه تفسیر سوره حجرات، پیامدهای مطلوبی به دنبال نخواهد داشت.

نشست‌ها اعم از همایش‌ها یا مسابقات سه بُعد پیش از نشست، روز نشست (یا روز مسابقه) و بعد از نشست و مسابقه دارد. نشست‌هایی مؤثر خواهد بود که به هر سه بعد توجه کنند و بتوانند به صورت عامل مؤثر در فرهنگ سازی از آن بهره‌مند گردند.

این همه نشست و مسابقه قرآنی در ایران برگزار شده است ولی در منابع مکتوب و منتشر شده هیچ بازتابی ندارد. در رساله‌ها و پایان نامه‌های دانشگاهی انعکاس ندارد. زیرا گزارش‌های عالمانه و کارشناسانه و حتی انتقادی از این نشست‌ها عرضه و منتشر نشده است.

در واقع مدیریت این مسابقات به چشم رخداد و کالای یک بار مصرف نه رخداد تداوم‌دار و بسط‌یابنده در تاریخ و ریشه‌دار در فرهنگ ملی و اسلامی به آن نگاه می‌کنند. دیگران هم همین‌گونه به آن نگاه کرده و از آن تلقی رخدادی ماندگار و قابل تعمیم ندارند. با اینکه هزینه‌ها و وقت، انرژی و نیروی انسانی فراوان مصروف یک رخداد می‌گردد و باید با کمک گرفتن از کارشناسان در ماندگاری و بسط آن کوشید.

گروه اعزامی به مسابقات ۱۳۹۵ در مشهد مقدس از اصفهان، نتایج قابل قبولی کسب کردند. مثل دیگر شهرها پس از بازگشت از مشهد مقدس و پس از دو ماه در اصفهان هم از متسابقین تقدیر به عمل آمد و جوایزی به آنان داده شد. گزارشی در این باره هست که گویای فعالیت‌های قرآنی در اصفهان است. در این گزارش آمده است:

همچنین سی و دومین دوره مسابقات علوم قرآنی و معارف اسلامی سازمان بهزیستی با همکاری بنیاد قرآن روشندان اصفهان در مرداد و شهریورماه ۹۳ در استان اصفهان برگزار شد. در این دوره مسابقات ۷۰۰ نفر قرآن آموز شرکت کردند که مسائل فنی و داوری به عهده داوران و کارشناسان بنیاد قرآن روشندان اصفهان بوده است. نیز بنیاد قرآن روشندان اصفهان حدود ۳۰ نفر از ناینیان حافظ قرآن را در اولین دوره مسابقات شهر قزوین شرکت داده است که بیشترین تعداد شرکت کننده در این مسابقه از بنیاد قرآن روشندان اصفهان بوده‌اند.^۱

مراسم اختتامیه جشنواره قرآن و عترت خانواده بزرگ بهزیستی استان اصفهان، با حضور دکتر صادقی مدیرکل و معاونین بهزیستی استان اصفهان، نیکزاد رئیس بنیاد قرآنی روشندان اصفهان و جمعی از نفرات برتر کشوری این جشنواره در سالن اجتماعات اداره کل بهزیستی استان اصفهان برگزار گردید.

در ابتدای این جلسه حمیدرضا صادق گلی دبیر شورای فرهنگی بهزیستی استان اصفهان با ارائه گزارشی از نحوه برگزاری سی و دومین مسابقات قرآنی گفت: به لطف و یاری پروردگار متعال و همدلی مسئولین بهزیستی استان، برای ششمین سال متوالی رتبه نخست این مسابقات را در سطح کشور به صورت تیمی کسب نمودیم. طبق برنامه‌ریزی صورت گرفته با رسیدن آیین نامه جدید از سوی بهزیستی کشور ثبت نام جدید این جشنواره در استان انجام خواهد گرفت.

دکتر صادقی مدیرکل بهزیستی استان اصفهان ضمن عرض تسلیت ایام سوگواری اربعین حسینی و تشکر از دست اندرکاران جشنواره قرآنی گفت: شورای

فرهنگی استان اصفهان باید ۳ برنامه را در رأس فعالیت خود قرار دهد: اول برنامه فرهنگی استانی ویژه مددجویان، پرسنل و خانواده‌های آنان، دوم تربیت و پرورش شرکت‌کنندگان جدید در مسابقه قرآنی و سوم گسترش آن در همه سطوح است. ما در لحظه برخورد با مددجویان ممکن است با دیدگاه ترحمی، جبرانی و یا توانمندسازی به این عزیزان نگاه کنیم که دیدگاه توانمندسازی بهتر از همه است زیرا در توانمندسازی ما با سه دیدگاه فرهنگی، شغلی و اجتماعی مواجه می‌شویم که در این صورت رسالت خود را برای جامعه هدف به درستی انجام داده‌ایم. در ادامه این جلسه معاونین ضمن تشکر و قدردانی از تمامی کسانی که در زمینه برگزاری این مسابقات فعالیت نموده‌اند، حمایت خود را در برگزاری سایر برنامه‌های فرهنگی اعلام کردند.

در پایان ضمن اهدای لوح سپاس و هدایای نقدی به نفرات برتر جشنواره از دبیران نمونه شورای فرهنگی بهزیستی شهرستان‌های استان اصفهان نیز تقدیر به عمل آمد.^۱

رشت

نمونه‌ای از فعالیت‌های قرآنی نابینایان و معلولان رشت داریم که جالب است. مؤسسه قرآن و عترت جابر بن عبدالله انصاری، فعالیتش را به صورت رسمی از سال ۸۸ آغاز کرده است. پیش از این تاریخ نیز از حدود سال ۸۳ این مرکز ویژه اکثریت نابینایان و اقلیت کم‌بینایان فعالیت می‌کرد. مجوز این مرکز از سوی اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان گیلان صادر شده است و مؤسسه زیر نظر دو اتحادیه تشکل‌های قرآن و اتحادیه مؤسسات قرآنی - مردمی کشور فعالیت می‌کند.

خدیجه سلگی، مدیر این مؤسسه که از وی در هفتمین همایش بانوان فعال قرآنی که از سوی سازمان اوقاف و امور خیریه برگزار شد، تجلیل صورت گرفت با تأکید بر اینکه آموزش این کودکان به دلیل شرایط ویژه‌ای که دارند نیازمند آموزش چهره به چهره و صرف زمان بسیاری است، گفت: آموزش هر شاگرد نابینا معادل

۱۰ شاگرد بینا زمان بر و هزینه‌بر است و لذا برای دستیابی به بازدهی مطلوب علاوه بر آموزش چهره به چهره معلم با فراگیران، باید تعداد معینی قرآن‌آموز نابینا در کلاس حضور داشته باشند.

مدیر مؤسسه قرآن و عترت جابر بن عبدالله انصاری با اشاره به اینکه تنها راه ارتباطی روشندان با قرآن، حفظ آیات کلام الله است، اضافه کرد: برخی از این افراد روشندل حتی نیازمند بهره گرفتن از وسایل کمک آموزشی چون وسایلی که امکان پخش و ضبط دارد و همچنین قلم‌های هوشمند قرآنی جهت تسهیل در امر آموزش هستند تا بتوانند به راحتی به امر حفظ قرآن بپردازند.

این مؤسسه در کنار فعالیت‌های قرآنی اش، فعالیت فرهنگی - هنری نیز دارد که در آنها نیز حائز رتبه بوده است. چون راه اندازی گروه تواشیح، سرود و تئاتر که می‌توان به اجرای گروه سرود مؤسسه در مسابقات سازمان بهزیستی در سال ۹۰ که حائز مقام اول و اجرای گروه تواشیح مؤسسه در مسابقات سازمان بهزیستی در سال ۹۱ اشاره کرد، همچنین در مسابقات اوقاف و امور خیریه نیز در سال ۹۲ حائز رتبه دوم شناخته شد.

سلگی در ادامه با تأکید بر اینکه حضور قرآن‌آموزان نابینا در بخش کتبی مسابقات عمومی، نیازمند حضور منشی همراه با نابینا است، عنوان کرد: این مؤسسه حتی دارای قرآن‌آموز روشندلی چون امیدرضا رحیمی، فرهاد مشفق، منصور جعفری، صغری سلمان‌زاده، خدیجه میرشهیدی، صغری صفرنژاد و زهرا خسروی است که در مسابقات قرائت تحقیق، ترتیل، مفاهیم و تفسیر قرآن دارای رتبه‌های برتر هستند.

مدیر مؤسسه قرآن و عترت جابر بن عبدالله انصاری با اشاره به این که این مرکز دارای ۲۰۰ قرآن‌آموز است، عنوان کرد: ارائه تمامی خدمات به قرآن‌آموزان این مؤسسه به دلیل جذب این روشندان به قرآن و بهره‌گیری از کلام و آموزه‌های الهی و مهم‌تر از آن چشیدن از این مانده خداوندی، رایگان است. همچنین سعی شده است تا با رایزنی‌ها و جذب خیرین و استفاده از ظرفیت واحد قرآن و عترت بهزیستی استان، خدماتی به صورت رایگان چون اعزام گروهی به مشهد مقدس انجام شود.

سلگی با اشاره به اینکه در این مرکز سعی شده است تا با حداقل امکانات، زمینه‌های انس با قرآن مهیا شود، عنوان کرد: اثربخشی بهتر دوره‌های این مؤسسه و برگزاری دوره‌های آموزشی با کیفیت‌تر، نیازمند جذب حمایت مالی خیرین است که در این میان از حمایت‌های به موقع مؤسسه خیریه «با دست‌های شکوفا» به منظور تسهیل امور قدردانی می‌کنم.

مدیر مؤسسه قرآن و عترت جابر بن عبدالله انصاری با تأکید و تشکر از حمایت‌های اداره بهزیستی اظهار کرد: همان میزان که نیازمند حمایت‌های خیرین و مردمی در مراکز سالمندان و نگهداری هستیم، نیازمند تغذیه روح کودکان و توجه ویژه به فراگیران قرآن نابینا هستیم و خیرین بدانند که با حمایت کردن از فعالیت‌های مؤسسات قرآنی، حامی یک حافظ و قاری می‌شوند. گفتنی است، قرآن‌آموزان نابینای این مؤسسه نیازمند وسیله ایاب و ذهاب هستند که هزینه زیادی در بردارد. همچنین برای بهره‌مندی بهتر قرآن‌آموزان روشنفکر مؤسسه جابر بن عبدالله انصاری، دوره حفظ از طریق ارتباط تلفنی مهیا شده است و افراد روشنفکری که تمایل دارند در این دوره شرکت کنند، طی تماس تلفنی میزان محفوظاتشان پیگیری می‌شود.

یادآور می‌شود، مؤسسه فرهنگی - قرآنی جابر بن عبدالله انصاری به نشانی رشت، خیابان سردار جنگل، کوچه عطا آفرین واقع شده است.^۱

فعالیت‌های قرآنی در شیراز

بنیاد توانگران کارآفرین نور در سال ۱۳۸۵ تأسیس شد. از سال نخست تأسیس تا کنون محور بسیاری از فعالیت‌های قرآنی در شیراز بوده است. گزارشی از برخی فعالیت‌های این مؤسسه در شیراز تقدیم می‌گردد.

لازم به ذکر است بنیاد توانگران کارآفرین نور قبلاً به نام مؤسسه نابینایان وصال فعالیت داشته است. واحد فرهنگی بنیاد خود مؤسسه‌ای به نام مؤسسه فرهنگی قرآن و عترت عین‌الیقین است.

نخستین دوره مسابقات قرآن: این مسابقات ویژه کم بینایان و نابینایان در شیراز در مردادماه ۱۳۸۵ برگزار شد. ایده‌ی برگزاری مسابقات قرآن، به عنوان یکی از اهداف فرهنگی - قرآنی مجموعه از ابتدا و همزمان با ثبت مؤسسه نابینایان وصال، وجود داشت و در شمار برنامه‌های فرهنگی مؤسسه گنجانده شده بود. در سال ۱۳۸۵ به عنوان آغازین سال اجرای مسابقات؛ برنامه‌ها از ۸۵/۵/۳۱ به مدت دو روز و در سطح استانی برگزار شد و ۳۰ شرکت کننده از نقاط مختلف استان فارس، در رشته حفظ آخرین جزء قرآن کریم، با یکدیگر به رقابت پرداختند. در این سال، خوابگاه دانشجویی دانشگاه علوم پزشکی شیراز، برای محل اسکان خواهران و برادران در نظر گرفته شد و سالن اجتماعات سازمان آب استان فارس نیز، به برگزاری مراسم افتتاحیه و اختتامیه اختصاص یافت.

در این دوره از رقابت‌ها که بخشی از داوری آن را آقای علی اسکندری، از حافظان کل قرآن کریم، بر عهده داشتند. خانم اعظم آزادی، از شرکت کنندگان دو معلولیتی مسابقات (بینایی و شنوایی)، با به دست آوردن مقام نخست، هزینه‌ی یک سفر حج عمره‌ی مفرده را به عنوان هدیه دریافت کردند و پنج سفر زیارتی به مشهد مقدس نیز، به پنج برگزیده دیگر اهدا شد. همچنین به رسم یاد بود، نسخه‌های بریل قرآن به دیگر شرکت کنندگان تقدیم شد. شایسته‌ی یادآوری است که این جوایز، با همیاری آیت الله سید علی اصغر دستغیب، جناب آقای معطری و فرهنگسرای قرآنی شهرداری تهران تهیه شد.

دومین دوره مسابقات قرآن: این مسابقات ویژه کم بینایان و نابینایان در مردادماه ۱۳۸۶ برگزار شد. رقابت‌های این دوره از تاریخ ۸۶/۵/۳۱، به مدت دو روز با حضور ۴۰ شرکت کننده از استان‌های فارس و اصفهان، برگزار شد. شرکت کنندگان در خوابگاه دانشگاه علوم قرآنی شیراز، اسکان یافتند و سالن‌های دانشکده مهندسی شماره ۱ دانشگاه شیراز، برای برگزاری مراسم افتتاحیه و اختتامیه در نظر گرفته شد.

شرکت کنندگان در سالن امیرکبیر دانشکده مهندسی دانشگاه شیراز، در رشته حفظ دو جزء آخر قرآن کریم، با داوری آقایان ذاکری و راسخی و خانم معصومه احمدی به رقابت با یکدیگر پرداختند.

جوایز این دوره از مسابقات نیز، با یاری آیت الله سید علی اصغر دستغیب و فرهنگسرای قرآنی شهرداری تهران تأمین شد.

سومین دوره مسابقات قرآن: این مسابقات ویژه کم بینایان و نابینایان در مردادماه ۱۳۸۷ برگزار شد. این دوره مسابقات، از تاریخ ۱۶/۵/۸۷، با حضور ۵۰ شرکت کننده از استان‌های فارس، اصفهان، یزد و کرمان آغاز شد و سه روز به طول انجامید.

مجتمع فرهنگی - ورزشی دانشگاه علوم پزشکی شیراز «مجتمع ولایت»، به عنوان محل اسکان شرکت کنندگان در نظر گرفته شد.

در مراسم افتتاحیه این دوره، که در تالار حافظ برگزار شد، آیت الله سید علی اصغر دستغیب، نماینده مردم فارس در مجلس خبرگان رهبری و استاد محمد نعمتی، از خادمان کشوری قرآن کریم و قرآن نویس برجسته معاصر، به ایراد سخنرانی پرداختند.

شرکت کنندگان سومین دوره مسابقات قرآن، در رشته‌های حفظ جزءهای ۲۸، ۲۹ و ۳۰ قرآن کریم و همچنین رشته قرائت، تسلط مهارت خود را به معرض رقابت نهادند.

کمیته داوری این دوره از مسابقات در گروه برادران متشکل از آقایان قانعی و راسخی بود.

مراسم اختتامیه در سالن کنفرانس‌های بین‌المللی مجتمع ولایت برگزار شد و در آن خانم خادم الرسول از بانوان فیلیپینی تبعه‌ی جمهوری اسلامی ایران، حاضران را به شنیدن بیانات دلنشین خود مهمان کردند.

هدایای برگزیدگان این دوره، با یاری اداره کل اوقاف و امور خیریه‌ی کشور تأمین گردید و در پایان این مراسم به رتبه آوران اهدا شد.

چهارمین دوره مسابقات قرآن: این مسابقات ویژه کم بینایان و نابینایان در مردادماه ۱۳۸۸ برگزار شد. با تشکیل سه کمیته‌ی «فنی»، «مدیریت و نظارت بر مسابقات» و «اجرایی»، روند برگزاری رقابت‌ها، در این دوره، نظم بیشتری به خود گرفت. پس از بررسی آثار، ۵۳ شرکت کننده از ۱۲ استان فارس، بوشهر، خوزستان، کهگیلویه و بویراحمد، هرمزگان، یزد، کرمان، اصفهان، ایلام، لرستان،

چهارم محال و بختیاری و سیستان و بلوچستان، برای حضور در مسابقات گزینش و دعوت شدند.

در مراسم افتتاحیه این دوره از مسابقات که در تالار حافظ برگزار شد، مسئولان و سخنرانان مدعو به بیان مطالبی پرداختند.

شرکت کنندگان این دوره، در رشته‌های حفظ جزءهای ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰، تحقیق (قرائت)، ترتیل قرآن کریم و اذان با داوری آقایان مهدی، کارگر، راسخی و حسین نعمتی و خانم‌ها گنبدی و زارع در سالن اجتماعات مجتمع تربیت معلم باهره به رقابت با یکدیگر پرداختند. از نکات قابل توجه این دوره، چنان که یاد شد، افزوده شدن رشته اذان به دیگر رشته‌های موجود در مسابقات بود.

مراسم اختتامیه چهارمین دوره مسابقات قرآن (ویژه کم بینایان و نابینایان)، نیز، در همان سالن، با سخنرانی آقای دکتر ایمانی، از اعضای هیئت مدیره مؤسسه وصال، برگزار شد.

در پایان این مراسم، هدایای برگزیدگان، که با مشارکت سازمان اوقاف و امور خیریه‌ی کشور تهیه شده بود، به آنان اهدا شد.

شایسته یادآوری است که، در کنار برگزاری مسابقات، برنامه‌های «محفل انسی با قرآن کریم» و «بازدید از اماکن فرهنگی شیراز» نیز برگزار شد.

پنجمین دوره مسابقات قرآن کریم: این مسابقات ویژه کم بینایان و نابینایان در مردادماه ۱۳۸۹ برگزار شد. پنجمین دوره این مسابقات، از ۲۷ تا ۳۰ شهریورماه ۱۳۸۹، با حضور ۵۸ شرکت کننده، از ۱۱ استان کشور، در ۷ رشته، برگزار شد. استان‌ها و تعداد شرکت کنندگان آنها، به شرح زیر است:

فارس (۱۴ نفر)؛ اصفهان (۱۲ نفر)؛ زنجان (۶ نفر)؛ چهارمحال و بختیاری (۵ نفر)؛ لرستان (۵ نفر)؛ همدان (۴ نفر)؛ کرمان (۳ نفر)؛ کردستان (۲ نفر)؛ ایلام (۱ نفر)؛ سمنان (۱ نفر).

صبح روز یکشنبه ۸۹/۶/۲۸، در تالار حافظ، نخست شرکت کنندگان رشته خطابه، با داوری خانم‌ها زهرا کسرای، وحیده گنبدی و زینب نصیری، به رقابت با یکدیگر پرداختند.

مراسم افتتاحیه این دوره از مسابقات، با تلاوت ملکوتی جناب آقای ذاکری، از

قاریان برجسته استان فارس و نواخته و خواننده شدن سرود ملی جمهوری اسلامی ایران، آغاز شد.

برنامه‌های مراسم با خوشامدگویی آقای محمدقاسم شایسته‌نیا، مدیرعامل مؤسسه نابینایان وصال به مهمانان و سخنرانی ارزشمند آیت الله سید علی اصغر دستغیب ادامه یافت. استاد محمد نعمتی نیز، در ضمن بیانات خود، از برکات شریف‌ترین کتاب آسمانی گفتند و خدمت به قرآن را از افتخارات خود دانستند.

این مراسم با اجرای برنامه‌های قرآن و تواشیح به پایان رسید.

در بعدازظهر همین روز، بخشی از رقابت‌ها در رشته‌های اذان (ویژه برادران)، تحقیق (ویژه برادران)، ترتیل (ویژه خواهران) و حفظ ۵ جزء اول و آخر، به انجام رسید.

پس از آن، سمیناری با موضوع مهدویت در قرآن، با سخنرانی‌های ارزشمند حجت الاسلام و المسلمین نعیمی و استاد هزاوه‌ای، مفسر قرآن و نهج البلاغه و از استادان روشنفکر دانشگاه تهران، برپا گردید. در پایان این سمینار، صاحب نظران به پرسش‌های مهدوی مهمانان، پاسخ دادند و مسابقه کتاب «المهدی فی القرآن» نیز، برگزار شد.

مسابقات این دوره، در صبح روز دوشنبه ۲۹ شهریورماه ۹۰، با برگزاری بخشی دیگر از رقابت‌های رشته‌های حفظ، ترتیل و تحقیق، به پایان رسید.

شایسته‌ی یادآوری است که داوری این دوره از مسابقات، در رشته‌های مختلف قرآنی و اذان، در بخش برادران، بر عهده‌ی آقایان محسن فصیحیان، ابراهیم مهدی و امیر فتح‌پور بود. در بخش خواهران نیز، شرکت‌کنندگان با قضاوت خانم‌ها زهرا کسرایی، وحیده گنبدی و زینب نصیری به رقابت با یکدیگر پرداختند. نشست هم‌اندیشی مشکلات نابینایان، در بعدازظهر همین روز، با حضور شرکت‌کنندگان و همراهان آنان در سالن کنفرانس‌های بین‌المللی مجتمع ولایت برگزار شد.

در این جلسه که با استقبال کم‌نظیر مهمانان نیر روبرو شد و حدود شش ساعت به طول انجامید، آقایان دکتر هزاوه‌ای، دکتر گلچین، جامعه‌شناس و استاد نابینای دانشگاه تربیت مدرس تهران و دکتر قاسمی، استاد روانشناسی دانشگاه تهران، در

سخنانی به تشریح بررسی مشکلات عمومی جامعه‌ی روشندان کشور پرداختند. در ادامه‌ی این نشست، مسئولان شهرداری منطقه‌ی ۴ شیراز، با ارائه گزارش‌هایی، طرح‌ها و فعالیت‌های انجام شده توسط این نهاد را، به منظور مناسب سازی گذرگاه‌های شهری، با توجه به شرایط ویژه روشندان و نیمه بینایان، به آگاهی مهمانان رساندند. این برنامه، با طرح پرسش‌های مهمانان و ارائه پاسخ‌های صاحب نظران، به کار خود پایان داد.

صبح روز سه‌شنبه ۸۹/۶/۳۰، مراسم اختتامیه این دوره از مسابقات با قرائت آیاتی از قرآن مجید توسط آقای محمد بهرامی، از استان لرستان، قاری برتر این دوره، آغاز شد.

این مراسم با سخنرانی آقایان گلریز خاتمی، مدیر کل اداره تعاون استان فارس، دکتر هزاوه‌ای، استاد دانشگاه تهران و اجرای برنامه‌های قرآنی ادامه یافت. اسامی برگزیدگان این دوره، به شرح زیر است:

سعیده مسعودی از فارس در رشته خطابه رتبه اول؛ مینا نگهداری از فارس در رشته خطابه رتبه دوم، الهام مظاهری از چهارمحال و بختیاری در رشته خطابه رتبه سوم؛ رضا عابدینی از زنجان در رشته اذان رتبه اول؛ علی کچویی‌زاده از اصفهان در رشته اذان رتبه دوم؛ احسان مقداری از لرستان در رشته اذان رتبه سوم؛ محمد بهرامی از لرستان در رشته تحقیق رتبه اول؛ مجید دوغانلو از زنجان در رشته تحقیق رتبه دوم؛ محمد رضا نوریان از همدان و محمد عرفان سلیمی از کردستان در رشته تحقیق رتبه سوم مشترک؛ هما خانجانی از همدان در رشته ترتیل رتبه اول؛ فریبا حسینی از زنجان در رشته ترتیل رتبه دوم؛ مریم غلامی از اصفهان در رشته ترتیل رتبه سوم؛ زهرا دهقان از فارس در رشته حفظ ۵ جزء اول خواهران رتبه اول؛ صغری علایی از چهارمحال و بختیاری در رشته حفظ ۵ جزء اول خواهران رتبه دوم؛ فاطمه ابراهیمی از فارس در رشته حفظ ۵ جزء اول خواهران رتبه سوم؛ اسماعیل موسیوند از لرستان در رشته حفظ ۵ جزء اول برادران رتبه اول؛ امیر حسین جهین از اصفهان در رشته حفظ ۵ جزء اول برادران رتبه دوم؛ ولی‌الله غیاثوند از همدان در رشته حفظ ۵ جزء اول برادران رتبه سوم؛ مریم احمدی خرم از زنجان در رشته حفظ ۵ جزء آخر خواهران رتبه اول؛ مهری سلیمیان از اصفهان در

رشته حفظ ۵ جزء آخر خواهران رتبه دوم؛ شمسی شفیی از فارس در رشته حفظ ۵ جزء آخر خواهران رتبه سوم.

ششمین دوره مسابقات قرآن کریم: این مسابقات ویژه کم بینایان و نابینایان در شهریورماه ۹۰ برگزار شد. با تبدیل مؤسسه نابینایان وصال به بنیاد توانگران کارآفرین نور، رقابت‌های این دوره، برای نخستین بار، در سطح کشوری و با سرپرستی مؤسسه فرهنگی قرآن و عترت عین الیقین، واحد فرهنگی بنیاد، برگزار شد؛ بدین ترتیب که فراخوان ارسال آثار برای تشکل‌ها و فعالان قرآنی همه‌ی استان‌های کشور ارسال شد.

اعضای بنیاد توانگران کارآفرین نور کار بررسی نحوه‌ی برگزاری نخستین دوره مسابقات کشوری قرآن کریم، اذان و خطابه (ویژه کم بینایان و نابینایان) را با تشکیل نشست در دهمین روز از فروردین‌ماه ۱۳۹۰ آغاز کردند. پس از انجام برنامه‌ریزی‌های مقدماتی، فراخوان ارسال آثار انجام شد. بعد از بررسی آثار رسیده توسط داوران، ۱۰۴ نفر به حضور در این دوره از مسابقات دعوت شدند.

سپس در جلسات متعددی با حضور اعضای بنیاد توانگران کارآفرین نور، نمایندگان سازمان تبلیغات اسلامی استان فارس و نیک اندیشان و صاحب نظران، پیشنهادها و راهکارهای برگزاری هر چه باشکوه‌تر این دوره از مسابقات بررسی شد. در گام نخست، برای اجرای بهتر امور مربوط به مسابقات، سه کمیته‌ی فنی، اجرایی و فرهنگی و ارتباطات، تشکیل شد و وظایف هر یک، به طور کلی مشخص گردید سپس با برگزاری جلسات متعدد دیگری جزئیات فعالیت‌های هر کمیته بررسی شد و وظایف هر یک از اعضا، در کمیته‌های مختلف به آگاهی آنان رسید.

نخستین دوره مسابقات کشوری قرآن کریم، اذان و خطابه (ویژه کم بینایان و نابینایان سراسر کشور)، روز جمعه، ۱۳۹۰/۶/۱۸، کار خود را با پذیرش شرکت کنندگان، همراهان و مهمان در مجتمع‌های ولایت و فتح المبین آغاز کرد.

در نخستین شب استقرار شرکت کنندگان در محل‌های اسکان، رئیس کمیته‌ی فنی مسابقات و عضو هیئت داوران مسابقه خطابه، به نتایج بهتر به شرکت کنندگان این رشته یادآوری کردند؛ از میان این نکات می‌توان به تمرین به منظور دستیابی به تسلط و حفظ آرامش اشاره کرد.

سالن سینا و صدرا، به عنوان نخستین میزبان شرکت کنندگان، همراهان و مهمانان این همایش بزرگ، صبح روز شنبه ۱۹ شهریور ۱۳۹۰، پیش از مراسم افتتاحیه، شاهد برگزاری رقابت‌های رشته خطابه بود.

شرکت کنندگان این رشته، رقابت‌های خود را، با داوری خانم‌ها و وحیده گنبدی و سمیه فتوحی و آقای احمد راسخی به انجام رساندند و در معرض دید تماشاگران نیز قرار دادند.

رقابت‌های این رشته از ساعت ۸:۳۰ تا ۱۰ برگزار شد و پس از آن مهمانان به پذیرایی مختصری دعوت شدند. در ساعت ۱۰:۳۰ مراسم افتتاحیه نخستین دوره مسابقات کشوری قرآن کریم، اذان و خطابه (ویژه کم بینایان و نابینایان سراسر کشور) با تلاوت زیبا و تأثیرگذار آیات نورانی قرآن توسط آقای محمد بهرامی، از استان لرستان، قاری نابینایان برجسته کشوری و دارنده رتبه‌ی نخست رشته قرائت در مسابقات سال گذشته، رسماً آغاز شد.

پس از نواخته شدن سرود ملی و ادای احترام حاضران به خاک پاک ایران و آرمان‌های انقلاب اسلامی، آقای شایسته‌نیا، رئیس بنیاد توانگران کارآفرین نور و مسئول برگزاری مسابقات، ضمن ارائه گزارشی کوتاه از فعالیت‌هایی که اعضای بنیاد تا کنون در جهت برپایی هرچه باشکوه‌تر این دوره از مسابقات انجام داده‌اند، مراتب قدردانی خود را از دانشگاه علوم پزشکی شیراز و سازمان تبلیغات اسلامی استان فارس، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و بانک سرمایه، به عنوان شماری از یاری‌گران بنیاد اعلام داشتند.

حجت الاسلام و المسلمین مرادی، امام جمعه‌ی موقت شیراز، آقای تقا، مشاور استاندار فارس و جناب آقای گلریز خاتمی، مدیرکل اداره تعاون استان فارس، در جمع مهمانان حضور داشتند.

در ادامه مراسم، حجت الاسلام و المسلمین بینازاده، از مفسران کلام وحی و نهج البلاغه، به ایراد سخنانی در باب ذکر، اهل الذکر و ویژگی‌های آنان پرداختند. برنامه‌ها با سخنرانی استاد محمد نعمتی، قرآن نویس برجسته کشوری، ادامه یافت. ایشان در سخنان خود از خالی بودن صندوق‌های چنین مراسم برجسته‌ای از حضور مسئولان گلایه کردند و در بخشی دیگر از بیانات خود «ندیدن» را خلوتی

ارزشمند و فرصتی مغتنم برای اندیشیدن به شمار آوردند که خداوند حکیم در اختیار روشندان قرار داده است. در پایان نیز، اظهار امیدواری کردند که به یاری خدا روزی فراخواهد رسید که همایش قرآنی نابینایان و کم بینایان جهان در شیراز برگزار شود. در پایان این مراسم، آقای حسن کبیری، حافظ قرآن کریم به پرسش‌ها پاسخ گفتند.

با هدف افزایش بار آموزشی مسابقات این دوره، بعدازظهر شنبه، کارگاه آموزشی صوت و لحن، برای خواهران و برادران به صورت مجزا، به ترتیب با هدایت خانم وحیده گنبدی و آقای محمد سعید مسعودی برپا شد و کارگاه آموزشی تجوید و حسن حفظ نیز به همین شکل، با مربیگری خانم سمیه فتحی و آقای جواد آریایی در فر سالن‌های رازی و ابوریحان مجتمع ولایت برگزار گردید.

همزمان با برپایی این کارگاه‌ها، جلسه‌ای با حضور تعدادی از صاحب نظران روشندان قرآنی و شماری از مسئولان برگزار کننده مسابقات، در محل نمازخانه مجتمع ولایت، با موضوع لزوم بازنگری در آیین‌نامه مسابقات قرآن و متناسب سازی آن با شرایط ویژه روشندان و نیمه بینایان و همچنین ضرورت پشتیبانی سازمان های متولی قرآن و امور مرتبط، از تشکل‌های قرآنی معلولان بینایی، تشکیل شد و در نهایت، تنظیم این درخواست‌ها در قالب یک بیانیه و رساندن آن به تأیید شرکت کنندگان و دیگر مهمانان همایش، به تصویب اعضای جلسه رسید.

روز یکشنبه ۱۳۹۰/۶/۲۰، بخش اصلی این همایش بزرگ، یعنی مسابقات قرآن کریم و اذان، در سالن‌های رازی و ابوریحان مجتمع ولایت، به صورت مجزا برای خواهران و برادران برپا شد.

پس از پایان مسابقات، کارگاهی آموزشی با موضوع آموزش عملی حرکت و جهت‌یابی نابینایان به کمک راهنمای بینا و عصای سفید، در سالن ابوریحان مجتمع ولایت، با مربیگری آقای ظروفی، کارشناس بازنشسته آموزش و پرورش استثنایی کشور و از مدرسین مراکز تربیت معلم تهران، برگزار شد. مطالب ارزشمندی که در این کارگاه ارائه شد، افزون بر آموزش نابینایان، آگاهی‌های سودمندی را نیز، در اختیار راهنمایان بینا قرار داد و مورد استقبال شدید شرکت کنندگان قرار گرفت.

با پایان یافتن مسابقات، شرکت کنندگان و همراهان آنان در صبح روز دوشنبه ۱۳۹۰/۶/۲۱، فرصتی برای استراحت و گشت و گذار در شهر یافتند. در این میان در سالن اجتماعات ساختمان بنیاد توانگران کارآفرین نور، نشست با حضور شماری از شرکت کنندگان و برگزار کنندگان مسابقات، با موضوع بررسی آفات و راهکارهای انسجام و ارتباط بیشتر تشکل‌های نابینایی کشور، به منظور بررسی دشواری‌های پیش روی روشندان، نیمه بیناییان و مجامع مرتبط و راه‌حل‌های پیشنهادی برای از میان برداشتن آنها، برگزار شد.

محفل انسی با قرآن کریم، بعدازظهر روز دوشنبه، از ساعت ۱۷:۱۵ تا ۱۹ در سالن دارالعباده حرم مطهر شاه چراغ (ع) با اجرای آقای رادمهر برگزار شد. این نشست معنوی با تلاوت زیبا و نیرومند آقای محمد نوریان قاری پیشکسوت همدانی آغاز شد و با قرائت دلنشین زیارتنامه حضرت شاه چراغ (ع) توسط آقای علی کچویی‌زاده از استان اصفهان و مدیحه‌سرایی آقای اسماعیل علیپور از آذربایجان شرقی، ادامه یافت.

خانم زهرا اسکینی از استان لرستان نیز در ادامه‌ی برنامه‌ها به ایراد خطابه پرداختند و پس از آن، مراسم با مداحی مهدوی آقای سیامک شعبانی از آذربایجان شرقی، تلاوت آقای محمد بهرامی، قاری جوان و برجسته کشور و همخوانی اشعاری توسط گروه تواشیح استان خراسان رضوی، در ستایش امام رضا (ع)، ادامه یافت.

در پایان برنامه‌ها نیز آقای اسماعیل موسیوند از استان لرستان توانایی خود را در حفظ آیات قرآن با پاسخگویی به پرسش‌های قرآنی حاضران به نمایش گذاشتند. شرکت کنندگان، همراهان و برگزار کنندگان مسابقات، پس از پایان این نشست باشکوه، همراه با دیگر زائران، نماز جماعت مغرب و عشاء را در صحن حرم مطهر احمد بن موسی (ع) به جای آوردند.

صبح روز سه‌شنبه ۱۳۹۰/۶/۲۲، مراسم اختتامیه این دوره از مسابقات در سالن سینا و صدرا برگزار شد.

این نشست به یادماندنی با تلاوت آقای سعید درفشیان از استان چهارمحال بختیاری، دارنده نخستین رتبه رشته تحقیق (قرائت) این دوره از مسابقات و اجرای

سرود ملی، آغاز شد.

در ادامه‌ی برنامه‌ها، جناب حجت الاسلام و المسلمین علیرضا حدائق، به ایراد سخنانی با موضوع مهدویت پرداختند، پس از آن، خاتم خورشیدی بهاری، از خراسان رضوی، برترین چهره‌ی رشته خطابه این دوره از مسابقات حاضران را به شنیدن تفسیر آیاتی چند از قرآن مجید دعوت کردند.

برنامه‌ها با اجرای چند برنامه شاد، توسط شرکت کنندگان ادامه یافت. سپس خانم لیلا غزنوی، رئیس کمیته اجرایی مسابقات، با ارائه گزارشی، فعالیت‌های انجام شده بنیاد را برای برگزاری مسابقات امسال، به آگاهی حاضران رساندند. سپس کسانی که موفقیت کسب کرده بودند، هدایا و لوح تقدیر دریافت کردند.^۱

نشریات قرآنی

یکی از فعالیت‌های مهم مردمی در عرصه قرآن، انتشار نشریات قرآنی به خط بریل است. خبرگزاری ایسنا در اردیبهشت ۱۳۹۲ از رونمایی مجله قرآنی چشم بصیرت گزارش داد. متن خبر چنین است:

مجله قرآنی چشم بصیرت: حجت الاسلام مرادرضا رضوی مسئول مؤسسه محبان ام الائمه (ع) در گفت‌وگو با خبرنگار خبرگزاری رسا، در نشست علمی - فرهنگی، از انتشار مجله قرآنی چشم بصیرت ویژه نابینایان خبر داد. این مجله قرآنی، مخصوص نابینایان و به زبان اردو است و دارای مطالب قرآنی و سخنان بزرگان در مورد نابینایان و موفقیت بزرگان نابینا است.

رونمایی از مجله قرآنی چشم بصیرت، به دلیل استقبال پرشور نابینایان بوده است. نابینایان ما گرچه از نعمت چشم محروم هستند، ولی دارای چشم بصیرتند و چه بسیار نابینایانی که در طول تاریخ انسان‌های موفق و بزرگی شده‌اند. این نشست به همت مؤسسه محبان ام الائمه (س) و با همکاری معاونت فرهنگی تربیتی مجتمع آموزش عالی فقه در روز پنجشنبه، بیست و هشتم

۱. سپیده نامه وصال، ویژه مسابقات قرآنی، سال اول، ش ۲، مهرماه ۱۳۹۰، ص ۵-۱۴.

اردیبهشت‌ماه، در سالن شهید مطهری (ره) مجتمع آموزش عالی فقه در مدرسه علمیه حجتیه قم برگزار شد.^۱

بینات سفید و بشارت: خبرگزاری رسا در سال ۱۳۹۲ از مجله قرآنی بینات

سفید به صورت بریل، گویا و بینایی خبر داد. متن خبر چنین است:

مؤسسه معارف اسلامی امام رضا(ع) در دو دهه اخیر به فعالیت‌های قرآنی و تدوین و تولید آثار قرآنی برای نابینایان روی آورده است. به دلیل تبحر و تخصص مدیر محترم آن، آقای محمد عبداللهیان، کارهای عرضه شده استحکام و اتقان لازم را دارند. خانم فهیمه ایزدی مسئول غرفه این مؤسسه در نمایشگاه بین‌المللی قرآن کریم از آثار جدید این مؤسسه خبر داد.

فهیمه ایزدی، در گفت‌وگو با خبرنگار خبرگزاری رسا با اشاره به معرفی دو نشریه قرآنی بشارت و بینات در نمایشگاه بین‌المللی قرآن کریم گفت: «نشریه تخصصی بینات اولین نشریه قرآنی به زبان فارسی است و بینات نخستین نشریه قرآنی برای جوانان و نوجوانان است».

او از اقدام چاپ نشریه بینات سفید به عنوان نخستین نشریه ویژه نابینایان در آینده خبر داد و افزود: این نشریه به خط بریل و گویا برای نابینایان و به خط متعارف برای خانواده نابینایان منتشر خواهد شد. این مؤسسه نشریه سپید آفرین را به صورت بینایی، بریل منتشر می‌کرده است.^۲

هر چند انتشار این نشریات در عمل با مشکلات و موانع مواجه شد و بانیان آنها نتوانستند حتی اولین شماره را منتشر کنند یا در تداوم آن مشکلاتی پدید آمد، اما تلاش برای چنین کارهای بزرگ هم خودش ارزشمند و در خور تقدیر است.

هم اکنون فقط یک روزنامه بریل دولتی داریم یعنی ایران سپید ولی نشریات مردمی بریل قرآنی غیر از سپیده آفرین، نشریه دیگری نداریم.

توان نامه: مجله مردمی دیگر توان نامه است که فعالیت‌های قرآنی معلولان را

هم انعکاس می‌دهد. این مجله توسط دفتر فرهنگ معلولین منتشر می‌شود.

۱. خبرگزاری ایسنا، اردیبهشت ۱۳۹۲.

۲. خبرگزاری رسا، مرداد ۱۳۹۲.

در پایان

فعالیت‌های قرآنی مردمی در این فصل گزارش شد، مواردی بود که ما به اطلاعات آنها دسترسی داشتیم. اما این فعالیت‌ها بسیار بیشتر است ولی چون اطلاعات رسانی نشده، نتوانستیم درباره آنها مطلبی پیدا کنیم.

فصل ششم:
فعالیت‌های قرآنی دولتی

در دوره رهبری آیت الله خامنه‌ای امور قرآنی با حمایت ایشان بسیار گسترش یافت. به ویژه در قرائت و حفظ اقدامات انجام شد. البته قبل از ایشان و از سال ۱۳۵۸ یعنی با پیروزی انقلاب اسلامی در ایران، فعالیت‌های قرآنی توسعه یافته بود. تفسیر سوره حمد امام خمینی در تلویزیون یک نمونه از فعالیت‌های قرآنی این دوره است که اغلب روش فهم قرآن داشت.

در دوره رهبری آیت الله خامنه‌ای نهادهای کشورهای قرآنی مثل دارالقرآن الکریم توسعه یافت و بعضاً تأسیس شد. و روخوانی، قرائت و حفظ قرآن در شهرهای مختلف ترویج شد.

این فصل گزارشی است درباره فعالیت‌های قرآنی در دوره جمهوری اسلامی ایران است که توسط دولت اجرا شده است.

طرح تلفنی حافظ قرآن شوید

طرحی به نام «تلفنی حافظ قرآن شوید» برای معلولان جسمی حرکتی توسط روابط عمومی دارالقرآن خانه کارگر عرضه شده است. محسنی کبیر مدیر این روابط عمومی اظهار نموده است: معلولان جسمی حرکتی می‌توانند از خدمات ستاد مرکزی طرح ملی «تلفنی حافظ قرآن شوید» استفاده کنند و به سرعت حافظ شوند. برای این طرح با چندین سازمان و نهاد هماهنگی شده است.

محمدصادق محسنی کبیر مدیر روابط عمومی دارالقرآن خانه کارگر به عنوان ستاد مرکزی طرح ملی «تلفنی حافظ قرآن شوید» تاکنون آموزش‌های حفظ قرآن کریم را به بیش از ۲۰ معلول جسمی و حرکتی اعم از نابینایان، جانبازان و معلولان قطع نخایی و بیماران «ام. اس» ارایه کرده و موفق هم بوده است.

این آموزش‌ها به صورت تلفنی انجام می‌شود و افراد به راحتی می‌توانند به فراگیری آموزش‌های قرآنی بپردازند. نیز به سادگی می‌توانند از آن بهره‌مند شوند و همین موجب استقبال مطلوب از این طرح شده است. ضمن این که دارالقرآن خانه کارگر مذاکراتی را با سازمان بهزیستی انجام داده است تا در قالب یک تفاهم‌نامه بتواند خدمات خوبی را به این قشر جامعه ارایه کند.

معلولان جسمی و حرکتی علاقه‌مند به استفاده از این طرح می‌توانند از طریق شماره ۰۱۰۶۶۹۷۸ یا نشانی اینترنتی www.ehoda.com ثبت نام کنند.^۱

این طرح در شهریورماه ۱۳۹۲ عرضه شد و پس از آن گزارشی از اجرای آن به دست نیاوردم. سازمان بهزیستی و دفتر امور فرهنگی این سازمان به عنوان متولی معلولین از اجرای این کار خبر دیگری منتشر نکرده است.

مسابقات قرآن خانواده‌های بهزیستی

سازمان بهزیستی مثل دیگر فعالیتهایش در این مورد هم اطلاع‌رسانی جامع نداشته و کتاب، جزوه و گزارش جامع در این باره منتشر نکرده است. تنها چند

۱. خبرگزاری کتاب ایران (ایبنا)، چهارشنبه ۶ شهریور ۱۳۹۲.

سند که در اختیار داریم مصاحبه مسئولان مثل آقای هاشم‌زاده است یا جزواتی است که روی سایت سازمان هست. اکنون به آن می‌پردازیم.

محمد هاشم‌زاده، دبیر شورای فرهنگی اداره کل بهزیستی استان خراسان رضوی در گفت‌وگو با خبرنگاری بین‌المللی قرآن (ایکنا) با اشاره به برگزاری مرحله کشوری جشنواره فرهنگی - قرآنی بهزیستی، گفت: مسابقات قرآن و عترت خانواده‌های بهزیستی سراسر کشور از سه‌شنبه، ۲۳ اردیبهشت به مدت پنج روز در مشهد مقدس برگزار می‌شود. ۵۰۰ نفر از خانواده بزرگ بهزیستی شامل کارکنان و خانواده‌هایشان، معلولان جسمی و حرکتی، نابینایان و زنان سرپرست خانوار در دو گروه بانوان و آقایان در این مسابقات به رقابت با یکدیگر می‌پردازند.

رشته‌های این جشنواره شامل رشته‌های قرائت تحقیق، قرائت ترتیل، حفظ ۵، ۱۰، ۲۰ و کل قرآن کریم نیز رشته اذان ویژه آقایان است. رشته‌های بخش کتبی قبلاً برگزار شده و در این نوبت فقط رشته‌های شفاهی برگزار می‌گردد.

مراسم افتتاحیه در ۲۳ اردیبهشت ۱۳۸۲ از ساعت ۹ صبح سه‌شنبه، در هتل میثاق مشهد واقع در بلوار وکیل‌آباد، بلوار اقبال لاهوری با حضور مسئولان و مدیران سازمان بهزیستی آغاز می‌شود.

بعد از مراسم افتتاحیه انجام مسابقات بخش آقایان در هتل میثاق سالن شقایق و مسابقات بخش بانوان در مجموعه ثامن‌الائمه (ع) بهزیستی واقع در بلوار وکیل‌آباد، سه‌راه زندان، شهید ستاری ۱۹ پیگیری می‌شود.

داوری این مسابقات قرآن را داوران کشوری ممتاز مشهدی برعهده دارند، به دلیل تعداد زیاد شرکت‌کنندگان، متسابقان ۱۵ استان دوشنبه، ۲۲ اردیبهشت در محل اسکان پذیرش می‌شوند که مسابقات آنها در روزهای سه‌شنبه، ۲۳ اردیبهشت صبح و بعدازظهر و چهارشنبه، ۲۴ اردیبهشت نوبت صبح انجام می‌شود.

بعد از برگزاری مسابقات گروه نخست شرکت‌کنندگان، گروه دوم متسابقان از بقیه استان‌های کشور نیز پنج‌شنبه، ۲۵ اردیبهشت پذیرش شده و مسابقات آنها جمعه، ۲۶ اردیبهشت صبح و بعد از ظهر و شنبه، ۲۷ اردیبهشت در نوبت صبح برگزار می‌شود.

وی در مورد اختتامیه این دوره از مسابقات، ابراز کرد: خرداد سال جاری و

همزمان با ایام مبعث نبی مکرم (ص) و به میزبانی سازمان بهزیستی استان تهران مراسم اختتامیه جشنواره فرهنگی - قرآنی بهزیستی با معرفی برگزیدگان رشته‌های مختلف و اهدا جوایز برگزار می‌شود.

جزوه‌ای روی سایت سازمان با عنوان چهارمین جشنواره فرهنگی آموزشی قرآن و عترت ویژه خانواده بزرگ بهزیستی کشور مربوط به سال ۱۳۸۸ و ۱۳۸۹ هست. مقدمه آن لحن سیاسی دارد و از برقراری نظم نوین در جهان با تمسک به قرآن و تسری معارف قرآنی در جهان و مبارزه با سلطه‌گران جهانی آورده است. البته هیچ نکته معارفی و جذب کننده از درون متون قرآنی و حدیثی نیآورده است. این جزوه در ادامه به معرفی رشته‌ها، علمی، جوایز و زمانبندی می‌پردازد. ^۱ دیگر جشنواره‌های قرآن کریم و عترت که سازمان در این سال‌ها برگزار کرده عبارت‌اند از: بیست و نهمین جشنواره ویژه نابینایان و معلولان جسمی و حرکتی؛ جشنواره نماز ویژه خانه‌های کودک و نوجوان؛ اولین جشنواره مهدهای کودک در سراسر کشور.

مسابقات قرآنی کشوری و شهری

اسناد گویا است که از سال ۱۳۶۰ مسابقات قرآنی معلولین به ویژه نابینایان برگزار می‌شده است. متصدی آن سازمان بهزیستی بوده است. قبلاً سازمان بهزیستی چیزی به نام معاونت فرهنگی نداشت و دفتر فعالیت‌های فرهنگی و دبیرخانه فعالیت‌های فرهنگی موظف بود فعالیت‌های قرآنی معلولین را سامان‌دهی کند. این دفتر، دبیری و مسئولیت هماهنگی و اداره جلسه شورای قرآن و عترت سازمان را هم بر عهده داشت. اما قبلاً سازمان بهزیستی دبیرخانه فعالیت‌های فرهنگی یا دفتر فعالیت‌های فرهنگی و نیز مدیریت جشنواره‌های فرهنگی نداشت که مسابقات قرآنی بخشی از فعالیت این مدیریت یا آن دبیرخانه بود و مدیریت جشنواره‌های فرهنگی موظف به برگزاری مسابقات قرآن بود. مدیر جشنواره‌های فرهنگی در اردیبهشت‌ماه ۱۳۸۹، آقای روحی بوده است و بیست و نهمین دوره مسابقات سراسری را در شیراز در روزهای ۲۶ تا ۳۰ اردیبهشت‌ماه

۱۳۸۹ برگزار کرده است. گزارش این رخداد چنین است:

آقای روحی، مدیر جشنواره و دبیر شورای عالی قرآن سازمان بهزیستی کل کشور درباره مسابقات گفت: مرحله مقدماتی این مسابقات در استان‌های اصفهان، فارس، تهران، خراسان رضوی، ایلام و تبریز با حضور شرکت کنندگانی از تمام استان‌های کشور برگزار شده است و برگزیدگان آن اکنون به رقابت با یکدیگر می‌پردازند.

این مسابقات از صبح ۲۶ اردیبهشت ماه ۸۹ آغاز و در روزهای ۲۸ و ۳۰ اردیبهشت‌ماه نیز ادامه خواهد داشت و تیمی از داوران برجسته کشور که استاد عباس سلیمی رهبری آن را بر عهده دارند به امر قضاوت در این مسابقات مشغولند. این مسابقات در سه رشته حفظ، قرائت و ترتیل و با حضور ۴۰۰ تن از معلولان و نابینایان، کارکنان و خانواده آنها، مراکز شبه خانواده و اعضای مهدهای کودک سراسر کشور هم اکنون در حال برگزاری است.^۱

حجت الاسلام علی پهلوان در ۱۲ دی‌ماه ۱۳۸۹ در مصاحبه با خبرگزاری ایکننا اعلام کرد، شورای قرآن و عترت سازمان بهزیستی در ۸ دی‌ماه ۸۹ تشکیل و تصمیم گرفت سی‌امین مسابقات معلولان در سطح کشور را تا پایان سال ۸۹ برگزار کند.^۲

جشنواره قرآنی بهزیستی در مرحله کشوری به عنوان بیست و دومین دوره این مسابقات برگزار شد. این جشنواره ۲۳ تا ۲۷ اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۳ در مشهد برگزار شد. البته مراسم اختتامیه این مسابقات، در روزهای آینده در تهران برگزار می‌شود. حسین سیف‌اللهی به عنوان دبیر اجرایی جشنواره‌های فرهنگی، آموزشی قرآن و عترت سازمان بهزیستی کشور درباره این جشنواره اظهار کرد:

روز ۲۳ اردیبهشت‌ماه و همزمان با میلاد امیرالمومنین (ع) در مشهد مقدس این مسابقات شروع و تا امروز ۲۷ اردیبهشت‌ماه ادامه دارد و پس از پایان یافتن مسابقات و بررسی نتایج، اختتامیه آن در روزهای آینده و در تهران برگزار می‌شود.

۱. خبرگزاری آیین و اندیشه فارس، ۳۰ اردیبهشت.

۲. خبرگزاری ایکننا، ۱۲ دی‌ماه ۱۳۸۹.

افتتاحیه این مسابقات روز سه‌شنبه، ۲۳ اردیبهشت ماه با حضور اردشیر بهلولی، مدیرکل امور فرهنگی سازمان بهزیستی کشور، حمیدرضا پوریوسف، معاون توانبخشی اداره کل بهزیستی استان خراسان رضوی و حجت‌الاسلام نصرالله پژمان‌فر، نماینده مردم مشهد و کلات در مجلس شورای اسلامی و جمع دیگری از مسئولان استان خراسان رضوی برگزار شد.

استان‌های شرکت‌کننده در این دوره از مسابقات در دو گروه مسابقات خود را برگزار کردند که مسابقات گروه اول تا ۲۵ اردیبهشت‌ماه ادامه داشت و گروه دوم استان‌های شرکت‌کننده نیز تا روز ۲۷ اردیبهشت‌ماه رقابت‌های خود را به پایان می‌رسانند. این مسابقات در دو بخش بانوان و آقایان و به میزبانی اداره بهزیستی مشهد مقدس برگزار شد. رقابت‌های بخش بانوان در اردوگاه ثامن الائمه (ع) و مسابقات آقایان نیز در هتل میثاق مشهد برگزار شد. امسال در بخش شفاهی برای اولین بار شاهد رقابت مراکز آسیب اجتماعی و زنان سرپرست خانوار بودیم. در رشته قرائت، شرکت‌کنندگان در رشته‌های قرائت تحقیق و ترتیل، حفظ پنج جزء، حفظ ۱۰ جزء، حفظ ۲۰ جزء و حفظ کل قرآن کریم به رقابت با یکدیگر پرداختند. همچنین در رشته حفظ پنج جزء نیز برای اولین بار رقابت بین شرکت‌کنندگان برگزار شد.

جشنواره قرآن و عترت سازمان بهزیستی کشور در بخش روش‌اندازان بیست و سومین دوره، در بخش معلولان سی و دومین دوره، در بخش کارکنان و خانواده آنان ششمین دوره، در بخش مراکز شبه خانواده پنجمین دوره، در بخش مهدهای کودک چهارمین دوره، در بخش مربیان مهدهای کودک چهارمین دوره و در بخش مراکز آسیب و زنان سرپرست خانوار، اولین دوره برگزاری خود را تجربه کردند.^۱

لازم به یادآوری است آقای سید مهدی سید محمدی در جلسه شورای عالی قرآن (۹۳/۱۱/۲) اعلام کرده است، تا کنون ۳۳ دوره مسابقات قرآن ویژه نابینایان برگزار شده است.^۲ این سخن با اظهار آقای سیف‌اللهی تعارض دارد که می‌گوید

۱. خبرگزاری ایگنا، ۲۷ اردیبهشت ۱۳۹۳.

۲. سایت سازمان بهزیستی، ۲ بهمن‌ماه ۹۳.

برای نابینایان بیست و سه دوره برگزار شده است. ابتدا اعلام شد جشنواره قرآن و عترت بهزیستی به عنوان سی و سومین دوره در اراک برگزار می‌شود. و خبر آن به شکل زیر منتشر شد:

سی و سومین جشنواره فرهنگی آموزشی قرآن و عترت ویژه نابینایان و معلولان جسمی و حرکتی به همت اداره بهزیستی استان مرکزی برگزار می‌شود. بهروز رفیعی مدیر کل بهزیستی استان مرکزی با بیان اینکه سی و سومین جشنواره فرهنگی آموزشی قرآن و عترت ویژه نابینایان و معلولان جسمی حرکتی در رشته‌های مختلف قرآنی برگزار خواهد شد، گفت: زمان برگزاری مرحله استانی مسابقات قرآن و عترت در بخش شفاهی از ابتدای شهریور سال جاری تا ۱۵ مهرماه امسال است و داوطلبانی که قصد دارند در بخش کتبی این دوره از مسابقات شرکت کنند می‌توانند آثار خود را تا اول آذرماه به ستاد مرکزی ارسال کنند.

بهروز رفیعی، بهزیستی را سازمانی دانش مدار دانست که فعالیت خود را برای آحاد مردم جامعه در قالب برنامه‌های پیشگیری، توانبخشی و اجتماعی از جمله مشاوره‌های ژنتیکی و غربالگری ارائه می‌دهد و افزود: سازمان بهزیستی تمرکز بر نگاه حمایتی را برداشته و بیشتر برنامه‌های خود را در ابعاد سلامت‌نگری و مددجو محوری در حوزه‌های اشتغال و کارآفرینی متمرکز کرده است؛ از این رو با تغییر دیدگاه خوشبختانه شاهد رشد و شکوفایی در این عرصه هستیم.^۱

این مقام مسئول در ادامه سخنان خود به برگزاری جشنواره قرآن و عترت ویژه کارکنان و مددجویان این سازمان نیز اشاره کرد و گفت: این جشنواره ویژه نابینایان و معلولان جسمی و حرکتی، کارکنان و خانواده کارکنان بهزیستی، خانه‌های کودک و نوجوان، مربیان و خردسالان مهدهای کودک، زنان سرپرست خانوار و فرهیختگان سالمند برگزار می‌شود.

مدیرکل بهزیستی استان مرکزی از برگزاری هفتمین جشنواره فرهنگی آموزشی

قرآن و عترت ویژه کارکنان و خانواده کارکنان سازمان بهزیستی در قالب رشته‌های یازده گانه، قرائت تحقیق، قرائت ترتیل، اذان، حفظ در سطوح ۱۰ جزء، ۲۰ جزء و کل کلام الهی، مدیحه سرایی، خوشنویسی، نقاشی کودکان، دلنوشته، شعر، تحقیق و پژوهش، عکاسی و کتابخوانی خبر داد و تصریح کرد: سی و سومین جشنواره فرهنگی آموزشی قرآن و عترت ویژه نایب‌نایان و معلولان جسمی و حرکتی نیز در رشته‌های مذکور برگزار می‌شود.^۱

اما بعداً اعلام شد مسابقات سی و سومین دوره در مشهد و ۲۶ تا ۲۹ مردادماه ۱۳۹۵ برگزار شد. در خبری مربوط به آقای سید محمدی آمده است:

حجت الاسلام سید مهدی سید محمدی روز پنجشنبه در مراسم پایانی سی و سومین جشنواره فرهنگی آموزشی مسابقات قرآن و عترت سازمان بهزیستی در مشهد گفت: تعمق و تدبر در قرآن کریم بهترین وسیله مبارزه با تهاجم فرهنگی است لذا در همین چارچوب ۵۰ هزار نفر در مسابقات قرآن و عترت این سازمان شرکت کردند. جامعه چهار و نیم میلیون نفری بهزیستی باید سهم بیشتری در بین حافظان قرآن داشته باشد.

وی توجه به قرآن کریم را در رأس برنامه‌های فرهنگی سازمان بهزیستی ذکر و بیان کرد: رویکرد این سازمان به سمت توانمندی تشکل‌ها، مؤسسات و مراکز فرهنگی غیر دولتی در امور قرآنی است تا کارهای متنوع قرآنی را بر عهده گیرند. حمیدرضا پور یوسف مدیر کل سازمان بهزیستی خراسان رضوی در این مراسم گفت: اعتقاد بر این است که فرهنگ قرآنی حیطة توانمندسازی برای جامعه هدف بهزیستی می‌باشد و افراد به وسیله آن به رویشی درونی می‌رسند. قرآن و عترت در بهزیستی جایگاه خوبی پیدا کرده است.^۲

مدیر اجرایی این دوره مسابقات حسین سیف‌اللهی بوده است و اعلام کرد ۴۳۰ نفر از راه یافتگان به مرحله کشوری در این مسابقات حضور داشتند.^۳

۱. همان.

۲. خبرگزاری ایرنا، ۳۰ مردادماه ۱۳۹۵.

۳. همان.

نمایشگاه قرآن و معلولان

بهترین مکانی که معلولان می‌توانند توانمندی‌های خود را عرضه کنند نمایشگاه‌ها به ویژه نمایشگاه قرآن است که هر سال در ماه رمضان در تهران و شهرها برگزار می‌گردد. اما به دلایل مختلف حضور و مشارکت معلولین در این نمایشگاه بسیار اندک بوده است. نهادهای مردمی و نهادهای دولتی مرتبط با معلولان اگر در زمینه قرآن معلولان هم کارهایی داشته‌اند ولی حضور چشمگیر جهت معرفی کارهایشان نداشته‌اند. اما در سال‌های اخیر با حضور حجت الاسلام آقای حشمتی و تلاش‌های ایشان امور قرآنی معلولان در نمایشگاه سالانه قرآن کریم اندکی گسترش یافته است. اکنون گزارشی از بخشی از فعالیت‌ها عرضه می‌شود.

ملیحه سادات موسوی، مدیر کمیته بانوان نمایشگاه قرآن با اشاره به فعالیت‌های واحد نایب‌انایان در نمایشگاه ۱۳۹۴ گفت: فعالیت‌های این واحد در نمایشگاه قرآن شامل مشاوره در امور مربوطه و برگزاری جلسات سخنرانی با استفاده از صاحب نظران و وکلای نایب‌انایان در زمینه مفاهیم قرآنی و «به سوی فهم قرآن» است.

مدیر کمیته بانوان بیست و چهارمین نمایشگاه بین‌المللی قرآن کریم در ادامه فعالیت‌های واحد ناشنوایان در نمایشگاه قرآن را Work shop هنری و ارائه خدمات مشاوره و آموزش زبان اشاره (زبان خاص ناشنوایان) برای بازدیدکنندگان شنوا و ناشنوا اعلام کرد.

بیست و چهارمین نمایشگاه بین‌المللی قرآن کریم با شعار «به سوی فهم قرآن» از ۲۴ خردادماه تا ۸ تیرماه مصادف با ۷ تا ۲۲ ماه مبارک رمضان به مدت ۱۶ روز در مصلی بزرگ حضرت امام خمینی برگزار خواهد شد.^۱

اتاق قرآن در مهد کودک‌ها

حجت الاسلام علی پهلوان رئیس دبیرخانه فعالیت‌های فرهنگی سازمان

بهبودی اعلام کرد، قصد داریم در همه مهد کودک‌های سراسر کشور اتاق قرآن دایر کنیم. اکنون ۱۴ هزار و ۷۰۰ مهد کودک در کشور هست. در راستای اسلامی کردن آنها، همه آنها به اتاق قرآن مجهز می‌شوند. همه مهد کودک‌ها زیر نظر سازمان بهزیستی اداره می‌شوند.

نیز گفت متن آموزشی مهدهای کودک قرآنی تحت عنوان «شکوفه‌های یاس» در حال طراحی و تدوین است.^۱

حمید محمدی دبیر شورای توسعه فرهنگ قرآنی در مورد مهد کودک‌ها می‌گوید: دشمن بیشتر شبیخون فرهنگی را برای کودکان در نظر گرفته گفت به زودی سند جدیدی در شورای عالی انقلاب فرهنگی به تصویب خواهد رسید.^۲

قرآن به خط بریل

نابینایان به چند گونه متن قرآنی نیاز مبرم دارند که مهم‌ترین آنها، قرآن صوتی، قرآن به خط بریل، قرآن درشت خط، قرآن برای آموزش ناشنوایان و بالاخره قرآن الکترونیک است.

از بین همه اینها رئیس سازمان بهزیستی در سال ۱۳۹۲ اعلام کرد که مشکل قرآن بریل را حل کردیم و با بنیاد روشندان اصفهان قراردادی منعقد کردیم تا قرآن بریل به بهترین شکل عرضه گردد. این خبر در سال ۱۳۹۲ منتشر شده است.^۳ اما تاکنون از اجرایی شدن آن خبری نیست. آقای انوشیروان محسنی بندپی فرمودند قرارداد بسته‌ایم تا قرآن کم حجم و به شکل جدیدتر و بی غلط به نابینایان عرضه شود. اکنون که شهریور ۹۵ هستیم هنوز خبری نیست.

آقای نیکزاد در مصاحبه با رادیو گفت‌وگو در مورد قرآن‌های بریل عرضه شده در مسابقات بین‌المللی قرآن گفت اینها منحصر به فرد و بر اساس مدل قرآن

۱. خبرگزاری ایگنا، ۱۲ دی‌ماه ۱۳۸۹.

۲. خبرگزاری ایرنا، ۲ بهمن‌ماه ۱۳۹۴.

۳. خبرنگار حوزه قرآن و عترت گروه فرهنگی باشگاه خبرنگاران جوان ۲۵ اردیبهشت ۱۳۹۲.

نشست خبری رئیس سازمان.

عثمان طه است.^۱ در یک فصل مستقل این کتاب به تفصیل به قرآن بریل پرداخته خواهد شد.

تفاهم نامه برای گسترش فعالیت قرآن

معلولین ایران چون مسلمان هستند لازم بود از ابتدای تأسیس سازمان بهزیستی، در حوزه‌هایی که می‌تواند معلولین را پشتیبانی معنوی و فکری کند، سرمایه‌گذاری می‌کردند. ولی به هر دلیل این گونه امور اجرایی نشده تا اینکه در سال‌های جدید سازمان بهزیستی به فکر توسعه فعالیت‌های قرآنی افتاده است. اما وقتی از بیرون مجموعه این فعالیت‌ها را می‌بینیم مخاطرات بسیار در کمین آنها است. و از نظر آسیب شناسی چند مشکل مشاهده می‌شود. اول اینکه به خود معلولین، تشکل‌های معلولیتی که تجارب ذی قیمتی در امور قرآنی معلولین دارند هیچ جایگاهی عملاً در نظر گرفته نشده است. و سازمان بهزیستی در تلاش است با همکاری سازمان‌ها و نهادهای دولتی، امور قرآنی معلولین را حل کند.

دوم اینکه نیاز اصلی در قرآن فرهنگ سازی و افزایش شعور و آگاهی معلولین نسبت به قرآن کریم است. اگر ما همه معلولان را حافظ قرآن کنیم یا همه آنها قاری قرآن باشند. تازه جامعه‌ای مثل عربستان سعودی ایجاد کرده‌ایم و این بخش کوچکی از هدف است. بلکه آن چیزی که مورد نظر معصومین (ع) است و در روایات و حتی آیات آمده، تدبیر و فهم و افزایش معرفت نسبت به قرآن کریم است.

نکاتی که آقای بندپی به عنوان خط مشی قرآن سازمان بر شمرده مهم‌اند و عیناً می‌آورم:

با برخی دستگاه‌ها همچون سازمان دارالقرآن الکریم، اتحادیه تشکل‌های قرآن و عترت و سازمان فعالیت‌های قرآنی دانشگاهیان کشور نیز تفاهم نامه‌هایی امضا شده است. تفاهم نامه ما با سازمان‌های فعالیت‌های قرآنی دانشگاهیان در زمینه توانمندسازی قرآنی دانشجویان بهزیستی را فراهم کند. یکی دیگر دستاوردهای ما در زمینه قرآنی عضویت این سازمان در کمیسیون تبلیغ و ترویج فعالیت‌های قرآنی

شورای توسعه فرهنگ قرآنی بوده است.

وی با اشاره به اینکه گسترش فعالیت‌های قرآنی در سلامت روانی جامعه بسیار اثر گذار است، گفت: یکی دیگر از فعالیت‌های قرآنی سازمان که البته در بحث مسابقات بین‌المللی اتفاق افتاده است همکاری با بنیاد ناینیان قرآن در اصفهان بوده است که با همکاری آنها کار ساماندهی چاپ قرآن بریل که در مسابقات از نوع جدید آن استفاده می‌شود، صورت گرفته است.

این سخنان گویای راهی است که در سال‌های آتی پیش روی سازمان است و می‌خواهد این مسیر را طی کند.

مهم‌ترین فعالیت قرآنی

وقتی کارنامه و مجموعه فعالیت‌های سازمان بهزیستی را تورق کنیم، آقای سید محمدی می‌گوید در سال ۹۴ موفق شدیم با تعدادی از دستگاه‌ها و مؤسسات قرآنی کشور توافق نامه‌هایی ببندیم که منجر به کار عملی خواهد شد. در ادامه می‌گوید: از جمله اقدامات سازمان، راه‌اندازی شورای عالی قرآن در سازمان با حضور فرهیختگان قرآنی است.^۱

تا حالا که شهریور ۹۵ است سازمان بهزیستی در سال‌های اخیر ۲ یا سه مسابقه برای معلولین برگزار کرده و سه جلسه شورای عالی قرآن تشکیل داده است. اما پروژه عملی و اجرا شده دیگر در کارنامه‌اش مشاهده نمی‌شود. مگر اینکه به قول آقای سید محمدی پروژه‌هایی را قرارداد بسته‌اند و بعداً عملی و اجرایی می‌گردد.

تفاهم نامه همکاری بهزیستی و سازمان فعالیت‌های قرآنی

بر اساس تفاهم نامه همکاری میان سازمان فعالیت‌های قرآنی دانشگاهیان کشور و دفتر امور فرهنگی بهزیستی مقرر شد، طرح دانشجو- معلم قرآن برای دانشجویان تحت حمایت بهزیستی اجرا شود. حمید صابر فرزام، رئیس سازمان فعالیت‌های قرآنی دانشگاهیان کشور با حجت الاسلام سید مهدی سید محمدی،

مشاور ریاست و سرپرست دفتر امور فرهنگی سازمان بهزیستی کشور دیدار کرد. در این دیدار که با هدف امضای تفاهم‌نامه همکاری و بحث و گفت‌وگو در خصوص حوزه‌های همکاری مشترک برگزار شد، حجت الاسلام سید محمدی ضمن ابراز امیدواری از اینکه فصل جدید همکاری میان این دو نهاد آغاز شود. سرپرست دفتر امور فرهنگی سازمان بهزیستی از وجود ۴۰ هزار دانشجو تحت حمایت دفتر امور فرهنگی بهزیستی خبر داد و گفت: مسائل فرهنگی و مسئله مهم اشتغال این دانشجویان جزو دغدغه‌های مهم ما است و به دنبال توانمندسازی این دانشجویان و ارتقای برنامه‌های فرهنگی برای آنها هستیم.

وی ضمن اعلام تشکیل کمیته توانمندسازی دانشجویان تحت حمایت بهزیستی از رئیس سازمان فعالیت‌های قرآنی دانشگاهیان کشور دعوت کرد در اولین نشست این کمیته شرکت کند و نیز خواستار اجرای برنامه‌های ارتقایی برای این دانشجویان توسط سازمان فعالیت‌های قرآنی کشور شد.

در ادامه این دیدار، صابر فرزام رئیس سازمان فعالیت‌های قرآنی دانشگاهیان کشور ضمن پیشنهاد تهیه نشریه «رایحه» توسط این سازمان ویژه مسابقات قرآنی نابینایان کشورهای اسلامی، گفت: این نشریه را به صورت اختصاصی برای معرفی ۲۵ شرکت کننده این مسابقات می‌توانیم تهیه و به صورت سه زبانه منتشر کنیم.

وی همچنین از آمادگی سازمان فعالیت‌های قرآنی دانشگاهیان کشور برای آموزش مربیگری قرآن به افراد تحت پوشش بهزیستی خبر داد و گفت: می‌توانیم برای اعضای بهزیستی به ویژه دانشجویان تحت حمایت شما دو دوره آموزش حضوری چهار روزه و یک دوره آموزش از راه دور برگزار کنیم. علاقه‌مندان پس از شرکت در کلاس‌ها در صورت قبولی در امتحان مدرک مربی قرآن دریافت کرده می‌توانند روخوانی قرآن را در مساجد، مدارس، دانشگاه‌ها، خوابگاه‌ها و ... آموزش دهند.

رئیس سازمان فعالیت‌های قرآنی دانشگاهیان کشور اعلام آمادگی کرد که دانشجو معلمان قرآن بهزیستی را جذب کرده و علاوه بر مدرک معتبر نامه رسمی به مسئولان دانشگاه‌ها ارائه مبنی بر توانایی این افراد برای تدریس قرآن در دانشگاه‌ها ارائه شود.

صابر فرزام همچنین به بومی سازی «استارت‌آپ‌ویکندها» (رویدادهای آموزشی – تجربی که طی سه روزه افراد از ایده پردازی تا تولید محصول را انجام می‌دهند) به صورت جلسات طلوع برکت اشاره و اظهار کرد: می‌توانیم جلسات طلوع برکت را در بحث کار آفرینی برای دانشجویان و افراد علاقه‌مند به حوزه‌های کسب و کار بهزیستی برگزار کنیم.

وی همچنین گفت: آمادگی و امکانات برگزاری دوره‌های آموزشی قرآن را برای مربیان مهدهای کودک داریم.

در پایان این دیدار، تفاهم نامه همکاری سازمان فعالیت‌های قرآنی دانشگاهیان کشور و سازمان بهزیستی کشور در هشت بند و یک تبصره به امضای حمید صابر فرزام رئیس سازمان فعالیت‌های قرآنی و حجت الاسلام سید محمدی سرپرست دفتر امور فرهنگی سازمان بهزیستی رسید.^۱

مفاد این تفاهم نامه به شرح زیر است:

۱- برگزاری طرح آموزشی دانشجو معلم ویژه دانشجویان تحت پوشش سازمان

بهزیستی

۲- برگزاری دوره‌های کارآفرینی توسط مرکز رشد فعالیت‌های قرآنی ویژه افراد

تحت پوشش و کارمندان سازمان بهزیستی

۳- برگزاری دوره‌های آموزشی و شبکه سازی خبرنگاری افتخاری قرآن ویژه افراد

تحت پوشش و کارمندان سازمان بهزیستی

۴- همکاری در حوزه تبلیغاتی و نشر اخبار و فعالیت‌های قرآنی سازمان

بهزیستی توسط خبرگزاری بین‌المللی قرآن ایکنا

۵- تعامل و همکاری سرویس هنر خبرگزاری ایکنا و خانه فرهنگ و هنر سازمان

بهزیستی

۶- انجام فعالیت‌های پژوهشی مورد نیاز سازمان بهزیستی با همکاری مرکز

پژوهشی مطالعات میان رشته‌ای سازمان فعالیت‌های قرآنی

۱. رایحه ویژه مسابقات بین‌المللی، ص ۸-۹؛ سایت سازمان فعالیت‌های قرآنی دانشگاهیان کشور، روابط عمومی، ۱۳۹۵. متن اصلی این تفاهم نامه در بخش پایانی آمده است.

- ۷- تعامل و همکاری در بازاریابی و فروش محصولات مذهبی تولیدی افراد تحت پوشش سازمان بهزیستی با مرکز رشد سازمان فعالیت‌های قرآنی
- ۸- برگزاری دوره‌های دستورات عمل آموزش مربیان، مدیران و مؤسسان مهدهای کودک سراسر کشور با رویکرد قرآنی با هماهنگی درون سازمانی
تبصره:

همچنین مقرر شد با تشکیل ستاد و کمیته مشترک به منظور فراهم نمودن زمینه‌های عملیاتی شدن و پیگیری مفاد تفاهم نامه و تدوین طرح‌های تفصیلی برای هریک از زمینه‌های همکاری اقدام شود.^۱

فعالیت‌های بهزیستی در شهر قم^۲

معلولان قم از قدیم به قرآن و عترت اهتمام داشته و دارای کارنامه حجیم هستند. تعدادی از نایبانیان قم در سال ۱۳۶۵ هیئت حضرت رقیه(س) را تأسیس کردند که هنوز ادامه دارد.

اما آخرین فعالیت قرآنی، مربوط به مسابقات کشوری قرآن است که توسط سازمان بهزیستی در مردادماه در مشهد مقدس برگزار شد. ۳۰ نفر از برگزیدگان و منتخبین در ۲۴ مردادماه ۹۵ از طرف بهزیستی استان قم عازم مشهد جهت شرکت در مسابقات کشوری شدند.

این مسابقات با حضور بیش از ۴۷۰ نفر از برادران و خواهران برگزیده جامعه هدف بهزیستی از سراسر کشور از تاریخ ۲۶ تا ۲۸ مرداد ۱۳۹۵ به میزبانی شهر ثامن الائمه(ع) مشهد مقدس برگزار گردید. موفق به کسب ۱۰ رتبه و مقام برتر کشوری شدند.

جشنواره قرآن و عترت(ع) که مسابقات قرآنی بخشی از آن می‌باشد همه ساله در دو بخش حضوری و غیر حضوری برای تمام گروه‌های جامعه هدف بهزیستی و

۱. همان.

۲. این گزارش توسط آقای اکرمی معاونت محترم فرهنگی برای ما ارسال شد. لازم است از ایشان تشکر کنیم.

در رشته‌های ذیل برگزار می‌گردد:

بخش حضوری در رشته‌های قرائت تحقیق، حفظ یک جزء، سه جزء، پنج جزء، ده جزء، بیست جزء و کل قرآن؛ نیز رشته اذان (ویژه آقایان) در دوره سنی زیر و بالای ۱۸ سال برگزار شد. بخش غیرحضوری در رشته‌های شعر، دل نوشته، کتابخوانی، تحقیق و پژوهش، عکس و عکاسی، نقاشی، خوشنویسی و مدیحه سرایی برگزار شد.

شرکت کنندگان جامعه هدف عبارتند از: نابینایان، معلولان جسمی و حرکتی، مراکز شبه خانواده، کودکان و مربیان مهدهای کودک، زنان سرپرست خانوار سالمندان، کارکنان و خانواده‌هایشان که برترین‌های گروه‌های مذکور مجدداً در مرحله کشوری به رقابت می‌پردازند.

اما راه یافتگان بخش حضوری به مسابقات قرآنی کشوری از بهزیستی استان قم که دارای معلولیت هم باشند به شرح زیر می‌باشند:

نام و نام خانوادگی	رشته	بخش	سن
محمدتقی صفری	قرائت	جسمی	بالای ۱۸
حسین فرج زاده	ترتیل	جسمی	بالای ۱۸
ناصر وکیلی	اذان	جسمی	بالای ۱۸
اعظم قاسمی	قرائت	جسمی	بالای ۱۸
معصومه رانی زنجانی	ترتیل	جسمی	بالای ۱۸
حمیده شیخی	حفظ ۵	جسمی	بالای ۱۸
عباس چراغی (فرزند ربیع)	قرائت + اذان	نابینا	بالای ۱۸
بیرامعلی جعفری	حفظ ۱۰	نابینا	بالای ۱۸
عباس چراغی (فرزند خلیل)	اذان	نابینا	بالای ۱۸
محمدعلی نادری	اذان	نابینا	بالای ۱۸
احمدرضا ساعدی بیدگلی	حفظ ۱۰	نابینا	بالای ۱۸
مریم مرادی کلهر	حفظ ۵	نابینا	بالای ۱۸
اشرف حجازی فرد	حفظ ۱۰	نابینا	بالای ۱۸

از جمع ۱۵ نفر معلول شرکت کننده، ۵ نفر ذیل موفق به کسب مقام‌های کشوری به شرح ذیل گردیدند.

رتبه	رشته	سن	بخش	نام و نام خانوادگی
سوم	اذان	بالای ۱۸	نابینایان	عباس چراغی
دوم	قرائت ترتیل	بالای ۱۸	جسمی حرکتی	حسین فرج زاده
اول	قرائت ترتیل	بالای ۱۸	جسمی حرکتی	معصومه رانسی زنجانی
اول	حفظ ۵ جزء	بالای ۱۸	جسمی حرکتی	حمیده شیخی
سوم	حفظ ۵ جزء	بالای ۱۸	نابینایان	مریم مرادی

اما مسابقات غیر حضوری هنوز به دست ما نرسیده است و قرار است بهزیستی قم گزارشی را منتشر کند.

کارنامه قرآنی سازمان بهزیستی

به اجمال فهرستی از اهم فعالیت‌های این سازمان به ویژه در سال‌های اخیر عرضه می‌شود. معمولاً مدیران دولتی پیشینه و کارهای قبلی از خودشان را قبول نداشته و معمولاً می‌گویند کارها قبل از من صحیح نبوده است. و علاقه دارند کارها را از نو طراحی و اجرا کنند. مدیریت فرهنگی سازمان صریحاً می‌گوید گذشته فرهنگی در این سازمان پیگیری نشود، چون چیز قابل توجه به دست نمی‌آید و ما داریم از صفر کارهای فرهنگی و قرآن را می‌سازیم.^۱

اما مدیریت جدید متنی را به ایکن‌ا داده و در مجله رایحه منتشر شده که عیناً آورده می‌شود:

جشنواره‌های قرآن و عترت: مجموعه جشنواره‌ها و نشست‌هایی توسط

۱. مصاحبه با آقای سید محمدی، ۱۴ مهرماه ۱۳۹۵.

سازمان بهزیستی گویا از سال ۱۳۸۷ ویژه اқشار مختلف مثل فرهیختگان سالمند، فرزندان مراکز شبه خانواده، والدین، خردسالان و مریبان برگزار شد. این اқشار متعلق به سازمان بهزیستی و جزء خانواده بزرگ این سازمان است.

اسناد برخی از این جشنواره‌ها در سایت سازمان بهزیستی هست و چند نمونه از آنها را گزارش و معرفی می‌کنیم. در سال ۸۸-۸۹ دومین جشنواره فرهنگی و آموزشی قرآن کریم و عترت ویژه فرهیختگان سالمند در ده رشته متنوع برگزار خواهد شد.

در پنج صفحه این جشنواره به شرح زیر معرفی شد و دارای این سرفصل‌ها است:
مقدمه؛ توضیح رشته‌ها؛ معرفی بخش‌های آموزشی؛ زمانبندی و چگونگی اجرای نکات مهم مقدمه عبارت است از:

۱- در جهان پرتلاطم امروز که طاغوتیان و فرصت طلبان و سلطه‌گران در پی تاراج ذخایر معنوی و مادی و فکری بشرند، روی آوردن بیش از پیش به قرآن کریم و اهل بیت نبی اکرم(ص) ضرورتی انکار ناپذیر است.

۲- بی‌تردید برای ایستادگی در مقابل ظلم و ستم و برقراری نظم نوین در جهان و گسترش عدالت و برپایی جامعه‌ای که انسان‌ها در آن با آرامش زندگی کنند و سیر تکامل را ببینند، راهی جز تمسک به این ثقل اکبر وجود ندارد.

۳- ایران اسلامی نیز به عنوان یکی از پرچمداران حق طلبی در جهان می‌بایست بستری مناسب جهت تسری هر چه بیشتر معارف قرآن و اهل بیت(ع) و اوامر و نواهی الهی در همه سطوح جامعه فراهم نماید.

این مقدمه شبیه یک بیانیه سیاسی است. احادیث مهم و آیات مؤثر درباره معلولیت و معلولان هست ولی به آنها اشاره نشده است. خوب بود به تأثیرات معنوی و اخلاقی قرآن اشاره می‌شد.

برای جلب معلولان به قرآن از قوت‌ها و جذابیت‌هایی که در خود قرآن و در سیره معصومین(ع) هست به راحتی می‌توان بهره گرفت و در یکی دو پاراگراف نکات جذاب و سودمند آورد. در بخش رشته بدون هیچ مقدمه‌ای هشت رشته را نام برده است: قرائت تحقیق، قرائت ترتیل، حفظ، اذان، حفظ حدیث، حفظ آیات

فرهنگ‌ساز، شعر و تواشیح.^۱ این مسابقات در سال ۱۳۸۹ اجرا شده است. همین جشنواره ویژه فرزندان مراکز شبه خانواده و ویژه خردسالان، مربیان و والدین هم برگزار خواهد شد. و در جزوه‌هایی توضیح داده شده است. البته مقدمه این جزوه‌ها همان مقدمه قبلی است ولی رشته‌ها متفاوت است. زمان مسابقه هم متفاوت است.^۲

اما آمار مسابقاتی که به نام جشنواره قرآن و عترت توسط سازمان برگزار شد:

نابینایان (سی و سه دوره)

معلولین جسمی و حرکتی (سی و سه دوره)

ناشنوایان (یک دوره)

خردسالان و مربیان مهدهای کودک (پنج دوره)

زنان سرپرست خانوار (سه دوره)

فرهیختگان سالمند (چهار دوره)

کارکنان و خانواده کارکنان (هفت دوره)

مراکز شبه خانواده (شش دوره)

جشنواره‌های قرآن و عترت سازمان بهزیستی همه ساله در سراسر کشور برگزار می‌شود. در این برنامه فراگیر قرآنی، شرکت کنندگان در بخش شفاهی شامل قرائت تحقیق، قرائت ترتیل، حفظ قرآن کریم، اذان، مدیحه سرایی و نیز رشته‌های هنری و مکتوب شامل خوشنویسی، نقاشی، دل‌نوشته و تحقیق و پژوهش در دو مرحله استانی و کشوری به رقابت می‌پردازند.

اهداف این جشنواره به شرح ذیل است:

۱) توسعه و تعمیق فرهنگ قرآنی شامل بینش‌ها، ارزش‌ها و دستورالعمل‌های الهی در عرصه اندیشه و عمل و مبتنی بر تعالیم انسان ساز اهل بیت عصمت و طهارت (ع) برای جوامع هدف سازمان

۱. سایت سازمان بهزیستی کشور.

۲. همان.

- ۲) نهادینه ساختن فرهنگ حیات بخش قرآن کریم در جامعه
- ۳) تبیین واریاب روش نوین برپایی نظام زیستی مبتنی برآموزه‌های قرآنی و اعمال مدیریت قرآنی
- ۴) فراهم آوری بسترهای مناسب جهت تولید دانش، نهادینه کردن پژوهش و افزایش توان علمی پژوهشگران در مسیر نورانی قرآنی
- ۵) ایجاد بستر مناسب جهت شکل‌گیری فعالیت‌های گروهی هدفمند
- ۶) ارتقای سطح آگاهی و تقویت بنیه علمی و معنوی خانواده بزرگ بهزیستی در زمینه معارف اسلامی و آشنایی با کلام وحی
- ۷) بالا بردن سطح درک و آگاهی افراد نسبت به آموزه‌های قرآنی
- ۸) آگاهی دادن نسبت به مهارت‌های زندگی بر پایه مضامین قرآنی و سیره اهل بیت(ع)
- ۹) ارائه راه کارهای قرآنی برای حل مشکلات زندگی اجتماعی
- ۱۰) ارائه مکانیزم‌های قرآنی برای رفع مشکلات احساسی و عاطفی اجتماعی
- ۱۱) معرفی و ارائه الگوها و مدل‌های قرآنی برای شئون مختلف زندگی اجتماعی
- دستیابی به اهداف:** سازمان برای اجرای برنامه‌های مزبور و رسیدن به اهدافش، با نهادهای بیرون از جامعه معلولین قراردادها و تفاهم‌نامه‌هایی امضاء کرده است. نیز برای رسیدن به اهدافش اقدامات زیر را انجام داده است:
- عقد تفاهم‌نامه با سازمان دارالقرآن الکریم در موضوعات:
 - تشکیل و راه‌اندازی جلسات و هیئات قرآنی در مراکز شبه خانواده.
 - شناسایی و آموزش قرآنی دانشجویان مستعد تحت پوشش بهزیستی به عنوان سرگروه‌های قرآنی در حوزه‌های دانشجویی.
 - اعلام نظر کارشناسی درباره محتواهای قرآنی و دینی تهیه شده از سوی بهزیستی برای مهدهای کودک و برگزاری دوره‌های آموزشی برای مربیان مهدهای کودک بر اساس منابع مذکور.
 - عقد تفاهم‌نامه با اتحادیه تشکل‌های قرآن و عترت کشور در موضوعات:
 - مشارکت در طراحی و تولید برنامه‌ها و محصولات آموزشی، فرهنگی، قرآنی به

منظور ارتقای سطح بینش قرآنی و معنویت جامعه.

- برنامه‌ریزی جهت ایجاد ارتباط مؤثر میان حوزه فرهنگی ادارات کل بهزیستی و دفاتر اتحادیه تشکل‌های قرآنی در استان‌های سراسر کشور از طریق انعقاد تفاهم‌نامه‌های فی مابین.

- همکاری و مشارکت در برگزاری طرح خیرین فرهنگی و قرآنی ویژه جامعه هدف سازمان بهزیستی.

- مشارکت در انجام طرح‌های پژوهشی بنیادی و کاربردی در خصوص وظایف تخصصی سازمان بهزیستی با محوریت قرآن کریم.

- ایجاد ساز و کار بهینه جهت استفاده از توانمندی‌های مؤسسات و مجامع قرآنی کشور جهت ارائه آموزش‌های قرآنی مستمر به جامعه هدف سازمان.

- مشارکت در فعال‌سازی بیشتر کانون‌های قرآن و عترت شهید فیاض بخش سازمان بهزیستی در استان‌های کشور.

• عقد تفاهم‌نامه با سازمان فعالیت‌های قرآنی دانشگاهیان کشور در موضوعات:

- برگزاری دوره‌های کارآفرینی توسط مرکز رشد این سازمان برای جامعه هدف سازمان بهزیستی.

- برگزاری دوره‌های آموزشی و شبکه‌سازی خبرنگاری افتخاری قرآن ویژه جامعه هدف سازمان.

- همکاری در حوزه نشر اخبار و فعالیت‌های قرآنی سازمان بهزیستی.

- تعامل و همکاری سرویس هنری خبرگزاری ایکن با خانه فرهنگ و هنر سازمان.

- تعامل و همکاری در بازاریابی و فروش محصولات مذهبی تولیدی افراد تحت پوشش سازمان در مرکز رشد سازمان فعالیت‌های قرآنی دانشگاهیان کشور.

• عضویت سازمان در کمیسیون تبلیغ و ترویج شورای توسعه فرهنگ قرآنی.

• پیگیری جهت عضویت سازمان در کمیسیون آموزش عمومی شورای توسعه فرهنگ قرآنی.

• اقدام جهت راه‌اندازی شورای قرآنی دانشجویی (ویژه دانشجویان تحت

- پوشش سازمان بهزیستی کشور) با همکاری سازمان دارالقرآن
- راه‌اندازی شورای قرآنی ادارات کل بهزیستی استانی با همکاری اتحادیه تشکل‌های قرآنی.
- تفاهم‌نامه با بنیاد فرهنگی خاتم‌الاولیاء(عج) با هدف بازبینی و تدوین متون واحدهای کار مهدهای کودک و پیش‌بینی پیوست‌های فرهنگی برای مریمان و کودکان.
- آموزش ۱۷ هزار نفر از مدیران و مریمان مهدهای کودک با هدف آماده شدن برای آموزش کتاب‌های واحد کار مهدها از ابتدای سال تحصیلی جاری (مهرماه)
- حضور فعال در بیست و چهارمین نمایشگاه بین‌المللی قرآن
- تجلیل از سازمان بهزیستی به عنوان دستگاه برتر قرآنی توسط شورای توسعه فرهنگ قرآنی

تشکیل شورای عالی قرآن سازمان بهزیستی کشور

- سازمان بهزیستی و معاونت فرهنگی این سازمان به منظور سامان‌دهی به فعالیت‌های قرآنی شورای عالی قرآن را با اهداف زیر تشکیل دادند:
- الف- نهادینه سازی و تسری فرهنگ انسان‌ساز و تعالی بخش قرآن کریم و عترت اهل بیت(ع) در مخاطبان سازمان با استفاده از ظرفیت‌های موجود درون سازمانی و برون سازمانی
 - ب- بررسی و مطالعه نیازهای جامعه هدف، کارکنان سازمان و خانواده‌های آنها به منظور سیاست‌گذاری‌های اصولی و علمی جهت انجام فعالیت‌های قرآن و عترت در سازمان
 - ج- برنامه‌ریزی و تدوین کلیات آیین‌نامه‌های اجرایی برگزاری برنامه‌های قرآنی سازمان در سطح داخلی و بین‌المللی.^۱
- تشکیل این شورا یکی از اقدامات سازمان در توسعه و ترویج فعالیت‌های قرآنی

است. اما مطالب درباره این شورا بسیار است. از این‌رو در فصل مستقل به آن می‌پردازیم.

مأموریت‌های بهزیستی

مجله رایحه (ویژه مسابقات بین‌المللی قرآن نابینایان) یادداشتی با عنوان مأموریت‌های سازمان بهزیستی کشور منتشر کرده و ۳۴ مأموریت برای بهزیستی بر شمرده است. البته مستندات و توضیحی برای این مأموریت‌ها نیآورده است ولی تا همین اندازه که مأموریت‌های این سازمان فهرست شده بسیار راه‌گشا است نخست سرفصل‌هایی که در این مقاله آمده می‌آورم، سپس به دسته بندی و توضیح آنها می‌پردازم.

- حمایت و توانبخشی نابینایان
- حمایت و توانبخشی ناشنوایان
- حمایت و توانبخشی معلولان ذهنی
- حمایت و توانبخشی معلولان جسمی حرکتی و ضایعه نخاعی
- حمایت و توانبخشی سالمندان
- حمایت و توانبخشی بیماران روانی مزمن
- حمایت و توانبخشی کودکان عادی
- حمایت و توانبخشی زنان خودسرپرست و سرپرست خانوار
- حمایت و توانبخشی ایتام و کودکان بی‌سرپرست
- حمایت و توانبخشی کودکان خیابانی و بدسرپرست
- حمایت و توانبخشی دختران پناهجو (فراری)
- حمایت و توانبخشی زنان آسیب دیده اجتماعی
- حمایت و توانبخشی معتادان
- حمایت و توانبخشی افراد در معرض آسیب‌های اجتماعی (زنان متقاضی طلاق، کودکان در معرض کودک آزاری، خانواده‌های نابسامان، افرادی که اقدام به خودکشی کرده‌اند و...)
- تجدید تربیت منحرفین اجتماعی و حمایت‌های اجتماعی از آنان

- کمک به تأمین جهیزیه مورد نیاز ایتمام، معلولان و آسیب دیدگان نیازمند
- حمایت و نگهداری از معلولان غیر قابل توانبخشی
- تحت پوشش قراردادن نیازمندان از نظر بیمه خدمات درمانی
- ساخت اندام‌های مصنوعی و کفش طبی مورد نیاز معلولان از طریق مراکز فنی و ارتوپدی سازمان
- تهیه و تدوین استانداردهای خدمات تخصصی توانبخشی و نظارت بر حسن اجرای آنها
- پیشگیری از معلولیت‌های مختلف از طریق اجرای برنامه‌ها و طرح‌های مختلف در کشور
- پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی (کودک آزاری، خودکشی، همسرآزاری، طلاق و ...) از طریق اورژانس‌های خدمات اجتماعی و مراکز پیشگیری از طلاق و کلینیک‌های مددکاری و خط تلفن ۱۲۳ اورژانس اجتماعی و مراکز مشاوره حضوری و صدای مشاور تلفن ۱۴۸
- خدمات مشاوره ژنتیک
- پیشگیری از اعتیاد به روش اجتماع محور در محلات شهری و روستایی، واحدهای اداری، کارگری و آموزشی
- اجرای برنامه‌های کاهش آسیب و عوارض بهداشتی و اجتماعی و اعتیاد و پیشگیری از گسترش بیماری ایدز در کشور از طریق آموزش معتادان پرخطر و خانواده‌های آنها، توزیع وسایل پیشگیری کننده، راه اندازی DIC
- آموزش مهارت‌های زندگی (فردی و اجتماعی) در واحدهای آموزشی، کارگری و خانواده‌ها و زوجین به منظور مقاوم سازی افراد در برابر تهدیدات آسیب‌های اجتماعی
- تهیه و تدوین تعرفه‌های خدمات مشاوره‌ای و پیشگیرانه و نظارت بر حسن اجرای آنها در مراکز

- تربیت نیروهای انسانی تخصصی مورد نیاز جامعه در زمینه‌های توانبخشی، بهداشتی، درمانی، اجتماعی از طریق دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی سازمان
 - آموزش ویژه معلولان نظیر ناشنوایان، معلولان ذهنی، آموزش خط بریل و جهت یابی به نابینایان
 - آموزش مهارت‌های زندگی ویژه معلولان
 - ارزیابی و راهنمایی شغل معلولان جهت آموزش و اشتغال مناسب
 - برنامه‌ریزی و تأمین موجبات جلب و جذب مشارکت‌های مردمی (نقدی و غیرنقدی)
 - برنامه‌ریزی و تأمین موجبات جلب و جذب خدمات داوطلبانه
 - گسترش مؤسسات خیریه و غیر دولتی، حمایت و توانمندسازی آنها (صدور موافقت اصولی، فعالیت و نظارت)
 - برنامه‌های فرهنگی و فوق برنامه معلولین و افراد تحت پوشش
- دسته‌بندی:** ۳۵ موردی شمرده شده را می‌توان در ده ردیف به ترتیب کثرت دسته‌بندی کرد:
- حمایتی، ۱۷ مورد
 - پیشگیری، ۴ مورد
 - آموزش مهارت‌ها و اشتغال، ۳ مورد
 - بیمه، خدمات درمانی و توانبخشی، ۳ مورد
 - جلب کمک‌های مردمی، ۲ مورد
 - کمک و تأمین جهیزیه، یک مورد
 - گسترش مؤسسات خیریه و حمایت از آنها، یک مورد
 - برنامه کاهش آسیب و عوارض، یک مورد
 - خدمات مشاوره‌ای، یک مورد
 - برنامه‌های فرهنگی و فوق برنامه، یک مورد
- این سرفصل‌ها نشانگر ساختار و محتوا و رویکرد سازمان است. این سازمان نهادی است که به منظور حمایت از اقشار آسیب‌پذیر و افزایش توانمندی آنها جهت

ورود به جامعه ایجاد شده است. اما زمینه فرهنگی و مذهبی، اساساً در چارت و مأموریت‌های این سازمان پیش‌بینی نشده و نیامده است. اگر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی وارد مقولات حمایتی و پیشگیری از معلولیت‌ها و بیماری‌های صعب بشود، آیا پذیرفتنی است؟ تقسیم کار و نظام جامعه یک اصل مهم است و لازم است همه مراعات کنند. ورود سازمان بهزیستی به مقولات فرهنگی و فرهنگ سازی از اساس اشتباه بزرگ است. به همین دلیل سازمان معاونت فرهنگی ندارد و با تلاش بسیار یک بخشی به نام امور فرهنگی راه‌اندازی کرده است. البته جامعه تحت پوشش بهزیستی، فعالیت قرآنی و فرهنگی دارند و این فعالیت‌ها باید توسط سازمان فرهنگی و مذهبی مدیریت شود.

اگر سازمان می‌خواهد در محدوده‌هایی و در فعالیت‌هایی جزئی به امور فرهنگی بپردازد لازم نیست سازمان موازی ایجاد کند بلکه از نهادهای موجود فرهنگی به ویژه تشکل‌های معلولیتی استفاده کند. حداقل می‌تواند از شخصیت‌های باتجربه که سال‌ها در عرصه فرهنگ تجربه دارند و معلول هم هستند استفاده کند.

در این فعالیت‌ها مواردی مثل جلسات قرآن، مسابقات قرآنی، مسابقات بین‌المللی غایب است. تنها سرفصل فرهنگی در این ۳۴ سرفصل این است: «برنامه‌های فرهنگی و فوق برنامه معلولین و افراد تحت پوشش سازمان بهزیستی»^۱

برنامه‌های فرهنگی و فوق برنامه را می‌توان تعمیم به فعالیت‌های قرآنی داد ولی با توجه به سرفصل‌های دیگر، مراد و منظور از برنامه‌های فرهنگی، توجیه گروه‌های آسیب‌پذیر، به منظور افزایش سطح آگاهی و شعورشان جهت پیشگیری از آسیب بیشتر یا معلولیت بیشتر. بعید است منظور قانونگذاری که سازمان بهزیستی را پدید آورد، اجرای برنامه‌های فرهنگی کشوری را از بهزیستی خواسته باشد. در اولین مصاحبه مبتکر سازمان بهزیستی و اولین رئیس آن یعنی مرحوم فیاض بخش

هم همین برداشت را می‌توان داشت.^۱

بهزیستی دستگاه برتر قرآنی

به مناسبت برگزار کردن مسابقات بین‌المللی قرآن و دیگر فعالیت‌های قرآنی سازمان، از این سازمان به عنوان دستگاه برتر تجلیل شد. گزارشی در این باره هست: دومین همایش تجلیل از دستگاه‌ها و استان‌های برتر قرآنی، پنجم تیر ۹۵ با حضور علی‌اصغر فانی، وزیر آموزش و پرورش، حجت‌الاسلام والمسلمین آل‌هاشم، رئیس سازمان عقیدتی-سیاسی ارتش، سید عبدالله موسوی، جانشین فرمانده کل ارتش، حمیدرضا طیبی، رئیس جهاد دانشگاهی، حجت‌الاسلام والمسلمین حمید محمدی، دبیر شورای توسعه فرهنگ قرآنی در تالار سوره حوزه هنری برگزار شد. در این مراسم که انوشیروان محسنی بندپی، رئیس سازمان بهزیستی حضور داشت از این سازمان به دلیل فراهم آوردن زمینه برگزاری مسابقات بین‌المللی قرآن روشندان جهان اسلام و نیز اهتمام جدی به فعالیت‌های قرآنی جامعه هدفش، تجلیل صورت گرفت. همچنین در این مراسم دستگاه‌های دیگری نیز مورد تکریم قرار گرفتند.

معرفی دستگاه‌های برتر

- وزارت علوم به دلیل باز طراحی برنامه‌های درسی رشته علوم قرآن و حدیث.
- آموزش و پرورش به دلیل راه‌اندازی ۳۱ هزار و ۷۰۰ هیئت مذهبی و ۶۰۰ دارالقرآن و نیز ۵۸۰ هیئت ویژه فرهنگیان.
- سازمان اوقاف به دلیل اهتمام به ساماندهی و فعال‌سازی ستاد مسابقات قرآن و نیز نوآوری در برگزاری مسابقات.
- ارتش به دلیل فعالیت در زمینه ارتقای سطح مهارت‌های قرآنی فرماندهان، مدیران و کارکنان.
- جهاد دانشگاهی به دلیل ایجاد مرکز رشد و شکوفایی فناوری‌ها و هنر قرآنی و نیز ایجاد مرکز مطالعات میان‌رشته‌ای قرآن.

۱. این مصاحبه در فصلنامه *توان‌نامه* شماره اول، تابستان ۱۳۹۴، ص ۱۸۱ منتشر شده است.

- سازمان تبلیغات اسلامی به دلیل حسن اجرای مصوبه ضوابط ارزیابی حافظان قرآن از سال ۱۳۸۵ تا کنون.
- شورای عالی قرآن به دلیل حسن اجرای ضوابط ارزیابی قاریان و مدرسان.
- جامعة المصطفی (ص) به دلیل راه‌اندازی شبکه قرآنی گسترده بین‌المللی.
- مرکز حوزه علمیه به دلیل تصویب واحدهای درسی دانشی و مهارتی قرآن.
- دبیرخانه ستاد عالی نظارت بر کانون‌های فرهنگی و هنری مساجد به خاطر توسعه مباحث فهم و تفسیر قرآن در کانون‌ها و برگزاری جشنواره «مدهامتان».
- اتحادیه تشکل‌های قرآنی - مردمی به دلیل فعالیت‌ها در مناطق محروم
- کارگروه قرآنی بنیاد فرهنگی خاتم‌الاولیاء (عج) به دلیل تشکیل جهاد فرهنگی و قرآنی در راستای منویات مقام معظم رهبری.^۱

فصل هفتم:

شورای عالی قرآن و عترت

این شورا از اقدامات نیک معاونت فرهنگی سازمان بهزیستی و حجة الاسلام سید مهدی سید محمدی است و می‌تواند مصدر تصمیم‌سازی، جهت‌دهی، سیاست‌گذاری و نظارت بر امور قرآنی و با بسط قرآن به حدیث و سیره معصومین (ع) که اصطلاحاً عترت نامیده شده، می‌تواند خدمات مهم و مؤثر داشته باشد. به همین دلیل فصل مستقلی درباره اهمیت و جایگاه و نیز اقدامات این شورا گشودیم.

از سال‌های گذشته این شورا مطرح بوده ولی هربار یک جلسه تشکیل شده و تعطیل شده و سال‌ها بعد مجدداً تشکیل شده است. اما در سه سال اخیر سه جلسه داشته است. همه معلولان پیگیر مباحث این شورا هستند چون سرنوشت افراد بسیاری به اقدامات و تصمیمات این شورا گره خورده است.

این فصل درصدد است اقدامات و تصمیمات شورا را اطلاع‌رسانی کرده و مهم‌تر به نقد و آسیب‌شناسی کارهای آن تا کنون بپردازد. نقد شورا به معنای نفی آن نیست. قدر زحمات و تلاش‌ها در چنین اموری بر کسی پوشیده نمی‌باشد. به ویژه در دوره جدید آقای سید محمدی بسیار کوشیده تا این شورا را فعال نموده و از ظرفیت‌های آن به نفع جامعه آسیب دیده استفاده کند. اما مسئولین سازمان بهزیستی باید به مردم و جامعه هدف حق بدهند تا نظرات و احتمالاً انتقادهای خود را مطرح کنند. اینان چون شما و کار شما را دوست دارند به نقد می‌پردازند.

شاکله و ترکیب

شورای عالی قرآن و عترت همانطور که از اسمش پیدا است شامل مجموعه افرادی با رویکردها و تجارب مختلف باید حضور داشته باشند و سیاست گذاری‌های کلان را انجام دهند و به دستگاه‌های مربوطه اولاً ابلاغ نمایند، دوم اینکه بر این سیاست‌ها نظارت داشته باشند.

چنین شورایی طبیعتاً باید شامل این جنس افراد باشد:

۱- متخصص در تولید و چاپ و نشر قرآن بریل

۲- متبحر در تولید و نشر قرآن گویا

۳- افراد مجرب در برنامه‌ریزی و طراحی امور قرآنی و روایی یا حداقل امور دینی- اسلامی معلولان؛ اینگونه افراد از این جهت مورد نیازند که می‌توانند با تسلط بر همه فعالیت‌های دینی دستگاه‌ها به مهندسی و ایجاد ارتباط منطقی بین آنها پرداخته و پلان علمی و اجرایی مناسب فراهم آورند.

۴- متخصص در زمینه ناشنوایی و زبان اشاره

۵- متبحر در امور فرهنگی دینی معلولان حرکتی

۶- متبحر در امور فرهنگی دینی معلولان ذهنی

۷- متبحر در امور دینی معلولان اجتماعی

۸- متخصص در امور پژوهش‌های دینی و قرآنی و حدیثی

اینها ستون فقرات شورا را تشکیل می‌دهند ولی لازم است از خود سازمان هم مدیران و کارشناسانی افزوده شوند و در هر جلسه حضور داشته باشند.

معمولاً افراد صاحب تبحر و تجربه در رشته‌ای فکر می‌کنند همه چیزها را می‌دانند و استاد کل هستند، از این رو به ادعای افراد نباید توجه شود بلکه کارنامه عملی و علمی هر فرد، ملاک تعیین است. اگر شورا یک سویه و فقط از یک قشر با یک تجربه تشکیل گردد، تصمیم‌ها جامعیت لازم را نخواهند داشت و موجب اعتراضات دیگران خواهد شد. البته اطلاعات زیاد از جلسات و بحث‌ها نداریم و احتمال هست همه جوانب رعایت شده باشد.

تاریخ تأسیس

دقیقاً نمی‌دانیم از چه زمانی ایده و فکر این شورا شکل گرفت و چه کسانی مبتکر آن بودند؟ ولی در سندی مربوط به دی ماه ۱۳۸۹ از چنین شورایی یاد شده است. دبیر آن در آن زمان حجة الاسلام علی پهلوان رئیس دبیرخانه فعالیت‌های فرهنگی بوده است.

هنوز در بهزیستی یک تشکیلات مستقل فرهنگی به نام معاونت امور فرهنگی سازمان بهزیستی وجود ندارد و وظایف معاونت فرهنگی بر عهده جایی به نام دبیرخانه امور فرهنگی یا فعالیت‌های فرهنگی یا امور فرهنگی است. گویا این دفتر مسئولیت شورا را بر عهده گرفته است. این شورا در بهمن‌ماه ۱۳۹۳ در دولت آقای روحانی برای اولین بار شکل گرفت. خبر و گزارش آن در مجله توان‌نامه و نیز توسط روابط عمومی در سایت سازمان بهزیستی درج شده است.

سندی به تاریخ ۲ بهمن‌ماه ۱۳۹۳ توسط روابط عمومی سازمان بهزیستی تدوین و روی سایت سازمان به این شرح آمده است. در این سند چنین درج شده: اولین نشست شورای عالی قرآن سازمان بهزیستی کشور با حضور حجت الاسلام «حمید محمدی» دبیر شورای توسعه فرهنگ قرآنی، «مهدی قره شیخ‌لو» رئیس سازمان دارالقرآن الکریم، «سید علی سرابی» قائم مقام شورای عالی قرآن و «محمدرضا مسیب‌زاده» مدیرکل قرآن، عترت و نماز آموزش و پرورش و مدیران ستادی برگزار شد.

در ابتدای این نشست حجت الاسلام «سید مهدی سید محمدی» رئیس دبیرخانه شورای فرهنگی سازمان بهزیستی کشور، گفت: بحث قرآن کریم در بهزیستی دارای فراز و نشیب‌های فراوانی بوده است و سابقه خوبی در برگزاری مسابقات دارد که برگزاری ۳۳ دوره مسابقات قرآن ویژه جامعه هدف نشان دهنده این موضوع است.

رئیس دبیرخانه شورای فرهنگی سازمان بهزیستی کشور با بیان اینکه شورای عالی قرآن در چند مرحله تشکیل شده بود و در این دوره تلاش داریم تا افراد محدودتر و تأثیرگذارتری را داشته باشیم، افزود: در سال‌های گذشته ۳۳ دوره

مسابقات قرآن ویژه نایبانیان، ۸ دوره ویژه کارکنان و خانواده‌های آنها، ۷ دوره کودکان و و مربیان مهدهای کودک، ۵ دوره ویژه شبه خانواده‌ها، ۶ دوره زنان سرپرست خانوار، ۲ دوره ویژه مراکز آسیب‌های اجتماعی و ... برگزار شده است. وی با اشاره به برگزاری آخرین دوره مسابقات قرآنی بهزیستی در خراسان رضوی، ادامه داد: در این جلسه و جلسات آینده در مورد کیفیت برگزاری این جشنواره و مواردی از این دست بحث خواهد شد.

در ادامه «محمدرضا مسیب‌زاده» مدیر کل قرآن، عترت و نماز آموزش و پرورش با بیان اینکه آموزش و پرورش نیز همچون بهزیستی به واسطه دانش‌آموزان استثنایی، جامعه هدف مشترکی دارد، گفت: ما نیز در سال‌های گذشته مسابقات قرآن را برای این افراد برگزار کردیم و در بحث مسابقات بین‌المللی نیز چهار دوره مسابقات قرآن دانش‌آموزان جهان اسلام را برگزار کردیم که آخرین دوره آن در سال ۱۳۷۸ بود.

«یحیی سخنگویی» معاون امور توانبخشی سازمان بهزیستی کشور در ادامه با بیان اینکه برای برنامه‌های فرهنگی و قرآنی بخش سالمندان مغفول مانده است، گفت: در این بخش ۲۰ هزار نفر تحت پوشش سازمان بهزیستی هستند، همچنین در بخش کم‌توانان ذهنی نیز افرادی تحت پوشش‌اند که برخی از آنها تا مقاطع دبیرستان آموزش‌پذیر هستند که این افرادی جمعیتی نزدیک به ۳۳ هزار نفر را شامل می‌شوند. بیماران مزمن روانی بخش دیگری از جامعه هدف سازمان بهزیستی هستند که بسیاری از آنها حتی در مقاطع بالایی تحصیلی قرار دارند، تعداد این افراد که با بهزیستی سر و کار دارند نزدیک به ۲۳ هزار نفر هستند که ۱۶ هزار بیمار ضایعه نخاعی، ۲۰ هزار دانشجوی معلول و ... نیز داریم که باید برای آنها برنامه‌های قرآنی متناسب در نظر گرفته شود.

در ادامه «حبیب‌الله مسعودی فرید» معاون اجتماعی سازمان بهزیستی کشور به ارائه آمار از جامعه هدف سازمان پرداخت و گفت: معاونت اجتماعی با گروه‌های مختلفی سر و کار دارند، زنان سرپرست خانوار در کشور ۲۰۰ هزار نفر هستند که با فرزندان و همسران از کار افتاده جمعیت آنها به ۷۰۰ هزار نفر نیز می‌رسد. کودکان بی‌سرپرست یا بدسرپرست نیز جمعیتی ۲۳ هزار نفر هستند که

در برنامه‌هایی که برای آنها در نظر گرفته‌ایم بحث قرآنی نیز در نظر گرفته شده است.

معاون اجتماعی سازمان بهزیستی کشور با بیان اینکه در بحث مهدهای کودک نیز ۷۰۰ هزار کودک حضور دارند که آموزش آنها توسط ۱۳۰ هزار مربی و مدیر مهد صورت می‌گیرد، تصریح کرد: ما حتی برای کودکان کل کشور که ۹۰ درصد آنها در مهدها حضور ندارند نیز برنامه ویژه داریم که یکی از این برنامه‌ها تهیه برنامه‌های آموزشی و پخش از طریق صدا و سیما خواهد بود که خروجی آن شهرپورماه آینده دیده خواهد شد.

«قاسم عبداللّه‌زاده» قائم مقام توانمندسازی سازمان بهزیستی کشور، ادامه داد: اینکه بهزیستی کمک هزینه‌ای را به جامعه هدف خود می‌دهد به این معنی است که مجوزی برای سامان دادن به خانواده از نظر معیشتی و فرهنگی دریافت کرده است؛ لذا مهم‌ترین بخش توانمندسازی در بهزیستی از طریق همین فعالیت‌های فرهنگی و قرآنی صورت می‌گیرد. مخاطب سازمان بهزیستی تنها نمی‌تواند از طریق خدمات بهزیستی مشکلات خود را برطرف کند و دستگاه‌های دیگر باید ما را در خدمات رسانی دعوت کنند؛ چرا که این دستگاه‌ها در گرفتار شدن مردم نقش دارند.

«فرزاد حیدری» معاون توسعه مدیریت و منابع انسانی سازمان بهزیستی نیز با انتقاد از سازمان‌های قرآنی جهت مطالبه نکردن فعالیت‌های خاص از سازمان بهزیستی، گفت: بهزیستی ۳۳ سال است که فعالیت‌های قرآنی را برای جامعه هدف خود انجام می‌دهد اما در این مدت هیچ یک از دستگاه‌های متولی امر قرآن نیامدند از بهزیستی این مطالبه را داشته باشند که چه کارهای قرآنی را برای جامعه هدف خودمان انجام داده‌ایم.

در ادامه این جلسه نیکزاد، رئیس اتحادیه تشکل‌های قرآنی استان اصفهان که روشندل نیز هست در سخنان خود به گستردگی حوزه فعالیت سازمان بهزیستی و جامعه هدف این سازمان اشاره کرد و گفت: جشنواره قرآنی سازمان بهزیستی به دلیل اینکه گروه‌های مختلف را تحت پوشش قرار می‌دهد با حجم زیادی از شرکت‌کنندگان مواجه است که این حجم زیاد ممکن است باعث به وجود آمدن برخی

مشکلات شود. هرچند این امر می‌تواند یک مانور قرآنی بسیار مؤثر باشد اما اشکالاتی نیز دارد که باید به آن پرداخته شود.

«سیدعلی سرابی» قائم مقام شورای عالی قرآن نیز در این نشست در سخنانی تصریح کرد: فعالیت‌های فرهنگی و قرآنی تأثیر بسیار خوبی در تقویت روحیه جامعه هدف این سازمان می‌تواند داشته باشد. هر چقدر که برای عموم مردم انجام فعالیت‌های دینی و قرآنی ضرورت دارد، برای سازمان بهیستی این ضرورت چند برابر است. می‌توان با یک هماهنگی خاص که در قالب برگزاری چنین جلساتی به دست می‌آید می‌توان به یک هم‌افزایی رسید.

برگزاری محافل و برنامه‌های قرآنی اعتبارات خاصی را نزد برخی سازمان‌ها دارد که سازمان بهیستی می‌تواند از این اعتبارات برای برگزاری محافل و برنامه‌های قرآنی استفاده کند. با توجه به اینکه برگزاری مسابقات می‌تواند انگیزه‌های روحی خوبی را برای مخاطبان به دنبال داشته باشد باید به این امر بیشتر و بهتر از این پرداخته شود. اگر این موارد در نظر گرفته شود خروجی کار بهتر خواهد بود.

«مهدی قره‌شیخ‌لو» رئیس سازمان دارالقرآن الکریم نیز در این نشست در سخنان کوتاهی گفت: به نظر می‌رسد که همه مشکلات در سازمان بهیستی و برای برگزاری برنامه‌های قرآنی مربوط به اعتبارات نباشد، سؤال این است که آیا اگر اعتبارات خوبی اختصاص یابد برنامه‌های قرآنی تأثیرگذاری برای اجرا طراحی شده است. باید تصویر روشنی از آینده فعالیت‌های قرآنی سازمان بهیستی ترسیم شود تا مشخص شود که این سازمان در پنج یا ۱۰ سال آینده چه جایگاهی را به دست آورده است. باید بررسی شود که آیا راه‌های بهتری برای تأثیرگذاری بیشتر جشنواره قرآنی وجود دارد یا نه، در دوره آینده به این مباحث بیشتر توجه شود، ما نیز در این زمینه همکاری خواهیم داشت و ظرفیت‌ها را در اختیار خواهیم گذاشت، پیشنهاد من این است تا در جلسات آینده این شورا سمت سوی برنامه‌ها و فعالیت‌های قرآنی به سمت محتوایی و کیفی سازی پیش برود.

پایان بخش این مراسم صحبت‌های حجت الاسلام و المسلمین «حمید محمدی» دبیر شورای توسعه فرهنگ قرآنی بود که به نوعی جمع‌بندی بحث‌های مطرح شده در اولین نشست شورای عالی قرآن سازمان بهیستی کشور نیز به

حساب آمد.

وی با بیان اینکه ترجمه کلمه بهزیستی در منطق اسلام همان حیات طیبه است، گفت: هیچ ایرادی به جایگاه قرآن در سازمان بهزیستی وارد نیست، اگر قرآن در این سازمان پای خود را باز نکند سایر فعالیت‌هایی که این سازمان انجام می‌دهد اثرگذاری خود را از دست خواهد داد.

دبیر شورای توسعه فرهنگ قرآنی اظهار کرد: ما باید به اسم این سازمان پرچمداری ایران اسلامی در زمینه برگزاری مسابقات بین‌المللی قرآن ویژه معلولان را در دست بگیریم، دستگاه‌ها و نهادهای دیگر وظیفه همکاری و کمک به سازمان بهزیستی را دارند، اگر این همکاری صورت نگرفت خود بهزیستی باید به سمت نهادهای قرآنی برود و از آنها مطالبه داشته باشد. آنچه که مهم است این است که برای برگزاری مسابقات بین‌المللی قرآن معلولان دنیای اسلام باید کمیته‌های ویژه‌ای تشکیل شده و آیین‌نامه‌های خاص معلولان و نابینایان را تدوین کنند، تا نه تنها در مسابقات قرآن سازمان بهزیستی بلکه در همه مسابقاتی که حتی یک معلول در آن شرکت دارد، این آیین‌نامه مورد استفاده قرار گیرد. برگزاری این مسابقات کار بسیار مهمی است و به همین دلیل بودجه‌ای که شورای توسعه فرهنگ قرآنی برای بهزیستی اختصاص داد برای برگزاری این مسابقات بوده است.

دبیر شورای توسعه فرهنگ قرآنی در بخش دیگری از صحبت‌های خود در این نشست به اهمیت برنامه‌ریزی برای مهدهای کودک اشاره کرد و افزود: دشمن بیشتر شبیخون فرهنگی را برای کودکان در نظر گرفته است، بعد از یک سال و نیم گزارش دقیقی در این زمینه تهیه و به تبع آن سند جدید تهیه شده است که به زودی در شورای عالی انقلاب فرهنگی به تصویب خواهد رسید. سال ۱۳۹۴ سال آغاز مسابقات بین‌المللی قرآن بهزیستی است. و اکثر کشورهای اسلامی آمادگی برگزاری این مسابقات را دارند، طرح برگزاری این مسابقات در این شورا تهیه و برای تأیید نهایی به ستاد عالی مسابقات کشور ارسال شود. امیدواریم با تشکیل جلسات این چنین در سال آینده شاهد تحول فعالیت‌های قرآنی در

سازمان بهزیستی باشیم.^۱

آسیب شناسی^۲

قرآن به عنوان داروی شفابخش و نسخه آرام‌بخش جان‌ها مورد تقاضای معلولان و دیگر اقشار وابسته به سازمان بهزیستی است. به همین منظور مدیریت بخش فرهنگی و ریاست سازمان در سال‌های اخیر متوجه این نیاز شده و تلاش‌هایی برای انسجام بخشیدن و سامان‌دهی به نیازهای قرآنی خانواده تحت پوشش سازمان بهزیستی انجام داده‌اند. بر اساس نامه‌های رسیده از معلولان سراسر کشور، نیز تماس‌هایی که با دفتر فرهنگ معلولین و مجله توان‌نامه دارند، تذکار نکاتی ضروری است و اگر ریاست و مدیریت فرهنگی سازمان به این نکات توجه ننمایند، بخش مهمی از مطالبات مدنی مورد غفلت واقع شده و ضرر و زیان مادی و معنوی فراوانی متوجه سازمان از یک طرف و خانواده بهزیستی از طرف دیگر می‌گردد.

۱- مهم‌ترین و نخستین نکته اینکه، شرایط عوض شده و در جهانی زندگی می‌کنیم که تمامی رخدادهای و حوادث به سرعت در منظر و مرآی عمومی قرار می‌گیرد. اما تلاش برای مخفی کاری عمومی و شفاف عمل نکردن یا عدم اطلاع درست و به موقع از نگاه عموم و به ویژه نخبگان مخفی نمی‌ماند.

این گلایه از عموم کارهای اقدامات سازمان بهزیستی هست که چرا تصمیم‌ها و کارهای مهمی مثل تأسیس شورای عالی قرآن و جلسات آن را اطلاع‌رسانی نمی‌کند. اگر اطلاعات یکی دو جلسه هم پخش شده، ناقص است. نخبگان از همه اقشار معلولین، سالمندان و غیره تقاضای جدی دارند. در جریان رخدادهای تصمیمات، تصویب‌ها و غیره قرار گیرند. درست است که بعضی از تصمیمات و

۱. سایت سازمان بهزیستی کشور.

۲. این متن مهم‌ترین متنی است که تا کنون از موضع آسیب شناسی و انتقاد در زمینه شورا نوشته و در مجله توان‌نامه منتشر شده است. البته تلاش و خدمات شخصیت‌هایی چون معاونت محترم فرهنگی آقای سید محمدی را نفی نمی‌کند و اساساً درصدد انتقادهای تخریبی نیست بلکه درصدد بیان راهکارها و پیشنهادهای اصلاحی است.

اقدامات را نمی‌توان اطلاع‌رسانی کرد. حتی در کشورهای مدعی دموکراسی، همه رخدادهای رسانه‌ای نمی‌کنند؛ اما برای اینکه سیر تلاش‌های سازمان در تاریخ بماند لازم است در حد معقول اطلاع‌رسانی گردد.

۲- نخبگان علاقه دارند بدانند اعضای شورای عالی قرآن چه کسانی هستند و شیوه انتصاب آنها چگونه بوده است؟ آیا ملاک صلاحیت‌ها و توانایی‌های افراد منتخب است، لابد باید کارنامه و فعالیت‌های آنان در معرض دید مردم قرار گیرد. اگر ملاک‌های دیگر مورد توجه بوده، اعلام شود.

یک پرسش جدی این است که چرا سازمان بهزیستی روش درست در اینگونه امور به کار نمی‌گیرد. مثلاً اعلام کند در این ده موضوع افراد کارنامه خود را ارسال کنند و هرکس کارنامه حجیم‌تر و مؤثرتری داشت انتخاب گردد.

۳- یک نکته مهم این است که اساساً نیازهای قرآنی در مورد خانواده بهزیستی با جاهای دیگر کاملاً متفاوت است، مثلاً کسی که سال‌ها در عرصه چاپ و نشر قرآن بینایی تجربه دارد چون در اینجا نیازی به چاپ و نشر قرآن بینایی نیست، اساساً این فرد نباید ورود داشته باشد.

۴- متأسفانه سازمان بهزیستی فقط در یکی دو و نهایت سه زمینه قرآنی محدود شده است، فقط مسابقات قرآنی آن هم حفظ و قرائت و در عرصه قرآن به خط بریل چند سالی است فعال است. اما ده‌ها جنبه فعالیت‌های قرآنی مغفول واقع شده است.

قرآن‌گویا و معارف قرآنی‌گویا و تفاسیر‌گویا جایگاهی در بهزیستی ندارد یا در اخبار اطلاعاتی در این‌باره مشاهده نمی‌شود. با اینکه کتاب صوتی برای نابینایان و برای عموم افراد تحت پوشش سازمان مهم‌تر است. حداقل از آمار تولید و آمار فروش اینگونه آثار می‌توان به واقعیت پی برد.

اما چرا سازمان برای قرآن بریل اینقدر هزینه می‌کند و به قرآن بریل این همه توجه دارد ولی برای قرآن صوتی تاکنون هیچ اقدامی مشاهده نشده است.

ممکن است پیرسید بهزیستی برای قرآن بریل چه هزینه‌هایی انجام داده است؟

هر سال افرادی به هزینه سازمان به کشورهای خارجی مثل ترکیه اعزام می‌شوند،^۱ بخشی از شورای عالی قرآن به نام کمیته قرآن بریل وجود دارد مدیر آن حکم رئیس بهزیستی را دریافت کرده و ده‌ها مطلب دیگر.

در حالی که به‌رغم اهمیت بیشتر قرآن صوتی، مراکزی که به این مهم می‌پردازند، هیچ توجهی به آنان نشده است. این دوگانگی در سیاست‌ها و تبعیض را اگر خیلی خوش‌بین باشیم باید به پای فقدان شناخت سازمان نسبت به امور فرهنگی قرآن بگذاریم. در این صورت این پرسش مطرح می‌شود که آیا شورای عالی قرآن نباید به اینگونه امور بپردازد و نظریه راهبردی بدهد.

۵. بر اساس بررسی‌ها، نیاز اصلی و اساسی آسیب‌مندان و مددجویان، معارف قرآن است. معارف قرآنی فرهنگ‌ساز و انسان‌ساز است؛ معارف قرآن، افراد را متوجه حقوقشان می‌کند. اما برای این جنبه از قرآن هیچ تدبیر و برنامه‌ای در سازمان مشاهده نمی‌شود.

چند سال قبل برای آزمایش معارف سوره عبس، جشنواره چند ساعته در نمایشگاه بین‌المللی قرآن کریم برگزار شد. هنوز افرادی تماس می‌گیرند و درباره تأثیر آن نشست می‌گویند. پرسش این است که شورای عالی آیا نباید در این زمینه کارشناسی کند و از افراد متخصص دعوت کند و برنامه‌ای جامع تهیه و به اجرا بگذارد.

قرائت و حفظ قرآن هرچند خوب و مؤثر است ولی صرفاً با حافظه سر و کار دارد ولی معارف قرآنی با عاقله سر و کار دارد و تعقل و خردورزی انسان را تربیت می‌کند و رشد می‌دهد و موجب قرنطینه و مصونیت فرد خواهد شد و کارآیی افراد را در عرصه‌های مختلف ارتقا می‌بخشد.

۵. جنبه‌های دیگر قرآن که لزوماً باید در شورای عالی قرآن بهزیستی مطرح و با کارشناسی‌های مناسب، برنامه‌ریزی و تدبیر گردد، عبارت‌اند از:

۱. منظور اعزام دو نفر از مرکز رودکی به جلسات بریل در استانبول است. البته اصل این رفت و آمدها مذموم نیست. سخن در این است همانطور که به این امور توجه هست به دیگر موارد مثل زبان اشاره، قرآن درشت خط و قرآن گویا هم توجه شود.

— جنبه‌های زیربنای علوم قرآنی مثل کوتاه‌سازی خط بریل قرآنی، همسان‌سازی و یکسان‌سازی خط بریل قرآنی؛ گسست خط بریل از خط عثمان طه (چون بر اساس تحقیقات تهافت و اغلاط مهم در قرآن به خط عثمان طه هست)، تدوین رسم المصحف بریل بر اساس معارف شیعی و ایرانی؛ تدوین قواعد و آیین نامه برای دیگر فعالیت‌ها.

— جنبه‌های تاریخی قرآن از جلسه تألیف و انتشار فرهنگنامه نابینایان، ناشنویان و دیگر مددجویان قرآنی در طول تاریخ؛ تدوین و انتشار کارنامه فعالیت‌های قرآن مرتبط با مددجویان در جهان

متأسفانه سازمان بهزیستی سی و دو دوره مسابقاتی برگزار کرده، و از افتخارات ایران در منطقه است که در زمینه فعالیت‌های قرآنی برای معلولان پیشتاز بوده ولی برای معرفی این سوابق به جهان و برای اطلاع‌رسانی در داخل، کتاب یا مجله‌ای منتشر نشده است. بدتر اینکه اسناد مسابقات برگزار شده در سال‌های اخیر هم گویا در سازمان نیست چون عده‌ای خواسته‌اند تاریخ و شرح این رخداد بزرگ را تدوین کنند ولی بهزیستی پاسخ نداده، چیزی نداریم. لازم است مدیریت مسابقات به اجرای راهنما نگاری هم بپردازد. البته این کار تخصص و تبحر خاص خودش را می‌طلبد. و باید از افراد متخصص استفاده کنند.

اگر شورای عالی قرآن با یک نهادی که توانایی این کار را دارد قرارداد منعقد کند که فقط گزارش سی و دو دوره مسابقات را آماده و در یک جا دو جلد آماده و به دو یا سه زبان به جهان عرضه کند. همین اقدام موجب رضایت عموم است. اما اگر سالانه صدها مسابقه برگزار شود ولی بدون توسعه فرهنگی و اجتماعی آنها، تأثیر آنها کمتر از یک مسابقه است که به درستی به جهان معرفی شود.

— جنبه‌های هنری قرآن کریم؛ از ترکیب و آمیزش قرآن و هنر، فعالیت‌هایی مثل معرق قرآنی، سوخته نگاری قرآن و غیره پدید می‌آید که برای مددجویان نیاز مبرم است. اما اینگونه کارها نیز ضابطه و قواعد دارد و آیین نامه مصوب می‌خواهد.

لازم است شورای عالی قرآن برای اینگونه کارها هم تدبیری داشته باشد.

۶- مسابقات قرآن محدود به حفظ و قرائت قرآن شده با اینکه صدها نوع مسابقه دیگر بر اساس علایق مددجویان می‌توان برپا کرد. مددجویان شاعر، شعر درباره

قرآن را مسابقه دهند؛ برای فیلم‌سازان موجود، مسابقه فیلم‌نامه نویسی برپا شود؛ مددجویان تئاتر، اجرای تئاتر درباره قصص قرآنی مسابقه دهند؛ کسانی که رشته حقوق یا رشته کلام یا رشته جامعه‌شناسی یا رشته پزشکی هستند، به اقتضای نوع تبحر و علاقه آنها می‌توان برایشان مسابقه قرآنی برپا کرد.

۷- قبل از هر چیز این شورا باید برنامه جامعه دراز مدت و نقشه راهش را به صورت تفصیلی تدوین کند، سپس برنامه‌های میان مدت و کوتاه مدت را ترسیم و تدوین و تصویب نماید.

در این برنامه جایگاه نهادها مشخص شود و تقسیم کار بین همه اجرایی گردد.

۸- آیا سازمان بهزیستی، اقدامات سابق مثل مسابقات را بررسی کرده است؟ یعنی لازم است تمامی اقدامات پیشین را از نظر تأثیرگذاری در جامعه و فرهنگ مددجویان ارزیابی کند. اگر مشخصاً معلوم شد این اقدام نسبت به هزینه‌های مصرفی و زمان‌بری و دیگر امکانات مصرفی، فلان تأثیرات را داشته و مطلوب است، ادامه یابد ولی اگر معلوم شود مسابقات قرآنی تأثیر نداشته، چرا ادامه یابد؟

تأثیر هم باید دقیقاً تعریف شود، معمولاً «افزایش تولید» را به عنوان تأثیر مطرح می‌کنند. مثلاً در سال ۱۳۷۰ تولید محصولات قرآنی مثل مقاله یا کتاب در جامعه هدف، ده عنوان در سال بود. و در سال ۱۳۸۰ به بیست عنوان افزایش یافته است. تا حدی این افزایش تولید می‌تواند ناشی از ترویج فعالیت‌های قرآنی از جمله مسابقات قرآنی باشد.

البته شاخص «افزایش تولید» را باید عام فرض کرد و بر اساس ضوابط علمی محصولات مکتوب، محصولات شفاهی، محصولات فکری و محصولات اجتماعی را در قلمرو آورد.

به هر حال این موارد ضوابط مخصوص به خود دارد که در جای خودش بررسی شده است.

در پایان:

این هشت نکته لزوماً باید توسط شورای عالی قرآن تدبیر و پیگیری شود. این مطالبه و خواست عمومی است. امید است ریاست سازمان بهزیستی به

خوابسته‌های مدنی جامعه هدف احترام بگذارد.^۱ آقای محسن بندپی در یک نشست خبری اعلام کرد. تا کنون شورای عالی قرآن سه جلسه داشته است. در کنار مسابقات بین‌المللی قرآن فعالیت‌های دیگری نیز برگزار می‌شود که یکی از آنها تشکیل شورای عالی قرآن سازمان بهزیستی است، این شورا تا کنون سه جلسه تشکیل داده است که در آن نخبگان قرآنی کشور عضویت دارند.^۲ همین نکته را آقای سید محمدی هم گفته است و می‌گوید برپایی جلسات شورای عالی قرآن با حضور نخبگان قرآنی از اقدامات مهم سازمان بوده است.^۳ همه می‌دانند آقای سید محمدی علاقه‌مند به توسعه فرهنگ دینی و قرآنی در جامعه هدف است و تلاش‌های ایشان مشکور است.

یک جلسه در شورای عالی قرآن

حجت الاسلام آقای سید مهدی سید محمدی، مشاور رئیس و سرپرست امور فرهنگی سازمان لطف کردند و دفتر فرهنگ معلولین را برای شرکت در جلسه شورای عالی قرآن به تاریخ روز یکشنبه ۱۸ مرداد ۱۳۹۴ دعوت کرد. این جلسه در محل سالن جلسات ساختمان ستاد مرکزی سازمان بهزیستی تشکیل شد. گزارش زیر مربوط به همین جلسه است.

چند سالی است نخبگان درباره چاپ و نشر قرآن کریم برای اقشار وابسته به سازمان بهزیستی هشدار داده و ضرورت سامان‌دهی به وضعیت انتشار قرآن کریم برای نابینایان، ناشنویان و دیگر اقشار وابسته به بهزیستی را مطرح کرده‌اند. در واقع هیچ نهاد ناظری در کشور وجود ندارد. از طرف دیگر بسیاری از تشکلهای با خرید یک دستگاه بریل، شروع به انتشار قرآن می‌نمایند. بعضی از قرآن‌ها دارای اغلاط فراوان است. پیامد این وضعیت، راه‌یابی واژگان و مفاهیم غلط در اذهان

۱. اگر مدیران محترم سازمان بهزیستی نکات مطرح شده در این نوشتار را قبول ندارند لطفاً دیدگاه‌های خود را بفرستند، ما موظف به چاپ آن هستیم.

۲. خبرگزاری دانا، ۲۵ اردیبهشت ۱۳۹۵.

۳. سایت رادیو گفت‌وگو، ۱۳۹۵.

افراد است.

آماده‌سازی و انتشار قرآن بریل قطعاً بیش از قرآن عادی و بینایی وقت‌گیر، هزینه‌بر و پرمشغله است و به راحتی امکان پذیر نیست. با این حال دستگاهی به نام شورای چاپ و نشر قرآن کریم وابسته به سازمان تبلیغات اسلامی بر همه فعالیت‌های تولید و نشر قرآن نظارت می‌نماید ولی قرآن بریل که مشکل‌تر و پیچیده‌تر است نظارت نمی‌شود.

غیر از قرآن کریم به خط بریل ویژه نابینایان، قرآن کریم به زبان اشاره ویژه ناشنوایان، قرآن درشت خط ویژه کم‌بینایان، قرآن گویا یا صوتی و ترجمه قرآن گویا ویژه نابینایان و دیگر اقشار غیر از ناشنوایان؛ فعالیت‌های هنری قرآن مثل خطاطی آیات، برجسته یا کنده کاری، پوست نویسی، سوخته نگاری و ده‌ها هنر قرآنی دیگر که توسط اعضای خانواده به‌زیستی اجرا و عرضه می‌شود نیاز به نظارت دارد.

علاوه بر همه اینها، کلاس‌های روخوانی، مفاهیم و قرائت قرآن کریم؛ مسابقات قرآن در شهرهای مختلف نیاز به نظارت دارد. مربی قرآن چند سال تدریس کرده ولی بعد از چند سال تأثیر منفی روی معلولین یا اقشار آسیب‌مند، متوجه شده‌اند غلط درس می‌دهد و بر کنارش کردند.

بالاخره همه این فعالیت‌ها باید در جایی متمرکز شود؛ اولاً قوانین آن تصویب شود؛ ثانیاً مجوزهای لازم را بدهد، سوم اینکه نظارت داشته باشد و بالاخره برای توسعه قرآن در جمعیت‌ها و اقشار مختلف برنامه‌ریزی نماید.

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی می‌گوید چون اینگونه فعالیت‌ها ویژه معلولین و دیگر اقشار آسیب‌پذیر و مددجو است، از حیطة وظایف آنان خارج است. همین استدلال را شورای نظارت بر چاپ و نشر می‌گوید. اما سازمان به‌زیستی ذاتاً یک نهاد غیرفرهنگی است و ظرفیت و توانایی ورود به اینگونه مباحث را ندارد. اما به هر حال معاونت فرهنگی سازمان جهت حلّ این مشکل پیش قدم شد و با دعوت کارشناسان درصدد برآمد تا مشکل را حداقل مطرح کند. اما در جلسه چه گذشت؟ و گزارش مذاکرات جلسه اینگونه است.

شرکت کنندگان: افراد دعوت شده و حاضر عبارت بودند از اردشیر محسنی بندپی (رئیس سازمان)؛ پورشبانان (قائم مقام)؛ سید مهدی سید محمدی (معاون

فرهنگی و رئیس جلسه؛ سیف الهی (دبیر جلسه)؛ خواجه پیری (رئیس سابق مرکز توسعه و ترویج قرآن و مسئول کمیته قرآنی در بنیاد خاتم اوصیاء)؛ علی اکبر جمالی (رئیس انجمن نابینایان ایران)؛ سید مرتضی نیکزاد (مدیر مرکز قرآنی روشندان اصفهان و عضو اتحادیه تشکل‌های قرآنی کشور)؛ سید علی سرابی (رئیس هیئت مدیره اتحادیه تشکل‌های قرآنی کشور و قائم مقام سازمان طبع و نشر قرآن و قائم مقام شورای عالی قرآنی)؛ حسن محمدی (مدیرعامل تشکل‌های قرآنی کشور)؛ حمید محمدی (معاون سابق قرآن و عترت وزارت فرهنگ و ارشاد)؛ مهدی قره شیخ‌لو (رئیس سازمان دارالقرآن کشور)؛ محمد نوری (مدیر دفتر فرهنگ معلولین)؛ علی نوری (قائم مقام دفتر فرهنگ معلولین).^۱

مذاکرات: آقای سیف الهی قرائت قرآن را شروع کرد. پس از آن آقای سید محمدی به معرفی رئیس جدید محسنی بندپی و برنامه‌های ایشان پرداخت. در ادامه به ضرورت تأسیس شورای قرآن و عترت پرداخت و گفت مشکلات بسیار در این زمینه هست. علاوه بر آن قرآن به عنوان شفای دل‌ها مورد نیاز معلولین و دیگر اقشار وابسته به سازمان بهزیستی است و لازم است در همه اقشار و به روش‌های مختلف ترویج گردد.

دکتر محسنی بندپی: در دوره جدید درصدد تعویض خط‌مشی سازمان بهزیستی هستیم. به نقش و تأثیر جامعه در همه فعالیت‌های سازمان بیشتر توجه خواهیم کرد. مشارکت مردم در بخش‌های مختلف سازمان برجسته‌تر خواهد شد. سازمان برای مردم فعالیت می‌کند. یعنی جامعه هدف سازمان، مردم‌اند و حضور مردم باید پررنگ‌تر و چشم‌گیرتر باشد.

در عرصه فعالیت‌های قرآنی، درصدد تعمیق و گسترش اینگونه فعالیت‌ها هستیم. کمیته‌های تخصصی باید شکل بگیرد و راه کارهای عمق بخشیدن و توسعه دادن به حضور قرآن را شناسایی و عملیاتی نمایند. اما کارها باید توسط خود مردم و نهادهای مردمی سامان‌دهی و اجرایی شود. به نقش آفرانه سازمان می‌خواهیم

۱. متن دعوت نامه برای این دفتر در اسناد و مدارک پیوست آمده است.

پایان دهیم. اینکه همه مراحل در همه پروژه‌ها و طرح‌ها سازمان باشد درست نیست، سازمان فکر کند، سازمان اجرا کند، سازمان مصالح و منافع را بسنجد و خلاصه همه کاره سازمان باشد، کار عاقلانه نمی‌باشد. سازمان باید ناظر باشد، پشتیبانی کند، حمایت نماید و امور و کارها را به خود مردم بسپارد.

پورشبانان: سازمان بهزیستی با رویکرد و نگرش جدید کار را شروع کرده است. در خط‌مشی جدید فرد را در زمینه و گستره جامعه می‌بینیم و به فرد جدا و منفک از جامعه نمی‌نگریم. از این‌رو به جامعه اهتمام ویژه خواهیم داشت. خانواده در برنامه جدید محوریت خواهد یافت و افراد در بسته اجتماع منشأ اثر خواهند شد.

در متون دینی و فرهنگ دینی ما و در آموزه‌های معصومین (ع) و قرآن، برای انواع مشکلات و آسیب‌ها راهکار آمده است. از این‌رو شناسایی و شناختن دین و فرهنگ اسلامی و قرآن ضروری است. در همه جوامع به نسخه الهی برای حل مشکلات اجتماعی و مشکلات معلولین توجه خاصی می‌کنند. در این دوره هم همین شیوه را پیش خواهیم گرفت. قرآن به عنوان راه کاری برای همه زمینه‌های سازمان برنامه و مطلب دارد.

خروجی‌های این جلسه و این شورا برای ورودی‌های دیگر بخش‌ها استفاده کنیم. در دوره جدید معاونت فرهنگی آقای سید محمدی دستش باز است و تمامی امور فرهنگی را در اینجا متمرکز کرده‌ایم.

سید مهدی سید محمدی: بندهای دعوت نامه را خواند. این دعوت نامه هفت بند دارد. شامل بررسی تشکیل دبیرخانه شورای عالی قرآن؛ آیین‌نامه اجرایی جشنواره‌های قرآنی و عترتی؛ دبیرخانه مسابقات بین‌المللی قرآن و آیین‌نامه اجرایی آن، بررسی وضعیت نشر قرآن بریل؛ تشکیل بانک اطلاعاتی نخبگان جامعه معلولان و نخبگان کشور، تعیین زمان‌بندی برگزاری جلسات بعدی.

ایشان در ادامه به ضرورت‌هایی که منجر به تشکیل این جلسه و بعداً تشکیل شورای عالی قرآن خواهد شد، پرداخته است.

حمید محمدی: در دوره‌های پیش، معمولاً یک‌سال می‌گذشت و بعد تحولات آغاز می‌شد اما در این حوزه بعد از چند ماه کارها آغاز شده و این را باید به فال نیک گرفت.

در جمهوری اسلامی بیست و سه دوره جشنواره قرآن تجربه شده و تجربه مهم و بی‌نظیر است و نشانگر تقدم ایران و جمهوری اسلامی از دیگر کشورها است. ما در این زمینه از دیگران جلو هستیم. البته مواردی مثل هنرهای قرآنی را هم اگر جشنواره کنیم یا برای اقشار مختلف دانش‌آموزان، دانش‌جویان، طلاب و دیگر اقشار برگزار کنیم. همه ملل و کشورها از ما انتظار دارند که ما این کار را انجام دهیم و به عنوان پیشرو در جهان اسلام، پیش قدم شویم.

سید مرتضی نیکزاد: آیین‌نامه ارسالی به مراکز استان‌ها در مورد قرآن را مطلوب توصیف کرد ولی نکاتی دارد. مسابقات بین‌المللی معلولین را درست ندانست و گفت این مسابقات باید ویژه نابینایان باشد. دبیرخانه باید افراد مجرب و متخصص در کنار هم تجمع داشته باشند. بانک اطلاعات که توسط دفتر فرهنگ معلولین شروع شده باید تقویت گردد.

محمد نوری: آقایان از برنامه‌ریزی برای آینده سخن گفتند، اما لازمه تدبیر برای آینده، مطالعه گذشته و بررسی وضعیت حال است. سیر فعالیت‌های گذشته و ضعف‌ها و قوت‌های گذشته جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل نشده است. فکری برای ثبت و ضبط اطلاعات جشنواره‌ها بشود. ۲۳ دوره یا بنا بر قولی ۳۳ یا ۳۶ دوره برگزار شد. اما هر جا بحث می‌شود سند و مدرک می‌خواهند لازم است این دوره‌ها به صورت یک جلد کتاب در گزارشی منتشر شود.

اما در مورد اقدامات و فعالیت‌های کنونی هم، بررسی‌های علمی نشده است. اینها چقدر تأثیر دارد؟ آیا راه کار برای اجرای بهتر وجود دارد؟

نکته دوم تأثیر و دامنه نفوذ جشنواره قرآن است. معمولاً فردای جشنواره‌ها فراموش می‌شود. چون روی بسط و تأثیر آن کارشناسی نشده. هر مقدار تداوم این جشنواره‌ها بیشتر باشد کارایی آنها هم بهتر است. اینگونه جشنواره‌ها باید در اشتغال، اخلاقیات اجتماعی و همه ابعاد زندگی معلولین مؤثر باشد. در کمیته تخصصی راه کارهای این موضوع بررسی می‌شود.

نکته آخر اینکه جشنواره‌ها محدود به حفظ و قرائت بوده است باید گسترش به فهم، هنرهای قرآنی، تاریخ نگاری قرآنی معلولین، اینترنت و معلولین، شبکه‌های موبایلی و معلولین و غیره. دیگر کشورهای اسلامی از ما جلوتر هستند و فکری باید

بشود. یک نکته مهم دیگر رسم‌المصحف است. بسیاری از مشکلات مسابقات و کلاً قرآن معلولین مرتبط به رسم‌المصحف است که هنوز تدوین نشده است.

علی‌اکبر جمالی: مسئولیت مسابقات قرآنی در بیست و پنج دوره اول با من بوده است و تمامی فیلم و گزارش‌ها را تحویل روابط عمومی می‌دادیم و حتماً در آنجا است.

البته دفتر معلولین قم هم اطلاعات را جمع‌آوری کرده است. و لازم است به‌زیستی با آنان قراردادی داشته باشد.

خواجه پیری: لازم است آدم‌های متخصص در کمیته‌های تخصصی شورای عالی قرآن گرد آمده و اولاً نگاهی به گذشته داشته باشند، گذشته باید تجمیع گردد، ضعف‌ها و قوت‌ها به دست آید. و برای آینده هم برنامه تدوین شود و بر اساس جدول زمان‌بندی جلو برویم.

نیکزاد: قرآنی آماده کردیم و در نشست نخبگان در اسلامبول بررسی شد و به عنوان قرآن برتر و بهترین قرآن برگزیده گردید. ضوابط و معیارهایی به روش مقبول که طی چند دهه به دست آمده کاملاً مورد قبول است.

خواجه پیری: به آقای نیکزاد هم گفته شده که خوب است قرآن حجیم فعلی نایب‌نایان کم حجم گردد و با علائم کار شود.

نیکزاد: بله ایشان فرمودند چون دلسوزی دارند ولی از طعن‌ها ترسیدیم. یعنی گفته شد اگر این کار بشود گفته می‌شود این قرآن ایران تحریف دارد و حذف‌هایی دارد.

محمد نوری: آقایان می‌فرمایند شورای عالی قرآن و عترت اگر شکل بگیرد همانطور که آقای سید محمدی گفت و در دعوت‌نامه هم بعضاً آمده وظایف و اهداف متعدد دارد.

بررسی وضع موجود و استقراء همه فعالیت‌های قرآنی در قلمرو همه اقشار وابسته به به‌زیستی سپس بررسی وضع نهایی و مطلوب و راه رسیدن به آن.

و کلاً کارشناسی‌ها و تحلیل وضعیت یک وظیفه است؛ کار دوم این شورا قانونگذاری با تدوین آیین‌نامه‌ها و ضوابط در هر حوزه است؛ کار سوم آن نظارت بر انواع فعالیت‌ها و گزارش خطاها به معاونت فرهنگی یا هر جای دیگر و تصحیح

خطاها.

این سه تا یعنی کارشناسی، نظارت و تدوین ضوابط اصلی‌ترین کارهای این شورا است. اما خود این شورا چگونه این امور را رسیدگی کند نیاز به بحث دارد. یک نکته دیگر اینکه حدود دو دهه کارها مانده است. یعنی از همه دوره‌های مسابقات قرآن یک گزارش وجود ندارد، شورا باید اول فکری کند و همه این امور زمین مانده را نهایی کند. البته ما طرحی داریم که به سرعت این موارد به سامان می‌رسد.

برای رسیدن به اهداف فوق سه پیشنهاد مطرح می‌شود:

۱- اگر برای این اقدام یک پیوست فرهنگی حداقل در اختیار اعضاء قرار می‌گرفت، کارایی جلسه بهتر می‌شد. مثلاً جزوه‌ای در بیست صفحه همراه با آمار و تصاویر وضعیت کنونی فعالیت‌های قرآنی ترسیم می‌شد و مشکلات تبیین می‌گردید، سپس با برخی نخبگان مصاحبه می‌شد و راه کارها را می‌گفتند. با خود اعضا گفت‌وگویی می‌شد بالاخره موضوع با این اهمیت در جلسه به صورت خام مطرح شد؛ از این رو بسیاری از وقت و انرژی جلسه به توجیه مسئله، ایجاد اجماع بین همگان، قانع کردن یکدیگر گذشت.

۲- لازم است اعضاء در جلسه دقایقی به بررسی سوابق خود در این موضوع و معرفی دیدگاه خود می‌پردازند.

۳- البته اجرای چنین طرح‌هایی نشانه جوهره فعال معاونت فرهنگی است اما به نتیجه رساندن آن در نظام و در درون ساختار سازمان بهزیستی با ده‌ها مانع و مانع‌تراشی بسیار کار مشکل و صعب است.^۱

شورای عالی قرآن در بهزیستی گل کرد

سید محمدی سرپرست امور فرهنگی سازمان بهزیستی کشور درباره شورای عالی قرآن کریم در سازمان بهزیستی مطالبی را در مصاحبه با تسنیم بیان کرده که

جالب است:^۱

او اهداف مهم تشکیل شورای عالی قرآن کریم را ساماندهی و کوچک‌سازی و یکسان‌سازی آموزش‌های قرآن کریم ویژه نابینایان، برگزاری اولین دوره مسابقات بین‌المللی قرآن کریم و اجرای طرح جامع ارتقای سطح علوم قرآنی مددجویان زیر پوشش سازمان بهزیستی کشور دانست.

در حال حاضر سه کمیته جداگانه برای بحث و بررسی و اعلام نظر پیرامون هر یک از این سه اهداف شورای عالی قرآن کریم در سازمان تشکیل که در نهایت موارد لازم الاجرا و قانونی به صورت مصوبه قانونی در اختیار کمیته‌ها قرار می‌گیرد.

یکی از اقدامات اخیر سازمان بهزیستی در راستای توسعه و ترویج فرهنگ قرآنی در کشور، تلاش برای عضویت در دو کمیته از مجموع کمیته‌های شورای عالی توسعه فرهنگ قرآنی است.

هدف از تلاش برای عضویت در این دو کمیته، تأمین بخشی از اعتبارات مورد نیاز جهت اجرای هر چه بهتر و باشکوه‌تر برنامه‌های قرآنی در راستای توسعه فرهنگ اسلام ناب محمدی (ص) در جامعه است.

وی به برگزاری جشنواره‌های سراسری و استانی قرآن کریم در رشته‌های شفاهی، هنری و مکتوب ویژه جوامع هدف سازمان بهزیستی شامل مددجویان زیر پوشش، کارکنان و خانواده‌های کارکنان بهزیستی، سالمندان، مراکز شبه خانواده، مهدهای کودک اشاره و تصریح کرد: جشنواره‌های سراسری و استانی قرآن کریم، همه ساله و با حضور جمع زیادی از نابینایان و معلولان مشتاق به کلام وحی برگزار می‌شود.

این جشنواره‌ها از نظر گستردگی در سطح بالاتری نسبت به سایر جشنواره‌های قرآنی که در کشور برگزار می‌شود، قرار دارد. جشنواره‌های سراسری و استانی قرآن کریم در راستای ارتقا و ترویج فرهنگ قرآنی از سال ۱۳۶۲ برای جامعه هدف زیر پوشش سازمان بهزیستی شروع و پس از گذشت ۳۲ سال و با درایت مسئولان همچنان به قوت خود باقی است.^۲

۱. جهان نیوز، ۲۱ شهریورماه ۱۳۹۴.

۲. همان.

ملاحظه:

۱- اظهارات آقای سید محمدی درباره خط‌مشی و وظایف شورای عالی قرآن و عترت نخستین و مهم‌ترین اظهارنظرها در این باره است. و لازم است معلولان این سخنان را مطالعه و نسبت به نکته‌های مندرج در آن حساس باشند.

۲- وی می‌گوید مهم‌ترین هدف این شورا سامان‌دهی، کوچک‌سازی و یکسان‌سازی آموزش‌های قرآن کریم ویژه نابینایان است. البته توضیح دیگری نداده و مشخص نکرده با چه روش و با چه برنامه‌هایی می‌خواهند به هدف‌ها برسند. ما منتظر هستیم در این باره توضیحات ایشان را بشنویم یا به صورت مقاله و کتاب منتشر کنند.

۳- تأکید نموده که شورا در زمینه نابینایان تلاش می‌کند، حال این سؤال مطرح می‌شود که ناشنوایان، معلولان حرکتی و ذهنی چرا مورد تأکید ایشان نیست و چرا از دایره اقدامات شورا بیرون هستند.

۴- آقای سید محمدی از سه کمیته در درون شورا خبر می‌دهد و از این طریق ما را نسبت به ساختار شورا مطلع می‌سازد. این کمیته‌ها که در واقع اقدامات اصلی شورا را انجام می‌دهند عبارت‌اند از:

- کمیته سامان‌دهی و کوچک‌سازی و یکسان‌سازی آموزش‌های قرآن کریم ویژه نابینایان

- کمیته برگزاری اولین دوره مسابقات بین‌المللی قرآن کریم

- کمیته اجرای طرح جامع ارتقای سطح علوم قرآنی مددجویان

البته هیچ توضیحی دیگر ارائه نکرده است.

۵- ایشان از طرح جامع ارتقای سطح علوم قرآنی مددجویان یاد کرده است. به لحاظ اهمیت چنین طرحی نیاز عمومی است و لازم است از این تصمیم ایشان تشکر شود و همه معلولان و کارشناسان امور معلولیت منتظر هستند نسبت به این طرح اطلاعات بشنوند.

۶- وی یکی دیگر از اقدامات شورای عالی را، تلاش برای عضویت در دو کمیته در شورای عالی توسعه فرهنگ قرآنی می‌داند. و هدف از این عضویت را تأمین اعتبارات مالی می‌داند. یعنی هدف ترویج فرهنگ قرآنی در جامعه هدف و دیگر

موارد اینگونه‌ای نیست. البته از دو کمیته و برنامه بهزیستی به هنگام عضویت سخنی به میان نمی‌آورد.

۷- آقای سید محمدی می‌گوید مسابقات قرآنی از سال ۱۳۶۲ در سازمان بهزیستی شروع شده و پس از گذشت ۳۲ سال همچنان به قوت خود باقی است. مناسب بود از سیر تحولات سی و سه دوره برگزاری مسابقات تحلیلی و ارزیابی ارائه می‌کرد. تأثیرات این مسابقات و پیامدهای آنها را بیان می‌کرد. نیز از کسانی که در گذشته این خدمات را در سازمان انجام داده‌اند اگر یاد می‌شد مناسب بود. امیدواریم در سال‌های آینده شاهد به ثمر نشستن این طرح باشیم و به خود فرض می‌دانیم از تلاش‌های همه مدیران محترم تشکر کنیم.

فصل هشتم:
مسابقات بين المللى

بعد از چند سال که از اجرای مسابقات بین‌المللی صحبت می‌شد بالاخره مسابقات بین‌المللی با نمایندگان شانزده کشور در اردیبهشت ۱۳۹۵ در تهران برگزار شد. این مسابقات چون اولین دوره بود، غیر از قوت‌ها، ضعف‌هایی هم داشت که حتماً در دوره‌های بعد رفع خواهد شد. این ضعف‌ها اگر توسط نخبگان قرآنی و خود نایب‌نایان تجزیه و تحلیل شود و راه کارهای مناسب برای آنها پیشنهاد گردد، حتماً آینده وضع بهتر خواهد شد. همچنین پرسش‌ها و ابهامات موجود پاسخ گفته خواهد شد.

در این دوره مسابقات بین‌المللی فقط برای نایب‌نایان و فقط در رشته حفظ برگزار شد و تا برپایی مسابقات در همه رشته‌ها و برای همه معلولان فاصله زیاد است. ولی آرزوی همگانی است که هرچه زودتر مسابقات برای همه معلولان و با سطح عالی و کیفیت خوب برگزار گردد.

به دلیل اهمیت «مسابقات بین‌المللی ۹۵ نایب‌نایان» این فصل به دیدگاه‌ها و بررسی موضوع مختلف، قوت‌ها و ضعف‌ها می‌پردازد؛ فضای مسابقات را اطلاع‌رسانی کرده و حواشی مطرح شده را نیز گزارش می‌نماید.

آغاز و پیشینه

سازمان بهزیستی تا کنون بسیار تلاش کرده مسابقات بین‌المللی معلولان را در جهان اسلام راه اندازی کند و همانطور که از سال ۱۳۶۰ مسابقات برای حافظان و قاریان عادی در سطح بین‌الملل در ایران اجرا شده؛ برای معلولان هم اجرا شود. ۲۵ بهمن ماه ۱۳۸۸ آقای امیرحسین آزادی وفا مسئول شورای فرهنگی بهزیستی و مسئول دبیرخانه شورای عالی فرهنگی سازمان بهزیستی در مصاحبه‌ای چنین اعلام کرد:

با توجه به سابقه طولانی فعالیت‌های معلولان در عرصه قرآن و اینکه تا کنون رتبه‌های خوبی گرفته‌اند، سازمان بهزیستی درصدد است تا نخستین دوره مسابقات قرآنی نایبانیان و معلولان جهان اسلام را در دو رشته حفظ و قرائت در تیرماه ۱۳۸۹ برگزار کند.^۱

وی در ادامه به صلاحیت معلولان برای شرکت در مسابقات اشاره کرده و می‌گوید اینان در داخل و خارج نشان داده‌اند که توانایی‌هایی خوبی در زمینه قرآن دارند و با شرکت در مسابقات بین‌المللی بر توانایی‌های آنها افزوده می‌شود.^۲ اما برگزاری این مسابقات را مشروط به همکاری وزارت امور خارجه و سازمان اوقاف کرده است. یعنی اگر این دو دستگاه همکاری نکنند، این مسابقات برگزار نخواهد شد.^۳

از اینکه بالاخره در سال ۱۳۸۹ این مسابقات برگزار شد یا نه، سندی در دست نداریم. اما سند دیگری هست که آقای علی پهلوانی رئیس دبیرخانه فعالیت‌های فرهنگی سازمان بهزیستی در ۱۲ دی‌ماه ۱۳۸۹ در مصاحبه با خبرگزاری ایکن‌ا اعلام کرد: سازمان بهزیستی اولین دوره مسابقات بین‌المللی قرآن کریم ویژه نایبانیان و معلولان جسمی حرکتی جهان اسلام را تا پایان سال جاری (۱۳۸۹)

۱. خبرگزاری شبستان، ۲۵ بهمن ۱۳۸۸.

۲. همان.

۳. همان.

برگزار می‌کند.^۱

همانطور که در متن این خبر هست، می‌گویند اولین مسابقات معلولین تا پایان سال ۸۹ برگزار می‌شود. با اینکه مدیر قبلی اعلام کرده بود در تیرماه ۸۹ برگزار می‌گردد. ولی مدیر جدید در دی‌ماه، یعنی ۶ ماه بعد از اینکه قرار بوده مسابقات برگزار می‌شد، اعلام می‌کند تا پایان سال ۸۹ برگزار می‌شود.

اما در ۳ تیرماه ۹۳ ولی یاراحمدی، رئیس مرکز امور قرآنی سازمان اوقاف و امور خیریه درباره امکان برگزاری مسابقات بین‌المللی قرآن بهزیستی به همت ایران اظهار کرد: دبیرخانه ستاد عالی هماهنگی مسابقات قرآن کشور در سازمان اوقاف و امور خیریه مستقر است و رئیس این ستاد، حجت الاسلام و المسلمین علی محمدی، نماینده ولی فقیه در این سازمان است و تا کنون یعنی تیرماه ۱۳۹۳ طرح مدونی برای مسابقات بین‌المللی معلولان دریافت نکرده است.

این ستاد کمیته‌های علمی و فنی، طرح و برنامه، تبلیغات و اطلاع‌رسانی، نظارت و ارزیابی را دارد. یکی از وظایف اصلی این ستاد صدور مجوز برگزاری مسابقات بین‌المللی قرآن برای دستگاه‌های درخواست‌کننده است. علی‌القاعده هیچ دستگاهی بدون دریافت مجوز از این ستاد نمی‌تواند مسابقات بین‌المللی را برگزار کند.

تنها مسابقه بین‌المللی دیگری که علاوه بر مسابقات بین‌المللی ایران برگزار می‌شود، مسابقات بین‌المللی قرآن دانشجویان مسلمان است که جلسات هماهنگی آن برای برپایی این مسابقات در سال جاری، آغاز شده است. دو سال قبل خبری مشاهده شد که یکی از مسئولان سازمان بهزیستی اعلام کرده بود که درصدد هستند که برای معلولان مسابقه بین‌المللی برگزار کنند. این موضوع در ستاد عالی مطرح شد و به این سازمان مصوبه ستاد ابلاغ شد که این چنین مصاحبه‌هایی بدون دریافت مجوز، کار قانونی نیست و عملاً نباید این اتفاق رخ دهد. اگر سازمان بهزیستی طرح برگزاری مدون و همراه با تحلیل ضرورت‌ها و

نیازها و پیشنهادات خود، فراوانی معلولان، محل تأمین منابع و دیگر ابعاد آن را مدون تنظیم کرده است، آن را به ستاد عالی هماهنگی مسابقات قرآنی کشور اعلام کند تا در کمیته‌های این ستاد مورد بررسی قرار گیرد.

گسترده‌گی ابعاد مسابقات بین‌المللی قرآن. اما تاکنون هیچ مدارکی به این دقت و جزئیات مذکور به دست ما نرسیده است و صرفاً یک درخواست بود که ما هم همان موقع به همراه پیوست مصوبه ستاد، پاسخ دادیم. برگزاری مسابقات بین‌المللی قرآن شرایط و ملزومات خاص خود را می‌طلبد.

به نظر من بسیاری از سازمان‌های درخواست‌کننده از کم و کیف و دشواری برگزاری این برنامه مطلع نیستند و آن را مشابه برپایی یک مسابقه داخلی فرض می‌کنند در حالی که برگزاری چنین برنامه‌ای، اقتضانات بین‌المللی دارد و به نوعی پای آبروی نظام جمهوری اسلامی ایران در سطح جهانی مطرح می‌شود.^۱

مشارکت در نظریه پردازی و تحلیل

آیا ناینیان یا دیگر اقدار معلولین در باب تحلیل و بررسی مسابقات قرآنی یا نقد جوانب آن فعال بوده‌اند و نکته یا مطلبی گفته یا نوشته‌اند؟
به منظور یافتن پاسخ این پرسش، بسیار جستجو شد ولی متأسفانه به این نتیجه رسیدیم که سهم معلولان در نقد و بررسی یا گزارش وقایع فرهنگ قرآنی نزدیک به صفر است.

با اینکه لازم است خود معلولین با تشکیل جلسات و نشست‌ها در شهرهای مختلف به نقد و بررسی جوانب مسابقات قرآنی می‌پرداختند. زیرا این مسابقات برای آنهاست و با نظر دادن و راه کار دادن می‌توانند سامان‌دهی کنند و وضع آن را بهتر نمایند؛ به طوری که خودشان از این رخداد منفعت بیشتر کسب کنند.

اما کنار کشیدن و مشارکت نداشتن معلولین در همه امور و از جمله مسابقات قرآنی، در رفتار نهادهای دولتی و مدیران دولتی ریشه دارد. آنان به جای بها دادن به این قشر و وارد کردن آنان در امور مختلف، آنان را به حاشیه می‌رانند.

دیدگاه حمید محمدی

حمید محمدی دبیر شورای توسعه فرهنگ قرآنی در جلسه شورای عالی قرآن سازمان بهزیستی (۲ بهمن‌ماه ۹۴) درباره مسابقات بین‌المللی معلولان گفت: سازمان بهزیستی پرچمدار مسابقات بین‌المللی قرآن معلولان باید باشد. او در اولین نشست شورای عالی قرآن سازمان بهزیستی گفت: ما باید به اسم این سازمان پرچمداری ایران اسلامی در زمینه برگزاری مسابقات بین‌المللی قرآن ویژه معلولان را در دست بگیریم و دستگاه‌ها و نهادهای دیگر وظیفه همکاری و کمک به سازمان بهزیستی را دارند.

وی از سازمان بهزیستی کشور خواست تا از نهادهای قرآنی مقدمات برپایی چنین مسابقاتی را مطالبه کند و افزود: برای برگزاری مسابقات بین‌المللی قرآن معلولان دنیای اسلام باید کمیته‌های فنی ویژه‌ای تشکیل شده و آیین‌نامه‌های خاص معلولان و نابینایان تدوین شود تا نه تنها در مسابقات قرآن سازمان بهزیستی بلکه در همه مسابقاتی که حتی یک معلول در آن شرکت دارد، این آیین‌نامه مورد استفاده قرار گیرد. سال ۱۳۹۴ باید سال آغاز مسابقات بین‌المللی قرآن بهزیستی باشد، گفت: اکثر کشورهای اسلامی آمادگی برگزاری این مسابقات را دارند و طرح برگزاری این مسابقات در شورای عالی انقلاب فرهنگی تهیه و برای تایید نهایی به ستاد عالی مسابقات کشور ارسال می‌شود.

برگزاری این مسابقات کار بسیار مهمی است و به همین دلیل بودجه‌ای که شورای توسعه فرهنگ قرآنی برای سازمان بهزیستی اختصاص داده، برای برگزاری این مسابقات بوده است.^۱

همچنین آقای محمدی در نوشته کوتاهی در مجله رایحه^۲ چند نکته را در مورد مسابقه بین‌المللی ۹۵ بیان کرده است که نقل می‌گردد:

* افرادی که بخشی از توانمندی‌های خود را از دست داده‌اند مورد توجه قرآن و ائمه اطهار (ع) می‌باشند، اما نمونه‌ای از توجهات قرآنی یا حدیثی را متذکر نشده

۱. خبرگزاری ایرنا، ۲ بهمن‌ماه ۱۳۹۴.

۲. مجله رایحه ویژه مسابقات بین‌المللی قرآن نابینایان، سال دهم، ش ۱۲۴، تیرماه ۱۳۹۴، ص ۵۳.

است. اساساً مناسب بود حداقل یک مقاله درباره توجهات قرآنی و روایی در این مجله درج می‌شد زیرا نمونه‌های بسیار زیبا و راهگشا در متون دینی درباره معلولان آمده است.

* ایشان از ضرورت مسابقات برای همه آسیب دیدگان را مطرح کرده و آن را عین عدالت فرهنگی می‌داند^۱ در حالی که مسابقه فقط برای نابینایان بوده و دیگر معلولان مثل ناشنویان از گردونه مسابقات خارج می‌باشند و عین ظلم است.
* این مسابقات می‌تواند یک موج جدید قرآنی را در سطح بین‌الملل ایجاد کند.^۲

امید است چنین موجی ایجاد شود ولی صرف مسابقه چنین کار کردی ندارد بلکه باید اطلاع‌رسانی کار آمد و تمهیدات مقدمات و همراه پیوست فرهنگی و فرهنگ سازی باشد.

* لازم است دبیرخانه در ایران دایر شود ولی مسابقات در کشورهای دیگر برگزار گردد.^۳ البته نسبت به طرح و ساختار دبیرخانه چیزی نگفته است. بلکه اگر دبیرخانه‌ای جامع ایجاد شود که وظیفه ترویج فرهنگ قرآنی و ایجاد بانک جامع اطلاعات قرآنی معلولان را بر عهده گیرد خوب است.

* ایشان از سابقه ۳۳ ساله بهزیستی در فعالیتهای قرآنی یاد کرده^۴ ولی اینکه بهزیستی نتوانسته حتی یک جزوه درباره این مسابقات تدوین و منتشر نکرده در این موارد چیزی ننوشته است.

بهر حال دیدگاه‌های کلی که آقای محمدی مطرح کرده نیاز به توضیح و بسط دارد.

دیدگاه انوشیروان محسنی بندپی

آقای بندپی در ۲۵ اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۵ در نشست خبری اعلام می‌کند امروز

۱. همان.

۲. همان.

۳. همان.

۴. همان.

اولین دوره مسابقات بین‌المللی قرآن کریم ویژه روشندان برگزار شد.^۱ از سال ۱۳۸۸ هر مدیری آمد مسابقات بین‌المللی معلولان را برگزار می‌کنیم یا برگزار می‌شود. اما برای اولین بار این مسابقات در سال ۹۵ برگزار شد. تلاش‌های ویژه‌ای برای برگزاری این مسابقات اعم از تدوین آیین‌نامه، آموزش داوران و تهیه قرآن به خط بریل برای نابینایان انجام شده است.^۲ هدف بهزیستی از برگزاری این مسابقات ارتقاء سطح قرآن جامعه نابینایان کشور، آشنایی کشور با ظرفیت‌های این عزیزان، تشویق دیگر نابینایان و ارتباط بین‌المللی برای نابینایان کشور با جهان اسلام بوده است. شرکت‌کنندگان از ۱۷ کشور جهان نظیر ترکیه، مصر، اندونزی، اردن، یمن، بنگلادش، نیجریه، مالی و تونس در این مسابقات حضور دارند.

سازمان اوقاف و امور خیریه کشور سی و سومین دوره مسابقات بین‌المللی را برگزار می‌کند و در کنار آن در مصلی اولین دوره مسابقات بین‌المللی روشندان برگزار می‌شود.

این مسابقات از روز گذشته شروع شده و تا دوشنبه تداوم خواهد داشت و به افراد برتر این مسابقات به ترتیب ۲۰ میلیون، ۱۵ میلیون و ۱۰ میلیون تومان جایزه نقدی اهدا می‌شود.^۳

غیر از بهزیستی، سازمان آموزش و پرورش استثنایی که در جامعه هدف اشتراک دارند، چند دوره مسابقات بین‌المللی برای دانش‌آموزان استثنایی برگزار کرده است. محمدرضا مسیب‌زاده مدیرکل قرآن و عترت و نماز آموزش و پرورش در جلسه شورای عالی قرآن سازمان بهزیستی اعلام کرد: چهار دوره مسابقات بین‌المللی برای دانش‌آموزان استثنایی برگزار کرده که آخرین آن در ۱۳۷۸ بوده است.^۴

نشست خبری:

۱. نشست خبری در سایت باشگاه خبرنگاران جوان، ۲۵ اردیبهشت‌ماه ۹۵.

۲. همان.

۳. همان.

۴. سایت سازمان بهزیستی، ۲ بهمن‌ماه ۱۳۹۳.

نوشیروان محسنی بندپی، رئیس سازمان بهزیستی کشور در نشست خبری پیرامون اولین دوره مسابقات بین المللی قرآن روشندان جهان اسلام، ضمن تقدیر از بخش فرهنگی سازمان به خاطر فعالیت‌های فرهنگی، گفت: نقطه درخشان این فعالیت‌ها برگزاری اولین دوره مسابقات بین المللی قرآن روشندان دنیای اسلام است که تلاش‌های بسیار زیادی برای برگزاری این مسابقات صورت گرفت تا به نتیجه رسید. ما تلاش کردیم تا بتوانیم زمینه برگزاری مسابقات را فراهم کنیم، برای این کار قرآن‌هایی را به خط بریل و آیین نامه ویژه‌ای را تنظیم کردیم و در ادامه آن نیز داورانی برای داوری این مسابقات مشخص شدند.

اهداف مسابقات نابینایان در ۱۳۹۵: اولین هدف مسابقات ارتقاء سطح فعالیت‌های قرآنی جامعه روشندان کشور است، با توجه به اینکه در بین نخبگان و تحصیل کرده‌های کشورمان شاهد روشندان زیادی هستیم، بنابراین این قشر از ظرفیت‌های بالایی برخوردار هستند و بر ما حکم است که زمینه را برای این قبیل افراد جهت انس گرفتن با قرآن کریم فراهم کنیم.

دومین هدف، آشنایی جامعه با ظرفیت‌های این افراد است و همین هدف به نوعی زمینه‌ساز سومین هدف یعنی تشویق دیگر روشندان برای حضور در عرصه فعالیت‌های قرآنی است.

چهارمین هدف گسترش ارتباطات بین المللی برای روشندان است. در این دوره از مسابقات شاهد حضور نمایندگانی از ۱۷ کشور دنیا شامل لبنان، ترکیه، مصر، اردن، اندونزی، عراق، افغانستان، بنگلادش، سیرالئون، مالی، پاکستان، قرقیزستان، نیجر، تونس، یمن و ایران خواهیم بود.

رئیس سازمان بهزیستی در ادامه به برگزاری آزمون آزمایشی از این افراد در روزهای گذشته اشاره کرد و گفت: در این آزمون تلاش شد تا این افراد را با آیین نامه و نحوه داوری مسابقات آشنا کنیم. این افراد در کنار شرکت کنندگان در سی و سومین دوره مسابقات بین المللی قرآن رقابت خود را برگزار می‌کنند.

بندپی در بخش دیگری از صحبت‌های خود ضمن قدردانی از همکاری‌های مناسب سازمان اوقاف و امور خیریه، اذعان کرد: ما تلاش داشتیم تا ستاد عالی مسابقات این رقابت را به عنوان یک رقابت بین المللی ثبت کند تا زمینه‌ای برای

سنوات آینده جهت برگزاری با کیفیت‌تر این مسابقات فراهم شود. این مسابقات از روز گذشته ۲۴ اردیبهشت‌ماه و در مصلاهی تهران آغاز شده و تا روز دوشنبه ۲۷ اردیبهشت‌ماه ادامه خواهد داشت.

رئیس سازمان بهزیستی کشور همچنین در مورد شیوه‌های انتخاب افراد شرکت‌کننده در این مسابقات، گفت: در داخل کشور ستادی برای برگزاری این مسابقات تشکیل دادیم و از داوطلبان در داخل کشور برای حضور در مسابقه انتخابی فراخوان دادیم که در نهایت، نماینده ایران «عبدالغفور جوهرچی» انتخاب شد. در بحث بین‌الملل نیز مکاتباتی را با کشورهای مختلف انجام دادیم و آنها نیز بر اساس معیارهای خودشان افرادی را انتخاب و معرفی کرده‌اند.

رئیس سازمان بهزیستی کشور در ادامه در مورد احتمال افزایش رشته‌های مسابقات بین‌المللی قرآن ناینیایان جهان اسلام در سال‌های آینده، خاطرنشان کرد: امسال سال اول است که این مسابقات را برگزار می‌کنیم بیشتر تلاشی بود تا ناینیایان برای حضور در این مسابقات انگیزه پیدا کرده و تشویق شوند، البته اگر انعکاس خوبی در رسانه‌های فارسی، عربی و انگلیسی داشته باشد می‌توانیم در سال‌های آینده رشته‌ها را نیز گسترش دهیم.^۱

مجله رایحه:

پس از گزارش دیدگاه‌های آقای محسنی از سایت‌های اینترنتی، به سراغ نشریات سنتی رفته و در مجله رایحه (شماره ۱۲۴)^۲ سه مطلب از ایشان یافتیم. اکنون نکات مهم این سه نوشتار را نقل و سپس به نقادی و تجزیه و تحلیل آنها می‌پردازم. هدف این است که این نکات و دیدگاه‌ها در تاریخ ثبت و ضبط گردد و نسل آینده بتوانند با استناد به همین اسناد کارنامه مسئولین را ارزیابی و داوری کنند.

اهداف و برگزاری: در این مورد گفته است: اولین هدف ما برای برگزاری این مسابقات این بود که با این رقابت‌ها بتوانیم ارتقای سطح فعالیت‌های قرآنی سازمان

۱. خبرگزاری دانا، ۲۵ اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۵؛ خبرگزاری تسنیم، ۲۵ اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۵.

۲. مجله رایحه ویژه مسابقات بین‌المللی قرآن ناینیایان، سال دهم، ش ۱۲۴، تیرماه ۱۳۹۵، ص ۱۶-۱۷.

بهزیستی به خصوص در بخش نایبانیان را داشته باشیم. در کنار آن نیز عموم جامعه اعم از مسلمانان ایران و دنیا به توانمندی و استعدادهای روشنگران واقف شوند. سومین هدف این مسابقات ایجاد انگیزه در دیگر کم توانان جسمی برای ورود به این عرصه است. و هدف چهارم افزایش تعاملات بین المللی با سایر کشورهای اسلامی است.^۱

پرسی می‌فرماید که بسیاری مطرح می‌کنند این است که اتفاقات و رخدادهایی که می‌فرمایید به تحقق رسیده و عملی شده، چگونه کشف کردید؟ آیا تحقیق مستقلی انجام شده؛ آیا پرسشنامه یا به روش مصاحبه از یک جامعه آماری اطلاع گرفتید؟ بالاخره می‌خواهند بدانند این چهار پیامدی که با مسابقات به دست آمده چگونه شما نسبت به آنها اطلاع پیدا کردید؟

جناب آقای محسنی می‌فرمایند، با اجرای مسابقه بین المللی نایبانیان از ۱۶ کشور، چهار هدف تحقق یافته یا در صدد و در تلاش هستیم از طریق این مسابقات به این چهار هدف برسیم: ارتقای سطح فعالیت‌های قرآنی در سازمان؛ واقف شدن به توانمندی و استعدادهای روشنگران؛ ایجاد انگیزه در دیگر کم توانان جسمی؛ و بالاخره افزایش تعاملات بین المللی.

حال از ایشان می‌پرسیم اگر منظور شما این است که با مسابقه بین المللی این چهار هدف به دست آمده، پرسش این است که از چه طریق و به چه روشی کشف کرده‌اید؟ و اگر منظور شما این است که در تلاش برای رسیدن به این چهار هدف هستیم. پرسش مهمی پیش می‌آید که از کجا متوجه شدید شیوه اجرای مسابقه بین المللی بهترین و مؤثرترین شیوه برای رسیدن به چهار هدف است؟ زیرا ده‌ها شیوه دیگر وجود دارد که می‌تواند مطرح شود. مثلاً معلولان حرکتی می‌گویند این خرجی که برای مسابقات کردید صرف ارتقای ما می‌کردید، ما بهتر رشد و ارتقا پیدا می‌کردیم.

جناب آقای محسنی متوجه باشید که تمامی سخنان شما در تاریخ ثبت

می‌شود و در سال‌های آینده گریبان شما را خواهند گرفت و از شما نسبت به حرف‌هایی که زده‌اید پرسش می‌شود. دوره شعار دادن هم گذشته است. لازم است با زبان علمی و آماری با جامعه سخن گفت. لطفاً فقط چند متر اطراف خود را نباید نگاه کرد اگر به سایت‌ها و شبکه‌ها و نشریات معلولان در سراسر ایران نگاه کنید متوجه می‌شوید این مسابقات چه اندازه در معلولان یا کل جامعه مؤثر بوده یا حتی مطرح بوده است.

آقای محسنی در نوشتارهای دیگر که ایشان شده و در مجله رایحه آمده عین همین مطالب را گفته است.^۱

تمهیدات و اقدامات: آقای محسنی درباره مقدمات مسابقه بین‌المللی ۹۵ می‌گوید: با توجه به اینکه این مسابقات ویژه نابینایان است لازم بود تمهیداتی انجام دهیم. اولین تمهید این بود که آییننامه‌ای برای داوری مسابقات تدوین شود. در آییننامه پیش بینی شده که در کنار داوران یک داور نابینا هم حضور داشته باشد. دوم اینکه قرآن‌های بریل تا قبل از این از حجم زیادی برخوردار بود که با همکاری بنیاد روشندان اصفهان قرآن بریل کم حجم و با ترجمه به سه زبان انگلیسی، عربی و فارسی تنظیم و چاپ شد و در اختیار شرکت کنندگان قرار گرفت.^۲

جهت توضیح نکاتی که آقای محسنی گفته است، خبرنگار مجله توان نامه با بنیاد فرهنگی قرآنی روشندان اصفهان و موبایل آقای نیکزاد مدیر محترم و خدوم این بنیاد چند بار تماس گرفت، ولی پاسخی دریافت نکرد و نتوانستیم با ایشان مصاحبه‌ای داشته باشیم ولی با یکی از کارمندان این بنیاد تماس گرفته شد و پرسش و پاسخ‌های زیر مطرح گردید:

سؤال: خبری منتشر شده که شما ترجمه قرآن بریل، انگلیسی عربی و فارسی در سایز کوچک شده منتشر کرده‌اید یک نسخه از هر کدام نیاز داریم.
پاسخ: قرآن انگلیسی بریل را آغاز کردیم و یک جزء کار شد ولی چون مشکلات آن زیاد بود رها کرده‌ایم.

۱. مجله رایحه ویژه مسابقات بین‌المللی قرآن نابینایان، ص ۱۶-۱۷، ص ۳۰-۳۱، ص ۳۲-۳۳.

۲. همان، ص ۳۳.

سؤال: یعنی قرآن ترجمه به انگلیسی به خط بریل منتشر نکرده‌اید؟

پاسخ: خیر

سؤال: ترجمه چه کسی یا چه مرکزی است. کی قرآن را به انگلیسی ترجمه کرده

است؟

پاسخ: از اینترنت گرفتیم.

سؤال: ترجمه فارسی به خط بریل چگونه؟ آیا منتشر کرده‌اید؟

پاسخ: بله قرآن و ترجمه آن در سی جلد به خط بریل چند سال است منتشر

می‌کنیم.

سؤال: منظورم ترجمه فارسی بریل کوچک شده است یعنی در متن خبر دقیقاً

آمده کوچک شده؟ نیز در متن خبر هست که برای اولین بار برای مسابقات

بین‌المللی نایب‌نایان در سال ۱۳۹۵ این قرآن منتشر شده است.

پاسخ: ما همان قرآن سی جلدی را دائم منتشر کرده‌ایم و قرآن جدید نداریم.

سؤال: کوچک شده به نظر شما یعنی چه؟

پاسخ: نمی‌دانم یعنی چه و قرآن به خط بریل کوچک شده نداریم.^۱

آقای محسنی در مطالب دیگری با عنوان قرآن بریل در حجم کم که از مصاحبه

۲۵ اردیبهشت ۹۵ ایشان در شبستان مصلاهی امام خمینی برداشت شده، همین

نکات را به علاوه چند نکته دیگر گفته است:

۱- ترجمه قرآن به عربی: برای اولین بار قرآن به خط بریل و با ترجمه‌هایی به

زبان‌های انگلیسی، عربی و فارسی در حجم کم ارائه شده و در اختیار متسابقان

قرار گرفته است.^۲

این مطلب با مطلبی که قبلاً از ایشان نقل شد تفاوتی ندارد. نشریه قرآنی رایحه

۱. این گفت‌وگو بین خبرنگار مجله توان‌نامه مستقر در دفتر فرهنگ معلولین و مدیر تولید قرآن بریل و پژوهشگر بریل در بنیاد قرآنی فرهنگی روشندان اصفهان در صبح سه شنبه ۱۳ مهرماه ۱۳۹۵ بوده است.

۲. «قرآن بریل در حجم کم: محسنی بندپی از چاپ جدیدترین قرآن به خط بریل خبر داد»، مجله رایحه ویژه مسابقات بین‌المللی قرآن نایب‌نایان، ش ۱۲۴، ص ۳۲.

هم عیناً بدون توضیح یا اصلاح آورده است.

در مورد مطالب چاپ ترجمه قرآن به انگلیسی به خط بریل، کم حجم شدن قرآن جدید و دیگر نکاتی که در سخنان آقای محسنی هست، تلاش کردیم با مسئولین فرهنگی سازمان بهزیستی و با آقای نیکزاد دوستانه و با کمک هم حل کنیم مثلاً توضیحی بنویسیم ولی موفق نشدیم.

۲. **توانمند شدن با استفاده از قرآن:** آقای محسنی در جایی می‌گوید سازمان همیشه بر آن بوده تا افرادی که دچار محدودیت‌هایی هستند با استفاده از قرآن توانمند سازد.^۱

توانمند شدن از طریق قرآن آرزوی همه است اما راه و شیوه خاص خود را دارد. اگر منظور آقای محسنی این است که با مسابقات بین‌المللی قرآنی، افراد توانمند شده یا خواهند شد. این نیاز به اثبات دارد؛ یعنی از طریق انجام تحقیقات میدانی و شیوه‌های علمی باید اثبات گردد. یا حداقل به تجارب تاریخی اشاره شود. البته می‌توان با فرهنگ‌سازی در زمینه مسابقات قرآنی زمینه توانمندی افراد را فراهم آورد. برای مثال نخبگان قرآنی شرکت کننده را به صورت الگوها تبلیغ کرد، سپس زندگی نامه و عوامل موفقیت آنان را برای دیگر معلولان تبیین نمود. آنگاه مجموعه این اقدامات موجب می‌شود دیگر معلولان به این الگوها تأسی و اقتدا کرده و با اجرای شیوه آنان به موفقیت برسند. اما اینگونه اقدامات در مجموعه کارهای سازمان حتی یک مورد مشاهده نشده است. تمامی سخنان، مصاحبه‌ها، سایت‌ها، نشریات را دنبال کرده‌ایم و تلاش برای چنین فرهنگ سازی پیدا نکردیم.

ترجمه قرآن به سه زبان انگلیسی، عربی و فارسی: آقای محسنی در چند جا گفته که برای مسابقات بین‌المللی، ترجمه قرآن را به زبان‌های عربی، فارسی و انگلیسی در اختیار متسابقان قرار دادیم.^۲ نیز تأکید کرده که این قرآن نتیجه همکاری حوزه فرهنگی سازمان بهزیستی و بنیاد روشندان اصفهان بوده است.^۳

۱. «قرآن بریل در حجم کم...» ص ۳۳.

۲. مجله رایحه ویژه مسابقات بین‌المللی قرآن نابینایان، ص ۱۶.

۳. همان.

وقتی این خبرها را شنیدیم و مطالعه کردیم بسیار خوشحال شدیم و خدا را شکر کردیم که کارهای اساسی و زیربنایی انجام یافته است. ولی درصدد برآمدیم یک دوره از این قرآن‌ها تهیه کنیم با بنیاد در اصفهان تماس گرفتیم و متوجه شدیم، این خبر حداقل در دوره مسابقات واقعیت نداشته است. یعنی قرآن مترجم به انگلیسی به خط بریل و ترجمه قرآن به عربی و نیز قرآن جدید مترجم به فارسی برای اولین بار و کوچک شده در دوره مسابقات تحقق نداشته است. حداقل نتوانستیم شواهد و قرائنی پیدا کنیم یا خود این سه نوع قرآن را رؤیت کنیم.

حتی از خارج با ما تماس گرفتند که اگر این قرآن در ایران هست تهیه و ارسال کنیم. البته در پاسخ آنان آبروداری کردیم. البته لازم است، کسانی که متصدی امور قرآنی هستند، به اصولی مثل اخلاص، تقوا، راستگویی وفادارتر باشند.

اگر آقای محسنی می فرمود: قرآن‌هایی با این مشخصات را درصدد انتشار هستیم و در سال آینده در اختیار قرار می دهیم، بسیار خوب بود. اما عین کلمات ایشان این است: تا قبل از این مسابقات، قرآن‌هایی که به خط بریل وجود داشت از حجم زیادی برخوردار بود؛ همکاران حوزه فرهنگی سازمان با بنیاد روشن‌دلان اصفهان تمهیداتی در نظر گرفتند تا قرآن با خط بریل با حجم کم و با ترجمه به سه زبان انگلیسی، عربی و فارسی تنظیم و چاپ شود که در اختیار شرکت کنندگان قرار گرفت.^۱

انتخاب نماینده کشور: رئیس سازمان در مورد شیوه شناسایی حافظان قرآن برای حضور در این مسابقات گفت که در داخل کشور بر اساس یک برنامه از حافظان کل قرآن استان‌های مختلف برای حضور در مسابقه انتخابی دعوت شد. در این مرحله از هر استان یک نفر انتخاب شد و از بین آنها یک نفر به عنوان جمهوری اسلامی ایران در این مسابقات برگزیده شد. در سایر کشورها نیز بر اساس چنین فرایندی شرکت کنندگان انتخاب و در نهایت به عنوان نماینده آن کشور حضور یافتند.^۲

۱. همان.

۲. همان، ص ۱۶.

در همان مجله در مقاله چگونگی انتخاب نماینده ایران، نام همه استان‌ها نیامده و از استان‌هایی دو نفر حضور داشتند مثلاً از یزد فلاح و حسن آبادی حضور داشتند. بنابراین از هر استان یک نفر در این مقاله تأیید نشده است.^۱

اما پرسشی که مطرح است در مورد نماینده جمهوری اسلامی ایران است. با توجه به اینکه اکثریت ایران شیعه هستند آیا نباید نماینده حافظان این مردم هم مذهب باشند؟ آیا یک نفر اهل سنت می‌تواند نماینده شیعیان در فعالیت‌های قرآنی باشد؟ حداقل دو نفر از این کشور انتخاب می‌شدند یکی نماینده نابینایان اهل سنت و دیگری نماینده نابینایان شیعه؟

البته شخصیت آقای جوهرچی و اینکه مبلغ افکار و عقاید خاص است بحث دیگری است.

بعضی می‌گویند در بین شیعیان نابینا حافظان قرآن فراوان هست و قرار بوده آقای سعید علی اکبری از قزوین نماینده ایران باشد.^۲

مهم‌تر اینکه ایشان به عنوان برترین فرد از حافظان نابینا در کل جهان اسلام برگزیده شد. این صرفاً یک مقام تشریفاتی نیست، بلکه یک پست واقعی و یک جایگاه بسیار مهم است. خبرنگاران برای مصاحبه با او از داخل و خارج به سوی او می‌آیند، و سخنان او را به عنوان یک مقام منعکس می‌کنند. به شهرها و به خارج سفر می‌کند و خلاصه به عنوان برترین حافظ نابینا افکار و مواضعی را ترویج می‌کند ولی اگر افکارش و مواضع او متعارض باشد چه اتفاقی می‌افتد؟

نکته دیگر اینکه در تبلیغات خارجی گفته خواهد شد شیعیان به قرآن اهمیت نمی‌دهند و به قرآن اهتمام ندارند، دلیل آن هم این است که یک نفر اهل سنت، در ایران، نماینده نابینایان قرآنی شده است. بالاخره در باب این گزینش، این پرسش‌ها و سؤالات مطرح است و لازم است مسئولین دلایل و مستندات کافی مطرح کند و از کار خود، دفاع نمایند.

برای شناخت شخصیت آقای جوهرچی، مردم می‌توانند به مصاحبه ایشان با

۱. همان، ص ۲۸-۲۹.

۲. مصاحبه با عباس چراغی.

مجله رایحه مراجعه کنند.^۱ به دلیل برخوردهای شده قبلی، مثل به دلیل رتبه آوردن به او قول دادند در مسابقات به تونس اعزام شود ولی در فرودگاه او را برمی گردانند. از این رو منتقد و ناراحت است.

برنامه‌های فرهنگی و قرآنی: آقای محسنی می‌گوید: برای همه جامعه هدف برنامه‌های فرهنگی و قرآنی تعریف کرده‌ایم. بخشی از آن در قالب جشنواره فرهنگی قرآنی عملیاتی می‌شود. تشکیل شورای عالی قرآن و تفاهم نامه با برخی سازمان‌های قرآنی بخشی از این برنامه‌ها است.^۲

استراتژی سازمان فعالیت‌های فرهنگی به ویژه فعالیت‌های قرآن محور است.^۳ در جای دیگر می‌گوید فعالیت‌های متنوع قرآنی در حال اجرا است.

لازم است این فعالیت‌ها و اجزاء این استراتژی بیشتر توضیح داده شود. ولی در سایت سازمان توضیحی نیامده است. فعالیت‌های متنوع که از آن یاد شده، لازم است در یک طرح جامع و مفصل توضیح داده شود. نیز زمان بندی و مرحله بندی آن توضیح داده شود.

اداره کل فرهنگی: آقای محسنی می‌گوید: در سازمان بهزیستی با فعال شدن اداره کل فرهنگی این سازمان حالت ویژه به خود گرفته است.^۴ تصور عمومی این است که سازمان بهزیستی یک نهاد خدماتی است و اساساً در زمینه فرهنگ مسئولیتی ندارد ولی اگر ریاست محترم می‌فرمایند خط‌مشی و ساختار عوض شده لازم است مردم در جریان قرار گیرند و تفاوت و ویژگی‌های وضعیت جدید با سابق و اداره کل و متصدیان فرهنگی در این باره توضیح بدهند.

سی و سه دوره مسابقات: آقای محسنی می‌گوید: سی و سه دوره مسابقات را برای افراد عادی برگزار کردیم و امسال موفق به برگزاری مسابقات برای نابینایان

۱. این مصاحبه در ص ۴۰-۴۳ مجله آمده است.

۲. همان، ص ۱۶.

۳. همان.

۴. همان.

شدیم.^۱

ظاهراً این جمله اشتباه است باید گفت سی و سه دوره مسابقات برای نابینایان در سطح کشوری توسط بهزیستی برگزار شده و امسال مسابقات نابینایان در سطح بین‌المللی برگزار شد. لازم است سازمان بهزیستی درباره سی و سه سال برگزاری مسابقات و ابعاد و تجارب آن مکتوب و به صورت کتاب منتشر کند.

هزینه‌ها و صرفه‌جویی و جایزه: چند بار آقای محسنی از صرفه‌جویی در جریان مسابقات بین‌المللی گفته و در جایی می‌گوید: هم رعایت حال نابینایان شده و در اسکان و تردد آنها ملاحظات خاص آنها عملی شده و هم مراعات صرفه‌جویی گردیده است.^۲ در جای دیگر می‌گوید: هزینه این مسابقات در مقابل اهمیت کار و پیامی که داشت چندان زیاد نبوده است.^۳ اما ایشان رقم و عدد نمی‌گوید یا مقایسه نمی‌کند که مثلاً نسبت به فلان مسابقه بهزیستی کمتر هزینه کرده است:

نیز ایشان تأکید می‌کند که جوایز نفرات برتر این مسابقات در مراسم اختتامیه به نفرات اول تا سوم به ترتیب ۲۰ میلیون و ۱۵ میلیون و ده میلیون دریافت کردند.^۴ همچنین آقای محسنی می‌گوید به آنان هدایایی همچون قرآن‌هایی به خط بریل به سه زبان مختلف اهدا شد.^۵

تلاش کردیم این قرآن‌ها را مشاهده کنیم؛ ولی تا کنون موفق نشده‌ایم و در تماس با بنیاد اصفهان هم گفته شد چنین قرآن‌هایی نداریم. یعنی به زبان انگلیسی یا ترجمه به عربی یا ترجمه به فارسی با ساختار جدید نداریم. همان قرآن قبلی است که یکی متن اصلی قرآن و یکی با ترجمه است. این پرسش هم در بین مردم و معلولان مطرح است که چرا بین افراد ایرانی و

۱. همان.

۲. همان، ص ۱۶.

۳. همان، ص ۱۷.

۴. همان.

۵. همان.

خارجی فرق گذاشته، نیز می‌گویند در شرایطی که بچه‌های خودمان برای ده هزار تومان مشکل دارند چرا چنین هزینه‌هایی برای خارجی‌ها شده است؟
حتماً مسئولین و متصدیان پاسخ‌هایی دارند ولی لازم است قبل از فراگیر شدن پرسش‌ها، مسئولین از دغدغه‌ها مطلع باشند و به تبیین امور بپردازند.

خروجی‌ها انتخاب سازمان: رئیس سازمان در مورد خروجی‌های فعالیت‌های قرآنی می‌گوید: فعالیت‌های قرآنی سازمان بهزیستی چه در جامعه هدف و چه در سایر جوامع اسلامی رهاورد و دستاورد خوبی می‌تواند داشته باشد و یکی از این دستاوردها، انتخاب به عنوان دستگاه برتر قرآنی است.^۱

البته دستاوردها و خروجی‌ها سازمان در زمینه قرآن، نداشته‌ها و ضعف‌ها بیش از قوت‌ها و داشته‌ها است. تا کنون یک اثر آموزشی و درسی قرآنی برای نابینایان و عموم معلولان دیده نشده؛ برای قرآن‌ناشنوایان و برای معلولان حرکتی در زمینه مسابقه یا دیگر فعالیت‌های قرآنی کار چندانی نشده؛ همچنین برای ترویج فرهنگ قرآنی و ارزش‌های مورد نظر قرآن و برای فهم بهتر قرآن آثاری برای معلولین دیده نشده است.

بالاخره لازم است فعالیت‌های همچنین سازمان بهزیستی در زمینه قرآن فهرست شود و در کنار کارنامه دقیقی، نواقص هم آورده شود و از نخبگان طلب مساعدت گردد.

تفاهم نامه: آقای محسنی می‌گویند با سه نهاد یعنی دارالقرآن الکریم، اتحادیه تشکل‌های قرآنی و سازمان فعالیت‌های قرآنی دانشگاهیان کشور تفاهم نامه منعقد شد.^۲ با سازمان فعالیت‌های قرآنی دانشگاهیان در زمینه توانمندسازی قرآنی دانشجویان بهزیستی تفاهم نامه امضاء شد.^۳ نیز با بنیاد روشندلان اصفهان در زمینه نوع جدید قرآن بریل و ساماندهی چاپ قرآن بریل همکاری داریم.^۴

۱. همان

۲. همان، ص ۳۱.

۳. همان.

۴. همان.

در این باره هم انتقادهایی مطرح است. از جمله گفته می‌شود با وجود اینکه در جامعه معلولین بیکاری زیاد است و نیز معلولین بهتر از دیگران به تدریس و آموزش قرآن تسلط دارند، چرا اینگونه پروژه‌ها با تشکل‌های جامعه هدف و با نخبگان معلولین منعقد نمی‌شود. مثلاً آموزش معلولان اصفهان به بنیاد آقای نیکزاد سپرده شود.

انعکاس در رسانه‌ها: ایشان آرزو می‌کند فعالیت‌های قرآنی سازمان در رسانه‌ها انعکاس خوب داشته باشد.^۱ اما برای انعکاس در رسانه‌ها لازم است رسانه‌های مرجع و فرهنگ ساز دعوت می‌شدند.

استفاده از واژه روشندل: تابلوی بسیار بزرگی که پشت سر مسئولین سازمان بهزیستی و مدیران مسابقات بود این عبارت نوشته شده بود: «نشست خبری رئیس سازمان بهزیستی کشور به مناسبت برگزاری اولین دوره مسابقات بین‌المللی قرآن کریم ویژه روشندان جهان اسلام - اردیبهشت‌ماه ۹۵».

در سال‌های گذشته در مورد کاربرد واژگان معلول، نابینا و روشندل بحث فراوان شده است. در مورد کاربرد واژه روشندل بسیار بحث شد. بسیار نظر دادند. برای نابینایان همین واژه خوب است و واژه روشندل مشکلاتی دارد هم در برگردان به عربی و انگلیسی و هم بار منفی آن. به تفصیل در نشریاتی مثل سپیده آفرین این بحث مطرح شد.

اگر دفاع علمی و استدلال فرهنگی در مورد استفاده واژه روشندل هست خوب است مطرح شود.

دیدگاه‌های سید مهدی سید محمدی

حجت الاسلام سید مهدی سید محمدی که به عنوان سرپرست امور فرهنگی سازمان بهزیستی معرفی شده و توانسته فعالیت‌های سازمان را گسترش دهد. ولی

در گفت‌وگو با مجله رایحه^۱ و نیز در چند مصاحبه دیگر که در شبکه جهانی منعکس شده نکاتی را درباره مسابقات بین‌المللی بیان کرده است.

آقای سید محمدی درباره مسابقات بین‌المللی چند نکته را یادآور شده است: سازمان بهزیستی در طول سالیان گذشته سی و دو دوره مسابقات کشوری نایبانیان و معلولین را برگزار کرده و دارای تجربه مناسبی در این ارتباط بود. از طرف دیگر نایبانیان در خلال مسابقات متقاضی برگزاری مسابقات بین‌المللی بودند. به این دلایل این موضوع در شورای عالی سازمان بهزیستی مطرح شد و سپس در شورای عالی مسابقات کشور مطرح و تصویب شد. و اولین دوره مسابقات نایبانیان همزمان با سی و سومین دوره مسابقات عادی برگزار گردید.^۲

بنابراین به نظر آقای سید محمدی تراکم تجارب طی سالیان و نیز درخواست نایبانیان مهم‌ترین علل و عوامل شکل‌گیری مسابقات بین‌المللی نایبانیان بوده است.

اگر پژوهشگری بخواهد از این تجارب که طی سال‌های گذشته بوده، استفاده کند، به کجا و به چه منبعی مراجعه کند؟ در همه سطوح مدیریتی گفته می‌شود، حفظ به حراست از دارایی‌ها لازم است و حفاظت از دارایی‌ها لازم است و حفاظت از دارایی و سرمایه سی ساله آیا انجام شده است؟ اساساً این تجارب به روش علمی گردآوری شده است؟

اما کسانی از نایبانیان که پیشنهاد دادند چه ادله‌ای داشتند و چه انگیزه‌هایی را مطرح می‌کردند؟ از برخی نایبانیان که نظر دیگر داشتند چه می‌گفتند؟ اگر این نکات مثبت و ضبط نشود یعنی تاریخ این رخداد بزرگ ثبت نشده است و مشهور است هر رخدادی تاریخ نداشته باشد، واقعیت آن زیر سؤال است.

آقای سید محمدی که در مصاحبه با رادیو گفت‌وگو به عنوان رئیس ستاد برگزاری اولین دوره مسابقات بین‌المللی قرآن نایبانیان کشورهای اسلامی در مورد

۱. مصاحبه ایشان با عنوان «هزینه برای قرآن سرمایه‌گذاری است» در مجله رایحه ویژه مسابقات بین‌المللی قرآن نایبانیان، شماره ۱۲۴، ص ۱۸-۱۹ درج شده است.

۲. سایت رادیو گفت‌وگو، سه‌شنبه ۲۸ اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۵.

بهره‌گیری و استفاده ایران و جمهوری اسلامی ایران از این مسابقات می‌گوید. در جریان برگزاری مسابقات اوقاف کمیته‌هایی وجود دارد که قرار شد با همکاری آنها و برقراری ارتباط با رایزنی‌های ایران در خارج، اطلاع‌رسانی صورت گیرد، ولی کمی دیر این اطلاع‌رسانی صورت گرفت.^۱ در واقع ایشان می‌خواهد بگوید استفاده تبلیغاتی و اطلاع‌رسانی چندان از این مسابقات نشده است. اما به نظر کارشناسان، پس از اتمام اجلاس در همایش‌ها، به خوبی می‌توان به ترویج و تبلیغ نشست پرداخت. توضیح اینکه هر همایش سه بخش پیش از اجلاس (نشست)، نشست یا اجلاس و بعد از نشست دارد. از نظر تبلیغات ترویجی، دوره سوم مهم‌تر است.

تفاهم‌نامه: یکی از اقدامات سازمان، امضاء تفاهم‌نامه با نهادهای قرآنی مختلف در راستای انجام فعالیت‌های قرآنی است. در این زمینه با سازمان دارالقرآن الکریم، اتحادیه تشکل‌های قرآن و عترت کشور و سازمان فعالیت‌های قرآنی دانشگاهیان کشور تفاهم‌نامه‌هایی را امضاء کرده‌ایم.^۲ تفاهم‌نامه با سازمان‌ها دارالقرآن الکریم در سه حوزه است: راه‌اندازی شورای قرآن دانشجویی؛ تشکیل جلسات قرآنی، ارائه محتوای آموزشی به مهدکودک‌ها.^۳ نیز می‌گوید تفاهم‌نامه با اتحادیه تشکل‌های قرآن و عترت در زمینه راه‌اندازی شورای قرآنی استانی است.^۴

نخبگان معلولان و تشکل‌های معلولیتی مثل انجمن نابینایان ایران می‌گویند، ما حدود نیم سده فعالیت داشته‌ایم، سی سال فعالیت قرآنی داشته، جلسات متعدد قرآنی برگزار کرده‌ایم، افرادی داریم که ۲۵ دوره مسابقات قرآنی کشوری را اداره کرده‌اند؛ چرا سازمان بهزیستی ما را رها کرده و به سراغ تشکل‌های غیر معلولیتی جوان‌تر رفته است؟ چرا با ما که متولی امور معلولان هستیم قرارداد و تفاهم‌نامه منعقد نمی‌کند. نیز می‌گویند طبق قانون و عرف معمول این تفاهم‌نامه‌ها صحیح نیست. و در جامعه نابینایی صدها حافظ و قاری هست که خود گاه

۱. همان.

۲. همان، ص ۱۸.

۳. همان.

۴. همان.

چند دهه فعالیت آموزشی داشته‌اند.

ما سخنان دو طرف را نقل کردیم و قضاوت را بر عهده مردم و نخبگان می‌گذاریم.

طرح عمومی آموزشی: سرپرست امور فرهنگی سازمان بهزیستی یکی از مصوبات شورای عالی قرآن را ساماندهی قرآن‌های به خط بریل عنوان کرد و مصوبه دیگر طرح آموزش عمومی حفظ قرآن کریم بود. مقدمات این کار فراهم و بودجه و اعتبارات آن هم مصوب شده است.^۱

آثار فردی و اجتماعی فعالیت‌های قرآنی: آقای سید محمدی در این باره می‌گوید: هر چقدر مردم و جامعه هدف سازمان با مفاهیم قرآنی و فرهنگ قرآن آشنا شوند، برای سلامت جسم و جان آنها مؤثرتر خواهد بود. به همین دلیل سازمان می‌خواهد هر چه بیشتر جامعه هدف با قرآن مانوس شوند و فرهنگ قرآن در بین معلولان خصوصاً نابینایان ارتقاء یابد.^۲

در مورد تأثیر مسابقات بین‌المللی قرآن می‌گوید: مسابقات که ابتکار سازمان است نام ایران را در بین همه کشورهای اسلامی و جامعه مسلمانان جهان تثبیت کرده است.^۳

معلولان خصوصاً نابینایان در مسیر فعالیت‌های قرآنی، استعدادهایشان شکوفا خواهد شد و درخشش پیدا می‌کنند. نمونه‌های بسیار زیادی در طول تاریخ داشته‌ایم که برای افراد بینا هم الگو بوده‌اند.^۴

در همین مدت کم که فعالیت‌های قرآنی شروع شده، باعث ایجاد نشاط در بین جامعه هدف شد. یقیناً مانوس‌ی جامعه هدف با قرآن بسیاری از مشکلات جاری زندگی آنها را برطرف می‌کند، و آنچه انسان نیاز دارد در قرآن آمده و شخصیت قرآنی نیازمند به افراد دیگر نیست. پله‌های ترقی را بالا می‌رود و ایمانش تقویت

۱. همان، ص ۱۹.

۲. همان.

۳. همان.

۴. همان.

می‌گردد. به همین خاطر درگیر مشکلات اجتماعی نخواهد شد. باید معلولان را از مشکلات جدا کنیم و به سمت تعالی و رشد ببریم. نتیجه اینکه فعالیت‌های قرآنی موجب کاهش مشکلات می‌شود.^۱

آقای سید محمدی ده اثر و پیامد برای فعالیت‌های قرآنی و به تبع آن مسابقات قرآنی نابینایان برشمرده‌اند:

- ۱- سلامت جسم و جان
- ۲- تثبیت ایران در جهان اسلام
- ۳- شکوفایی و درخشش استعدادها
- ۴- الگو شدن معلولان
- ۵- ایجاد نشاط و شور در جامعه
- ۶- برطرف شدن مشکلات جاری زندگی
- ۷- عدم نیاز به دیگران
- ۸- بالا رفتن از پله‌های ترقی
- ۹- تقویت ایمان
- ۱۰- حل مشکلات اجتماعی

در مورد این تأثیرات بحثی نیست و هر مسلمانی قبول دارد ولی وقتی یک مدیر ارشد این نکات را مطرح می‌کند لازم است در کنار آن ادله و استدلال بیاورد تا بهانه به دست مخالفان نیفتد و چون مخالفان خواهند گفت هم اکنون نابینایان فراوان و معلولان زیادی هستند که با قرآن عجین می‌باشند و رتبه‌های خوبی هر سال کسب می‌کنند. ولی بر اساس اطلاعات موجود هر سال وضع روحی، جسمی، تربیتی و همه ابعاد فردی و اجتماعی آنان رو به بهتر شدن نیست رو به بدتر شدن است.

یک روش استدلال این است که به روش درون دینی مسئله را مطرح کرد و گفت در فلان روایت فرمودند که انس با قرآن این تأثیر را دارد و به اعتبار اینکه معصوم(ع) دروغ نمی‌گوید، این تأثیر حتماً تحقق پیدا می‌کند.

شیوه دیگر عقلی است و می‌توان گفت: درست است که قرآن مقتضی سلامت و نشاط است ولی موانع اگر حضور جدی و قوی‌تر داشته باشند، مانع تأثیر مقتضی می‌شوند. اینان معتقدند در زندگی آنان موانع بسیار وجود دارد و هر نوع حرکت و فعالیت اصلاحی را بی‌خاصیت کرده است.

همچنین می‌توان تأثیر قرآن کریم در نشاط، رفاه و سعادت معلولان را به روش تحقیقات میدانی اثبات نمود.

اگر امور فرهنگی سازمان بهزیستی جامعه آماری تعیین کند مثلاً ۳۰ نفر دانشجو، ۲۰ نفر استاد، ۳۰ هزار نفر مردم عادی در نظر گرفته و چند پرسش در زمینه تأثیر مسابقات قرآنی یا فعالیت‌های قرآنی نابینایان و تأثیر آنها از اینان پرسیده شود و نتایج آن جمع‌بندی و ارائه شود. البته فقط این روش نیست و به طرق مختلف می‌توان تأثیر فعالیت‌های قرآن معلولین را تست کرد و در گفته‌ها و مصاحبه‌ها دقیق و کارشناسانه صحبت کرد. به جای اینکه بگوییم فعالیت قرآنی یا مسابقات نابینایان در جامعه جو و موج بسیار خوبی در بین نابینایان قرآنی ایجاد کرد^۱ و مواردی نظیر این که حرف‌های متکی بر احساسات تا تبیین علمی است، متکی به آمار و ارقام و علمی صحبت کنیم. چون بازتاب این سخنان و تبعات منفی آن را باید در نظر گرفت.

یک روش دیگر برای مستند سازی تأثیرات قرآنی این است که با زبان حدیث سخن بگوییم. و از قول معصومین (ع) تأثیرات قرآنی را تبیین نماییم. به هر حال کسی مخالف تأثیر معنوی و حتی اجتماعی قرآن و فعالیت‌های قرآنی از جمله مسابقات نیست اما حتماً باید همراه مستندات علمی یا روایی باشد. زیرا بعضی از معلولین با شنیدن این سخنان مطرح کردند که ما در بدترین شرایط زندگی می‌کنیم و آقایی که می‌گویند از طریق قرآن به رفاه و سعادت و غیره می‌رسید، آیا از وضع ما خبر ندارند یا می‌خواهند وضع ما را توجیه و مخفی کنند. اما لازم است صادقانه به این گروه از معلولان گفت مسابقات قرآنی با توجه به

۱. این را آقای سیف الهی در مصاحبه‌اش با رایحه گفته است، ص ۲۳.

این مستندات این اندازه مؤثر بوده ولی اگر بخواهیم بیشتر تأثیر داشته باشد باید شرایط آن را فراهم آورد و موانع را از میان برداشت.

دیدگاه سید علی سرابی

سید علی سرابی مسئول فنی ستاد عالی هماهنگی مسابقات قرآن کشور و قائم مقام شورای عالی قرآن در مصاحبه با مجله رایحه نکات مهم و خوبی گفته است. یکی از نوشته‌های سودمند این مجله و یکی از اظهار نظرهای دقیق و کارشناسانه همین مصاحبه است. از اظهارات شعاری پرهیز کرده و واقع‌گرایانه سخن گفته است. چنین اظهاراتی علاوه بر اطلاع‌رسانی موجب امید و احساس مثبت در خواننده می‌گردد. مسئولین و مدیران باید بدانند، کاربران و خوانندگان مطالب آنها در سطح بالای درک و فهم و شعور هستند. نکاتی که ایشان گفته اینها است:

- ۱- مسابقات بین‌المللی با توجه به اینکه هزینه‌های بالا دارد، آثاری به دنبال می‌تواند داشته باشد. همچنین به لحاظ آثار فرهنگی و اجتماعی در این قشر و حساسیت بالایی در ستاد عالی هماهنگی مسابقات قرآن به بحث گذاشته شد.^۱
- ۲- قشر روشنفکر یک قشر آسیب‌پذیر است و از بسیاری از امکانات عمومی بی‌بهره و محروم است. از این‌رو لازم است ابعادی از این جامعه تقویت گردد.^۲
- ۳- نابینایان لازم است مستقل با دیگر نابینایان به مسابقه و رقابت بپردازند و صحیح نیست نابیناها با افراد عادی رقابت داشته باشند.^۳
- همین نکته در ورزش و آموزش و پرورش معلولان رعایت می‌شود و آنان برنامه‌های ویژه خود دارند.
- ۴- ارزیابی ستاد عالی مسابقات هنوز کامل نشده و کمیته ارزیابی بررسی دقیقی انجام خواهد داد.
- ۵- اهدافی که برای این مسابقات پیش بینی شده بود تا حدود زیادی محقق

۱. مجله رایحه ویژه مسابقات بین‌المللی قرآن نابینایان، ص ۵۸.

۲. همان.

۳. همان، ص ۵۹.

شده است.^۱

اساسی ترین نکته‌ای که آقای سرابی گفته است، راه اندازی نظام و سیستم مستقل برای معلولین در امور فرهنگی از جمله قرآن است. همانطور که ورزش آنان سیستم مستقل به نام پارالمپیک دارد دیگر امور آنان هم باید مستقل باشد. اما این خواسته به راحتی محقق نمی‌شود؛ چون مخالفانی دارد. از این رو لازم است در این باره کارهای علمی زیربنایی اجرا شود.

فصل نهم:
قرآن برای معلولان

معلولان جهت پیشرفت در زمینه‌های آموزشی و فرهنگی، نیاز به کتاب بریل، کتاب گویا، کتاب درشت خط، کتاب به زبان اشاره و کتاب الکترونیک و نیز کتب کاغذی و معمولی، همچنین مجله، سایت، تلگرام دارند. تنوع و تکثر معلولان موجب تنوع منابع درخواستی آنها شده است. همچنین یادگیری قرآن و تمامی فعالیت‌های قرآنی آنها مبتنی بر این متون است.

هر یک از این موضوعات یک کتاب مستقل و مفصل می‌طلبد ولی اینجا به اجمال گزارشی از فعالیت‌های مردمی یا دولتی یا تشکل‌های مردمی عرضه می‌شود.

مشارکت در تولید

تولید قرآن‌های مورد نیاز معلولین کم یا بیش در ایران تولید می‌شود و نیازهای جامعه هدف تأمین می‌گردد؛ اما خود معلولین چه اندازه در تولید قرآن‌های مورد نیاز سهم دارند و مشارکت آنها چگونه است؟

برای پاسخ به این سؤال، اطلاعات آماری و دقیقی نداریم. البته اجمالاً می‌دانیم نابینایان و دیگر معلولین در تولید قرآن گویا یا تولید تفاسیر قرآنی یا قرآن بریل همکاری و فعالیت‌های قابل توجه داشته‌اند. معلولین در مراکزی مثل رودکی، دفتر فرهنگ معلولین، بنیاد روشندان اصفهان و ثامن حضور چشمگیر و فعال دارند و حداقل در تولید قرآن‌های صوتی و قرآن‌های بریل فعال هستند. به طوری که فعالیت آنان در حوزه تولید قطعی است ولی اندازه و حد و حدود کیفی و کمی آن نیاز به اطلاعات آماری و بررسی‌های میدانی دارد.

نیازسنجی

تولید انواع قرآن‌های مورد نیاز معلولان لزوماً باید تابع نیازهای این قشر باشد. هم اکنون در جهان پیشرفته «کتاب سنجی» یا بلیومتریکس رشته مهم ترکیبی کتابشناسی و آمار است و از طریق بهره‌گیری از توانایی‌های آمارها در عرصه کتاب به حقایق پی برده؛ آنگاه تدبیرها و تصمیم‌ها را مبتنی بر این حقایق بنا می‌کنند. مثلاً برای پاسخ به پرسش‌هایی چون:

- هر سال چه اندازه نیاز به قرآن گویا و قرآن بریل هست؟
 - بودجه مورد نیاز برای تولید این آثار چه مقدار است؟
 - این آثار در چه مناطقی از کشور مصرف می‌شود؟
 - مصرف کنندگان چه ذائقه‌ها و پسندهایی دارند؟
 - کدام بخش‌های تولیدی چه کمبودهایی دارند؟
 - چند درصد از جامعه معلولان در بخش تولید قرآن معلولیتی اشتغال دارند؟
- لازم است اطلاعات میدانی گردآوری گردد؛ سپس توسط پژوهشگران تجزیه و تحلیل شود.

قرآن گویا

بسیاری از نابینایان از متن قرآن، ترجمه قرآن و تفاسیر قرآن استفاده می‌کنند. نابینایان زیادی هستند اساساً خط بریل را نمی‌دانند و نه می‌توانند خط بریل را بخوانند و نه می‌توانند بریل را بنویسند، اینان ترجیح می‌دهند از قرآن صوتی استفاده کنند.

اما در زمینه قرآن صوتی کمبودها و مشکلاتی هست که لازم است هر چه زودتر مرتفع گردد بعضی از این اشکالات عبارت‌اند از:

- اغلاط و بدخوانی‌هایی در متن قرآن‌های گویا وجود دارد. لازم است به این نوع از محصولات نهادهایی نظارت داشته باشند و آیین‌نامه‌ها و ضوابطی حکم فرما گردد.

- تعیین متونی که باید گویا گردد اولاً چون برای این قشر تولید نشده با خواسته‌ها و اقتضائات آنان فاصله دارد، دوم اینکه این متون توسط کارشناسان خبره بعضاً انتخاب نمی‌شود. لازم است برای توسعه کمی و کیفی قرآن‌های صوتی فکری شود. و لازمه آن، حضور خود معلولین در مراکزی است که قرآن گویا تولید می‌کنند. به این روش دغدغه‌ها و خواستگاه‌های معلولین را به آن سازمان وارد می‌نمایند.

غفلت از قرآن گویا

در سال‌های اخیر سازمان بهزیستی، تشکل‌های معلولیتی از قرآن گویا منصرف شده و بیشتر به قرآن بریل می‌پردازند. گویی نابینایان فقط به قرآن لمسی و قرآن به خط بریل نیاز دارند. در حالی که ارزانی و سرعت در حمل و نقل، راحتی در ارسال و دریافت و دیگر ویژگی‌های قرآن صوتی موجب شده که در جهان به آثار صوتی توجه و اقبال بیشتر هست. قرآن صوتی حداقل شامل چهار حوزه متن، ترجمه، تفسیر و تحقیقات درباره است و هزاران جلد تفاسیر، ترجمه‌ها و قرآن پژوهشی‌ها را می‌توان از این طریق تولید کرد. مشروط به اینکه صنعت کتاب صوتی مغفول نباشد و از تشکل‌هایی که در این زمینه فعال‌اند، پشتیبانی گردد. به هر حال یکی از فعالیت‌های معلولین، فعالیت در عرصه کتاب صوتی است. اما هم تحقیقات در این زمینه اندک است و تا کنون تاریخ تحولات کتاب صوتی و قرآن گویا تدوین نشده

است همچنین پشتیبانی معلولین در این زمینه ضعیف بوده است.

ضرورت تحول در قرآن گویا

صنعت کتاب صوتی در کشورهای مدرن با مشارکت فعال معلولین اداره می‌گردد و درآمدزایی آن هم فوق‌العاده است. زیرا می‌توان دو منظوره تولید کرد تا هم معلولین و هم افراد عادی گوش دهند. به همین دلیل تقاضا زیاد است چون محدود به یک قشر خاص نمی‌باشد.

اما این صنعت در ایران چهار مشکل اساسی و زیربنایی دارد:

۱- عدم ورود ابزارآلات مدرن در عرصه تولید و مصرف کتاب گویا در ایران هنوز به شیوه سنتی تولید و ویرایش می‌گردد و شیوه‌های مدرن وارد تولید و مصرف نشده است.

۲- گسترش اشتراک گذاری و مصرف عمومی کتب گویا در ایران ضعیف است. با اینکه در غرب صنعت دیزی توانسته انواع آثار از جمله کتب صوتی را در دسترس همگان قرار دهد.

۳- اطلاع‌رسانی ضعیف است و سامانه‌های اطلاع‌رسانی در ایران اساساً وجود ندارد. چندی است دفتر فرهنگ معلولین بانک اطلاعات راه‌اندازی کرده و درصدد است. در زمینه کتاب گویا اطلاع‌رسانی کارآمد داشته باشد.

۴- بالاخره آخرین مشکل و ضعف در ایران فقدان تحقیقات تحلیلی و آماری و راهگشا است.

اگر این مشکلات رفع شود کتاب صوتی و قرآن گویا می‌تواند تحول پیدا کند و نابینایان در این زمینه فعال‌تر شوند و درآمدزایی مناسب هم برایشان فراهم می‌گردد.

قرآن به خط بریل

فعالیت‌های نابینایان در این زمینه در کشورهای مختلف اسلامی از دهه‌های پیش آغاز شده است. پس از اختراع خط بریل توسط لویی بریل در سال ۱۸۳۰م، نابینایان جهان از این خط استقبال کردند و در جهان اسلام هم به تدریج کتب مذهبی را به خط بریل منتشر کردند.

لاول Lovell در ۱۸۷۰م یعنی حدود ۱۵۰ سال قبل خط بریل را به مصر برد.^۱ از این رو اطلاعاتی که در سایت «مرکز طبع و نشر قرآن کریم» در مقاله تألیفی توسط بنیاد روشندان آمده در مورد تاریخ‌ها، ابهام دارد.^۲

در ایران خط بریل توسط یک گروه از کشیش‌ها و راهبه‌های آلمانی که در تابستان ۱۹۲۵م به رهبری کریستوفل از ترکیه وارد ایران شد بودند، برای اولین بار ترویج و تعلیم شد.^۳

با ورود خط بریل به ایران و دیگر کشورهای مهم جهان اسلام، اولین آثاری که با این خط تولید شد، قرآن کریم بود. نابینایانی مثل مرحوم خزائلی، آقای عبدالله معطری و آقای محمدحسن وجدانی در ایران قرآن بریل را شروع کردند. هر چند اولین قرآن‌های بریل در ایران در دست نیست.

۱. «تاریخ تحولات خط بریل در ایران»، محمد نوری، توان‌نامه، فروردین - شهریور ۱۳۹۳، ص ۵-۶.
۲. مقاله «طبع و انتشار مصحف بریل»، سایت مرکز طبع و نشر قرآن کریم جمهوری اسلامی ایران.
۳. نگاه کنید مقاله تاریخ تحولات از محمد نوری و مقاله پدر نابینایان شرق در مجله گفت‌وگو، ش ۱.

تحولات خط بریل در ایران

محمد نوری

چکیده

این مقاله به سیر تحولات بریل در ایران از زمان ورود یعنی ۱۲۹۹ تاکنون می‌پردازد. یعنی حدود حدود ۹ دهه یک سده بریل در ایران سابقه دارد و همراه روشندان در این مدت بوده و تلخی‌ها و شیرینی‌های آنان را تجربه کرده است. نویسنده، حضور بریل را در ایران به چهار دوره تقسیم می‌کند. متأسفانه اسناد و مدارک در این زمینه اندک است. اگر نسل کنونی هم منقضى شود، نسل‌های آینده از بریل ایرانی چیزی نخواهند دانست. از اینرو مؤسسه‌های ویژه روشندان و به ویژه خود معلولین باید اهتمام کنند و هر آنچه می‌دانند هر چند در حد یک سطر باشد مکتوب نمایند و همه اسناد و مدارک را جمع‌آوری نمایند. کتابخانه اسکندریه در مصر در بخش نابینایان به نام کتابخانه طه حسین هزاران سند را جمع‌آوری کرده است اما متأسفانه اسناد ایران در بین این اسناد نیست.

مسلمانان در ایران از زمانی که با خط بریل آشنا شدند، و آن را راه کار مناسب برای رفع مشکلات روشندان یافتند، درصد برآمدند از آن استفاده مطلوب داشته باشند. زیرا اصل اول و مهم برای هر مسلمان، اجرای توصیه‌ها و دستورات قرآنی و شرعی در اهتمام به امور معلولین و نابینایان است. برخی ادیان معلولین را محکوم جبر طبیعی یا اسیر نیروهای ماوراء طبیعی می‌دانند و وضعیت نامطلوب آنان را سرنوشتی محتوم تلقی می‌کنند. در اسلام اما تفاوت ماهوی بین انسان عادی و کسانی که فاقد توان شنوایی یا حس بینایی اند، نیست و این آیین برای آنان حقوق مساوی در نظر گرفته است. در دنیای قدیم یعنی پیش از آغاز عصر مدرن و صنعتی شدن، همه انسان‌ها اعم از سالم و معلول تقریباً از فرصت‌های مساوی و توانایی‌های برابر برخوردار بودند. مگر کسانی که هیچ نوع توانایی برای کارهایی مثل بیل زدن، شخم زدن، چرانیدن گوسفند و کشیدن آب از چاه نداشتند. یعنی فاقد دست و پا و قدرت بدنی بودند. فقط اینان با افراد سالم از فرصت‌های برابر برخوردار نبودند، اما تقریباً اکثریت افراد جوامع تساوی در بهره‌وری داشتند. اما با

آغاز عصر صنعتی شدن و اختراع ماشین چاپ، اختلافات فاحشی بین اقشار پدید آمد. افراد دارای قدرت بینایی می‌توانستند از نعمت خواندن و نوشتن بهره‌مند باشند، به مدرسه و دانشگاه بروند، در جامعه کار و اشتغال داشته باشند؛ اما نابینایان از همه اینها محروم بودند. از اینرو اختلاف فاحشی بین معلولین و سالم‌ها به وجود آمد. چند قرن اینگونه گذشت و نخبگان همواره در فکر پیدا کردن راه حلی بودند. لویی بریل در سال ۱۸۲۹م موفق شد کار شارل باریه را تکمیل و خط بریل را اختراع کند. این اختراع انقلاب و تحولی اساسی بود. زیرا به نابینایان قدرت خواندن و نوشتن می‌داد و مجدداً فرصت‌ها بین همه بنی آدم مساوی می‌شد.

ایران از نخستین کشورهای منطقه بود که رهایی از عقب ماندگی و استعمار و استبداد را تجربه کرد. پروسه توسعه و پیشرفت فراگیر است و بخشی از آن مربوط به معلولین است، از اینرو فراگیری علوم و مشارکت اجتماعی معلولین در ایران زودتر از بسیاری از کشورها آغاز شد. این مقاله به اجمال و خیلی فشرده سیر تحولات مربوط به معلولین نابینا در عرصه‌های فرهنگی و آموزشی را بررسی می‌کند. البته خط بریل زودتر وارد جهان عرب شد؛ لاول در سال ۱۸۷۰ یعنی حدود ۱۴۵ سال قبل، بریل را به مصر برد. یعنی حدود چهل سال بعد از اختراع بریل توسط بریل و حدود نیم سده پیش از ایران، بریل به مصر رفته است.

ورود خط بریل به ایران و استفاده محدود (دوره نخست: ۱۲۹۹-۱۳۳۱)

در سال ۱۲۹۹ش (بنابر برخی اسناد در ۱۳۰۰ش) یک کشیش آلمانی مسیحی به نام پاستور ارنست جی. کریستوفل از ترکیه به ایران وارد شد و در تبریز اقامت گزید و سپس کار تبلیغ و خدمات رسانی را آغاز کرد. او نابینایان شهر تبریز را دعوت کرد و برای جوانان نابینا کلاس آموزش خط بریل گذاشت. در این دوره جمعاً ۵ دانش‌آموز شرکت داشتند. و بدین ترتیب نخستین آموزشگاه و کلاس درس نابینایان و اولین آموزش خط بریل در ایران آغاز شد.

کریستوفل در سال ۱۳۰۷ (یا ۱۳۰۵) تأسیس رسمی مدرسه نابینایان را به نام آموزشگاه نابینایان تبریز به وزارت معارف پیشنهاد کرد. او در همان سال از وزارت معارف مجوز گرفت و کار آموزش را آغاز کرد. برخی نوشته‌اند او در همان سال ورود یعنی ۱۲۹۹ مدرسه نابینایان تبریز را بنیان نهاد. بخش مهمی از آموزش‌ها مربوط

به خط بریل بود. چون فراگیری این خط به مثابه یادگیری الفبای فارسی برای بینایان است و افرادی که خط بریل را فرا می‌گرفتند در واقع سواد خواندن و نوشتن را دارا شده بودند.

همکار کریستوفل در تبریز دبیر با سابقه‌ای به نام محمد علی خاموشی بود. او از فرهنگیان خوش نام و فعال بود و توانست مشاور و همکار مناسبی برای کریستوفل باشد. کریستوفل در سال ۱۳۰۵ ش با خاموشی در تبریز آشنا شد و از این سال همکاری آنان آغاز گردید. ثمره این آشنایی و همکاری تدوین کتب آموزشی نابینایان به خط بریل در سال ۱۳۰۵ بود.

آموزشگاه نابینایان تبریز که تنها مرکز آموزش نابینایان در ایران محسوب می‌شد تا سال ۱۳۱۹ مشغول ارائه خدمات آموزشی و تربیت حرفه‌ای نابینایان بود و تعداد دانش‌آموزان نابینای تحت پوشش آن به ۴۵ نفر می‌رسید. با آغاز جنگ جهانی دوم دولت ایران مجبور شد همه آلمانی‌ها را از ایران اخراج کند. کریستوفل هم ایران را ترک کرد. اما پس از ترک مخاصمات، علاقه‌اش به ایران، او را به تبریز بازگرداند و آموزش پسران نابینا را از سر گرفت. کریستوفل به دلایل نامعلوم، حوالی سال ۱۳۲۰ به اصفهان رفت (برخی منابع رفتن او به اصفهان را بین ۱۳۱۰ تا ۱۳۲۰ می‌دانند) و دانش‌آموزان نابینا را هم با خود به اصفهان بُرد. در اصفهان مجوز آموزشگاه شبانه روزی پسران نابینا را گرفت و کارش را آغاز کرد. همکاری در اصفهان نیز یکی از دبیران و فرهنگیان فعال به نام علی اکبر کابلی بود. کریستوفل و همکاران فرهنگی او به ویژه مرحوم کابلی توانستند اقداماتی شایسته و در خور ستایش در عرصه خط بریل پدید آورند. بسیاری از متون درسی را تبدیل به بریل کردند. علائم فارسی بریل را در بعضی موضوعات و علوم هرچند ناقص توسعه دادند و خلاصه موجبات تحولاتی ژرف را پدید آوردند. نخستین سند بریل موجود در مرکز اسناد ملی ایران، الفبای بریل فارسی است که کریستوفل در سال ۱۳۰۵ ش نوشت و توسط وزارت کشور منتشر شد.

کریستوفل در آلمان با بریل آشنا شده بود. به احتمال قوی کلیسا برای مبلغان مذهبی جلسات آموزش بریل داشته تا آنان در این زمینه کاملاً تبحر پیدا کنند و به هنگام تبلیغ در دیگر کشورها، برای نابیناها کلاس بریل برپا نمایند. بعداً در ترکیه

هم تجربه آموخت و برای نابینایان کلاس بریل داشت. ولی به دلایل نامعلوم در ترکیه نتوانست موفق شود. داوری برخی درباره کریستوفل اینگونه است که او بسیاری از حروف آلمانی از قبیل ب، پ، ت، که مستقیماً از بریل فرانسوی گرفته شده بود، را برای فارسی به کار برد. اما نتوانست برای برخی حروف مانند مصوت‌ها، همزه، تشدید علامت بریل ایجاد کند. از اینرو بریل کریستوفل ناقص و با بریل امروزی اختلاف فاحش داشت.

در همین دوره مبلغ مسیحی دیگر به نام خانم گون گستر در اصفهان، یک باب آموزشگاه شبانه روزی برای دختران نابینا تأسیس کرد. او در سال ۱۳۲۵ مجوز برای آموزشگاه نور آیین مجوز گرفت. این مدرسه بعدها به مدرسه رودابه تغییر نام یافت. نورآیین دارای امکانات خوابگاهی، نشر متون بریل و دیگر امکانات برای مهارت‌افزایی نابیناها بود.

این اقدامات نخستین فعالیت‌ها در عرصه ترویج و آموزش خط بریل در ایران است.

حدود چهل سال خط بریل محدود بود به قشر خاصی از نابینایان که از مکنت و ثروت برخوردار بودند یا گرایش و علاقه به تبلیغات مذهبی مسیحی داشتند و می‌خواستند با خواندن متون مذهبی و تسلط بر معارف دینی در عرصه تبلیغ، کارآیی داشته باشند.

در این دوره خط بریل محدود به حروف الفبا و علائم عمومی بود و در عرصه‌های علوم و فنون مختلف گسترش نیافته بود. البته گزارش‌هایی هست که مدعی است مدرسه دار الفنون اقدام به گسترش علائم بریل در علوم مختلف نمود. ولی اسناد محکمی در این زمینه هنوز ارائه نشده است.

تا دهه چهل وضعیت خط بریل کما بیش همینطور بود و سرعت توسعه و گسترش آن کند بود اما هنگامی که در سال ۱۳۳۹ ش پذیرش خط بریل و تصویب آن در مجلس شورای ملی صورت گرفت، راه برای گسترش آن هموار گردید و مرحله دوم آغاز شد.

ویژگی دیگر خط بریل در این دوره، وابستگی مراکز آموزشی خط بریل به جریان‌های تبلیغی مسیحیت و کلیسا است. یعنی دولت پهلوی و دیگر نهادهای

مدنی نقشی در اداره این مراکز نداشتند.

اسناد و مدارک فقط از فعالیت‌های آموزشی در زمینه خط بریل در دو شهر تبریز و اصفهان گزارش می‌دهد؛ اما بعید می‌نماید در شهرهایی مثل شیراز، اهواز و غیره فعالیت‌هایی نبوده باشد. به هر حال فعالیت‌ها در این دو شهر و نیز در شهرهای دیگر نیاز به بررسی‌های گسترده‌تر دارد.

برخی اسناد گویاست که قبل از سال ۱۳۲۰ و پیش از اینکه خانم گون گستر در سال ۱۳۲۵ آموزشگاه دخترانه نابینایان را در اصفهان تأسیس کند، مرکز دیگری جهت نگهداری و آموزش دختران نابینا در اصفهان تأسیس شده بود و پس از جنگ جهانی دوم، اداره آن به عهده کشیشان و برخی مؤسسات خیریه انگلیسی‌واگذار گشته بود.

در همه این آموزشگاه‌های وابسته به کلیسا، برای پذیرش نابینایان در این مدارس محدودیت سنی وجود نداشتند و کودکان ۲ تا ۷ ساله و حتی افراد ۳۰ ساله را نیز می‌پذیرفتند. زیرا هدف آنان آموزش نبود بلکه تربیت مبلغ دینی مهم‌ترین هدفشان بود.

این آموزشگاه‌ها به نگهداری و نیز حرفه‌آموزی و آموزش نابینایان می‌پرداختند. آنها آموزش‌هایی از قبیل بافندگی، کشاورزی، آموزگاری، مترجمی، فیزیوتراپی و کارهای دستی دیگر فرا می‌گرفتند و پس از یادگرفتن به آموزش آن به دیگران یا ایجاد کارگاه‌ها و مزارع اقدام می‌کردند.

این شیوه در ادامه تدبیر برای خودکفایی جریان‌های تبلیغی است که کلیسا ترویج می‌کرد. در واکنش به این اقدامات و فعالیت‌ها، عده‌ای از روحانیون، بازاریان و نیکوکاران اصفهان و کمابیش در برخی شهرهای دیگر، آموزشگاه‌های نابینایان با گرایش اسلامی تأسیس کردند. هدف آنان سه چیز بود: جذب مسلمانانی که به مدارس مسیحی رفته بودند و امکان مسیحی شدن آنان زیاد بود؛ دوم تربیت مبلغان اسلامی و سوم ایجاد محیطی آرام برای آموزش و مهارت‌آموزی شبانه روزی بود.

بریل ایرانی از ۱۲۹۹ (سال ورود به ایران) تا ۱۳۳۱ (سال تصویب و اصلاح توسط یونسکو) به نام خط کلیسا یا خط کریستوفل شناخته می‌شد و سایه اهداف

کلیسا و میسوزی بر آن سایه افکنده بود. با توجه به تعصبات مذهبی مردم ایران، عدم همکاری و نفرستادن فرزندان نابینا به مدارس نابینایی قابل فهم و درک است. یک علت مهم ضعف بنیه‌های خط بریل ایرانی و پیشرفت کند آن در طی سه دهه همین نکته است. نکته مهم اینکه این دوره در اوج فراز و فرود حکومت رضا شاه پهلوی است. ایشان مدعی بود با موانع توسعه ایرانی هر چند دینی باشد، مبارزه می‌کند ولی هیچگونه تلاشی در این زمینه مشاهده نمی‌شود. اطلاعات ما از این دوره بسیار اندک است، از همه مردم استدعا داریم هر گونه سند و مدرک و اطلاعاتی دارند هر چند کوچک و اندک باشد برای ما بفرستند.

تصویب رسمی و گسترش همگانی (دوره دوم: ۱۳۳۱-۱۳۶۰)

دوره دوم خط بریل در ایران با اقدام یونسکو آغاز می‌شود. ورود یونسکو به امور معلولین و مسائل فرهنگی آنان و به تبع خط بریل، حادثه مهم تاریخی است. یونسکو به عنوان بخش فرهنگی سازمان ملل متحد، برای ملت‌ها و فرهنگ‌های جوامع سراسر جهان و نمایندگی و پشتیبانی آنها تأسیس شد. از اینرو در خط بریل «جامعه هدف» آن یک قشر خاص یا یک مکتب و پیروان یک دین ویژه نبوده و همه آحاد جوامع را در نظر دارد. به همین دلیل در ایران از دولت خواست تا مدارس، آموزش و پرورش و در ادامه خط بریل را گسترش دهد. در مقرر و ساختمان یونسکو در تهران هم جلسات توجیهی و آموزشی برگزار می‌کرد.

اما مهم‌تر از همه اینها در سال ۱۹۵۰م (۱۳۳۰ش) همایش و کنفرانس در مقر یونسکو در پاریس با هدف سامان‌دهی به خط بریل برگزار شد. کارشناسان یونسکو پیش از این همایش، مشکلات را بررسی کرده بودند و با دعوت مسئولین و مدیران فرهنگی کشورها، به هم‌اندیشی و تبیین مشکلات و ارائه راه کارها توسط کارشناسان و نیز شنیدن تحلیل‌های مدیران بومی پرداختند. مهم‌ترین راهبرد این جلسه، جهان‌گرایی در بریل بود. گفته شد بریل یک نیاز عمومی، برای همه نابینایان است و باید در سراسر جهان اولاً یک اراده همگانی و ثانیاً تعامل همه جانبه ایجاد شود تا این مهم به هدف مطلوب برسد. به همین دلیل نام این کنفرانس به بریل جهانی مشهور شد.

در پی کنفرانس بریل جهانی، رؤسای فرهنگی هر کشور موظف شدند در

کشورهای خود به برگزاری کنفرانس درباره بریل پرداخته و به بررسی و سپس سامان‌دهی بپردازند.

نیز در سال ۱۹۵۱م کنفرانس محلی بیروت در ۱۲-۱۷ فوریه توسط یونسکو برپا شد. علائم بریل عربی، فارسی و ترکی نهایی و مصوب گردید. یونسکو در همین سال الفبای بریل فارسی را به وزارت آموزش و پرورش ایران تحویل داد. وزارت آموزش و پرورش، تدریس و آموزش خط بریل را بر اساس مصوب و ابلاغیه جدید آغاز کرد. اهمیت این مصوبه در کامل بودن آن است. یعنی غیر از الفبا، نشانه‌ها هم در قلمرو بود. البته با همفکری کارشناسان ایرانی، علائم اختصاصی مثل چ و ژ هم تصویب شد.

مقدمات تحولات آغاز شده بود. یعنی در دوره پهلوی ساختار اداری و قوه مجریه بازسازی و اصلاح شد. وزارت آموزش و پرورش در رأس اصطلاحات قرار داشت و بیش از جاهای دیگر به آن اهتمام می‌شد. از اینرو وقتی یونسکو، این وزارت خانه را موظف به سامان‌دهی و توسعه بریل کرد، زمینه‌ها و مقدمات فراهم بود. البته برخی حوادث مثل جریان ملی‌شدن صنعت نفت و منازعات دولت مصدق و حاکمیت پادشاهی مانع بود یا موجب کند شدن پروژه بریل ایرانی می‌شد. تا اینکه بالاخره در ۱۳۳۹ یعنی هشت سال بعد از توصیه‌های یونسکو، وزارت آموزش و پرورش رسماً خط بریل را مصوب کرد و ابلاغیه‌ای به مدارس ارسال شد.

بریل مصوب و ابلاغی بر مبنای توصیه شده توسط یونسکو ولی با تغییراتی بود که در طول هشت سال در مراکز آموزشی به دست آمده بود.

غیر از حوادث کلان و سرنوشت‌ساز مزبور، در این دوره، رخدادهای دیگر جلب توجه می‌کند. گسترش همگانی بریل برای عموم نابینایان، نیازمند گسترش مهارت خواندن و نوشتن بریل بود. گسترش این مهارت‌ها منوط به سه متغیر اساسی آموزگاران با تجربه، وسایل و تجهیزات و متون آموزشی (کتاب درسی) است. برای تهیه و نشر متون آموزشی، نخست باید علائم و نمادهایی که گویای حروف و نشانه‌ها باشد تکمیل می‌شد. این کار از ۱۲۹۹ با تلاش‌های کریستوفل آغاز شده بود و در چند مرحله کامل‌تر شد و بالاخره در ۱۳۳۱ توسط یونسکو و در ۱۳۳۹ توسط وزارت آموزش و پرورش نهایی گردید.

دوم نیاز به دستگاه‌های تحریر بود تا این حروف و نشانه‌ها را روی برگه‌ها ثبت و تایپ کند. دستگاه‌های تحریر همگی در اروپا و آمریکا ساخته می‌شد و برای بریل انگلیسی مناسب بودند. اما برای بریل فارسی باید اصلاح می‌شدند. دولت ایران پیشنهاد اصلاح داد و چند سالی طول کشید تا دستگاه‌های مناسب فارسی تولید و در اختیار نابینایان و مراکز قرار گیرند. این اقدام موجب تسهیل در نشر متون درسی بریل شد.

اما دستگاه‌های تحریر که به نام لوح و قلم و پرکینز مشهوراند باید به حد وفور در جامعه پخش می‌شد و در اختیار نابینایان قرار می‌گرفت. این اقدام هم با تلاش نهادهای دولتی و بعضی از نیکوکاران عملی گردید. حتی در ایران کارخانه‌هایی برای ساخت این وسایل تأسیس شد.

متغیر بعدی، تربیت آموزگاران بریل بود. وزارت آموزش و پرورش اقداماتی برای انتقال تجارب و تربیت آموزگاران عملی شد. بعدها وقتی دانشگاه تربیت معلم تأسیس شد، این مهم در حیطه وظایف آنجا قرار گرفت.

حادثه مهم دیگر در این دوره، تأسیس مؤسسه‌ها و مراکز مختلف با خط‌مشی‌های «نیکوکاری و خدمت‌رسانی» یا آموزشی- پژوهشی در شهرهای بزرگ و کوچک ایران تأسیس شد. برخی مراکز هم بودند که خط‌مشی در رسالت دینی، مذهبی، و تبلیغی برای خود قائل بودند. مثل مؤسسه ابابصیر که توسط روحانیت برجسته اصفهان و نیکوکارانی از این شهر تأسیس شده بود.

در اصفهان مدارس زنجیره‌ای ابابصیر از سال ش ۱۳۴۰ رسماً تأسیس شد و توانست ظرف حدود دو دهه کارنامه قابل قبولی از خود بر جای گذارد.

مدارس ابابصیر، چاپخانه بریل را دایر کرد و متون بسیاری را به خط بریل منتشر نمود. نیز در سال ۱۳۴۳ آموزشگاه‌های دخترانه و پسرانه نابینایان در تهران دایر شد و در کار نگهداری و مهارت آموزی آنان به روش شبانه روزی کار می‌کرد. پس از انقلاب اسلامی این مدارس به «شهید محبی» تغییر نام داد. برخی هم با آموزشگاه دکتر محمد خزائلی تلفیق گردیدند.

ابابصیر غیر از خط‌مشی اصلی که همان رشد نابینایان و مهارت آموزی به آنان بود، اهداف تبلیغی دیگری هم تعقیب می‌کردند. یکی مقابله با مدارس نابینایان که

توسط کلیسا دایر شده بود و اهداف تربیت مبلغ مسیحی داشتند؛ و دوم مقابله با تبلیغات بهائیت و باییت بود. ناینیان به دلیل استعدادهای خارق العاده در کلاس‌هایی توجیه شده و آموزش‌های لازم برای نقادی باییت و بهائیت و خنثی کردن تبلیغات آنان می‌دیدند.

با پیروزی انقلاب اسلامی ایران، سران انقلاب چنین کارهایی را انحراف از مبارزه با رژیم دانسته می‌گفتند انجمن حجتیه و تفکر حجتیه‌ای چون اعتقاد به مبارزه با شاه را نداشت، نیروها و استعدادها و امکانات را در مسیر انحرافی مصرف می‌کرد. بالاخره با تلاش‌های برخی از سران انقلاب، ابابصیر به تعطیلی کشانده شد. یعنی بسیاری از فعالیت‌های آن محدود یا تعطیل شد. بطوری که هم‌اکنون هم چنین است.

در مقابل تفکر دیگری هست که هر نوع اقدام برای جامعه ناینیان را مطلوب می‌داند. چون ثمره و نتیجه همه این اقدامات رشد و توسعه فرهنگ ملی و افزایش مهارت‌های افراد مستعد موجب اشتغال بیشتر، رهایی از فقر و خلاصه به نفع کشور مردم است. اینان تفکر افراطی ضد انجمن حجتیه و ضد ابابصیر را تندروی بی‌جهت می‌دانند.

با تبدیل خط‌مشی آموزش بریل از جریان مذهبی به جریان فرهنگی، اقدامات فراوانی برای گسترش خط بریل آغاز شد. در شهریور ۱۳۴۸ ش، در سمینار مریبان و آموزگاران ناینیان (تهران) قرار شد علاوه بر اصلاح خط بریل، روش آموزش آن هم آسان‌تر گردد و بریل فارسی در همه موضوعات و در همه علوم گسترش پیدا کند.

یکی از اقدامات خوب دیگر در این دوره، تقویت زیر ساخت‌ها و مبانی خط بریل فارسی است. آموزشگاه دکتر محمد خزائلی در ۱۳۴۸ ش تأسیس شد. او خود دانشمندی نابینا و فعال در عرصه‌های سیاسی و فرهنگی بود. یعنی هم شخصیت علمی و دانشگاهی داشت و به عنوان مؤلف و پژوهشگر معروف بود و هم به عنوان نماینده مردم اراک در مجلس شورای ملی از حقوق ناینیان دفاع می‌کرد. اقدامات او و آموزشگاه او، در تقویت شالوده‌های بریل بسیار مؤثر بود. البته مراکز دیگر هم به تبع او مؤثر بودند. که در اینجا به چند نمونه از اقدامات آنان اشاره می‌شود.

دکتر خزائلی کلاس‌هایی با عنوان تقویت لامسه، کلاس آموزش بریل فارسی، کلاس کوتاه نویسی خط بریل، کلاس تقویت مهارت‌های خواندن و نوشتن در سراسر ایران برپا کرد. نابینایان با شرکت در این کلاس‌ها مهارت افزایی کرده و مبنای خواندن و نوشتن آنها تقویت می‌شد. این تلاش‌ها اقدام در توسعه خط بریل بسیار مؤثر افتاد.

به تبع آموزشگاه دکتر خزائلی، دیگر مراکز نابینایان نیز چنین کلاس‌هایی را برپا می‌کردند و در نتیجه نهضت گسترش بریل ظرف دو دهه سراسر کشور را فرا گرفت. خلاصه این دوره از مهم‌ترین دوره‌های تأثیرگذار در جامعه و فرهنگ معلولین است.

افزایش نقش دولت و محدودیت مراکز مردمی (دوره سوم: ۱۳۶۰-۱۳۸۰)

(۱۳۸۰)

این دوره پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران و بویژه پس از سال ۱۳۶۰ آغاز شده و حوادث سال‌های پس از انقلاب بر آن سایه افکنده است. در این دوره اهتمام به امور دیگران افزایش یافت و ضرورت توجیه بیشتر نسبت به معلولین احساس شد؛ به طوری که بر سرنوشت نابینایان مؤثر بوده است. در این زمان تشکیلاتی برای مدارس استثنایی و نیز پژوهشگاهی هم در وزارت آموزش و پرورش تأسیس شد. این تشکل‌ها حداقل چهار اقدام را به موازات هم پیش می‌بردند:

الف: توسعه کوتاه نویسی خط بریل

ب: دسترسی همگانی به وسایل و تجهیزات بریل

ج: تربیت آموزگاران و مربیان بریل و اعزام به همه مناطق ایران

د: گسترش خط بریل در همه علوم و فنون

در سال ۱۳۶۷ ش کارشناسان خط بریل طرحی به نام «گردآوری، تدوین و تثبیت علائم خط بریل» را مطرح کردند و نظر مقامات آموزش و پرورش را برای اجرای آن جلب نمودند. با اجرای این طرح، متون علوم و فنون مختلف با علائم زبان بریل تدوین می‌شد و خط بریل گسترش جدی پیدا می‌کرد. در سال ۱۳۶۹ نخستین ثمره این پروژه نتیجه داد و کتابی دارای بخش‌های مختلف از علوم و فنون به زبان بریل عرضه و منتشر شد.

الف - ضرورت کوتاه نویسی: کتب بریل به لحاظ اینکه حروف آن به صورت مجزا به روی کاغذهای ضخیم نوشته شده، فضای بسیاری می طلبد و به صورت بسیار حجیم در می آید. برای چاپ و تهیه کتب و همچنین حمل و نقل آنها می بایست زحمات زیادی تحمل گردد. به خصوص کودکان نابینا از حمل این کتب بزرگ و سنگین ناتوانند و هر چه حجم کتاب بیشتر باشد خواندن آن هم بیشتر طول می کشد و نیروی فراوانی جهت مطالعه آن صرف می گردد.

این امر باعث شد تا مردم کشورهای مختلف برای خود روشهایی را به کار گیرند که حتی المقدور از حجم کتب بریل کم کنند و در نتیجه در وقت، مواد اولیه و نیروی انسانی صرفه جویی شود.

صرفه جویی در وقت نابینایان دارای اهمیت زیادی است زیرا آنان در اثر مطالعه طولانی که به وسیله انگشتان انجام می دهند، مقاومت انگشتانشان به علت کرخ شدن کم می گردد و نهایتاً منجر به خستگی می شود.

روش کوتاه نویسی گرچه قبلاً هم وجود داشت ولی در این دوره اهتمام گسترده تری به کوتاه نویسی شد و تحول عظیمی در تهیه کتب بریل به وجود آورد. از دیرباز در کشور ما نیز نابینایان و کارشناسان آموزش و پرورش، روشهایی را ابداع نموده اند تا برای خط بریل فارسی، روش کوتاه نویسی تدوین کنند اما نظر به محدودیت علائم بریل که فقط ۶۳ حالت دارد موفق به ارائه روش جامعی نشده اند. زیرا اکثر این علائم در حروف الفبای فارسی به کار رفته است. زیر مجموعه علائم بریل عبارت اند از:

حروف الفبا، ۳۳ علامت

علائم نقطه گذاری و علامت عدد، ۱۳ علامت

تنوین ها، ۲ علامت

اعراب، ۲ علامت

همزه ها، ۴ علامت

الف مقصوره و الف کوتاه، ۲ علامت

تشدید، ۱ علامت

با توجه به محاسبه فوق ۵۷ علامت از ۶۳ علامت استفاده شده است لذا افرادی

که تا کنون خواسته‌اند علائم کوتاه نویسی ابداع نمایند با مشکلاتی مواجه گردیده‌اند. برای تهیه طرح کوتاه نویسی بریل تا کنون تلاش‌های فراوانی صورت پذیرفته که شاید تنها موردی که به صورت مکتوب منتشر شده طرح گروهی از متخصصین است که زیر نظر سازمان بهزیستی فعالیت نموده و موفق به تهیه جزوه‌ای گردیده‌اند. نخستین تلاش ضابطه مند و رسمی برای تدوین قواعد کوتاه نویسی در سال ۱۳۶۲ توسط دانشجویان تربیت معلم و زیر نظر محمد حسن وجدانی شروع شد. در سال ۱۳۶۴ طرح جدیدی برای کوتاه نویسی عرضه شد و پس از اجرای آن در ۱۳۶۶ ش منتشر گردید. این طرح در قالب جزوه‌ای با عنوان «کوتاه نویسی بریل فارسی» تألیف عبدالله غفاری و همکارانش در سال ۱۳۶۶ منتشر شد. با مطالعه و بررسی کوتاه نویسی مذکور و توجه به کاستی‌های آن مجری طرح بر آن شد تا کوتاه نویسی کاملی را با کمک همکاران و بر اساس مطالعات دقیق و علمی تهیه نموده و آرزوی دیرینه ناینایان ایران را جامه عمل بپوشاند.

کوتاه نویسی که در کتاب دائرالمعارف خط بریل توسط آقای محمدرضا ظروفی و همکارانش در سال ۱۳۶۷ ش عرضه شده، مزایای زیادی نسبت به کوتاه نویسی سازمان بهزیستی دارد. از جمله تعداد علائم کمتر آن، قابل تشخیص‌تر بودن آن و درصد کوتاه کردن متون است. به طوری که این تحقیق به طور متوسط ۲۷/۳ متون را کوتاه‌تر کرده، حال آنکه کوتاه نویسی بهزیستی حدود ۲۴/۱۶ بود. در سه دهه اخیر آثار مختلف درباره کوتاه نویسی در رشته‌های مختلف تألیف و منتشر شده است. اما این آثار نیازمند همسان سازی و ایجاد رویه واحد کوتاه نویسی و جمع آراء و دیدگاه‌های مختلف است.

ب- دسترسی همگانی به وسایل و تجهیزات: بریل نویسی یا نویسنده بریل (بریل نگار) نیازمند وسایلی است. همانطور که مؤلف عادی برای نوشتن یک صفحه نیازمند قلم (خودکار، مداد، خودنویس و امثال اینها)، کاغذ یا هر نوع صفحه‌ای که روی آن بتوان نوشت، است، بریل نگار هم نیاز به وسایل و ادواتی دارد که نقطه برجسته ایجاد کند؛ بطوری که مخاطب بتواند به کمک حس لامسه این نقطه‌ها را بخواند.

در این دوره شاهد کارخانه‌ها و شرکت‌های تولیدکننده وسایل بریل ساز هستیم.

نیز سازمان‌های دولتی مثل بهزیستی، گاه این تجهیزات را بین نابینایان توزیع کرده‌اند. در بیست سال اخیر، تجهیزات دیجیتالی و الکترونیکی برای نگارش علائم بریل یا خواندن آنها، یا انتقال و اشتراک‌پذیری آنها، رونق بیشتر پیدا کرد. مراکزی این وسایل را تهیه و در کتابخانه‌های نابینایان در دسترس آنان قرار داده‌اند. به هر حال همگانی کردن دسترسی و استفاده از وسایل بریل ساز، انقلاب و تحول جدیدی در خط بریل و فرهنگ نابینایان بوده است. البته در کشورهای پیشرفته دسترسی به وسایل ارزان‌تر و بهتر است ولی در کشورهای در حال توسعه وسایل الکترونیکی هنوز گران و دسترسی بدانها برای نابینایان هنوز مشکل است. مراکز خیریه و دولت در اینگونه کشورها به ویژه جوامع اسلامی می‌توانند از طریق وقف این ابزار آلات و استمداد از نیکوکاران، این مشکل را مرتفع کنند. اما اقدامات چشم‌گیر و جدی در این زمینه به چشم نمی‌خورد.

ج- تربیت آموزگاران و مربیان بریل: در این دوره رویکرد و استقبال نابینایان از خط بریل بیشتر شد و افراد بیشتری خواهان آموختن بریل شدند. از اینرو مراکز دولتی و خصوصی و غیر انتفاعی فراوان، کار آموزش را بر عهده گرفتند. ولی بدون مربیان ماهر و حاذق، آموزش امکان‌پذیر نمی‌بود. از اینرو وزارت آموزش و پرورش، طرح‌هایی برای تربیت معلمان و مربیان را آغاز کرده است. در دانشگاه تربیت معلم و برخی از دیگر دانشگاه‌ها، رشته تربیت معلم بریل تأسیس شد. مهم‌تر اینکه تلاش شد رویه و انسجام آموزشی و تربیتی واحد بین همه فعالیت‌ها حاکم باشد.

د- گسترش خط بریل در همه علوم و فنون: نابینایان در گذشته فقط در مقطع تحصیلات عمومی، نهایتاً تا گرفتن گواهی دوره ابتدایی یعنی در حدی که خواندن و نوشتن بدانند، آموزش می‌دیدند. اما در دهه‌های اخیر آنان در مقاطع عالی فوق لیسانس و دکتری در رشته‌های تخصصی تحصیل کردند. از اینرو نیازمند متون درسی و آموزشی تخصصی در رشته‌های مختلف فنی، مهندسی، پزشکی و داروسازی، علوم انسانی، علوم محض و علوم عملی بوده‌اند.

کارشناسان امور بریل چاره‌ای نمی‌دیدند، جز اینکه خط بریل را در همه رشته‌ها گسترش بدهند. آخرین متنی که در زبان فارسی منتشر شد، کتابی است که به مدیریت آقای محمدرضا ظروفی با عنوان دائرةالمعارف خط بریل منتشر شد. ده‌ها

کارشناس بریل در رشته‌های مختلف زبان، موسیقی، شیمی، فیزیک، ریاضیات، حقوق، علوم شرعی و اسلامی و غیره، علائم بریل را گسترش داده‌اند و در بخش‌های مختلف این کتاب آورده‌اند.

مؤلفان در مقدمه برخی رشته‌ها چنین نوشته‌اند:

۱- زبان انگلیسی: در مقدمه به معرفی نشانه‌های بریل انگلیسی پرداخته و

علائم بریل را در زمینه گرامر و لغات انگلیسی ارائه داده‌اند.

۲- نشانه‌های خط بریل در زمینه علوم پایه: تا همین اواخر، این امر دچار آشفتگی‌هایی بود و نیاز به بررسی مجدد و ایجاد وحدت رویه در به کار گیری آن کاملاً محسوس به نظر می‌رسید. در نتیجه نگارنده با بهره‌گیری از تلاش‌های صمیمانه دبیران خوش فکر و با تجربه ریاضیات مدارس نابینایان کشور، مجموعه جامع و کاملی را پایه ریزی نمود تا نشانه‌های مورد نیاز نابینایان در حوزه‌های علوم ریاضی (حساب، جبر، آمار، ریاضیات جدید، هندسه، مثلثات)، فیزیک، شیمی، علوم زیستی و ... را در یک مجموعه منسجم و کامل فراهم نماید.

۳- نشانه‌های مربوط به علوم رایانه: هم‌گام با پیشرفت‌های شگرف علوم رایانه‌ای و اشتیاق و توانایی آسیب دیدگان بینایی در زمینه فراگیری این بخش از دانش بشری، لازم دیدند نشانه‌های مربوط، جمع‌آوری و معرفی شوند. اگر چه تقریباً تمامی نرم افزارهای مربوط به نابینایان در کشور آمریکا تهیه می‌شود، اما بر آن شدید تا در این بخش از کتاب با دست یابی به تازه‌ترین نشانه‌های موجود، به معرفی علائم دوروش آمریکایی و بریتانیایی بپردازیم. خلاصه اینکه از ۱۳۶۰ تا ۱۳۸۰، خط بریل در چهار عرصه مزبور گسترش چشمگیر در ایران یافت.

مهم اینست که اقدامات مزبور تحت تأثیر شرایط و وضعیت انقلاب اسلامی قرار داشت. دولت جمهوری اسلامی با رأی اکثریت روی کار آمد، تفکر کاپیتالیسم و خصوصی بودن اقتصاد نفی و طرد شد، دولت هدایتگر و پشتیبان فرهنگ ملی و مذهبی مردم بود. از اینرو اکثر شوون و بخش‌های جامعه در اختیار حاکمیت قرار داشت. به همین دلیل جایی برای فعالیت مراکز خصوصی باقی نمانده بود. سازمان بهزیستی تأسیس شد، و همه سازمان‌ها و نهادهای مربوط به معلولین از آن ادغام شدند. سپس سازمان مدارس استثنایی تأسیس شد و تمامی امور آموزشی و

پژوهشی حتی پشتیبان در این سازمان متمرکز گردید. روحیه انقلابی بر این ادارات حاکم شد و این رخداد تبعاتی مثل ضدیت با غرب و کنار رفتن اندیشه مدارا و تساهل در پی داشت. همه اینها در سرنوشت جامعه معلولین و نابینایان مؤثر بوده است. بعضی از مراکز مردمی در جریان منازعات که طبیعی پس از انقلاب است، حذف شدند. ابابصیر یکی از آنها بود. قبلاً توضیحاتی درباره آن عرضه شد. انقلاب اسلامی و بلافاصله پس از آن آغاز جنگ همه جانبه علیه ایران، مسیر رشد و ارتقای نابینایان نسبت به برخی کشورها، با تأخر و مشکلاتی مواجه شد. چون کشورهای پیشرفته جهان به ویژه غربی‌ها نگاه منفی به ایران داشتند. این عوامل موجب گسستگی و انفصال نابینایان ایران از جریان کلی نابینایی جهانی شد و تأخر آنان را تشدید کرد. اما همه این مسائل موجب از پای نشستن نابینایان نشد آنان به دلیل پشتکار و علاقه‌هایی که در آنان نهادینه شده، با تلاش فراوان مسیر رشد و ترقی را هموار نمودند و به رغم همه کمبودها و موانع به مدارج عالی فرهنگی و اجتماعی رسیدند.

ورود به عرصه‌های عالی فرهنگ و جامعه (دوره چهارم: ۱۳۸۰ تا کنون)

در بررسی دوره سوم گفته شد با وجود جنگ و موانع فراوان که برای رشد و ارتقای جامعه و فرهنگ معلولین وجود داشت، اما با تلاش و مجاورت‌های سازنده توانستند از هر فرصت استفاده کرده، تحصیلات عمومی و متوسط را اغلب پشت سر گذاشتند، وارد دانشگاه شدند یا در حوزه علمیه به دروس عالی راه یافتند و مقطع‌های کارشناسی ارشد و دکتری را طی کرده و به مدارک عالی نایل آمدند. با اینکه دولت و وزارت آموزش عالی هیچگونه امتیازی برای آنان منظور نمی‌کرد و در تمامی مسائل و بارمبندی‌ها مثل افراد عادی و سالم بودند. تصور کنید گاه یک نابینا در بین یکصد سالم در آزمونی شرکت می‌کرد؛ همه افراد به راحتی متون را مطالعه کرده و با آمادگی می‌آمدند ولی نابینا برای مطالعه یک کتاب چه زحماتی باید متحمل می‌شد؛ از چند نفر استعدا می‌کرد متن را برایش بخوانند و او باید با خواندن آنها در همان جلسه مطالب را به حافظه می‌سپرد. در رشته‌های مثل هنر و پزشکی مشکلات مضاعف بوده است. اما آنان با توکل، اخلاص و تلاش توانستند بر مشکلات و موانع غلبه کرده و در رشته‌های مختلف از حفظ و قرائت قرآن تا نقاشی،

مداحی و موسیقی، و کشاورزی، حقوق، پزشکی، علوم قرآن، علوم حدیث و غیره با موفقیت جلو بروند و پس از اخذ مدرک کرسی استادی و تدریس دانشگاه، کرسی شورای شهر، تبلیغ و منبر، ورزش‌های حرفه‌ای مثل وزنه‌برداری برسند. این دوره از نظر، عصر درخشش استعدادها نایبانیان ایران است. البته برخی از رهبران ملی و دینی هم از آنان را تشویق می‌کردند و به کمک آنان شتافتند. بعضی مراجع تقلید برای آنان گام‌های بلند برداشتند.

این دوره شاهد تأسیس ده‌ها مرکز و مؤسسه پژوهشی، آموزشی، خدمات رسانی و فرهنگی و انتشاراتی هستیم. در همه شهر، نیکوکاران به کمک نایبانیان شتافتند و در تمامی شهرها حداقل یک مرکز مردم نهاد شکل گرفت. البته خود نایبانیان تجربه لازم را آموخته و به دست آورده بودند و می‌توانستند به راحتی از وسایل مدرن مثل کامپیوتر، اینترنت استفاده کنند. با جهان پیشرفته ارتباط برقرار کنند و بر اثر همین ارتباطات، بعضی در مراکز آموزش عالی در اروپا و امریکا اشتغال پیدا کردند. وسایل مدرن برای توسعه خط بریل با کمک مطالعاتی و کارشناسی نایبانیانی چون آقای حسینی در شرکت پکنوس و به دید از روی مدل‌های خارجی ساخته شد.

دی زی (Dayzy) به عنوان یک نیاز جدی برای نایبانیان به روش‌های بومی شده در حال اجرا است. اجرای این سامانه موجب به اشتراک گذاری بریل و استفاده همگانی از پیام‌های بریل شده و در آینده نزدیک با اجرای طرح‌های مهم‌تر، پیشرفت‌ها چند برابر خواهد شد.

با گسترش خط بریل در زمینه‌های مختلف، مراکز تصمیم‌گیری و سیاست گذاری هم زیادتر شد. از سوی دیگر کنترل جدی بر روی آنها وجود نداشت. زیرا ساختار اداری پیش بینی شده، درست و دقیق طراحی نشده بود. از یک طرف مراکز دولتی گسترش یافت؛ از طرف دیگر مراکز غیر انتفاعی و خصوصی فراگیر شده بود. دانشگاه آزاد اسلامی، دانشگاه پیام نور و ده‌ها دانشگاه غیر دولتی فعالیت داشتند. مراکز تحقیقاتی بسیار اعم از دولتی و غیر دولتی فعال شده بودند. پژوهشگران و مؤلفان هم بی‌کار ننشسته و آثاری درباره بریل منتشر می‌کردند. سر جمع همه اینها تشتت و ناهماهنگی و چندگانگی بود. از اینرو از اواخر دهه هفتاد و

هشتاد ضرورت همسان سازی و ایجاد رویه واحد، ضرورت و لازم می نمود. امروزه هنوز در زمینه ایجاد رویه و خط‌مشی و ضوابط واحد مشکلاتی وجود دارد ولی تفکر و ایده وحدت در خط‌مشی را همگان ضروری دانسته و در شرایط مختلف بر آن استدلال کرده‌اند.

خط بریل اگر با دانش ارتباطات تلفیق گردد و پیام‌ها و متون بریلی توسط اینترنت و کامپیوتر به اشتراک گذاشته شود، همه نابیناها می‌توانند متون بریل را بخوانند و بنویسند و از پیام‌های بریلی دیگران هم‌زمان استفاده نمایند، که در این صورت در این عرصه تحول عظیمی پیدا خواهد شد. کشورهای غربی توانسته‌اند خط بریل را از فردیت و انزوا بیرون آورده و با طراحی و اجرای شبکه دی‌زی پیام‌ها و متون نابینایان را همگانی کنند. با این شیوه، کارآیی خط بریل چند برابر شده و نیز کارآیی نابینایان هم مضاعف گردیده است. از دهه هشتاد در ایران هم چنین اندیشه‌هایی مطرح شد. کسانی ضرورت پیوستن به کنسرسیوم دی‌زی را مطرح کردند. اما هنوز گام‌های جدی و اساسی برداشته نشده است؛ تا اینکه در سال‌های اخیر مسأله دیجیتالی کردن بریل و تبدیل خط و متن بریل به متن دیجیتالی و الکترونیک با جدیت بیشتر مطرح شده و کسانی از دولت خواستار مساعدت و کمک در این زمینه شده‌اند.

امروزه دفتر فرهنگ معلولین به دی‌زی پیوست و عضو آن است و اینک کارشناسان این دفتر درصدد اجرای طرحی هستند که بتوان متون به خط بریل را در چند مرحله سامان دهی بهینه کرد.

خلاصه و نتیجه‌گیری

بریل ایرانی از ۱۲۹۹ تا کنون بیش از ۹ دهه و حدود یک قرن سابقه دارد. به رغم فرودهای جزئی، تمامیت و شاکله کلی بریل ایرانی رو به صعود بوده است. اکنون دیگر صرف خط بریل نیست بلکه باید آن را فرهنگ بریل نامید. از چهار دوره عمده گذشته و در هر دوره دهه‌ها حادثه تلخ و شیرین را پشت سر نهاده؛ و همچون فولاد آبدیده و مستحکم‌تر گردیده است. هم اکنون دوره جدیدی برای فرهنگ بریل در حال آغاز شده است. در دوره پنجم بریل در خدمت فرهنگ دینی و ملی است، بریل به عنوان یک تجربه جهانی، هم‌اندیشی بین‌المللی و راه‌اندازی سامانه فراگیر

در سطح جهان اسلام در این دوره یک ضرورت جدی است. اما هنوز اطلاعات ما راجع به گذشته، حوادث و تحولات پیشین بریل اقصاء کننده نیست؛ اسناد بسیار ناقص است. از همه عزیزان در هر شهر و برزن هستند استدعای عاجزانه داریم هرگونه مدرک و سندی دارند ما را در جریان بگذارند.

مآخذ

«تأثیر خط بریل عربی در فارسی»، نادر جهانگیری و دیگران، الدراسات الادبیه (الجامعه اللبنانیه)، شماره‌های ۶۷-۶۹، ۲۰۰۹؛ امکان‌سنجی: به کارگیری دی‌زی در کتابخانه‌ها و مراکز نابینایان شهر تهران، زهرا آقایی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه الزهراء، رشته کتابداری، ۱۳۹۰؛ نقد و بررسی نظام نوشتاری بریل فارسی، نرجس منفرد، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی نادر جهانگیری، ۱۳۸۹، دانشگاه فردوسی مشهد؛ سیر تاریخی آموزش و پرورش استثنایی در ایران، احمد امیدوار، تهران، سازمان آموزش و پرورش استثنایی، ۱۳۷۸؛ مجله نور عالم، ش ۵۴ و ۱۳۳۱، گزارش درباره بریل؛ دائرةالمعارف خط بریل، مجری محمدرضا ظروفی، ناظر مسعود گلچین، تهران، وزارت آموزش و پرورش، پژوهشکده تعلیم و تربیت، ۱۳۷۸؛ مجله بصیرت، تهران، چاپ سازمان بهزیستی، شماره‌های مختلف؛ پیروزی بر شب: سرگذشت لویی بریل، ژ. کریستان، ترجمه سیروس طاهباز، تهران، انتشارات کانون پرورش فکری، ۱۳۶۶؛ سیری گذرا در آموزش و بهزیستی نابینایان، محمدرضا نامنی، تهران، بی‌تا، ۱۳۶۳؛ کودکان و نوجوانان دارای ضایعات بینایی، زاهد حسینی و عبدالحسین نفضلی مقدم، مشهد، آستان قدس رضوی، ۱۳۸۰؛ روان‌شناسی و آموزش کودکان نابینا، پرویز شریفی درآمدی، تهران، گفتمان خلاق، ۱۳۷۹؛ سایت فرهنگستان زبان و ادب فارسی؛ www.persianacademy.ir.

آموزشگاه خزانلی

محمدخزانلی در ۱۲۹۲ش در کوهرود اراک چشم به جهان گشود. در هیجده سالگی بر اثر ابتلاء به آبله نابینا شد. از هفت سالگی پا به مکتب خانه گذاشت. بعداً

تحصیلات در مدارس جدید را ادامه داد و در دانشگاه رشته حقوق را تا دکترا ادامه داد. او در سال ۱۳۱۷ آموزشگاه خزانلی را در اراک و بعداً در تهران تأسیس کرد. هدفش توسعه فرهنگ و آموزش در جامعه نابینایی بود. مؤسسه خزانلی متون مورد نیاز نابینایان را تبدیل به بریل می کرد. نیز خط بریل را آموزش می داد. او در سال ۱۳۵۳ درگذشت.^۱

مؤسسه عصای سفید

محمدرضا نامنی در فروردین ۱۳۲۳ در تهران چشم به جهان گشود. در طول تحصیلات ابتدایی و متوسطه به تدریج بینایی خود را از دست داد. دروس را تا فوق لیسانس ادامه داد. پایان نامه کارشناسی ارشد خود را به خط بریل تهیه کرد و نمره خوب دریافت نمود.

او در کنار دکتر خزانلی و در آموزشگاه خزانلی خدمات بسیار برای نابینایان داشت. با درگذشت خزانلی در سال ۱۳۵۳، او مدیریت آموزشگاه را به دست گرفت. خدمات فراوان هم برای تهیه متون گویایی و هم بریل داشت. اولین کتابخانه صوتی را در اداره آموزش و پرورش تهران تأسیس کرد. در سال ۱۳۶۹ با هزینه شخصی خود مؤسسه استثنایی عصای سفید را تأمین کرد. این مؤسسه خدمات فراوان به نابینایان و کمبینایان داشته است.

نامنی در ۱۳۸۰ درگذشت و ثمره عمر او علاوه بر فعالیتها، چندین جلد کتاب و چند عنوان مقاله است.^۲

مدرسه شوریده و مدرسه ابابصیر

این دو مدرسه با فاصله چند ساله در دهه پنجاه افتتاح شده اند و از جمله فعالیت‌های مهم آنان تولید آثار صوتی به ویژه قرآن گویا و کتب بریل به ویژه قرآن

۱. مجله توان‌نامه، فروردین - شهریور ۱۳۹۳، ص ۱۲۹-۱۳۰.

۲. مجله توان‌نامه، فروردین - شهریور ۱۳۹۳، ص ۱۳۱.

بریل برای نابینایان است.

آقای عبدالله معطری (متولد ۱۳۰۸) نخستین کسی است که در شیراز به نابینایان قرآن را از روی متن بریل یاد می‌داد.

پس از اینکه آموزشگاه شوریده را در شیراز تأسیس کرد، جزء سی‌ام قرآن را با وسایل دستی یعنی لوح و قلم تکثیر کرد و تعداد نسخه بریل از جز سی‌ام قرآن را آماده و در اختیار آنان قرار می‌داد. از روی این نسخه به آن قرآن می‌آموخت و بریل را به آنان تعلیم می‌داد. آنگاه املاء بریل می‌گفت و دانش‌آموزان با لوح و قلم می‌نوشتند. این حوادث در سال ۱۳۴۱ شروع شد.

اما مدرسه ابابصیر در سال ۱۳۴۸ تأسیس شد و افرادی که قبلاً در شوریده تجربه کسب کرده بودند مثل خانم مهرانگیز حسن شاهی یا محمدحسن وجدانی در ابابصیر به تولید کتب صوتی و بریل از جمله قرآن پرداختند.^۱

بنیاد روشندان اصفهان

این بنیاد از ۱۳۸۲ کارش را آغاز کرد. مهم‌ترین کارش تولید قرآن به خط بریل است. قرآنی که در این بنیاد توسط نابینایان و کم‌بینایان تولید شده در جاهای مختلف معرفی شده و تقریباً هر جا آقای نیکزاد مصاحبه دارد، ویژگی‌های این قرآن را معرفی کرده است. همین ویژگی‌ها را در مقاله‌ای با عنوان مصحف بریل در سایت ویکی‌پدیا آورده است.^۲ نیز در سایت مرکز طبع و نشر قرآن کریم همین مطالب بدون کم و زیاد آمده است.^۳

کارنامه بنیاد فرهنگی قرآنی روشندان: این بنیاد تا کنون در راه‌اندازی مسابقات قرآنی؛ نشر ادعیه و زیارت‌نامه‌ها به خط بریل و انتشار قرآن به خط بریل فعال بوده است. فعالیت‌های دیگر مثل برپایی چند همایش و نشست یا تلاش

۱. فرهنگنامه نخبگان نابینای قرآنی، دوره جدید، ص ۲۳۹-۲۴۰.

2. www.fa.wikipedia.org

۳. سایت مرکز طبع و نشر قرآن کریم جمهوری اسلامی ایران.

برای تدوین و تصویب آییننامه قواعد نگارشی قرآن بریل هم داشته که در واقع مقدمه برای انتشارات قرآن و ادعیه بریل است. اما در زمینه‌های پژوهش‌های قرآنی، کتاب گویای قرآنی؛ کتاب الکترونیک قرآنی؛ اطلاع‌رسانی؛ فرهنگ سازی در عرصه قرآن و عترت، همچنین برای دیگر معلولان مثل ناشنوایان، آسیب دیدگان جسمی - حرکتی و ذهنی کاری از این بنیاد مشاهده شده است. البته این که یک مؤسسه فقط به یک و نهایتاً دو موضوع بپردازد و از این شاخه به آن شاخه نرود و کارهای متنوع نداشته باشد، حُسن است. مؤسسات معلولین اگر هر کدام انرژی و توانایی‌های خود را مصروف یک یا دو شاخه کنند، موفق‌تر خواهند شد. آقای نیکزاد بیشترین ظرفیت خود را به قرآن بریل و سپس ادعیه بریل اختصاص داده و بخش کوچک‌تری از همت و توانایی‌های خود را نیز به برگزاری مسابقات اختصاص داده است.

اما دفتر فرهنگ معلولین از ابتدا به رشته فرهنگ سازی و اطلاع‌رسانی برای همه معلولان پرداخت. این دفتر همواره به اطلاع‌رسانی درباره بنیاد فرهنگی و قرآن‌روشن‌دلان پرداخته و تا کنون چندین گزارش و مصاحبه در تبلیغ و ترویج کارهای بنیاد داشته است. برای نمونه در اکثر شماره‌های توان‌نامه این بنیاد اطلاع‌رسانی شده است.

در سایت مرکز طبع و نشر قرآن کریم درباره قرآن تولید شده در بنیاد روشن‌دلان آمده است:

مصحف «بریل» جهت استفاده روشن‌دلان بر اساس شیوه‌ی نگارش و علامت‌گذاری مرکز طبع و نشر جمهوری اسلامی ایران منتشر شد. این نوع مصحف برای اولین بار است که در کشور انتشار یافته و جهت استفاده در اختیار روشن‌دلان عزیز قرار گرفته است.^۱

در ادامه در همین سایت آمده است: چاپ و صحافی این مصحف توسط بنیاد فرهنگی قرآنی روشن‌دلان اصفهان صورت گرفته است. رسم‌الخط این مصحف نیز

۱. سایت مرکز طبع و نشر قرآن کریم جمهوری اسلامی ایران.

طبق استانداردهای بین‌المللی قرار دارد و بنابراین می‌تواند مورد استفاده‌ی تمامی نابینایان آشنا به خط بریل در سراسر دنیا قرار گیرد. این مصحف در قطع رحلی و در تیراژ ۱۰.۰۰۰ دوره منتشر شده است. هر دوره شامل ۱۰ جلد و هر جلد شامل ۳ جزء می‌باشد.

در مورد ویژگی‌های این قرآن می‌نویسد:

هر سه جزء از قرآن‌های بدون ترجمه به خط بریل در یک جلد جداگانه تنظیم شده که جمعاً ده جلد می‌باشد که به منظور استفاده هر جزء در جلسات قرآن، حمل و نقل تنها یک جلد برای نابینا میسر باشد.

رسم‌الخط این مصحف به گونه‌ای تنظیم گردیده که با قواعد بین‌المللی بریل و رسم‌الخط رایج در جهان اسلام نیز مطابقت داشته باشد و همچنین ضوابط و قواعد رسم‌الخط قرآن نیز رعایت شده به شکلی که مطالعه آن برای همه مسلمانان نابینا در سایر کشورها امکان پذیر باشد.

علائم وقف مورد استفاده در این مصحف بر طبق آخرین تحقیقات مرکز طبع و نشر قرآن جمهوری اسلامی ایران می‌باشد که راهنمای بریل این علائم در ابتدای هر جلد از این مصحف درج شده است.

هر آیه از ابتدای پاراگراف آغاز شده و شماره آیه در پایان آن درج گردیده است که این امر سهولت در قرائت را برای قرآن پژوهان نابینا به دنبال خواهد داشت. صفحات فرد شماره جزء و شماره صفحه بریل قرار داده شده که راهنمای خوبی جهت نابینایان می‌باشد.

در بالای هر صفحه شماره صفحه بینایی (بر طبق صفحات قرآن‌های رایج در جهان اسلام) مشخص شده و اگر صفحه بینایی (بر طبق قرآن‌های رایج) در وسط صفحات این مصحف تمام شود، شروع صفحه بعدی با خط کشی بریل و در پایان خط کشی شماره صفحه بینایی مربوطه درج گردیده است که ویژگی منحصر به فرد این مصحف‌های بریل می‌باشد.

در اول هر جلد فهرست این مصحف به گونه‌ای تنظیم شده که در آن شماره و نام سوره، تعداد آیات آن سوره و اینکه این آیات از چه صفحه‌ای شروع و در کدام صفحه خاتمه می‌یابد ذکر گردیده است.

به منظور راهنمای نابینایان روی هر جلد از این مصحف، شماره جلد به همراه اجزاء مربوطه به خط بریل مشخص شده است.

جلد سازی و صحافی آن نیز به گونه‌ای انجام شده که در عین برخوردار بودن از زیبایی و استقامت، مطالعه آن جهت نابینایان راحت باشد.^۱

سپس نوشته است: مرکز طبع و نشر قرآن کریم جمهوری اسلامی آمادگی خود را جهت در اختیار قرار دادن فایل مربوط به مصحف بریل به چاپخانه‌های دارای سیستم چاپ بریل اعلام می‌دارد.

ضمن این که جهت سهولت دسترسی به این مصحف سازمان‌ها، نهادها، مؤسسات و اشخاص می‌توانند از طریق سایت مرکز طبع و نشر قرآن کریم جمهوری اسلامی به آدرس moshaf.org مراجعه کرده و از قسمت فروشگاه سفارش خود را ثبت نمایند.

این مصحف قابل استفاده برای قرآن پژوهان و قرآن آموزان نابینای عزیز، سازمان آموزش و پرورش استثنایی و مدارس نابینایی سراسر کشور، کلیه واحدهای بهزیستی ارائه خدمات به نابینایان، کتابخانه‌های بریل، واحدهای بهزیستی و نابینایان مسلمان دیگر کشورها می‌باشد.

دیدگاه‌های سید مرتضی نیکزاد: ایشان در دو دهه اخیر نقش بارزی در تولید قرآن بریل در ایران داشته و در اسفند ۱۳۹۴ توسط رئیس سازمان بهزیستی به عنوان رئیس ستاد یا رئیس کمیته قرآن بریل منصوب شد. چون اصل حکم دیده نشده و چند جا خبر آن از قول خودش و یک بار از طریق ایکنای خبر این حکم همراه با متن گویا ناقص منتشر شده^۲ لذا تعبیر در مورد سمت ایشان متفاوت است. بعداً

۱. «ایکنا؛ چاپ مصحف «بریل» بر اساس شیوه نگارش و علامت‌گذاری مرکز طبع و نشر قرآن»؛ «شبکه قرآن سیما؛ چاپ مصحف «بریل» بر اساس شیوه نگارش و علامت‌گذاری مرکز طبع و نشر قرآن جمهوری اسلامی ایران»؛ «اینا؛ انتشار مصحف «بریل» از سوی مرکز طبع و نشر قرآن».

۲. خبرگزاری ایکنا در ۵ اسفند ۹۴ متنی را منتشر کرد شکل و ساختار حکم را نداشت و تا کنون تمام این حکم رویت نشده است.

به این اخبار می‌پردازیم. اما اکنون به نکاتی که از قول ایشان در اینترنت آمده می‌پردازم سپس به مصاحبه ایشان با مجله رایحه اقدام می‌کنم.

آقای نیکزاد که در اخبار مسابقات بین‌المللی به عنوان مسئول ستاد ساماندهی خط بریل چاپ قرآن کریم و مشاور سازمان بهزیستی کشور چند نکته مهم درباره این مسابقات در گفت‌وگو رادیو گفت‌وگو مطرح کرده است.^۱ عین سخنان ایشان را می‌آورم و اگر ملاحظاتی باشد عرض می‌شود:

۱- سید مرتضی نیکزاد در خصوص جایگاه برگزاری چنین مسابقاتی در قیاس با سایر کشورهای اسلامی، بیان داشت: در جهان اسلام هیچ نوع مسابقه بین‌المللی برای نابینایان در رشته قرآن وجود ندارد و جمهوری اسلامی ایران بنیانگذار مسابقات بین‌المللی قرآن نابینایان بوده است و می‌توان به راحتی ادعا کرد که ایران ابداع کننده این طرح و پروژه بوده است و الآن در سطح بین‌المللی انعکاس مطلوبی دارد و کشورهای دیگر نمی‌توانند آن را انکار کنند.

در این فراز از مصاحبه دو نکته را بیان فرموده‌اند:

- ایران ابداع کننده مسابقات بین‌المللی نابینایان قرآن است و این مسابقات تا کنون در دیگر کشورها برگزار نشده است. و جمهوری اسلامی بنیانگذار مسابقات بین‌المللی قرآن نابینایان است.

- این مسابقات انعکاس مطلوبی در خارج و در سطح بین‌المللی دارد.

لازم به ذکر است کشورهایی در منطقه با ارتباطات وسیع هستند که بی‌شک می‌توانند چنین مسابقاتی را برگزار کنند. اما چرا نمی‌کنند؟ زیرا به سود منافع ملی کشور خود نمی‌دانند. اگر مدیران یک کشور پروژه‌ای که فقط هزینه بر است اجرا کنند، این هنر نیست. بلکه هنر در این است که پروژه‌ای را به نفع منافع ملی برپا دارند.

در شرایطی که سازمان بهزیستی به ادعای خودش مشکلات جدی در تأمین نیازهای ضروری معلولین شهرها و روستاها دارد. و حقوق یک معلول حدود پنجاه

۱. گفت‌وگو با رادیو قرآن، ۲۸ اردیبهشت ماه ۱۳۹۵؛ اخذ از سایت رادیو قرآن.

هزار تومان است. اگر مبلغی را مصرف افراد غیر ایرانی بکنیم، کار مطلوبی به نظر نمی‌رسد.

بله اگر در این پروژه منافع خاص مذهبی یا ملی وجود می‌داشت، حرفی نبود. ملاحظه دیگر اینکه آقای نیکزاد می‌فرماید الآن در سطح بین‌المللی انعکاس مطلوبی دارد. ممکن است مواردی از این انعکاسات را بفرماید تا بلکه مخالفین چنین پروژه‌هایی قانع شوند.

۲- وی از مسئولان بهزیستی درخواست کرد تا این مسابقات را به ثبت جهانی برسانند و در ادامه گفت: امیدواریم به سویی حرکت کنیم تا دبیرخانه دائمی مسابقات بین‌المللی قرآن برای نابینایان در جمهوری اسلامی ایران باشد.^۱ حتی در کشورهای پیشرفته که درآمد آنها چندین برابر ما است، وقتی یک نشست کوچک را می‌خواهند برگزار کنند از شرکت‌کنندگان به ویژه خارجی‌ها پول می‌گیرند. اما متأسفانه در ایران، نفت فروخته می‌شود و پولی که باید مصرف احداث کارخانه و زیر بناهای کشاورزی و صنعتی و ارتباطات شود، مصروف پروژه‌های کم‌خاصیت یا بی‌بازده می‌گردد.

قبل از راه‌اندازی دبیرخانه و ثبت جهانی باید ببینیم چقدر برای کشور و فرهنگ ما سودمند است. در حالی که هنوز نابینایان نخبه قرآنی خودمان را به جهان معرفی نکرده‌ایم؛ هنوز بسیاری از نابینایان از تهیه و خرید قرآن بریل ناتوان هستند و هر یک از آنان چندین کمبود اورژانسی دارند؛ دولت نتوانسته بانک اطلاعات معلولین دایر کند (البته دفتر فرهنگ معلولین اقدام کرده و به سرعت رو به جلو است). کتاب درباره معلولین نخبه قرآنی نداریم، چگونه است که می‌خواهیم نابیناهای خارجی را معرفی کنیم.

آیا آقای نیکزاد که چنین پیشنهادی دارد، مخارج و منافع آن را کارشناسی کرده و پروژه‌ای توجیه‌پذیر است؟ اگر کارشناسی شده لطفاً برای عموم هم پخش کنید.

۳- آقای نیکزاد در خصوص انعکاس برگزاری مسابقات بین‌المللی برای نابینایان

گفت: به غیر از ایران و مالزی، کشورهای دیگر هم برگزار کننده مسابقات بین‌المللی قرآن برای افراد عادی هستند اما همیشه برخی از کشورها نمی‌خواهند بیان کنند که ایران با چه قدرت و قوتی دارد مسابقات قرآنی‌اش را برگزار می‌کند اما امسال با اتفاقی که در ایران افتاد و مسابقات بین‌المللی ناینیایان همزمان با مسابقات بین‌المللی برگزار شد، انعکاس بین‌المللی‌اش به سبک و شیوه‌ای انجام شد که الآن تمام خبرگزاری‌های بین‌المللی این خبر را اعلام می‌کنند که ایران، ناینیایان را هم در مسابقات بین‌المللی راه داد و برایشان ارزش قائل شد.^۱

ایشان می‌فرماید مالزی و دیگر کشورها مسابقات برای ناینیایان و معلولین برگزار می‌کنند و به سبک بین‌المللی به دلیل قوت و قدرت جمهوری اسلامی این پروژه شکل گرفته است. اما واقعیت چیز دیگر است. البته ایران قوت دارد و قدرتمند است ولی اینکه کشورهای دیگر اینگونه پروژه‌ها را اجرا نمی‌کنند حمل بر کمی قوت آنها نشود بلکه چون برای منافع ملی خود سودمند نمی‌دانند.

اما اینکه می‌فرمایند الآن تمام خبرگزاری‌های بین‌المللی این خبر را اعلام می‌کنند که ایران ناینیایان را هم در مسابقات بین‌المللی راه داد و برایشان ارزش قائل شد، با جستجویی که ما انجام دادیم چیزی در خارج از کشور نیافتیم. ولی اگر ایشان نمونه‌هایی سراغ دارد، لازم است، مستندات خود را بیان کند.

۴. نیکزاد در رابطه با قرآن کریم با خط بریل بیان داشت: قرآن‌های مختلفی به خط بریل در جهان اسلامی چاپ می‌شود، و به سبک و شیوه‌های مختلفی است اما قرآن‌هایی که در جمهوری اسلامی ایران چاپ شده و سازمان بهزیستی در همین دوره آنها را چاپ کرد و در اختیار متسابقین قرار داد، ویژگی‌های خاصی داشت که منحصر به فرد بود. این قرآن‌ها به همان مدل قرآن‌های عثمان طه است و هر ۱۵ خط یک صفحه است و هر جا که صفحه تمام شده بود، خط کشیده است و صفحه بعدی مشخص شده و تمام آیات از سر پاراگراف شروع شده و در همه صفحات عنوان سوره‌ها نوشته شده است.^۲

۱. همان.

۲. همان.

اکثر افرادی که این قرآن‌ها به آنها هدیه داده شده بود، استقبال کردند و خواستار این قرآن‌ها در کشورهای خودشان بودند. حتی آنها به جز قرآن بریل متقاضی امکانات آموزشی دیگری در زمینه علوم قرآنی از جمله اعزام مدرسین قرآن برای نابینایان آن کشورها بودند. متأسفانه در برخی از کشورهای اسلامی به خصوص در شمال آفریقا، اساتید نابینایان برای آموزش قرآن، مسیحی می‌باشند.^۱ اینکه ایشان می‌فرمایند قرآن‌های بریل منتشره منحصر به فرد است؛ لازم است ایشان ادله خود را مربوط به منحصر به فرد بودن آنها اعلام فرمایند. یعنی در مسابقات بین‌المللی، قرآن جدیدی عرضه شده که ویژگی‌های جدید دارد و قبلاً چنین ویژگی‌هایی نبوده است. از ایشان تقاضا داریم نمونه قرآن پخش شده در دوره مسابقات که توسط بنیاد منتشر شده با قرآن پیشین همین بنیاد را بررسی و تفاوت‌های آن را بیان فرمایند.

نکته دوم می‌فرماید قرآن بریل ایشان همان مدل قرآن عثمان طه است. قرآن عثمان طه افتخار اهل سنت و به ویژه وهابیت و قرآن دولت سعودی است. آیا مناسب است ما شیعیان الگو و مدل خود را چنین رسم الخطی قرار دهیم. در مورد مشکلات قرآن عثمان طه قرآن پژوهان معروف در ایران اظهار نظر کرده‌اند و فعلاً وارد این مبحث نمی‌شویم.

اینکه مهمانان خارجی قرآن‌های بریل مبتنی بر عثمان طه را گرفتند و خواهان آن بودند طبیعی است در واقع این قرآن گویای نفوذ و فرهنگ غیر شیعی در ایران است. اگر مدیریت مسابقات قرآن با مارک و برند شیعی و ایرانی در اختیار آنان قرار می‌داد تا وقتی به کشورشان می‌روند پیام‌آور و نشانگر شیعه و ایران باشد، بسیار جالب بود. در پایان اینکه می‌فرماید معلمین و استادان قرآن در شمال آفریقا مسیحی هستند قابل تأمل است. در مصر، الجزایر، لیبی و تونس مسلمانان آنچنان مرزبندی با مسیحیت دارند که شائبه اینگونه ارتباطات بسیار بعید است. و اگر این قضیه صحت داشته باشد احتمالاً مربوط به منطقه خاص است و اطلاق آن به

شمال افریقا درست نیست.

مصاحبه با ایران سپید: آقای نیکزاد در مصاحبه بهمن‌ماه ۹۲ با ایران سپید^۱ در مورد قرآن به خط بریل که منتشر کرده گفته است:

۱- این قرآن با توجه به احساس نیاز نابینایان به قرآن‌های مطمئن و صحیح همراه با ترجمه روان که با استانداردهای بین‌المللی نیز مطابقت داشته باشد، آماده شده است.

۲- این قرآن با اقبال وسیع روشنفکران مواجه شد. استقبال همه‌جانبه و سراسری نابینایان جهت استفاده از این نوع قرآن‌های بریل، بنیاد فرهنگی را بر آن داشت که روز به روز چاپ و نشر آن را توسعه دهد. البته در کنار افزایش کمیت سعی شد کیفیت آن نیز مطلوب‌تر شود. تا جایی که هم اکنون رسم الخط آن مورد توجه و تأیید نابینایان قرار گرفته است. به منظور سهولت در قرائت و دسترسی آسان قرآن پژوهان نابینا به شماره آیات، مواردی را لحاظ کردیم که این موارد، ویژگی‌های اساسی این نسخه محسوب می‌شوند.

۳- هر جزء از قرآن‌های با ترجمه به خط بریل در یک جلد جداگانه تنظیم شده که جمعاً سی جلد است. اما در قرآن‌های بدون ترجمه، هر سه جزء در یک جلد گنجانده شده است.

۴- علائم وقف مورد استفاده در این مصحف بر طبق آخرین تحقیقات بین‌المللی مرکز طبع و نشر قرآن جمهوری اسلامی ایران است که راهنمای بریل این علائم در ابتدای هر جلد از این مصحف درج شده است.

۵- حرکت‌های کوتاه «ضمه قبل از واو»، «فتحه قبل از الف» و «کسره قبل از یاء» حذف شده است؛ البته در موارد التقاء ساکنین که باعث شده خواندن آن برای نابینایان بسیار سلیس و روان شود، استثنا وجود دارد.

۶- هر آیه و حتی ترجمه آن از ابتدای پاراگراف آغاز شده و شماره آیه هم در پایان آیه و هم در پایان ترجمه آن آیه درج شده است.

۱. ویژگی‌های این قرآن در مجله *توان‌نامه* شماره ۲ و ۳، ص ۱۷۹ منتشر شده است.

۷- در بالای هر صفحه از این مصحف نام سوره، تعداد آیات موجود در آن صفحه و حتی شماره صفحه بینایی (بر طبق قرآن‌های عثمان طه) آمده است؛ همچنین در انتهای صفحات فرد، شماره جزء و شماره صفحه بریل درج شده که راهنمای خوبی جهت نابینایان است.

۸- اگر صفحه بینایی (بر طبق قرآن‌های عثمان طه) در وسط صفحات این مصحف تمام شود، شروع صفحه بعدی با خط‌کشی بریل مشخص شده و در پایان خط‌کشی شماره صفحه بینایی مربوط درج شده است.

۹- رسم‌الخط این مصحف مطابق با ضوابط و قواعد بین‌المللی تنظیم شده است؛ به شکلی قرآن پژوهان نابینا بتوانند به طور روان مطالعه کنند.

۱۰- فهرست این مصحف به گونه‌ای تنظیم شده که در آن شماره و نام سوره، تعداد آیات آن سوره و اینکه این آیات از چه صفحه‌ای شروع و در کدام صفحه خاتمه می‌یابد ذکر شده است.

۱۱- به منظور راهنمای نابینایان روی هر جلد از این مصحف شماره جزء مربوطه به خط بریل مشخص شده است.

۱۲- جلدسازی این نسخه هم با طراحی بسیار شکیل صورت گرفته است تا حمل و نقل آن برای نابینایان آسان شود. هم اکنون گذشته از ایران این قرآن‌ها برای بسیاری از نابینایان در کشورهای عراق، ترکیه، پاکستان، اندونزی، مالزی و عربستان ارسال شده است و در کنفرانس بین‌المللی چاپ قرآن‌های بریل (استانبول ترکیه - بهمن‌ماه ۱۳۹۱) قرآن‌های بریل چاپ شده در مقایسه با قرآن‌های بریل دیگر کشورها، بسیار ممتاز و رسم‌الخط آن بسیار مورد توجه و تأیید شرکت‌کنندگان قرار گرفت. سید مرتضی نیکزاد در ادامه به هزینه انتشار این قرآن‌ها اشاره کرد و بیان کرد.^۱

لازم به ذکر است این ویژگی‌ها در سایت مرکز طبع و نشر قرآن، در ویکی‌پدیا و چند جای دیگر آمده است. تمام نکاتی که آقای نیکزاد بیان فرموده‌اند آورده‌ایم و قضاوت و بررسی را به خوانندگان می‌سپاریم.

قرآن به خط بریل جدید: در جریان مسابقات بین‌المللی نابینایان سال ۹۵، سازمان بهزیستی با هماهنگی بنیاد روشندان اصفهان قرآن بریل را برای متسابقان آماده و منتشر کرده است. مجله رایحه گزارش‌هایی از این قرآن عرضه کرده که عیناً می‌آورم:

۱- نوشته‌ای با عنوان «قرآن بریل در حجمی کم» منتشر کرده^۱ و نوشته است: رئیس سازمان بهزیستی در ۲۵ اردیبهشت ۹۵ گفت: در این مسابقات برای اولین بار قرآن به خط بریل و با ترجمه‌هایی به زبان‌های انگلیسی، عربی و فارسی در حجم کم ارائه شده و در اختیار متسابقان قرار گرفت.^۲

۲- در این دوره مسابقات قرآن‌های به خط بریل به زبان‌های عربی و انگلیسی و فارسی که برای اولین بار در حجم کوچک تولید شده‌اند در اختیار متسابقان قرار گرفته است.^۳

۳- در گزارشی که مجله رایحه از نشست خبری منتشر کرده این عبارات در مورد قرآن بریل آمده است:

با همکاری بنیاد روشندان اصفهان ساماندهی چاپ قرآن بریل که در مسابقات از نوع جدید آن استفاده می‌شود صورت گرفته است.^۴

۴- در مصاحبه با ایکنا با عنوان اهداف برگزاری رقابتی جهانی، از قول آقای محسنی بندپی نوشته است:

تا قبل از این مسابقات قرآن‌هایی که به خط بریل وجود داشت از حجم زیادی برخوردار بود که همکاران حوزه فرهنگی با بنیاد روشندان اصفهان تمهیداتی در نظر گرفتند تا قرآن با خط بریل با حجم کم و با ترجمه قرآن به سه زبان انگلیسی، عربی و فارسی تنظیم و چاپ شود که در اختیار شرکت‌کنندگان قرار گرفت.^۵

۱. مجله رایحه ویژه مسابقات بین‌المللی قرآن نابینایان، ص ۳۲-۳۳.

۲. همان، ص ۳۲.

۳. همان، ص ۳۳.

۴. همان، ص ۳۱.

۵. همان، ص ۱۶.

آقای نیکزاد با مجله رایحه مصاحبه‌ای دارد که تقریباً همان نکات را مطرح کرده است. اهمّ مباحث این مصاحبه را به اختصار می‌آوریم.

۱- بعد از پیروزی انقلاب اسلامی مؤسسات مختلفی برای اқشار مختلف برای آموزش قرآنی تشکیل شد، اما نابینایان هیچ نوع مؤسسه‌ای نداشتند.^۱ البته در مدارس و جاهای دیگر به صورت پراکنده برنامه‌های قرآنی داشتند.^۲

اما حدود سال ۸۲ موفق شدیم برای اولین بار در کشور بنیاد فرهنگی قرآنی روشندان را پایه‌گذاری کنیم.^۳

الان این مؤسسه در سطح کشور منحصر به فرد است. دیگر مؤسسات قرآن ویژه نابینایان در سطح کشور و در بعضی استان‌ها، اغلب آنها در سطح استان خودشان فعالیت می‌کنند.^۴

۲- یکی از فعالیت‌های مهم مؤسسه ما فعالیت در عرصه چاپ و نشر قرآن به خط بریل است. قرآنی که چاپ می‌کنیم که این قرآن با ترجمه با کیفیت‌ترین قرآن به خط بریل در جمهوری اسلامی ایران بوده و منحصر به فرد است.^۵

رسم الخط آن بسیار روان و ترجمه حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی است.^۶

برای نابینایان سایر کشورها هم قابل استفاده است. چرا که رسم الخط و خط بریل آن طوری است که به صورت بین‌المللی قابل استفاده برای نابینایان تمام کشورها است.^۷

نکات مزبور را عیناً و بدون کم و کاست نقل کردیم تا در تاریخ فعالیت‌های قرآنی

۱. مجله رایحه ویژه مسابقات بین‌المللی قرآن نابینایان، ص ۷۰.

۲. همان.

۳. همان.

۴. همان.

۵. همان.

۶. همان.

۷. همان، ص ۷۱.

بماند و پژوهشگران به بررسی و نقادای زوایای آن بپردازند. البته بنده بعضی از این مطالب را بررسی کرده و در صحت آن تردید دارم؛ اما از اظهارنظر خودداری کرده و داوری را به خوانندگان می‌سپارم.

مصاحبه با خبرگزاری فارس: ایشان در این مصاحبه راجع به قرآن بریل گفت: قرآن بریل نابینایان داخل و خارج کشور با ۳۵ هزار جلد توسط جمهوری اسلامی ایران خبر داد. هم اکنون بزرگ‌ترین چاپخانه کشور در اصفهان می‌باشد.^۱

نصب به مدیریت کمیته بریل: خبرگزاری ایکنا در ۵ اسفند ۹۵ خبری زیر عنوان «راه اندازی کارگروه ساماندهی چاپ و نشر قرآن به خط بریل» منتشر کرد و برای اولین بار از حکم ریاست سازمان بهزیستی برای آقای نیکزاد خبر داد البته اصل حکم را نیاورده است. در خبر ایکنا چنین آمده است:

بر اساس یکی از مصوبات شورای عالی قرآن سازمان بهزیستی کشور کمیته‌ای با عنوان «چاپ و نشر قرآن به خط بریل» راه اندازی شده است که حکم مسئول این کمیته توسط رئیس سازمان بهزیستی صادر شده است.

بر اساس این حکم که سید مرتضی نیکزاد را به عنوان مسئول این کمیته معرفی کرده آمده است:

نظر به تعهد و تجارب ارزشمند جنابعالی در زمینه فعالیت‌های قرآنی مرتبط با روشندان کشور و به پیشنهاد حوزه فرهنگی سازمان بهزیستی به موجب این ابلاغ به عنوان «مسئول کارگروه ساماندهی چاپ و نشر قرآن به خط بریل» که توسط شورای عالی قرآن سازمان برگزار می‌گردد منصوب می‌شوید. با عنایت به لزوم نشر و گسترش فرهنگ قرآنی در میان جامعه روشندان کشور که از اصلی‌ترین ضروریات آن آماده سازی و نشر مصحف شریف به خط بریل می‌باشد، از جنابعالی انتظار دارم در راستای ساماندهی و یکسان سازی چاپ و نشر قرآن به خط بریل در کشور با هماهنگی و نظارت شورای عالی قرآن سازمان و بهره‌گیری از پژوهش‌ها و نظرات تخصصی کارشناسان علوم قرآنی کشور تمامی توان خود را به کار بندید.

۱. خبرگزاری فارس، دوشنبه ۸ آبان ماه ۱۳۹۴، متن این مصاحبه در پایان در اسناد آمده است.

یادآوری می‌شود این کارگروه در جلسه آینده شورای عالی قرآن سازمان بهزیستی که به احتمال زیاد قبل از پایان سال خواهد بود، رسماً راه‌اندازی خواهد شد.^۱

تمامی آنچه در متن این خبر در چهار بند آمده عیناً نقل شد. پس از انتشار این خبر تا الآن که حدود نه ماه می‌گذرد، مطلبی درباره اقدامات، خط‌مشی و فعالیت‌های این گروه منتشر نشده است. امیدواریم با اطلاع‌رسانی‌های مناسب جامعه هدف را خوشحال نمایند.

دفتر فرهنگ معلولین

این دفتر در مهرماه ۱۳۹۰ تأسیس شد و خط‌مشی اصلی فرهنگ سازی و اطلاع‌رسانی به عنوان راهی برای توانبخشی جامع عموم معلولان را برای خود برگزید. مدیریت‌ها و پژوهش‌ها در اینجا اغلب توسط خود معلولین یا در تیم‌های ترکیبی و البته در مواردی هم توسط پژوهشگران عادی انجام یافته است. ابزارهای برای اجرای این خط‌مشی عبارت است از:

- مجله توان‌نامه

- سایت دفتر فرهنگ معلولین www.handicapcenter.com.

- گروه تلگرامی

- بانک اطلاعات

- تألیف و انتشار کتب مرجع (به شیوه کاغذی، بریل، صوتی و الکترونیکی)

بخش مهمی از مجموعه کارهای این دفتر، فعالیت‌های فرهنگی و علمی در زمینه قرآن بوده که بعضی از آنها معرفی می‌شود:

کتب بینایی یا کاغذی: تا کنون حدود سی عنوان کتاب در مباحث قرآن و عترت تألیف شده که بعضاً به انتشار رسیده و عرضه شده و یا در مراحل آماده سازی است. عناوین بعضی از آنها اینگونه است:

- سوره روش‌ندلان: شرح و بررسی سوره عبس

۱. خبرگزاری ایکن، ۵ اسفندماه ۱۳۹۴، متن این حکمدر اسناد پایانی آمده است.

- مستند حقوقی فردی و اجتماعی معلولان بر اساس آراء تفسیری شیعه
 - فعالیت‌های قرآنی در جامعه معلولان
 - فرهنگنامه نخبگان قرآنی نابینا: دوره جدید
 - فرهنگنامه نخبگان قرآنی نابینا: سده‌های ۱-۱۳ ق
 - تحقیقات قرآنی: مجموعه مقالات
 - یکسان سازی قرآن بریل
 - رسم المصحف تا رسم بریل
 - حضرت ایوب در قرآن
 - حضرت شعیب
 - حضرت اسحاق
 - حضرت یعقوب
 - جشنواره سوره عبس
 - خط بریل از گذشته تا کنون
 - فقه معلولیتی: مستندات قرآنی
 - منشور حقوق معلولان: توصیه‌های امام علی(ع)
 - چهل حدیث درباره معلولیت و معلولان
 - بررسی تطبیقی قرآن‌های بریل
 - کتابشناسی قرآن بریل
 - حقوق نابینایان در قرآن
 - حقوق ناشنوایان در قرآن
 - فقه معلولیتی: معلولان ذهنی
 - نیایش معلولان
- همانطور که از عناوین این آثار پیدا است، به روش کتاب مرجع تألیف شده‌اند تا دیگر تحقیقات را بتوان بر اساس آنها استوار ساخت.
- کتاب صوتی:** این دفتر اصالتاً درصدد اقدام گسترده در این حوزه نبوده است. هر چند بیشتر از بسیاری از دیگر مراکز کتاب گویا تولید کرده است. یعنی حدود پنج هزار ساعت کتاب گویا منتشر کرده است.

هدف این دفتر ورود به پروژه‌هایی بوده که دیگران از انجام آن به دلیل مشکلات امتناع داشتند. برخی از آثار صوتی قرآن و روایی این دفتر عبارت است از:

- تفسیر المیزان، گویا، ترجمه فارسی، ۲۰ جلد
- تفسیر مجمع البیان، گویا، ترجمه فارسی، ۱۶ جلد
- نهج البلاغه پژوهی، مجموعه آثار شنیداری، ۱۶ جلد
- مفاتیح الحیاة، گویا، آیت الله العظمی جواد آملی
- تفسیر و شرح صحیفه سجادیه، گویا، حجة الاسلام حسین انصاریان، ۱۵ جلد
- صحیفه کامله سجادیه، ترجمه جواد فاضل، اردیبهشت ۱۳۵۶
- اعجاز در قرآن کریم، مجموعه کتاب‌های گویا، ۷ جلد
- تفسیر راهنما، گویا، ۲۰ جلد

قرآن بریل: این دفتر به دستور ریاست متن قرآن را بدون ترجمه برای کتابخانه‌های خارج از کشور فراهم نمود. مشخصات این قرآن چنین است:

- قرآن الکریم، بطریقه بریل، ۱۰ جلد، همراه با جلد چرمی و جعبه شکیل و چرم کوب.

این دفتر ابتدا درصدد بود مجموعه‌ای از سه متن مقدس یعنی قرآن کریم، نهج البلاغه و صحیفه سجادیه را به خط بریل برای مراکز و کتابخانه‌های کشورهای مختلف آماده و ارسال کند.

قرار شد این مجموعه به روش علمی دقیق و شاکله نفیس و زیبا به کتابخانه‌های ملی و مهم جهان تقدیم و اهداء گردد. هدف این بود که نابینایان در همه مناطق جهان، امکان دسترسی و مطالعه این آثار را داشته باشند و از طریق مطالعه متون اصلی اسلام، با معارف و آموزه‌های اسلام و شیعه آشنا شوند. نزدیک به دو قرن است، کلیسا و دستگاه پاپ، کتاب عهدین را به روش‌های مختلف از جمله خط بریل به کتابخانه‌های کشورهای اهداء کرده است. حتی در اتاق‌های هتل‌ها، نسخه‌هایی از انجیل و تورات با جلد و جعبه زیبا و شیک وجود دارد. اما جمعیت حداقل چهل میلیونی نابینایان در سراسر جهان، امکان مطالعه قرآن کریم حتی در کشورهای اسلامی را ندارند زیرا قرآن به خط بریل نه تنها در کتابخانه‌های اروپا و غرب وجود ندارد، بلکه در کتابخانه‌های کشورهای اسلامی هم به ندرت یافت

می‌شود.

اما دفتر فرهنگ معلولین در عمل و پس از تولید قرآن کریم و مطالعه نظرات به چند نکته واقف شد: در حالی که هنوز تحقیقات زیربنایی درباره قرآن بریل و دیگر متون بریل انجام نشده و نابینایان داخل نیاز مبرم به قرآن بریل و دیگر متون دارند، صحیح نیست قرآن و نهج البلاغه و صحیفه سجادیه به خط بریل آماده کنیم و به کشورهای دیگر از جمله اروپا و آمریکا و شرق دور بفرستیم. دوم اینکه در مورد قرآن کریم، الگوی مناسبی با ویژگی‌های شیعی وجود ندارد و تولید قرآن بریل بر اساس الگوی عربستان سعودی، موجب ترویج تفکر خاصی می‌گردد. از این رو نخست باید فرهنگ‌سازی و الگوسازی صورت گیرد، سپس به سراغ تولید قرآن بریل متناسب با اعتقادات شیعه برویم. بالاخره مجموعه‌ای از این دغدغه‌ها موجب شد این خط تولید موقتاً تعطیل شود.

بریل پژوهی: لوییس بریل در ۱۸۲۴م خط بریل را پایه‌گذاری و اختراع کرد. هدف او، ابداع خطی بود که هم نوشتن و هم خواندن آن برای نابینایان راحت باشد. او به این نتیجه رسید اگر کلمات و حروف را به نقاط برجسته تبدیل کند، نابینایان می‌توانند با استفاده از دستگاه برجسته‌ساز نقطه کلمات را روی کاغذهای ضخیم حک کنند، سپس با سر انگشتان و حس لامسه آن نقطه‌ها که جانشین کلمات شده‌اند، خوانده شود. تمامی نبوغ لوییس بریل در این بود که کلمات و حروف را به نقطه تبدیل کند. آنگاه این نقاط را برجسته نماید، به طوری که با لمس آنها توسط نابینا، کلمه و حرف تداعی شود.

اولین بار، خط بریل توسط پاستور کریستوفل در ۱۲۹۹ش وارد ایران شد و او به کمک چند تن از معلمین ایرانی، متون درسی و آموزشی برای نابینایان به خط بریل آماده کردند. یعنی حدود یک‌ده سال پس از اختراع خط بریل در اروپا، این خط به ایران آورده شد و در نتیجه نابیناهای ایران یک‌ده سال دیرتر به بریل پیوستند.

یک مسیونر انگلیسی به نام لاول (Lovell) اولین بار در سال ۱۸۷۰م بریل را وارد جهان عرب نمود. او در مصر ساکن بود و تلاش کرد بریل را به نابینایان مصر آموزش دهد. یعنی نسبت به ایران حدود نیم سده، بریل زودتر به جهان عرب وارد شد. آشنایی دیرتر ایرانیان با بریل هنوز آثارش پیدا است چرا که هنوز عرب‌ها به بریل

آشنا‌ترند و مشکلات بریل در جهان عرب کمتر از ایران است.

اما بریل نخست در متون آموزشی به ویژه ادبیات استفاده شد و متون مذهبی به ویژه قرآن و روایات دیرتر با بریل مرتبط شدند و چند دهه بعد بریل در متون مذهبی راه یافت. به همین دلایل، مشکلات بریل، زبان اشاره و کتاب گویا در جامعه مذهبی معلولین بیشتر از جاهای دیگر است. ناگفته نماند کلیسا از بدو اختراع بریل و از زمانی که کتاب گویا و زبان اشاره رونق یافت، تلاش کرد متون دینی کلیسا را با این زبان‌ها عرضه کند و معلولین را آموزش دهد تا به عنوان مبلغ مسیحی تلاش کنند.

نخستین تلاش‌ها برای بریل سازی قرآن کریم معلوم نیست و نمی‌دانیم چه کسانی و در چه زمانی قرآن را بریل ساخته و عرضه کردند. اما به نظر می‌رسد پادشاهی اردن و پس از آن پادشاهی عربستان سعودی زودتر از دیگران، اقدام به چاپ و نشر قرآن بریل نموده و قرآن بریل را برای بعضی کتابخانه‌های جهان فرستاده‌اند.

ملک عبدالله پادشاه اردن دومین مقامی بود که قرآن بریل را برای عموم مردم منتشر کرد. قرآن ملک عبدالله در شش جلد قطع خستی بزرگ منتشر شده و به همه مراکز فرهنگی و کتابخانه‌های جهان ارسال شده است.

مهم‌تر از قرآن بریل، تحقیقات درباره چگونگی بومی سازی خط بریل در جهان اسلام است. به نظر می‌رسد سهم مصر در تحقیقات بریل بیشتر از دیگران است، زیرا الأزهر مصر مرکز بزرگ تحقیقاتی است و توانایی انجام اینگونه کارها را دارد. اما تحقیقات بریل در عربستان هم ضعیف است. در ایران هنوز کتابی در این باره منتشر نشده ولی چند پایان نامه و مقاله بوده است. دفتر فرهنگ معلولین به این نتیجه رسیده اولویت با بریل پژوهی است تا وقتی بریل بر اساس اعتقادات و اقتضانات فکری خودمان بومی نشود و انطباق پیدا نکند و نتوانیم الگوی مقبولی عرضه کنیم، نمی‌توان قرآن بریل مطلوب داشت. از این‌رو این دفتر به جای عرضه قرآن بریل درصدد عرضه تحقیقات درباره قرآن بریل است.

تجارب در تولید قرآن بریل: دفتر در سال‌هایی که درگیر تولید قرآن بریل بود تجاربی به دست آورد و تلاش کرده آنها را ضبط کند.

در هر یک از مراحل انتشار قرآن به خط بریل، موانع و مشکلاتی وجود دارد. زیرا ابعاد خط بریل و آثار بریل هنوز نقادی و بررسی دقیق نشده؛ نیز کارشناسان برای رفع مشکلات نظری و علمی در هر بخش، راه کارهای جامع عرضه نکرده‌اند. اما برای شناخت مشکلات، نخست مهم‌ترین مراحل تولید این قرآن را بررسی کرده و در هر مرحله به رصد کردن و بررسی مشکلات می‌پردازیم؛ مهم‌ترین این مراحل عبارت‌اند از:

- ۱- آماده سازی فایل تبدیل قرآن بینایی به قرآن بریل
- ۲- ویرایش و سجاوندی در متن بریل
- ۳- انتشار خطوط بریل بر روی کاغذ ضخیم
- ۴- فرمت بندی و تقسیم اوراق چاپی
- ۵- طراحی جلد و جعبه
- ۶- صحافی، جلدسازی و جعبه سازی
- ۷- پخش و ارسال برای کاربران

عمده‌ترین مشکل در مرحله نخست، مربوط به نرم افزار ویژه تبدیل به بریل (Duxbury) بوده است. با توجه به اینکه Duxbury نرم افزار ناقصی است و علائم سجاوندی را نمی‌پذیرفت و این خود مشکلات بسیاری در پی داشت. همچنین اغلاط در قرآن‌های بریل موجود، کار را دشوارتر می‌کرد. مسئله دیگر شباهت علائم و حروف در خط بریل است که در اکثر قرآن‌ها علائم و حروف بدون فاصله از یکدیگر نوشته شده است و مخاطب را به اشتباه می‌اندازد. از این‌رو تلاش شده حداکثر علائم ویرایشی آورده شود؛ تا قرائت متن توسط روشندان با حداقل اشتباه همراه باشد. جهت رفع این مشکل، تمام علائم سجاوندی مانند وقف و ضبط داخل گیومه قرار گرفته است. این از مهم‌ترین تفاوت‌های بارز آن با قرآن‌های دیگر است. از این‌رو دفتر فرهنگ معلولین درصدد بوده قرآنی تولید کند که دارای استانداردهای بین‌المللی، با کمترین غلط نگارشی و ویرایشی باشد.

زبان بریل مثل دیگر زبان‌ها رو به تکامل و پیشرفت است. از این‌رو این قرآن در این مرحله و در این شرایط مطلوب است ولی در سال‌های آتی با تکامل بریل، باید مجدداً ویرایش شود و نکات و مسائل جدیدی وارد آن گردد.

در حال حاضر کاغذهای مطلوب و دارای کیفیت به دلایل مختلف از جمله تحریم‌ها در بازار کم است. از طرف دیگر اگر کاغذ بریل کیفیت لازم را نداشته باشد پس از مدتی برجستگی‌ها از بین می‌رود.

آثار بریل معمولاً در قطع بزرگ رحلی یا خشتی تولید می‌شود. از این‌رو حمل و نقل و نگهداری آن مشکل است. ولی تلاش شده، این قرآن حتی المقدور ابعاد کوچک‌تر داشته باشد. تنظیم برنامه و دستگاه نیز مشکلات خاص خود را دارد به ویژه وقتی دستگاه پیشرفته نباشد و طرح‌های صنعتی و کلان را بخواهیم توسط آن اجرا کنیم.

مدیریت این نشر مثل دیگر ناشران قرآن بریل ادعان دارد که برای نشر قرآن بریل نخست باید کوتاه‌نویسی عربی و کوتا نویسی قرآنی مصوب و مورد قبول همگان قرار گیرد. نیز آوانگاری و علائم سجاوندی و قواعد تجوید توسط همه مراکز نشر قرآن بریل تصویب و اجرایی گردد، آنگاه می‌توان قرآن بریل را برای همه جهانیان می‌توان منتشر نمود.

طراحی‌ها از یک سو باید صبغه مذهبی داشته باشد و از دیگر سو باید در سراسر جهان و مناطق اهل سنت پخش شود، مهم‌تر اینکه چون در همه مناطق جهان منتشر خواهد شد، از این‌رو لازم است هم جذابیت داشته باشد و هم حساسیت برانگیز نباشد.

صحافی بریل ویژگی‌های فنی خاص خود را دارد و اگر فاصله کاغذها مراعات نشود، فشار آنها بر روی یکدیگر موجب از بین رفتن برجستگی بریل می‌شود. و بالاخره پس از تولید نهایی قرآن بریل، باید آن را به مراکز اهدا کرد که به روشن‌دلان خدمات می‌دهند. از این‌رو درصدد شناسایی کتابخانه‌ها و مراکز هستیم که با اهدای قرآن به آنها، حداکثر سودمندی به دست آید. نکته مهم‌تر در مورد صحافی و تجلید این است که شأن و احترام قرآن رعایت گردد یعنی به روشی صحافی شود که عرف متخصصین در کتابداری آن را کتاب نه جزوه بدانند. اگر قرآن به روشی صحافی شود که از رده کتاب به جزوه تنزل پیدا کند و در قفسه کتب طبقه بندی نشود، چنین اقدامی در شأن قرآن نیست. برای نمونه همه متخصصان

آثاری که عطف سیمی دارد را کتاب نمی‌دانند.^۱

امتیازات: نخست رسم‌الخط عثمان طه بوده مبنای کار در دفتر فرهنگ معلولین قرار گرفت. هدف این بود که حافظان و قاریان روشندل که تعداد آنها کم نیست، بتوانند راحت‌تر از این کتاب آسمانی بهره ببرند و با استانداردهای بین‌المللی نیز مطابقت داشته باشد، به طوری که غیر از نابینایان ایران، نابینایان دیگر کشورها هم بتوانند از آن استفاده کنند، مقدمات تحقیق، پژوهش در رسم‌الخط قرآن به خط بریل توسط دفتر فرهنگ معلولین از آذرماه سال ۹۲ آغاز و همه مراحل از تحقیقات اولیه چاپ و نشر آن در همین دفتر اجرا شد.

مدیریت این پروژه درصدد انتشار نسخه بریل قرآن کریم، با شیوه و رسم‌الخط بین‌المللی که همه مسلمانان نابینا پذیرای آن باشند؛ نیز با کمترین اشکالات و در عین حال اصلاح برخی علائم اضافی در رسم‌الخط عربی بریل بوده است. اما مدیریت دفتر فرهنگ معلولین به تلاش‌ها و مطالعات خود ادامه داد و متوجه شدیم مبنا قرار دادن رسم‌الخط عثمان طه برای ما شیعیان درست نیست. مرحوم آیت الله معرفت در کتاب التمهید اولین کسی است که به این نکته توجه داده است و پس از او دیگران اعم از مراجع تقلید و کارشناسان قرآن تبعیت از رسم‌الخط عثمان طه را تحسین نکرده‌اند. در سال ۹۴، دفتر به این نتیجه رسید که به جای نشر قرآن بریل، به تحقیقات پردازد و پروژه‌هایی را آغاز کرد که دو پروژه هم اکنون آماده چاپ است.

ویژگی‌های فنی: غیر از ویژگی‌های مزبور، به نکات زیر هم اشاره شده است:

- هر سه جزء از متن قرآن به خط بریل در یک جلد جداگانه تنظیم شده و جمعاً ده جلد شده است.

- متن مصحف شریف روی برگه‌های سایز A4 و وزن ۱۶۰ گرم تبدیل به بریل شده است. این ویژگی‌ها هم ماندگاری و دوام آن را تا حد زیادی بالا می‌برد و هم سبک بودن و آسانی جابجایی آن را به همراه خواهد داشت.

۱. دانشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی، پوری سلطانی، واژه صحافی و جلد سازی.

- به منظور سهولت در قرائت و دسترسی آسان تر به شماره آیات، شماره آیات داخل پراتنز گذاشته شد.

- علائم وقف مورد استفاده در این مصحف بر طبق آخرین تحقیقات بین المللی مرکز طبع و نشر قرآن جمهوری

اسلامی ایران است که راهنمای بریل این علائم در ابتدای هر جلد از این مصحف به دو زبان عربی و فارسی درج شده است.

- تمام حزب‌های این قرآن از ابتدای پاراگراف آغاز شده همچنین تقسیم‌بندی جزء، ثلث و ربع حزب در آن صورت گرفته است.

- در بالای هر صفحه از این مصحف شماره جزء و نام سوره درج شده که راهنمای خوبی برای کاربران است.

- ابتدای هر سوره به گونه‌ای تنظیم شده که در آن شماره و نام سوره، شماره جزء، حزب، تعداد آیات آن سوره و مکی، مدنی بودن آن ذکر شده است.

- در هر جلد توضیحات آن به صورت خط بینایی بر روی جلد هم آورده شده است. همچنین همان توضیحات به خط بریل در صفحه نخست آمده است.

- ده جلد این مصحف شریف درون جعبه‌ای با طراحی زیبا قرار گرفته تا حمل و نقل آن آسان تر شود.

- متن قرآن برای همه مناطق جهان یکسان و مشابه است ولی روی جلد و پشت جلد و توضیحات در صفحه پایانی سه گونه است:

۱- برای مناطق فارسی زبان شامل کشورهای ایران، افغانستان و تاجیکستان، روی جلد، پشت جلد و صفحه توضیح‌گر به زبان فارسی است.

۲- برای مناطق عرب زبان شامل کشورهای جهان عرب، روی جلد، پشت جلد و صفحه توضیح‌گر به زبان عربی است.

۳- برای کشورهای حوزه نفوذ زبان انگلیسی مثل هند و پاکستان و ... روی جلد، پشت جلد و صفحه توضیح‌گر به انگلیسی است.

نهج البلاغه و صحیفه سجادیه: تجربه قرآن بریل موجب شد تا در مورد این دو اثر پخته‌تر عمل کند. و ابتدا نهج البلاغه و صحیفه سجادیه با رسم الخط مطلوب پیدا کند و پس از آماده سازی، کار بریل آنها را آغاز نماید. از این رو در این زمینه

بررسی‌های گسترده‌ای آغار کرد. پس از انجام مقدمات پیش‌بینی می‌شود این مجموعه، شامل قرآن کریم، نهج البلاغه و صحیفه سجادیه، بیست و پنج جلد و با صحافی و جعبه چرمی بسیار نفیس عرضه شود.

قرآن پژوهی: مدیریت در سال ۹۱ و ۹۲ فکر می‌کرد، پس از چند دهه تولید قرآن صوتی و قرآن بریل، حتماً مبنای تئوریک بحث و حل شده است. از این‌رو بدون تفحص در این باره شروع به تولید قرآن صوتی و بریل می‌کند. اما در سال ۹۳ و ۹۴ متوجه می‌شود که درباره مباحث کلیدی و اساسی کار نشده است. از این‌رو خط کاری را عوض می‌کند.

در ایران فقط یک اثر مرجع به نام کتابشناسی بریل (منتشره توسط کتابخانه ملی) منتشر شده و کتاب دیگری درباره تاریخ بریل در ایران، تحولات آن، قرآن بریل و رسوم و قواعد آن در ایران و دیگر موضوعات این چینی منتشر نشده است. با اینکه سابقه بریل در ایران بیش از نیم سده است. اما پژوهشگران در دهه‌های گذشته ضرورتی برای تألیف مقاله و کتاب در این باره نمی‌دیدند؛ یا به هر دلیل دیگر تألیفی نداشته‌اند؛ از این‌رو رخدادها و دستاوردهای دهه‌های گذشته به ما منتقل نشده است. اگر ما هم در این دوره دستاوردهای این دوره در زمینه بریل و قرآن بریل را تألیف نکنیم، نسل‌های آتی بر ما خرده خواهند گرفت که چرا تجارب را به آنان منتقل نکرده‌ایم.

پژوهش‌های ضروری، نو و انجام نشده درباره قرآن بریل یک ضرورت است. قرآن نابینایی یا قرآن بریل به قرآنی گفته می‌شود که با خط منقوط (نقطه‌ای) و برجسته‌ای تألیف می‌شود و نابینایان با انگشت و حس لامسه به قرائت آن می‌پردازند.

شکل حروف در الفبای عربی و فارسی، خط و نقطه مسطح است؛ مثلاً الف (ا) یک قطعه خط عمودی است و تاء (ت) شامل یک پاره خط افقی (ـ) و دو پاره خط افقی (‘) و دو نقطه است. اما شکل حروف در الفبای بریل، نقطه بُعددار و غیرمسطح است که به آن نقطه برجسته هم می‌گویند. شش نقطه با چینش‌های متفاوت، حروف را نشان می‌دهند. اما قرآنی که با خط بریل تألیف می‌شود از چند منظر نیاز به پژوهش دارد:

- ۱- تاریخ قرآن بریل در ایران و جهان و تحولات آن
 - ۲- شخصیت‌ها و مراکز بریل نگار که به تألیف و نشر قرآن بریل پرداخته‌اند.
 - ۳- قواعد و ضوابط تألیف و نشر قرآن بریل (رسم المصحف بریل)
 - ۴- همسان سازی (توحید مصاحف بریل)
 - ۵- کوتاه نویسی مصحف بریل و ضوابط آن
 - ۶- اطلاع‌رسانی
- ۱- **تاریخ نگاری قرآن بریل:** «قرآن به خط بریل» یک پدیده مستحدث است که پس از ظهور خط بریل پدید آمد. این نوع خط قبلاً وجود نداشت و بر اثر ضرورت و خواستن قشر وسیعی از جامعه اسلامی یعنی نابینایان پدیدار گشت.
- آمار نابینایان را در کل جهان تا ۶۰ میلیون نفر گفته‌اند و با توجه به پراکندگی جمعیت و دیگر واقعیت‌های جهان اسلام، نیمی از این جمعیت باید در مناطق مسلمان نشین حضور داشته باشند. آمار نابینایان را در ایران حداقل یک میلیون نوشته‌اند.
- اگر در تمامی جهان اسلام، ۵ میلیون نابینا هم حضور داشته باشند با توجه به استعدادهای خدادادی و خلاقیت و ابتکارهای آنان و خلاصه نقش بی بدیل آنان در سازندگی اجتماعی، باید به خواست‌ها و نیازهای آنان احترام گذاشت.
- شخصیت‌های نابینا مثل عبدالله بن ام مکتوم در تاریخ اسلام مثبت این نکته‌اند که تأثیر آنان در حوادث و سیر قضایای مسلمانان بسیار جدی و شگرف است.
- همه اینها گویای این است که ارزش دارد خط بریل به عنوان روش مهم یادگیری و فراگیری آنان مورد توجه قرار گیرد. نیز قرآن به خط بریل به عنوان تنها روش خواندن و قرائت قرآن و تأمل در آیات قرآنی به صورت یک موضوع پژوهشی، بررسی گردد. خلاصه اینکه این پروژه را می‌توان اینگونه معرفی کرد:
- بررسی علمی به شیوه تاریخی و موردی ابعاد قرآن به خط بریل بر اساس منابع کتابخانه‌ای یا میدانی و شفاهی.
- ضرورت و اهمیت:** با اینکه قرآن به خط بریل چند دهه سابقه دارد و ناشران و کاتبان قرآن بریل با دلسوزی، دقت و وسواس تمام به آن پرداخته‌اند ولی هنوز این قرآن مشکلاتی دارد. در بررسی‌های جدید معلوم شده مشکلات و ضعف‌ها ناشی از

عدم اطلاع از پیش فرض‌ها و پیش نیازها مثل کم اطلاعی از مسائل رسم المصحف یا عدم اطلاع از مواضع و مصوبات پیشین در کشورهای مثل مصر، ایران، لبنان و غیره است.

اگر تاریخ این نوع کتابت قرآنی ثبت و ضبط نشود معلوم نیست در آینده قرآن بریل بهتر و بی غلط‌تر داشته باشیم. بنابراین هدف اصلی این پروژه کمک به کتابت و نشر قرآن به خط بریل بدون اغلاط یا کم غلط‌تر و کم مشکل‌تر است. هدف‌های درجه دومی هم در این پروژه تعقیب می‌شود؛ که به برخی از آنها اشاره می‌شود:

۱- ضبط و ثبت دستاوردها و تجارب گذشته در زمینه قرآن بریل

۲- تسهیل آموزش قرآن به نابینایان و جلوگیری از راهیابی اغلاط به فرهنگ آنان

۳- تدوین گزارشی در زمینه میراث مسلمانان در این زمینه

ضرورت این پروژه هم مبرهن و واضح است زیرا نابینایان قشر وسیعی از جامعه را تشکیل می‌دهند و حداقل نیاز به آموزش و فراگیری قرآن کریم دارند. این ضرورت فقط از طریق خط بریل میسور است.

متأسفانه کسانی که در دهه‌های اخیر به عنوان مدرس و معلم خط بریل قرآنی آموزش دیده‌اند، ذهنشان جوان و گسترده نگر نبوده و عمیق فکر نکرده‌اند. این پروژه به آنان نگرش وسیع خواهد داد و آموزش‌های آنان را پر بارتر و عمیق‌تر می‌کند.

جایگاه تاریخ نگاری قرآن: بررسی قرآن به خط بریل ابعاد تاریخی، شخصیت

شناسی، مرجع پژوهشی و بررسی موردی رسم المصحف دارد. از قدیم و از دوره رسالت قرآن، یک بُعد قرائت و خوانش و یک بُعد کتابت و نگارش داشت و هنوز هم چنین است. قرائت با دانش‌هایی مثل تجوید و دانش قرائت پشتیبانی می‌شود.

چون قرائت قواعد، ضوابط و اصولی دارد که در آن علوم در طی قرون تکمیل شده است. اما قرآن فقط قرائت نیست یعنی مسلمانان فقط به قرائت قرآن نمی‌پردازند بلکه به نگارش قرآن هم پرداخته‌اند. کاتبان وحی به دستور رسول خدا (ص) قرآن را کتابت می‌کردند. اولین قرآن‌ها با خط کوفی و ضوابط کوفی نویسی نوشته شد. اما با توسعه و گسترش قلمرو اسلامی، کتابت قرآن با خط‌های ملل دیگر مثل خط ایرانی هم رواج یافت.

دانش‌هایی مثل رسم المصحف، کتابت قرآن کریم را پشتیبانی کرده‌اند.

اینکه آیا کتب مقدس را می‌توان با هر خطی نوشت یا نه فقط با یک خط باید نوشت؟ در جامعه مسیحی هم اختلافی بوده است. نیز مسلمانان با طرح توقیفی بودن خط و کتابت و رسم المصحف، مشروعیت انواع خط‌ها و کتابت‌ها یا عدم مشروعیت آنها را پیش کشیده‌اند.

محتوا و سرفصل‌ها: این پژوهش حداقل شامل این سرفصل‌ها است:

- کتابت و تدوین قرآن از دوره رسالت تا اکنون
- بسط قرآن بریل و تحولات به لحاظ محتوایی
- قرآن‌های بریل و گسترش آن‌ها به لحاظ هنری و شکلی (مثل قطع، طراحی جلد و صحافی)

دفتر فرهنگ معلولین درصدد بود گزارشی جامع از قرآن به خط بریل تدوین نماید. از کارشناس قرآنی، جناب آقای محمدعلی کوشا کمک گرفت، نیز از نابینایان مثل آقایان عباسی و مشایخی کمک گرفت تا اینکه یک جلد کتاب تألیف و آماده چاپ کند.

البته در این کتاب فقط پروژه‌های اصلی و معروف مثل ابابصیر اصفهان و قرآن بریل تولید شده در آنجا یا قرآن تولید شده در مؤسسه ریحانه معرفی شده است. اما نیاز به جستجوی گسترده‌تر و تهیه گزارش از فعالیت‌های بریلی و قرآن‌های بریل در اقصی نقاط ایران هست. امید است دیگر پژوهشگران این طرح پژوهشی را اجرا کنند و کتاب‌های دیگر تألیف نمایند.

۲- شخصیت‌ها و مراکز تولید کننده قرآن بریل: تألیف یک جلد کتاب درباره کسانی که در زمینه قرآن بریل کار می‌کنند، نیز مراکز مولد قرآن بریل ضروری است. معرفی این افراد و مراکز به نسل‌های آینده، در واقع میراث بانی و پاسداری از میراث فرهنگی و علمی قرآن کریم است.

۳- رسم المصحف بریل: قرآن نخست با خط نسخ یا خط حیره‌ای سپس با خط کوفی و پس از شش مرحله تحول، به خط موجود رسیده است. معروف و رایج‌ترین خط کنونی، خط عثمان طه است. معمولاً خط بریل را بر اساس خط عثمان طه می‌نویسند. خط عثمان طه مثل هر خط دیگر دارای قواعد و ضوابطی است که به تدریج و در طول تاریخ و ده‌ها قرن شکل گرفته و تدوین شده است.

مرحوم آیت الله هادی معرفت از کارشناسان کم نظیر علوم قرآن، معتقد بود خط عثمان طه هشت هزار اشکال و تهافت دارد و اگر جزئیات اشکالات و مصادیق را هم استقرار کنیم، سیزده هزار اشکال دارد.

نیز کارشناس دیگر آقای محمد علی کوشا می‌گفت خط عثمان طه حدود پنج هزار اشکال جدی دارد. ایشان معتقد است مسئولان فرهنگی جمهوری اسلامی ایران باید خط بی‌عیب‌تری را ابداع کنند و قرآن را با آن خط منتشر نمایند.

تصور کنید خط بریل بر اساس خط معیوب عثمان طه بنا شده، از این‌رو آن هم دچار مشکلاتی شده است. البته در سال‌های اخیر حداقل در دو سه جا جلساتی منعقد شده تا فکری برای رسم بریل بشود. یکی در دارالقرآن چاپ و نشر وابسته به سازمان تبلیغات، دوم در مؤسسه رودکی (ریحانه)، سوم در دفتر فرهنگ معلولین. در شهریور ۱۳۹۳ شایع شد که رودکی و دارالقرآن به نتیجه رسیده‌اند و درصدد انتشار قواعد و ضوابط بریل (رسم بریل) هستند ولی تا کنون چیزی منتشر نشده است.

دفتر فرهنگ معلولین بخشی از تحقیقات خود را در مجله توان نامه شماره ۴ تا ۶ منتشر کرد و با شنیدن خبر فوق، تحقیقات در این باره را کنار گذاشت اما چند ماه است مجدداً، تحقیق راه‌اندازی شده و درصدد انتشار یک جلد کتاب است.

از مدیریت رودکی و مدیریت دارالقرآن کریم هم تمنا داریم یافته‌ها و جلسات و پژوهش‌های خود را منتشر کنند و در اختیار جامعه فرهنگی قرار دهند. تجربه نشان داده، بایگانی کردن تحقیقات و عدم انتشار آن‌ها، نه تنها مشکلی را رفع نمی‌کند بلکه بر مشکلات می‌افزاید.

اگر جمهوری اسلامی بتواند اولین پژوهش درباره رسم المصحف بریل را منتشر کند، افتخار پیشکسوتی در جهان اسلام را در این موضوع از آن خود خواهد کرد. چند مرکز قرآنی در ترکیه و عربستان سعودی در این زمینه تلاش بسیار کرده‌اند ولی تا کنون به موفقیتی دست نیافته‌اند.

۴- کوتاه نویسی مصحف بریل و ضوابط آن: کارشناسان رشته‌های مختلف مثل فیزیک، حقوق و پزشکی، کوتاه نویسی را در رشته خودشان گسترش داده‌اند. زیرا کتاب بریل ذاتاً حجیم است. و حمل و نقل آن مشکل است. کل قرآن بریل حدود

ده جلد است و ارتفاع آن حدود ۷۰ سانتی متر می شود. البته وزن آن کم است زیرا بین اوراق خالی است و هوا می باشد.

حجیم بودن کتب بریل سه علت مهم دارد: حروف بریل بزرگ و جا گیر است؛ دوم کاغذ آن باید مقوا باشد، سوم صفحات را نمی توان پرس کرد و باید بین صفحات هوا باشد.

کارشناسان درصدد هستند هر یک از این سه فاکتور را اصلاح کنند و تا جایی که ممکن است از حجم کتب بریل بکاهند.

اخیراً صفحات پلاستیکی که قطر کم دارند ولی خاصیت برجسته سازی بهتری دارند، آزمایش شده ولی هنوز جواب مطلوب نگرفته اند و در مرحله آزمایش است. نیز در مرحله برجسته سازی هم فکریهایی شده ولی هنوز به مرحله تولید انبوه نرسیده است. اما نسبت به کاهش ابعاد حروف و کلمات از چند دهه قبل دو کار شده است: یکی کاستن از طول و عرض فضایی که شش نقطه در آن جا گرفته است اگر بتوان فضا را از سه میلی متر به دو میلی متر کاهش داد یعنی $\frac{3}{1}$ در فضا و حجم صرفه جویی خواهد شد. البته برخی با این کار مخالفاند چون مدعی هستند، ضریب دقت کاهش می یابد و اشتباه خوانی افزایش خواهد یافت. یعنی وقتی نقطه های برجسته نزدیک هم باشد، لامسه درست نمی تواند تشخیص دهد.

اما اقدام دیگر که بسیار رواج دارد و به نام کوتاه نویسی بریل یا کوتاه سازی بریل معروف است و تا کنون خوب جواب داده، تبدیل کلمات و واژه های بسامد دار و مکرر به علامت یا مخفف سازی عبارات های ترکیبی یا واژه های مرکب است.

در واقع این راه کار خودش دور راه حل دارد و هر دو هم آزمایش شده و در علوم مختلف جواب داده است. در خط بینایی و معمولی هم بسیاری از ترکیب ها به صورت مخفف استفاده می شود و شیوه ای متداول است. به جای دانشنامه ناشنوایی و ناشنوایان می گویند دانا؛ به جای دایرة المعارف اسلام می گویند EI؛ نیز USA؛ پارسا و برجام به کار می رود.

در قرآن تا کنون اقدام جدی در این زمینه نشده است. برخی می گویند شاید از نظر شرعی اشکال داشته باشد، ولی چنین نیست. مثلاً اگر به جای همه «یا ایها الذین آمنوا» ها، «یا آم» استفاده شود چه اشکالی دارد؟

به هر حال با استفاده از شیوه مخفف سازی یا شیوه علامت سازی می‌توان حجم قرآن بریل را به ۵/۱ رساند.

پیشنهاد دیگر این است که از علامت تصویری هم می‌توان استفاده کرد. مثلاً به جای شمس یا قمر، عکس آن‌ها برجسته شود. یک ماه کوچک را با یک و نیم میلی‌متر می‌توان برجسته کرد.

به هر حال از تجارب و دستاوردهای کوتاه سازی در دیگر علوم می‌توان استفاده کرد و قرآن بریل را هم با کوتاه نویسی با حداقل حجم می‌توان عرضه نمود.

اهمیت کوتاه کردن حجم در چند چیز است: هزینه‌ها بسیار کاهش می‌یابد؛ حمل و نقل راحت‌تر می‌شود؛ به تبع پژوهش‌های قرآنی گسترش پیدا می‌کند.

۵- همسان سازی قرآن‌های بریل: برای جلوگیری از تشتت و اینکه هر کس هر کاری و هر قاعده‌ای خواست اعمال کند، همسان سازی و ایجاد وحدت رویه در علوم مختلف و کتب بریل این علوم رواج یافته است.

عربستان سعودی مدعی همسان سازی قرآن‌های جهان اسلام است. از این‌رو مرکزی به نام «مرکز التوحید للمصاحف البریل» تأسیس کرده و بر تولید و چاپ و نشر قرآن بریل نظارت دارد. نیز در اروپا و کشورهای مختلف، مراکز رشته‌های علوم انسانی یک تشکیلات جهت نظارت و همسان سازی ایجاد کرده‌اند.

دفتر فرهنگ معلولین از مرکز بریل کار دعوت کرد تا برای همسان سازی جلساتی داشته باشیم و یک شیوه واحد را اجرا کنیم و در پایان جلسه اطلاعیه زیر را صادر کرد. ولی ادامه این جلسه با مشکل مواجه و کمتر از آن استقبال شد.

دفتر فرهنگ معلولین به تاریخ ۲۰ خرداد ۱۳۹۳ با دعوت عده‌ای از کارشناسان بریل، پس از بحث و بررسی وضعیت خط بریل، از مدیران و مسئولان نهادهای دولتی و نیز مراکز مردمی خواستند، یکسان سازی خط بریل و علائم آن را مهم شمرده و پس از بررسی‌ها، پیشنهادات زیر را مطرح نمودند:

هم اکنون ضوابط، قواعد و نمادها و نیز شیوه آموزشی واحد و یکدست در همه مناطق اجرا نمی‌شود و گاه سلیقه‌های فردی جایگزین شیوه نامه همگانی و سراسری شده است. این وضعیت پیامدهای مخرب در فرهنگ و جامعه روشندان خواهد داشت که بعضاً در دراز مدت ظاهر می‌شود.

درخواست و استدعای ما از متولیان امور این است که در یکی از نهادهای کلان مثل سازمان بهزیستی یا سازمان آموزش و پرورش استثنایی، نخست یک شورای عالی ایجاد شود.^۱ این شورا باید فراگیر باشد و همه اقشار را پوشش دهد و حتماً باید نمایندگانی از مراکز مردم نهاد در آن حضور داشته باشند. سپس باید مصوبات آن به همه مناطق ارسال گردد. نیز برای تخلف از مصوبات راه کارهایی تدبیر گردد.

البته شورایی که گاه فعال بوده، به دلیل عدم جامعیت قدرت و اقتدار لازم را اعمال نکرده است و نیاز به شورای گسترده، همگانی، ضابطه‌مند و فعال هست تا از تشتت‌ها و نابسامانی‌های موجود بکاهد.

ما به عنوان خادمان فرهنگ و جامعه روشنفکران، سالها و دهه‌هایی در خدمت این قشر مبتکر و عزیز بوده و امیدواریم این هشدار را صرفاً نشانه دلسوزی و دغدغه خیرخواهانه ما بدانید.

محمد نوری، سیدرضا حسینی امین، مجتبی علیزاده، حسن عبدلی، هاجر شعاعی، زهرا زارع، ابوالقاسم یوسفی، غلامرضا نظری، منصوره ضیایی فر، اعظم قاسمی، علی نوری، طیبه عبدلی؛ سید مرتضی نیکزاد، مشایخی.^۲

۶- اطلاع‌رسانی: در زمینه بریل اطلاع‌رسانی به صورت‌های مختلف یک نیاز اساسی است.

این شش اقدام نیاز ضروری در عرصه قرآن بریل است. اما معلوم نیست چه نهاد و سازمانی متصدی رسیدگی به این نیازها است. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان بهزیستی و سازمان دارالقرآن کریم کدامیک باید این مشکلات را رسیدگی کنند؟

معلوم نیست چه نهادی متصدی رسیدگی به امور فرهنگی معلولان است؛ چون خلاء قانونی هست. یعنی اساساً هیچ قانونی برای بریل و کتاب گویا نداریم. حتی در قانون جدید نیز که در شرف تصویب است. بریل و گویا بدون متصدی است.

۱. این مطلب مربوط به سال ۱۳۹۳ است که در مجله *توان نامه* ۴-۶، ص ۲۱۷ آمده است. ولی اکنون شورای عالی قرآن تشکیل شده است.

۲. *توان‌نامه*، ش ۶-۴، ص ۲۱۷.

اما سازمان بهزیستی که علی‌القاعده به مسائل معلولان نزدیک است می‌تواند این‌گونه امور را به کارشناسان خصوصی یا تشکل‌های مردمی معلولان به صورت پروژه واگذار نماید.

دیگر فعالیت‌ها و پژوهش‌های قرآنی: دفتر فرهنگ معلولین به هر مناسبت آثار پژوهشی مرتبط با فرهنگ معلولان را منتشر کرده است. به نمونه‌هایی اشاره می‌شود:

۱- برگزاری جشنواره درباره سوره عبس

۲- انتشار مقالاتی درباره قرآن بریل مثل مقاله «روش و قواعد قرآن بریل» به قلم سید عبدالعلی حسینی که در مجله توان‌نامه، تابستان ۱۳۹۴، ص ۵۶-۶۰ آمده است.

نشر مقاله قرآن و ناشنوایی به قلم محمد نصر در مجله توان‌نامه

۳- معرفی تجارب قرآنی دیگر کشورها به داخل، ده‌ها گزارش و مقاله تا کنون در توان‌نامه منتشر شده است.

تا اینجا تلاش کردیم فعالیت‌های دفتر فرهنگ معلولین را در زمینه تهیه متون قرآنی توضیح و گزارش دهیم.

فصل دهم:
ضرورت‌ها و چشم انداز آینده

این فصل به اقتضائات جامعه هدف و ضرورت توسعه فعالیت‌های قرآنی در آینده می‌پردازد. با توجه به اینکه جریان‌های مخالف دین و طرفدار لائیک، به دلیل زمینه‌های اقتصادی و اجتماعی موجود، می‌توانند به سرعت رشد کرده و توسعه پیدا کنند. وظیفه متدینان و قرآن باوران است که با معرفی معارف قرآنی درباره معلولان، حقایق مندرج در قرآن را به گوش جهانیان رسانند. البته بد دفاع کردن و بد معرفی کردن هم خطرناک و موجب بهانه دادن به دست نا اهلان می‌شود.

آسیب شناسی

متأسفانه تا کنون پژوهش جامع درباره فعالیت‌های قرآنی اجرا و عرضه نشده است. برنامه‌ریزی برای آینده و تدبیر امور منوط به چنین پژوهشی است. لازم است جلسات قرآنی، متون گویا و بریل قرآنی، حافظان قرآن، قاریان قرآن، مفسران قرآن از منظرهای مختلف، اطلاعاتشان جمع‌آوری و سپس به روش علمی ارزیابی گردند.

فعالیت‌های قرآنی جامعه معلولان در همه کشورها از جمله در ایران لازم است از منظرهای مختلف نقد و بررسی گردد و ابعاد آن کاوش شود. پس از اینکه اطلاعات این فعالیت‌ها به دست آمد و جمع‌بندی و گزارش شد؛ نوبت به نقادی و تجزیه و تحلیل آنها می‌رسد. با این تجزیه و تحلیل‌ها معلوم می‌شود، در چه زمینه‌هایی کم‌کاری بوده و اشکالات کار کجا است؟ و در نهایت می‌توان به آسیب شناسی جامع دست یافت. و آنگاه راه کارها را برای رفع مشکلات مطرح کرد.

کمبود آثار قرآنی

آنچه مسلم است درباره جامعه و فرهنگ معلولان، تحقیق‌های متعدد و متنوع تا دوره جدید نبوده و نوعی فراموشی و غفلت نسبت به این جامعه و این فرهنگ بوده است. الآن هم در مقایسه با دیگر اقشار کمتر برای پژوهشگران و نویسندگان جذابیت دارد. البته منظور جهان اسلام و کشورهایی مثل ایران است. زیرا در ایران فقط حدود پانصد عنوان کتاب از ابتدای نشر کتاب تا کنون در این باره منتشر شده و از بین آنها آثار قرآنی بسیار معدود و محدود است.

با اینکه معلولان بزرگترین اقلیت را تشکیل می‌دهند، دوم اینکه مشارکت اجتماعی وسیع دارند؛ سوم در عرصه‌های مختلف به ویژه فرهنگ خدمات فراوان تولید کرده و می‌کنند. به رغم همه اینها پرداختن به آنان اندک است. چرایی آن را باید در علل و عوامل مختلف جستجو کرد. از جمله در چندپارگی و یکدست نبودن این جامعه؛ در اینکه دولت متولی آن است و تمام شؤون این جامعه در دست دولت است و دولت مثل سازمان بهزیستی اساساً یک سازمان فرهنگی نیست بلکه یک نهاد اجرایی و حمایتی است. به همین دلیل معاونت فرهنگی ندارد و هنوز بخش

فرهنگی آن محدود به امکانات اندک است؛ سوم خواست و اراده خود معلولان در این باره ضعیف بوده است. یعنی خودشان با تمام وجود خواستار مقولات فرهنگی از جمله کتاب نبوده‌اند. اگر خودشان آغاز می‌کردند و هر تشکل و هر معلول فرهیخته بخشی از وقت و انرژی خود را به موضوعات معلولان اختصاص می‌داد، وضع بهتر بود. نویسندگان و پژوهشگران فراوان در جامعه معلولانی هستند که تا کنون یک مقاله و یک کتاب درباره خودشان عرضه نکرده‌اند. این علت تابع چند علت دیگر است. از جمله اینکه معلولان گویا کسر شأن می‌دانند که درباره جامعه خودشان یا موضوعات فرهنگی خودشان مطلب بنویسند. و معمولاً تلاش می‌کنند از این جامعه فاصله بگیرند. با اینکه فضای جهانی جوری است که اگر یک نفر اعم از معلول یا غیرمعلول درباره موضوعات معلولیتی مطلب بنویسد پرستیژ و حیثیت افزون‌تر و بیشتر کسب می‌کند.

به هر حال کمبود آثار قرآنی در آینده باید جبران گردد و فکری شود که در هر شهر و هر استان از ایران هر سال ده‌ها عنوان کتاب قرآنی، چند نشریه ویژه قرآنی تولید و عرضه شود.

تحقیقات اولیه

در دوره اسلامی، اولین نویسنده‌ای که به معلولین و نابینایان به صورت جمعی پرداخت و در کتاب المعارف مباحثی درباره آنان آورد، ابن قتیبه دینوری بود. او اصالت ایرانی دارد ولی پدرش در کوفه سکونت داشت و عبد بن مسلم معروف به ابن قتیبه در ۲۱۳ق در کوفه متولد شد. او را ادیب، لغت‌شناس، تذکره‌نویس و مورخ لقب داده‌اند. در کوفه مدرسه رفت و دانش آموخت. پس از طی مدارج به شغل قضاوت پرداخت و بیست سال در دینور ایران قاضی بود. ولی برای ادامه تحصیل و تدریس از ۲۵۷ق به بغداد رفت و در آنجا ساکن شد. زیرا بغداد مرکز دانش و پایگاه دانشمندان بود. آنگاه استاد اعظم مدرسه نحو بغداد شد. آثار مهمی مثل کتاب المعارف و مشکل القرآن تألیف کرد. کتاب المعارف یک دوره تاریخ

عمومی است.^۱ ابن قتیبه در آخر این کتاب، فصلی را به «نابینایان» اختصاص داده و افراد نابینایی که معرفی کرده عبارتند از: «ابوقحافه» پدر ابوبکر صدیق، «ابوسفیان بن حرب»، «البراء بن عازب»، «جابر بن عبداللّه»، «کعب بن مالک انصاری»، «حسان بن ثابت انصاری»، «عقیل بن ابی طالب»، «ابو أسید الساعدی»، «قتادة بن النعمان»، «ابوعبدالرحمن السُّلمی»، «قتادة بن دعامة»، «المغیره بن مُقَسَّم»، «ابوبکر بن عبدالرحمن بن الحارث بن هشام»، «القاسم بن محمد ابن ابی بکر الصدیق» که در اواخر عمر بینائیش را از دست داد، «عُبیدالله ابن عبدالله بن عُتیبَة بن مسعود»، «معاویة بن سبرة»، «سعد بن أبی وقاص» که آخر عمر بینائیش را از دست داد، «عبدالله بن أبی أوفی» که کور شد، «علی بن زید» از فرزندان عبدالله بن جُدعان که مادر زاد، کور به دنیا آمد، «ابوهلال الراسبی»، «ابویحیی ابن مُحرز الضُّبّی».

پس از این بیست و یک نفر، سه نابینا دیگر نام برده که عبارتند از: «عبدالله بن العباس بن عبد المطلب» و پدرش «عباس» و پدرش «عبدالطلب». بنابراین جمعاً ۲۴ نابینا در کتابش معرفی کرده است.

سپس «ابن جوزی» در آخر کتاب خود به نام تلقیح فهوم أهل الاثر فصلی در بیان اسامی اشراف و بزرگان نابینا آورده است:

از انبیاء علیهم السلام: «اسحاق» و «یعقوب» و «شُعیب» علیهم السلام.
از اشراف: «عبدالطلب بن هاشم» و «أمیة بن عبد شمس» و «زُهرة بن کلاب» و «کلاب بن مُرّة» و «مُطعم بن عدی».

از صحابه: «البراء بن عازب» و «جابر بن عبدالله» و «حسان بن ثابت» و «الحکّم بن أبی العاص» و «سعد بن أبی وقاص» و «سعید بن یربوع» و «صخر بن حرب، أبوسفیان» و «العباس بن عبدالطلب» و «عبدالله بن الأرقم» و «عبدالله بن عمر» و «عبدالله بن العباس» و «عبدالله بن عُمیر» و «عبدالله بن أبی أوفی» و «عتبان بن مالک» و «عتبة بن مسعود الهُدّلی» و عثمان بن عامر، ابوقحافه» و «عقیل بن ابی

طالب» و «عمرو بن أم مكتوم» و «قتادة بن الثُّعْمان» و «كعب بن مالك» و «مالك بن ربيعة» و «أبوأسيد الساعدي» و «مخرمة بن نوفل».

از تابعین: «عطاء بن أبی رباح» و «أبو بکر بن عبد الرحمن» و «قتادة بن دعامه» و «أبو عبد الرحمن السُّلَمي» و «أبو هلال الراسبي».

ابن جوزی سه تن از انبیاء، پنج تن از اشراف، ۲۳ تن از صحابه و ۵ تن از تابعین و جمعاً ۳۶ نفر را یاد کرده است. یعنی نسبت به ابن قتیبه ۱۲ نفر بیشتر نام برده است.

البته مطلبی افزون بر «ابن قتیبه» ندارد مگر ذکر سه تن از انبیاء علیهم السلام و ترتیب اسامی صحابه بر اساس حروف الفباء. در حالی که «ابن جوزی» می‌توانست، افراد دیگری اضافه کند، زیرا زمان و وفات او از زمان و وفات «ابن قتیبه» متأخر است. «ابن قتیبه» در سال دویست و هفتاد و شش قمری^۱ وفات یافت و «ابن جوزی» در سال پانصد و نود و هفت قمری از دنیا رفت. یعنی ابن جوزی ۳۲۱ سال بعد از درگذشت ابن قتیبه از دنیا رفته است. ولی ممکن است هریک از آن‌ها از عملکرد خود دفاع کنند و بگویند که کتابشان را برای فراگیری همه نابینایان تألیف نکرده‌اند و فقط بزرگان و اشرافی که نابینا بوده‌اند را ذکر کرده‌اند.

«أبو العباس احمد بن بانه» در کتاب خود رأس مال النندیم، اشراف نابینا را این‌گونه در کتاب خود آورده است: «شعیب و اسحاق» صلوات الله علیهما و «زُهْرَة بن کلاب بن کعب بن مُرَّة» و «عبدالمطلب بن هاشم» و «العباس بن عبد المطلب» و «عبدالله بن عباس» و «أمیة بن عبد شمس» و «الحکَم بن العاص» و «ابوسفیان بن حرب» و «الحارث بن عباس بن عبدالمطلب» و «مُطعم بن عدی بن نوفل بن عبد مناف» و «ابوبکر بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام بن المغیره» و «عُتْبَة بن مسعود الهذلی» [و عبید الله بن عبد الله بن عُتْبَة بن مسعود] و «ابواحمد بن جُحَیْش بن مسعود الاسدی» و «جابر بن عبد الله الانصاری» و «عبدالله بن أرقم» و

۱. صفدی در نکت الهمیان تاریخ وفات ابن قتیبه را ۲۶۷ ق می‌نویسد ولی دایرة المعارف بزرگ اسلامی و بسیاری از دیگر منابع ۲۷۶ ق نوشته‌اند.

«البراء بن عازب» و «حسان بن ثابت» و «قتادة بن النعمان» و «ابوأسيد الساعدي» و «قتادة بن دعامه» و «أريدين الصمة الجشمي» که نابینا در جنگ حنین شرکت کرد و کشته شد. و «مخرمة بن نوفل الزهري» و «الفاكه بن المغيرة المخزومي» و «خزيمة بن خازم النهشلي».

بیست و چهار تن از کسانی که نابینا بوده در کتاب «ابن بانه» آمده است. بنابراین پیشتر پژوهش درباره نابینایان و معرفی آنها «ابن قتیبه» و پس از آن «ابن بانه» و سپس «ابن جوزی» است. البته «الخطیب ابوبکر» معروف به خطیب بغدادی نوشته‌ای درباره نابینایان دارد. اما این اثر را تا کنون کسی معرفی نکرده و ندیده است. حتی صفدی در مقدمه نکت الهمیمان می‌نویسد آن را ندیدم. کتاب دیگر متعلق به صلاح الدین صفدی است خود درباره آن نوشته است:

یک روز در یکی از گردهمایی‌هایم با گروهی از فرهیختگان، در شرح «لامية العجم» چند جمله‌ای در شرح احوال برخی نابینایان گفتم و دوستان حاضر در آن جلسه از من خواستند تا کتابی درباره نابینایان بنویسم و دست به کار شدم و کتابی به نام نکت الهمیمان فی نکت العمیمان یعنی گنجینه‌ای از نکته‌ها درباره نابینایان نوشتم. این اثر به زبان عربی است و در قرن هشتم قمری تألیف شده است. درگذشت صفدی در ۷۶۲ق بوده است. دفتر فرهنگ معلولین از یکی از استادان دانشگاه خواهش کرد که آن را به فارسی برگرداند. و با عنوان گنجینه نکته و حکمت از روشندان نابینا منتشر شد.

صفدی کتاب دیگری دارد به نام الشعور بالعور یعنی نابینا شناسی. عور جمع اعور است یعنی کسانی که یک چشم دارند یا بینایی ضعیف دارند.

پس از سده هشتم کتاب دیگری سراغ نداریم تا چند دهه جدید که پژوهش‌ها و آثار جدید درباره حقوق، تاریخ، زندگی‌نامه، آموزش و پرورش نابینایان منتشر شده است. لازم به ذکر است در این آثار، به فعالیت‌ها و مباحث قرآنی هم پرداخته شده است.

آخرین شخصیت شناسی کتابی با عنوان دائرة المعارف نوابغ و مشاهیر معلول ایران و جهان نوشته منصور برجیان و علی ملک‌پور. هر کاری در زمینه معلولین بخواهد انجام شود، لازم‌اش شناسایی گذشته و معلولین گذشته است. اما

همانطور که گفته شد پژوهش‌های عرضه شده اندک است و لازم است با کمک انواع روش‌های علمی، اطلاعات گذشته جمع‌آوری و طبقه‌بندی گردند.

ناشنوایان در قرآن

در ایران نهادهای متصدی امور معلولین برای ناشنوایان کمتر کار کرده و بیشتر برای نابینایان کار کرده‌اند. یکی از چشم‌اندازهای آینده جبران این وضعیت است. این نوشتار درصدد اثبات تکریم و احترام قرآن به آنان است.

قرآن در موارد متعدد به حمایت از شئون و حقوق معلولین پرداخته است. اوج آن در سوره عبس است که برخی آن را سوره اعمی (نابینا) نامیده‌اند. اما دیدگاه‌های قرآن درباره ناشنوایان و ناشنوایی هم جالب است.

آیات فراوانی از قرآن کریم، به مقوله‌های مربوط به شنیدن و گفتن یا فقدان آنها پرداخته‌اند و ذیل واژگان بَکُم (لال)، صَمَّ (گنگ)، سَمِعَ (شنیدن)، اُذِنَ (گوش)، فَمَ (دهان)، لِسَانَ (زبان)، کَلَامَ و تَكَلَّمَ (سخن و سخن گفتن)، نُطِقَ (گفتن) و مشتقات فعلی، اسمی و ترکیب آنها مطالبی آمده است و در آنها ابعاد شنوایی، گفتار، مسائل شنونده و گوینده یا گنگ (کر و لال) تحلیل شده است.

آمار کاربردهای این اصطلاحات در قرآن قابل توجه است. برخی از نکات آماری در این زمینه این گونه است: صُمَّ و بُکُم در کنار هم و با عطف به هم، پنج بار استعمال شده است؛ نیز بکم به صورت اَبْکَم یک بار آمده است (نحل، آیه ۷۶)؛ صَمَّ (لال) با مشتقاتش، پانزده بار به کار رفته است. واژه اُخْرَسَ و خَرَسَ که در فرهنگ عمومی عرب کاربرد دارد، در قرآن نیامده است.

مفاهیم و کاربرد واژگان: اصطلاحات ویژه ناشنوایی که در قرآن به کار رفته، همگی به یک معنا و دارای بار مفهومی یکسان نیست. در برخی آیات، همان معانی متداول در عرف مردم منظور شده است؛ برای نمونه، آیه ۷۸ سوره نحل تصریح می‌کند که انسان هنگام تولد از مادر چیزی نمی‌داند و با کمک گوش، چشم و قلب، آگاهی کسب می‌کند. سمع در این آیه به معنای شنیدن واقعی با گوش است. شنیدن و گوش در این آیه، همان معنایی است که در عرف ادیبان و عموم مردم به کار رفته است.

واژه‌های مربوط به شنوایی و ناشنوایی غیر از استعمال در معنای شنیدن صوت و سخن با گوش، در معنای دیگری هم به کار رفته است. سَمْع در آیاتی به معنای اطاعت استعمال شده است. سَمْع در قرآن، کاربردهای بیشتر دارد و ابعاد آن در آیات مختلف بیان شده است.

در فرهنگ فارسی، «حرف‌شنوی» اصطلاحی است که به معنای اطاعت به کار می‌رود. چنان که در کلام قصار «حرف شنیدن هنرست، حرف گوش کردن ادب است» همین مفهوم منظور شده است. در فرهنگ انگلیسی هم، گاه deaf (ناشنوا) به جای obstinate (معاند، غیر مطیع، لجوج) به کار می‌رود.

سمع به معنای درک و فهم نیز به کار رفته است: «سَمِعْنَا وَ اطَعْنَا»، فهمیدیم و اطاعت کردیم (بقره، آیه ۲۸۵) یا «سَمِعْنَا وَ عصینَا»، فهمیدیم و عصیان کردیم (نساء، آیه ۴۶).

وقتی فاعل شنیدن خدا باشد، مانند «سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّذِیْنَ قَالُوا»، به معنای علم خداوند است. «بُکْم» در آیه ۷۶ نحل، به معنای لال و در بسیاری از آیات به معنای نگفتن حرف حق و عدم اقرار به حقانیت مطلبی است. از جمله، آیه ۱۸ بقره دارای چنین معنایی است. این گونه افراد در قیامت هم، کرولال اند (اسراء، آیه ۹۷).

ویژگی کسانی که کرولال معنوی نه ظاهری اند، یعنی گوش و شنوایی یا قدرت تکلم دارند ولی در مقابل حق، قلبی شنوا و زبانی ناطق ندارند، در قرآن این گونه بیان شده است: فقدان تعقل (بقره، آیه ۱۷۱)؛ بودن در ظلمت (انعام، آیه ۳۹)، بدتر از حیوان (انفال، آیه ۲۲)؛ مشمول لعنت خدا (محمد، آیه ۲۳)؛ عدم توجه به آیات خدا (فرقان، آیه ۷۳).

«أُدْنُ» به معنای گوش و به عنوان ابزار شنوایی در چندین آیه به کار رفته است. مهم آن است که در هیچ کدام از این آیات، ناشنوایی و آسیب‌مندی گوش مذموم شمرده نشده، بلکه کسانی که به رغم داشتن گوش ظاهر، سخن حق را نمی‌پذیرند، مورد مذمت قرار می‌گیرند: چرا که گویی نمی‌شنوند (برای نمونه آیات ۱۷۹ و ۱۹۵ اعراف). از این آیات می‌توان برداشت کرد که ناشنویان اگر شنونده حق و مطیع ارزشهای قرآنی باشند، مقبول درگاه خداوندند.

همین نکته نیز از آیات اَفْوَاه (جمع فم: دهان) به عنوان ابزار گویایی برداشت

می‌شود. در آیه‌ای آمده است: فقط با دهان اظهار رضایت نسبت به شما می‌کنند، در حالی که قلوب آنها ابا دارد. اینان فاسق‌اند (توبه، آیه ۸).

نگاه قرآن به ناتوانیهای انسانی متفاوت از تحلیلهای بشری است؛ زیرا در تحلیلهای عادی، فقدان قدرت شنوایی نوعی ناتوانی به شمار می‌رود، ولی قرآن اینها را مهم و اساسی ندانسته و حق شنوی را ارزش، و اجتناب از پذیرش حق را نقص و ناتوانی دانسته است.

از نظر قرآن، شرط و زمینه شنوایی، عقل و خردورزی (یونس، آیه ۱۰؛ انفال، آیه ۲۲) و تقوا (مائده، آیه ۱۰۸) است. کسانی که این ویژگی را نداشته باشند، هر چند دارای گوش ظاهری و قدرت شنیدن باشند، ولی در واقع نمی‌توانند شنوایی از سخن حق داشته باشند. خود قرآن یادآور سوء برداشت عده‌ای بین شنوایی ظاهری و باطنی شده است و کسی را که می‌گوید «سخنان پیامبر (ص) را شنیدم» متوجه خطای خود کرده و به او تذکر می‌دهد که تو سخن ایشان را نشنیده‌ای (انفال، آیه ۲۱). از سوی دیگر کسانی که قدرت و استعداد شنیدن را ندارند، در قرآن به نامهای متفاوت معرفی شده‌اند: مستکبران، که به دلیل خود بزرگ‌بینی و عدم توجه به آیات الهی، فاقد شنوایی‌اند (لقمان، آیه ۷؛ جاثیه، آیه ۸)؛ تکذیب‌کنندگان آیات خداوند را «صم بکم» دانسته است (انعام، آیه ۳۹)؛ منافقان به کرولال ملقب شده‌اند (بقره، آیه ۱۸)؛ کافران با اینکه ظاهراً صداهایی را می‌شنوند ولی کرولال‌اند (بقره، آیه ۱۷۱). غیر از چهار قشر مزبور دو دسته لعنت‌شدگان (دورافتادگان از نعمتها) و غافلان نیز متصف به ناشنوایی و لال بودن شده‌اند (محمد، آیه ۲۳؛ اعراف، آیه ۱۷۹). تیپ‌شناسی ناشنویان از نگاه قرآن با قشربندیهای متداول در جامعه‌شناسی ناشنوایی متفاوت است؛ زیرا قرآن فقط این شش گروه اجتماعی را بی‌بهره از شنوایی و گویایی واقعی معرفی می‌کند.

قرآن به روش یافتن شنوایی هم اشاره کرده است. در آیه‌ای توجه به آیات طبیعی و شگفتیهای موجود در حیات انسانی را راهی برای شنوا شدن می‌داند (روم، آیه ۲۳). در آیه دیگری سیر و سیاحت در زمین، و خردورزی در عجایب خلقت را به عنوان زمینه شنوایی مطرح می‌کند (حج، آیه ۴۶). انسان با گذشتن از این راه و طی این مراحل می‌تواند هدایت واقعی را پذیرا گردد و دعوت انبیا را بپذیرد. ورود

به این مرحله را نیز رهایی از مردگی و وارد شدن به حیات ارزیابی کرده است. (نمل، آیه ۸۰؛ روم، آیه ۵۳؛ فاطر، آیه ۲۲؛ انبیا، آیه ۴۵).

بالاخره در جامعه‌شناسی قرآنی برتری مردم از یکدیگر به سلامت جسمانی نیست، بلکه معیار، صحت نفسانی است. ناشنوایی خود به خود عیب نیست، بلکه ناشنوایی حق و عدم اهتمام به ارزشهای معنوی، مذموم است. از این رو، معلولیت حقیقی در نگاه قرآن، لبیک نگفتن به دعوت برای جهاد و عدم همراهی با امت برای مبارزه با کفار دانسته شده است (احزاب، آیات ۹-۱۸)؛

شنوندگان و ناشنوایان: در قرآن، فاعل و مصادیق ناشنوایی یعنی ناشنوایان و گنگان معرفی نشده‌اند؛ بلکه برخی روایات ذیل آیات مختلف، کسانی را به عنوان مصداق معرفی کرده‌اند. برای نمونه، مصداق ابکم در آیه ۷۶ سوره نحل را ابوجهل، و در روایت دیگر، هاشم بن عمر بن حارث، به دلیل دشمنی آنها با رسول اکرم (ص) و عناد آنان با آن حضرت دانسته‌اند، با آنکه به ظاهر، سلامت جسمی داشته‌اند.

اما کار سمع (شنیدن) را قرآن به چه کسانی نسبت داده است. غیر از خداوند که یکی از اسماء حسناى او «سمیع» است، شیاطین (شعراء، آیات ۱۹۲-۲۲۳)، اجنه (جن، آیه ۱) و ملایکه هم قدرت شنوایی دارند.

درباره شنوایی خداوند و مجردات دیگر، نظیر ملائکه، در بین متکلمان اختلاف است و با اینکه فرقه‌هایی خداوند را دارای گوش می‌دانند، ولی شیعه، سمع در این آیات را به معنای علم، و سمیع را به معنای علیم تفسیر کرده است.

بعضی مفسران اعتقاد دارند که حضرت موسی (ع) در عین کلیم الله بودن در تکلم مشکل داشت. آیه «و احلل عقدة من لسانی»؛ خداوند، گره از زبانت بگشا (طه، آیه ۲۷) را نیز دلیل بر مشکلات گفتاری موسی (ع) گرفته‌اند.

حقوق ناشنوایان: مسائل ناشنوایان در چند آیه بیان شده است. ماهیت ناشنوا در سوره نحل، آیه ۷۶ این گونه ترسیم شده است: به دلیل اینکه کرولالها قدرت هر کاری را ندارند و توانا به هر ادراکی نیستند، یا به عبارت دیگر، برخی آگاهیها که از راه گوش منتقل می‌شود، در ناشنوایان مختل است و نیز، لالها امکان بیان خواسته‌های خود را ندارند، از این رو، نیاز به مساعدت و تأمین اجتماعی دارند. همین آیه یادآور می‌شود که از لال به دلیل فقدان برخی تواناییها، نمی‌توان انتظار

چندانی داشت و باید متوجه بود که مأموریتها و سپردن کارها به آنها، سنجیده باشد.

تفسیر قرآن برای ناشنوایان: با پیشرفت‌های زبان اشاره و گسترش آنها در همه اقشار، امروز ناشنوایان به راحتی با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند و یادگیری و یادآموزی دارند. به همین دلیل نظریه‌ای که ناشنوایی را معلولیت نمی‌داند، بلکه طبقه‌ای از جامعه با ارتباطات متفاوت و ابزارها و روش‌های متمایز نسبت به دیگر مردم می‌داند، در حال گسترش است. کتاب‌های فراوانی در کشورها به زبان اشاره تبدیل شده‌اند. اخیراً شاهد ابتکار دیگری در عرصه زبان اشاره از کشور اردن بودیم و در خبرها آمد که تفسیر قرآن کریم با زبان اشاره عرضه شده و در اختیار علاقمندان قرار گرفت.

مؤسسه‌ای دولتی به نام جمعية المحافظة على القرآن الكريم (تأسیس در شوال ۱۴۱۱ ق/ نیسان ۱۹۹۱ م) زیر نظر یکی از اعضای خاندان پادشاهی هاشمی به نام امیر رعد بن زید متصدی اجرای این پروژه را بر عهده داشته است. عنوان این پروژه، تفسیر القرآن الكريم بلغة الاشارة للصم است. در ابتدای جزوه تبلیغاتی کاتولوگ آن آمده است: «این پروژه برای نخستین بار در تاریخ اسلام تولید شده است».

در جهان اسلام حدود ۳۵ میلیون ناشنوا و کم شنوا، در کشورهای عربی بیش از شش میلیون ناشنوا و در اردن ۲۵ هزار ناشنوا زندگی می‌کنند. این جمعیت وسیع نیاز به برنامه‌ریزی آموزشی دارند تا به انسان‌های پویا و فعال تبدیل شوند.

اگر برنامه‌ریزی‌های تربیتی و اجتماعی نباشد، شبکه‌های شرور و مفسد از اینان برای اجرای اهدافشان استفاده می‌کنند و به جای خدمت تبدیل به عناصر فاسد و آسیب‌زا خواهند شد. از اینرو نیکوکاران جوامع اسلامی با احساس مسئولیت و تخصیص بخشی از اموال خود می‌توانند به پیشبرد اهداف تربیتی و اجتماعی این قشر کمک نمایند.

جمعية المحافظة على القرآن الكريم با اینکه هر دوره این تفسیر ۱۵۰ دلار امریکا هزینه داشته ولی با استفاده از بخشش‌ها و مساعدت‌های نیکوکاران، آن را رایگان در اختیار ناشنوایان اردن و دیگر مناطق جهان اسلام قرار می‌دهد. مطابق برخی گزارش‌ها این پروژه حدود ۷۵۰ هزار دلار هزینه داشته و چند گروه متخصص در طی پنج سال آن را

به اتمام رسانده‌اند. نخست گروه متخصص در تفسیر و علوم قرآن متن را آماده کرده‌اند. این متن بر اساس چند تفسیر معتبر از جمله تفسیر المیسر (از علمای سعودی)، تفسیر بیان معانی مفردات الکتب العزیز، تفسیر طبری، تفسیر نسفی، تفسیر ابن کثیر و تفسیر المنتخب (از علمای الازهر) تألیف شده است. در واقع این اثر مشترک بین قاهره و ریاض یا دو قطب مصر و سعودی است.

در بین منابع هیچ منبع شیعی مشاهده نمی‌شود، از اینرو استفاده این پروژه برای ناشنوایان شیعی مذهب توصیه نمی‌شود. البته متخصصان علوم قرآن از مذهب شیعه می‌توانند با تأمل و دقت از آن بهره‌گیری کنند. لازم به یادآوری است دفتر فرهنگ معلولین در نامه‌ای به آقای حسام الحیاری مسئول روابط عمومی این جمعیت، درخواست مشارکت این دفتر در ورژن بعدی و لزوم توجه به تفاسیر گران سنگ شیعی شد.

پس از تهیه متن یک گروه از رابطان که در فرهنگ عربی به آنان مترجم گفته می‌شود، متن حاضر را به زبان اشاره تبدیل کرده‌اند. یعنی با استفاده از علائم و حالات دست، صورت، سر، انگشتان و بدن مفاهیم قرآنی را به بینندگان تفهیم می‌نمایند.

برای این منظور از بهترین رابطان (مترجمان) کشور اردن استفاده شده است. استاد حسین ترکی العورتانی که ۲۵ سال در تلویزیون اردن به زبان اشاره برای ناشنوایان برنامه اجرا می‌کرده، وظیفه اصلی را بر عهده داشته است و تمامی متن را با زبان اشاره بیان کرده است.

زبان اشاره انواع گوناگون دارد و زبان اشاره به کار رفته در این برنامه بین‌المللی و قابل فهم برای ناشنوایان در سراسر جهان است.

مرحله سوم تطبیق، کنترل و نظارت است. گروهی خبره در هر دو رشته زبان اشاره و علوم قرآنی پروژه را از ابتدا تا انتها بررسی کرده و اغلاط آن را تذکر داده‌اند. پس از رفع اشتباهات نسخه نهایی آماده شده است. در مجموع این پروژه در شصت DVD عرضه شده است.

از نظر فنی این حجم برای افراد متخصص و نخبه مناسب است، ولی پیشنهاد دفتر فرهنگ معلولین این است که تفسیری در پنج لوح فشرده برای عموم

ناشنوایان به عنوان منتخب یا میسر تهیه شود.

محمد المجالی قائم مقام جمعیت در مصاحبه‌ای با روزنامه الدستور اردنی اطلاعات دیگری بیان کرده است. او تجربه‌اندوزی این جمعیت در عرصه بریل‌سازی تفسیر قرآن برای نابینایان را مقدمه و پیش درآمد پروژه حاضر دانست و یادآور شد جمعیت این پروژه را با همکاری مؤسسه جهانی افق اجرا کرده است. نیز گفته است قبل از انتشار هر دو پروژه، تفسیر به بریل و به زبان اشاره را برای گروهی از نابینایان و ناشنوایان به صورت کلاس و کارگاه آزمایش کردیم و پس از اینکه پاسخ مساعد و مثبت دریافت شد، دستور پخش آن صادر شد.

پخش این پروژه به سازمان اوقاف اردن سپرده شده است و تاکنون درخواست‌های فراوانی برای آن به جمعیت و سازمان واصل شده است. با اینکه ۲۴ مهر ماه به بازار عرضه شده؛ اما درخواست‌ها زیاد بوده است.

علل مختلفی را برای جذابیت آن می‌توان برشمرد: از جمله DVD به صورت نماتنگ است و شامل تصاویر بسیار زیبا و جذابی از طبیعت و زندگی انسان و غیره می‌باشد. یعنی به اقتضای مفاد و مفهوم آیه و سوره، تصویر زمینه نمایش داده می‌شود، نیز به اقتضای مفاد آیات، آهنگ خاصی پخش می‌گردد. البته هیچ یک از مسئولان این پروژه که تاکنون مصاحبه کرده یا گزارش منتشر کرده اند راجع به ویژگی‌های این بُعد پروژه سخنی نگفته‌اند. با اینکه مناسب بود درباره نوع و سطح تخصص و دیگر ویژگی‌های آهنگ و نماهای زمینه مطالبی گفته می‌شد. نیز راجع به راهنمایی آیات، مفاهیم، اشخاص و غیره هم اطلاع رسانی می‌شد. یعنی نمی‌دانیم آیا قابلیت جستجوی مفاهیم را دارد یا نه؟ اگر دارد با چه برنامه و چه نوعی؟

دفتر فرهنگ معلولین درخواستی برای دریافت این مجموعه ارسال کرده است و امیدواریم با دریافت و مطالعه بتوانیم در گزارش دیگری ابعاد آن را تبیین نماییم.

قابل توجه مسئولین فرهنگی به ویژه سازمان بهزیستی و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، فرهنگ‌سازی در زمینه معلولان یک ضرورت انکار ناپذیر است. اما صرفاً با شعار نمی‌توان به این هدف نایل آمد و نیاز به اجرای طرح‌های مهم دارد.

به ویژه بیوت مراجع عالیقدر شیعه باید به رخدادهای مهمی که در حال وقوع است توجه کنند. در ایران حتی یک کتاب احکام برای ناشنوایان نداریم. آنان

احکام نماز و روزه را چگونه یاد بگیرند؟! مبلّغی که زبان اشاره بداند برای آنها نمی‌فرستیم، و منابعی که با اشاره به آنها احکام یاد بدهد هم تألیف نشده و نداریم، پس آنان از چه طریقی تکالیف و وظایف شرعی خود را بدانند.

در گزارش‌ها هست که یک کشیش اسپانیایی شش قرن قبل مدرسه‌ای برای آموزش تعالیم مسیحیت به ناشنوایان دایر کرد، به نام پدرو پونسو دلئون. وی در سده شانزدهم میلادی، دیرش در شهر وایادولید اسپانیا را تبدیل به مدرسه ناشنوایان برای تعلیم آموزه‌های مسیحیت کرد.

ورود دیگر اقشار به قرآن

دارالافتای منطقه «عمرانیه» شهر استانبول طی یک اقدام فرهنگی با هدف تبیین آموزه‌های دینی و تعلیم قرآن کریم به بانوان ناشنوا و کم‌شنوا کلاس‌های آموزش قرآن دایر کرده است.

خبرگزاری بین‌المللی قرآن (ایکنا) به نقل از وبسایت سازمان دیانت ترکیه گزارشی از این پروژه و کلاس‌های آموزش قرآن و مسائل دینی مختص افراد ناشنوا و کم‌شنوا در ۲۵ اسفند ۹۳ آورده است: این پروژه به همت مرکز آموزش قرآن بانوان «برات» وابسته به دارالافتای منطقه عمرانیه استانبول دایر شد. برپایی این کلاس‌ها مورد استقبال عظیم شهروندان قرار گرفت.

«الیاس بیلمازتورک»، مفتی منطقه عمرانیه نیز برای مشاهده عینی از روند کلاس‌ها از این مرکز قرآنی بازدید کرده است. در این مرکز، بانوان هم به کمک زبان اشاره و هم با تلفظ کلمات، قرآن می‌خوانند. وی پس از بازدید از این مرکز قرآنی، ضمن قید نکات و ایراد نصیحتی برای شرکت‌کنندگان این کلاس‌های قرآنی برای آنان آرزوی موفقیت کرد.^۱

نتیجه‌گیری: دو نکته مهم را در اینجا مطرح کردیم: یکی تبیین و معرفی جایگاه ناشنوایان در قرآن کریم است و دوم فعالیت‌های جهانی برای ناشنوایان است. زیرا وقتی گفته می‌شود چرا برای ناشنوایان مسابقات قرآن و جلسات قرآنی

برگزار نمی‌کنید؟ پاسخ می‌دهند مگر امکان پذیر است. در اینجا نمونه‌های عملی و عینی را آوردیم تا امکان پذیر بودن کار برای ناشنوایان اثبات گردد.

تکریم معلولان در قرآن

حقوق معلولین یکی از وجوه و بخش‌های حقوق انسان است. قرآن و سایر متون اسلامی به حقوق معلولین پرداخته و از کرامت انسانی آنان دفاع کرده‌اند. معلولین بسیاری در جهان اسلام درخشیده‌اند و در پرتو اسلام استعدادهای آنان شکوفا شده است. از عصر رسالت در کنار رسول خدا(ص) محدثان و قاریانی بودند که به رغم فقدان شنوایی یا بینایی یا توانایی حرکتی، به دلیل داشتن استعداد و هوش خارق العاده چون کامپیوتر، دستورات، مواظظ، توصیه‌ها و روایات رسول خدا(ص) را گردآوری کرده و به نسل‌های بعدی انتقال دادند. نیز در کنار ائمه(ع) شخصیت‌های معلول نیز حضور قابل توجهی داشتند. این نوشتار تلاش کرده موفقیت ایشان را با استفاده از آیات قرآن نشان دهد؛ و راه کارهای قرآن که در دوره رسالت منجر به پیشرفت جامعه معلولین شد؛ و با اِعمال روش‌های تربیتی، از معلولین، انسان‌های خلاق، ساعی و پویا ساخت؛ در این دوره هم مورد توجه قرار گیرد و احیا گردد.

اما به رغم تأکیدات قرآنی، مسلمانان به راه دیگر رفتند و از معلولان غفلت کرده و آنان را به فراموشی سپردند. برای اینکه مسلمانان عامل به قرآن باشند، نخست باید معارف قرآنی را شناخت.

کرامت قرآنی: قرآن کریم تنها کتاب آسمانی است که افراد دارای معلولیت بینایی، شنوایی و حرکتی را از نظر انسانی مساوی افراد عادی دانسته و در آیات متعدد، شأن انسانی برای آنان قائل شده است. پس از بررسی مفصل انجیل، تورات و دیگر آثار منسوب به انبیاء الهی و نیز کتب مقدس دیگر و حتی کتب مشهور و پرآوازه در قرون قدیم تا جدید به این نتیجه نائل آمدیم که قرآن کریم نه تنها بر تعامل مثبت و انسانی و رفتار احترام آمیز با معلولین تأکید دارد بلکه کسانی که با عبوسیت و ترش‌رویی با معلولین برخورد کرده‌اند، مورد عتاب خداوند قرار گرفته و توبیخ شده‌اند.

اما اذهان مفسرینی که دارای رسوبات جاهلی و غیر ناب بوده از آیات معلولیتی یا ردّ شده و اهتمامی به این آیات نداشته‌اند و یا با تمسک به روایات ضعیف و اسرائیلیات برداشت وارونه عرضه کرده‌اند. مفسرانی که با ذهنیت مثبت و ناب قرآنی به سراغ آیات معلولیتی رفته و به خوبی این آیات را تفسیر کرده‌اند.

مبحث کرامت و تکریم انسان بسیار گسترده در قرآن مطرح شده است. کرامت ذاتی آدمی، و روشی که دیگران از جمله خود قرآن برای طرح و تحلیل آن و به اصطلاح تکریم به کار گرفته ابعاد متنوع و پیچیده دارد.

موضوع تکریم معلولین را به چند شیوه می‌توان در قرآن پی گرفت، از جمله با استفاده از شیوه متکی بر دانش تناسب می‌توان تکریم آنان را اثبات کرد. این مقاله تلاش کرده دامنه متغیرها را محدود به سوره عبس و سوره ص نماید و دیگر مباحث مهم قرآن را ذیل ده آیه نخست سوره عبس و دو آیه ۴۱ و ۴۲ سوره ص مطرح نماید. **روش شناسی:** روش تفسیر قرآن به قرآن، شیوه‌ای است که توضیح آیات و سُور و مفاهیم قرآنی را با استفاده از آیات قرآنی انجام می‌دهد. این روش را می‌توان تفسیر قرآن‌گرا یا تفسیر قرآن محور نامید.

تاکنون روش‌های گوناگون برای تفسیر قرآن مطرح بوده است: تفسیر روایی یا نقلی یا مأثور، تفسیر کلامی یا اعتقادی، تفسیر فقهی یا آیات الاحکام، تفسیر علمی، تفسیر عرفانی، تفسیر فلسفی، تفسیر ادبی، تفسیر اجتماعی، تفسیر تطبیقی، تفسیر باطنی، تفسیر به رأی، تفسیر تربیتی، تفسیر موضوعی، تفسیر واعظانه یا تبلیغی و بالاخره تفسیر قرآن به قرآن.

جمعاً حدود پانزده نوع تفسیر در پانزده سده پس از ظهور اسلام مطرح بوده و ده‌ها تفسیر در هر نوع تألیف و عرضه شده است.^۱ تفسیر قرآن به قرآن در طی قرون همواره مورد توجه کسانی بوده که قرآن را جامع مسائل و راهنمای مسلمانان در

۱. برای انواع شیوه‌های تفسیر نک المفسرون حیاتهم و منهجهم، سید محمدعلی ایازی؛ *اتجاهات التفسیر فی العصر الراهن؛ اتجاهات التفسیر فی مصر، عفت محمد الشرفاوی؛ التفسیر و المفسرون، ذهبی؛ مناہج المفسرین، آل جعفر و السرحان.* در این باره ده‌ها کتاب و مقاله تألیف و عرضه شده است.

همه مشکلات زندگی و بی‌نیاز کننده از دیگر منابع به ویژه سنت می‌دانستند. و گاه کتاب‌های تفسیری کامل با این شیوه تألیف شده است یعنی سوره به سوره و آیه به آیه با همین شیوه بررسی و توضیح داده شده است. و گاه کتاب‌های تفسیری تألیف شده که بعضی از سُور و آیات با این شیوه مطرح شده است. متأسفانه آماری از هر دو گروه از تفاسیر هنوز در اختیار نداریم اما اطلاعات بسیاری از تفسیرهای تدوین یافته به روش قرآن کریم به قرآن در منابع مذکور در پاورقی صفحه قبل و نیز در مقاله دایرةالمعارف قرآن آمده است.^۱

این روش تفسیری که برای توضیح آیات و سُور از خود قرآن مدد جسته و به خود قرآن استنادی جوید، دو رکن یا دو عنصر کلیدی و اساسی دارد. البته این روش متکی و مبتنی بر چند عنصر و رکن است؛ اما رکن‌های اصلی آن دو تا است: یکی خودکفایی قرآن و دوم تناسب یا ارتباط آیات و سُور.

برای مثال برای توضیح و تفسیر آیه A، این مراحل باید طی شود:

۱. آیات و سُور مرتبط با A جستجو و کشف می‌شود.

۲. تنظیم و سامان‌دهی موارد کشف شده

۳. تحلیل و بررسی نوع ارتباط^۲

علم المناسبة (علم تناسب) یکی از علوم قرآن و از دانش‌های بسیار مؤثر در تفسیر قرآن. به ویژه روش قرآن به قرآن است.^۳ خود تناسب متکی بر چند مفروض و دارای مبادی تصویری و تصدیقی است. البته در اینجا، هدف اصلی، بررسی علم تناسب نیست و اجمالاً از آن می‌گذریم. هدف اصلی این مقاله همانطور که قبلاً هم گفته شد، اثبات تکریم معلولین در قرآن از طریق روش تفسیری قرآن به قرآن است.

شبکه آیات تکریم معلولین: برخی از پژوهشگران آیات درباره معلولین را به پانزده دسته تقسیم کرده‌اند. تعریف نابینا و نابینایی و تعریف ناشنوا و ناشنوایی؛ ملاک امتیاز و برتری انسان؛ دفاع از حقوق اجتماعی معلولین؛ مسئولیت همه

۱. دایرةالمعارف قرآن کریم، مرکز فرهنگ و معارف قرآن، ج ۸، ص ۳۲۰-۳۲۳.

۲. المناسبات بین الآيات و السور، ص ۲۰-۲۲.

۳. همان، ص ۱۳ و ۳۱.

انسان‌ها در جامعه سازی بدون تفاوت بین معلول و عادی؛ نفی هر گونه ایذاء و اذیت معلولین؛ رعایت وضعیت آنان و مناسب سازی محیط برای آنان؛ منع استهزاء و مسخره کردن آنان؛ نفی نسبت معلولیت به خداوند.

این عناوین برخی از گروه‌های آیاتی است که برخی این دسته‌ها را تا ۱۵ گروه شمرده‌اند. اما همه پژوهشگران امور معلولین اعتراف نموده‌اند که شاه بیت و مهم‌ترین گروه آیات قرآنی، ده آیه نخست سوره عبس است. این آیات از نظر خطابی و داشتن آرایه‌های بدیعی و بیانی بسیار جذاب و زیبا از نظر محتوا با تمامی وجود از حقوق معلولین حمایت کرده است.

به همین دلیل آزمون و سنجش را از سوره عبس شروع می‌کنیم. می‌دانیم که در قرآن کریم شبکه‌ای از آیات درباره معلولین هست و دوم اینکه بر اساس تحقیقات دانشمندان علوم قرآن می‌دانیم نظم و پیوستگی معناداری بر همه آیات و سوره از جمله آیات مرتبط به معلولین حاکم است و آنها به صورت‌های مختلف یکدیگر را پشتیبانی کرده‌اند.^۱

اما گاه برخی مفسرین به دلیل ذهنیت‌هایی که متأثر از فرهنگ‌های محیط غیر قرآنی است، نسبت به معلولین کم لطفی کرده‌اند و آنگونه که بایسته معلولین است و خداوند می‌خواسته به تفسیر آیات نپرداخته‌اند.^۲

سوره عبس: هشتادمین سوره قرآن کریم به نام سوره عبس یا سوره اعمی نامیده شده و از سوره‌های مکی است. آیات مرتبط با نابینا در این سوره اینگونه است:

عبس و تولی، ان جاء الاعمی، و ما یدریک لعلم یزگی، او یدکر فتنفعه الذکری، اما من استغنی، فانت له تصدی، و ما علیک الا یزکی، و اما من جائک یسعی و هو یخشی فانت عنه تلهی.

مرحوم آیت الله صادقی در تفسیر الفرقان در ده صفحه به تفسیر این آیات پرداخته است. این ده صفحه را ذیل سرفصل من هذا العبوس؟ (آن چهره در هم

۱. تناسق الدرر، ص ۲۵-۲۷؛ دایرة المعارف قرآن کریم، ج ۸، مقاله تناسب.

۲. الوحدة الموضوعیة فی القرآن، ص ۱۳-۱۵.

کشیده کیست؟) آورده است.^۱ هر چند مطالب متنوع ذیل این سرفصل مطرح شده و بهتر بود، چند سرفصل و عنوان می‌آمد تا مطالب جالب ایشان، بهتر طبقه‌بندی و تنظیم شود.

آیت الله صادقی نخست به عَبَسَ می‌پردازد و آیات متناسب با عبس را می‌آورد. نخستین آیه را از سوره الانسان، آیه ۱۰ انتخاب کرده است: یوماً عبوساً قمطیراً.^۲ طریحی قمطیر را به معنای کسی که از حوادث خاص و مشکلات به شدت ناراحت است می‌داند.^۳

شاید دلیل انتخاب نخستین آیه مرتبط به عبوس و عبس همین نکته باشد. یعنی آیت الله صادقی می‌خواسته واژه‌های مترادف با عبوس را از خود قرآن بیاورد و بهترین مترادف را قمطیر یافته است. گمان نمی‌رود که هیچ واژه مترادف دیگر تا این اندازه با عبوس تناسب و ترادف داشته باشد. از این نظر روش آیت الله صادقی بسیار مطلوب است. یعنی ایشان با درایت تفسیری و با استفاده از روش تفسیر قرآن به قرآن فضای بحث را اینگونه ترسیم می‌کند: با ورود عبدالله بن ام مکتوم به عنوان فرد نابینای مطلق به جلسه بزرگان، سران و اشراف مکه با حضور رسول خدا(ص) و سر و صدای او چون می‌پرسید ای رسول خدا(ص) کجایی؟ پرسشی دارم؟ و... فردی از اعضای این جلسه که شاخص و رفتارش بسیار نمایان و در چشم بوده با حالت ناراحتی روی خود را از ابن مکتوم برگردانده و به او پشت کرد. شدت ناراحتی او از این حادثه را با واژه قمطیر خیلی خوب می‌توان نشان داد. چون عبوس مدارج مختلف دارد و به اصطلاح تشکیکی است. ولی قمطیر آخرین حدّ از شدت عصبانیت و عبوسیت است.

به هر حال فاعل «عبس و تولى» که بر اساس روایات اهل سنت رسول خدا(ص) و بر اساس روایات شیعه کس دیگر بوده، قمطیر یعنی بسیار عصبانی بوده است. آیت الله صادقی با استفاده از یکی از تکنیک‌های دانش تناسب یعنی «مترادف

۱. الفرقان، ج ۲۹، ص ۳۹۱.

۲ همان.

۳. مجمع البحرین، ج ۳، ص ۴۶۲.

سازی واژگان» روش تفسیری مورد نظر خودش را اجرا نموده و در ادامه از فن دیگری که در دانش تناسب متداول است استفاده می‌کند. او آیات ۲۱ تا ۲۶ سوره المدثر را می‌آورد. این آیات اینگونه‌اند:

ثم نظر، ثم عَبَسَ وَبَسَرَ ثم ادبر و استکبر، فقال ان هذا الا سحرٌ یؤثر، ان هذا الا قول البشر سألصلیه سَقَر.^۱

این آیات درباره دشمنان اسلام و رسول خدا(ص)، به ویژه دشمنان قرآن کریم است. این آیات هم از نظر مفهومی و هم لفظی پیوند و ارتباط با عبس و عبوسیت و عبوس دارد. دشمنان قرآن کریم را با صفاتی مثل مستکبر، روی گردان و باسر توصیف می‌کند. نیز این دشمنان اعتراف کرده‌اند که قرآن مؤثر است و مثل سحر تأثیر می‌گذارد ولی کلام خدا نیست و سخن بشر است. این فن از دانش تناسب درایت و بسیار هوشیارانه توسط آیت الله صادقی انتخاب شده است. وجوه تناسب عبارت‌اند از: ابن ام مکتوم به عنوان مبلغ دین اسلام، مؤذن رسول خدا، نماینده و جانشین حضرت، قاری و محدث مرتبه نازل همان قرآن است. مخالفان قرآن، رفتارهایی چون پشت کردن به قرآن، تکبر ورزیدن و عدم قبول آن و بیماری بواسیر داشتن، از شدت درد و آلام به هم می‌پیچیدند. نیز کسانی که در آن جلسه به ابن ام مکتوم پشت کردند هم استکبار و آلام روانی داشتند.

مشهور در میان مفسران عامه و خاصه این است که: عده‌ای از سران قریش مانند عتبه بن ربیع، ابو جهل، عباس بن عبدالمطلب، و جمعی دیگر، خدمت پیامبر(ص) بودند و پیامبر مشغول تبلیغ و دعوت آنها به اسلام بود و امید داشت که این سخنان در دل آنها مؤثر شود. مسلماً اگر اینگونه افراد اسلام را می‌پذیرفتند، گروه دیگری به واسطه آنان جذب اسلام می‌شدند؛ نیز کارشکنی‌های آنها از میان می‌رفت و از هر دو جهت به نفع اسلام بود. در این میان «عبدالله بن ام مکتوم» که مرد نابینا و ظاهراً فقیری بود وارد مجلس شد، و از پیغمبر(ص) تقاضا داشت آیاتی از قرآن را برای او بخواند و به او تعلیم دهد، و

پیوسته سخن خود را تکرار می‌کرد و آرام نمی‌گرفت، زیرا دقیقاً متوجه نبود که پیامبر(ص) با چه کسانی مشغول صحبت است.

او آن قدر کلام پیغمبر(ص) را قطع کرد که حضرت(ص) ناراحت شد، و آثار ناخشنودی در چهره مبارکش نمایان گشت و در دل گفت: این سران عرب پیش خود می‌گویند پیروان محمد ناینایان و بردگانند، و لذا رو از عبدالله برگرداند، و به سخنانش با آن گروه ادامه داد.

در این هنگام آیات فوق نازل شد و در این باره پیامبر(ص) مورد عتاب قرار گرفت. رسول(ص) بعد از این ماجرا عبدالله را پیوسته گرامی می‌داشت، و هنگامی که او را می‌دید می‌فرمود: مَرَحَبَا بَمَنْ عَاتَبَنِي فِيهِ رَبِّي: مرحبا به کسی که پروردگارم به خاطر او مرا مورد عتاب قرار داد و سپس به او می‌فرمود: آیا حاجتی داری آن را انجام دهم؟ همچنین پیامبر(ص) چند بار او را در غزوات، در مدینه و جانشین خویش قرار داد.^۱

تکریم مشروط: در منطق قرآن نابینا و شخص معلول اگر اخلاق نیکو و رفتار انسانی داشته باشد مستحق تکریم است. عبدالله بن ام مکتوم به عنوان یک نابینا چون انسان ارزشی است و متعلق به اخلاقیات نیکو بوده، شایسته تکریم و احترام بوده است. قرآن کریم در باب رفتارشناسی ابن ام مکتوم، رفتارهایی مثل خاشع بودن، آگاه بودن و طهارت باطنی داشتن برای او برشمرده است. در واقع خداوند بی‌جهت و بدون دلیل امر به تکریم نابینا و احترام او نمی‌کند؛ نابینا با دیگر مردم تفاوتی ندارد؛ تمایز مردم به تقوا و رفتار انسانی و اخلاقیات نیک آنها است. نابینا به دلیل داشتن ویژگی‌های مطلوب، نظر خداوند را جلب کرد و قرآن کریم کسی که به او بی‌توجهی کرد، توبیخ کرده و با شدت و عتاب با او برخورد می‌کند.

عتاب خداوند نسبت به سران قریش و اشراف آن دوره هم به خاطر رفتارهای غیر انسانی و اخلاقیات مذموم آنها است. هم اکنون در جامعه ایران هم به وضوح پیدا است که آدم‌هایی با جیب پریول و دارای شئون اجتماعی و پست‌های مختلف با

تکبر معلولین را کنار می‌زنند، نابینایی که کنار خیابان ایستاده تاکسی‌ها با بی‌احترامی از کنار او رد شده و او را سوار نمی‌کنند، چه برسد به معلولی که ویلچر داشته باشد. این جامعه که نسبت به قشر معلول عبس و تولی دارد (یعنی با چهره عبوس و درهم کشیده یا با بی‌توجهی به امور معلولین توجه نمی‌کند) حتماً مورد عتاب قرآن کریم است. چنین جامعه‌ای حتماً به انواع بلاها و مصائب گرفتار خواهد شد مگر اینکه رفتارش را عوض کند.

تزام و وظیفه همگانی: تقدم اخلاق بر حقوق، حداقل در جامعه معلولین حتمیت دارد. چون اگر بهترین مواد حقوقی درباره رعایت قوانین معلولین تصویب گردد ولی مردم در زمینه احترام معلولین توجیه نشده باشند، این قوانین اجرا نخواهد شد یا بد اجرا خواهد شد و پیامدهای منفی بسیار به بار می‌آید. اما اگر مسئولین، مدیران در همه رده‌ها احترام و رعایت شوئون معلولین را به عنوان یک وظیفه قطعی و وظیفه شرعی پذیرفته باشند، قوانین مصوب و احکام شرعی هم مراعات خواهد شد.

سوره عبس همین نکته را در دو محور یادآور شده است:

الف: توبیخ و عتاب به هنگام عدم احترام به آنها.

ب: التزام خواسته معلولین با خواسته دیگران و تقدم خواسته معلول.

از این سوره می‌آموزیم هر کس در هر رده‌ای باشد اگر احترام معلولی را مراعات نکرد؛ معلول فقیه باشد چه از طبقات پایین جامعه باشد، عموم مسلمانان وظیفه دارند، عبس و ترش‌رو را توبیخ کنند. عملی و اجرایی ساختن این نکته، موجب رواج فرهنگ احترام به معلولین می‌شود. متأسفانه در جامعه ما برعکس است. معلولین به صورت‌های مختلف مورد استهزاء و اذیت و حق‌کشی قرار می‌گیرند و صدای کسی هم در نمی‌آید.

چند درس مهم از این سوره می‌توان گرفت:

۱. اولین و مهم‌ترین درس اینکه، رهبران اجتماعی و هر شخص در هر پست و مقامی، باید به اقصای محروم و فقیر به ویژه معلولین احترام بگذارند.
۲. اگر مشاهده شود شخصی به معلولین بی‌احترامی می‌کند و عملاً یا قولاً می‌خواهد آنان را خوار نماید، باید با عتاب و به شدت با او برخورد شود تا متوجه کار

اشتباه خود شود. متأسفانه در جامعه ما وقتی مثلاً نایب‌نایی در جمعی حاضر می‌شود یا از محل پر ازدحامی عبور می‌کند، اغلب او را مضحکه قرار داده و رفتار او را دستاویزی برای تمسخر و خنده قرار می‌دهند. مهم‌تر اینکه مشاهده نشده کسی یا کسانی این رفتار جمع را نقد کنند و با عتاب به جمع حاضر بگویند این کار شما خطاست.

۳. خداوند در این آیات، جنبه‌ها و ویژگی‌های مثبت فرد نایب‌نای را ذکر می‌کند و می‌فرماید این فرد نایب‌نای، تقوی و تذکار دارد. از مواردی که جمع حاضر منفی می‌پنداشته‌اند؛ مثل ورود سر زده نایب‌نای به جمع و بیان درخواست‌های مکرر و همین رفتارها موجب وهن و تحقیر او شده، در قرآن یادی نمی‌شود مثل اینکه این رفتارهای نایب‌نای اهمیت‌ی ندارد و مهم تقوی، تزکیه و متذکر بودن است. بنابراین نایب‌نای از حیث نایب‌نای بودن مطلوب نیست بلکه شخصیت و رفتارهای انسانی او مطلوبیت دارد.

۴. این آیات مسئولیت رهبران و مدیران جامعه اسلامی را مشخص می‌کند و مسئولیت سامان دهی به جو و فضای جامعه را بر عهده آنان می‌گذارد. اینان باید برنامه‌های تکریمی برای معلولین داشته باشند و علاوه بر آنان جامعه را توجیه کنند تا رفتار تحقیرآمیز با آنان نداشته باشند.

۵. قرآن با تأکید و تصریح می‌فرماید ارزش‌های مقبول، ثروت، مکننت، منزلت و مقام اجتماعی نیست. نایب‌نای متعلق به طبقه فقیر جامعه چون تقوی و تزکیه دارد برتر از ثروتمندان و سرمایه دارانی است که این ویژگی‌ها را ندارند.

۶. مدیران جامعه به جای تمایل به اغنیاء و کنز اندوزان باید متوجه مردم بی‌نوا و محتاج باشند.

۷. نقص عضو و معلولیت نباید موجب تحقیر شود، بلکه معلول متقی و مذکی برترین فرد جامعه است.

۸. غفلت مسئولین از معلولین فقیر ولی خدا ترس پذیرفته نیست و مدیران جامعه باید از این قشر مطلع باشند و به مشکلات آنان رسیدگی نمایند.

پیامبر دارای آسیب جسمانی: دومین مورد آیات مرتبط به حضرت ایوب با محوریت آیات ۴۱ و ۴۲ سوره ص است. با توجه به اینکه بالاترین مدارج انسانی،

انبیاء و رسولان الهی هستند، قرآن کریم با طرح آسیب جسمی حضرت ایوب درصدد فهماندن این نکته است که معلول می‌تواند به بالاترین مدارج انسانیت برسد یا والاترین انسان‌ها شاید معلول شوند. معلولین آدم‌های بدبخت، منزوی، ناتوان، عقب مانده و بی‌خاصیت نیستند بلکه انسان‌هایی هستند که هر چند يك حس یا يك عضورا فاقداند ولی در عوض توانایی‌های دیگر دارند و در برخی زمینه‌ها از دیگران برتری دارند.

بر اساس مدارك و اسناد حضرت ایوب از نوادگان حضرت اسحاق و نوه حضرت ابراهیم بود. او با اینکه پیامبر بود ولی به آسیب جسمی و معلولیت دچار شد. در قرآن مشکلات جسمی ایوب با دو واژه ضُرُّ و نُصَب بیان شده است. ایوب خطاب به خداوند می‌گوید:

« وَ أَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسْنِي الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ »^۱

و نیز « وَأَذْكُرْ عَبْدَنَا أَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسْنِي الشَّيْطَانَ نُبْصِبِ وَعَدَابِ »^۲

مفسرین کلمه ضُرُّ (بر وزن حر) را اینگونه توضیح داده و معنا کرده‌اند: هر گونه بدی و ناراحتی که به روح و جان یا جسم انسان برسد، و همچنین نقص عضو، از بین رفتن مال، مرگ عزیزان، پایمال شدن حیثیت، و مانند آن گفته می‌شود.^۳

آیت الله صادقی نُصَب را به رنج، ناراحتی شدید؛^۴ فقدان صحت جسمی،^۵ بیماری، ناتوان از روی پا راه رفتن، فاقد توانایی حرکت؛^۶ بیماری؛ رنج و سختی موجود در اعضاء و جوارح ظاهری^۷ معنا کرده است. واژه نصب در کتب لغت به معنای گوش بریده و کسی که قدرت حرکت و راه رفتن ندارد یا فاقد قدرت حرکتی

۱. سوره انبیاء، آیه ۸۳.

۲. سوره ص، آیه ۴۱.

۳. تفسیر نمونه، ج ۱۳، ص ۴۷۷-۴۷۹؛ تفسیر المیزان، ج ۱۴، ص ۴۴۳ و ج ۱۷، ص ۳۱۷-۳۲۰.

۴. ترجمان فرقان، ج ۴، ص ۴۰۱ (ذیل آیه ۴۱ سوره ص).

۵. الفرقان، ج ۲۴، ص ۲۱۲.

۶. همان، ص ۲۱۴.

۷. همان، ص ۲۱۸.

است آمده است.^۱ طریحی هر نوع مشکل و نقص در بدن یا نقص عضورا نصب می‌داند.^۲

سرگذشت حضرت ایوب به تفصیل در سوره ص، سپس در سوره انبیاء آمده است. و صاحب الفرقان به تفصیل به بررسی و تفسیر آیات با استفاده از روش تفسیر قرآن به قرآن و استفاده از شیوه‌های متناسب پرداخته است. آوردن همه مباحث و تجزیه و تحلیل آنها فرصت واسع می‌طلبد. فقط چند نکته‌ای که مرتبط به معلولین، حقوق معلولین و احترام به معلولین است مطرح می‌کنم.

۱- در عهد عتیق (تورات) يك كتاب مفصل (حدود پنجاه صفحه) به نام ایوب هست. بسیاری از بدفهمی و کج‌فهمی‌ها درباره شخصیت حضرت ایوب و نیز درباره معلولین از طریق کتاب ایوب تورات وارد فرهنگ ما شده است. مثل استهزاء و مسخره کردن ایوب به عنوان بیمار زمین‌گیر؛ رسوخ شیطان در روح و ذهن ایوب و راهنمایی اشتباه او؛ سیطره شیطان بر او؛ عامل بیماری و معلولیت او خداوند است؛ فقدان اراده و توانایی در برابر شیطان و تسلیم شدن و چندین قضیه دیگر در این کتاب مطرح شده است.^۳ موضوعات مندرج در تورات اعم از کتاب ایوب و چند کتاب دیگر، در راهنمای کتاب مقدس آمده است.^۴

آیت الله صادقی به تفصیل نکات کتاب ایوب را گزارش کرده و پس از بررسی آنها، با دیدگاه‌های قرآن مقایسه کرده است. قرآن در بسیاری از موارد دیدگاه‌هایی دارد که نقش سازنده در زندگی معلولین دارد. در قرآن به صراحت آمده که شیطان راه و نفوذ در تعقل و ذهنیت و قلب انبیاء ندارد، فقط شیطان یا پیروان او می‌توانند پیامبران را به زحمت انداخته و موجب مشکلاتی در مسیر آنها شوند. اما پیامبران با درایت، تدبیر و استعانت از خداوند مشکلات و موانع را از پیش پای خود برداشته

۱. فرهنگ بزرگ جامع نوین، احمد سیاح، ص ۱۶۰۳-۱۶۰۴.

۲. مجمع البحرین، ج ۱، ص ۱۷۲.

۳. کتاب مقدس: عهد عتیق و عهد جدید، ص ۷۸۵-۸۳۹.

۴. نک: قاموس کتاب مقدس، ص ۱۴۶-۱۴۸؛ فهرس الموضوعات الکتباییه، ص ۲۸.

و راه حرکت خود به سوی اهداف الهی را باز می‌نمایند.^۱ کتاب ایوب عهد عتیق، گناهان ایوب و پرده‌داری او و آلودگی او به خباثت را علت همه مشکلات، بیماری‌ها، معلولیت و دیگر مصائب دنیوی ایوب می‌داند. اما قرآن هرگز چنین دیدگاهی را ترویج نمی‌کند. بلکه او را خداگرا، متقی، صابر و دارای اخلاق حسنه و قلبی پاک می‌داند. سرنوشت او هم به دلیل صبور بودن و استقامت در برابر مشکلات و متاع معلولیت رقم خورد؛ بر همه مشکلات فائق آمد و خداوند به او همه انواع امکانات و ذخائر را اعطاء کرد. بنابراین ایوب قرآنی می‌تواند الگو و اسوه مناسبی برای معلولین باشد ولی ایوب تورات را باید به فراموشی سپرد و از زندگی معلولین حذف کرد.^۲ چون معلولیت ایوب توراتی مصنوع گناه است.

۲- آیت الله صادقی آیات مرتبط به آیات ۴۱ و ۴۲ سوره ص را شناسایی و آورده است و به تکمیل مبحث پرداخته است. مهم‌ترین آیات مرتبط به دو آیه فوق، آیات ۸۳ و ۸۴ سوره انبیاء است. این چهار آیه که تناسب واضحی دارند اینگونه می‌باشند:

و اذکر عبدنا ایوب اذ نادى رَبَّهُ انى مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ ارْكض
برجلك هذا مغتسل بارد و شراب.^۳

وَ أَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنَّى مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ، فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَكَشَفْنَا
مَا بِهِ مِنْ ضُرٍّ وَآتَيْنَاهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِّنْ عِنْدِنَا وَذِكْرَىٰ لِلْعَابِدِينَ.^۴

نکات فراوانی در این چهار آیه هست و آیت الله صادقی به دقت به شرح و تفسیر آنها پرداخته است. اهم این نکات عبارت‌اند از:

- ایوب نمی‌گوید شیطان بر من چیره شده و من نعوذ بالله شیطانی و پلید شده‌ام بلکه با خدا را ندا می‌دهد و با خداوند درد دل می‌کند که شیطان مشکلات جسمی و ناتوانی‌هایی را بر بدنم عارض کرده است. یعنی در همین حال هم متوجه

۱. الفرقان، ج ۲۴، ص ۲۱۵-۲۱۷.

۲. همان، ص ۲۱۳-۲۱۴.

۳. سوره ص، آیات ۴۱ و ۴۲.

۴. سوره انبیاء، آیات ۸۳ و ۸۴.

خداوند بوده است.

این دیدگاه مخالف همه خرافاتی است که شیطان را حاکم و مسلط به معلولین می‌داند و معلولیت را به دلیل حلول شیطان در بدن انسان ارزیابی کرده و از این رو نتیجه‌گیری کرده‌اند که معلولین از جرگه انسانیت خارج شده و باید کشته شوند یا تبعید شوند!

- همان‌جا که ایوب با خداوند از تلاش شیطان درد دل می‌کند، برای حل مشکل باز به خداوند پناه می‌برد و می‌گوید تو ارحم الراحمین هستی یعنی می‌توانی این مشکل را مرتفع کنی. خداوند هم به او پاسخ مثبت داد و به او دستور داد پایش را به زمین بزند. با اینکه ایوب توان حرکت نداشته و به اصطلاح معلول حرکتی بوده ولی خداوند به او امید می‌دهد که روی پای خودت بایست و تلاش کن. پس از آن بود که چشمه آب گوارا و شفاف‌بخش ظاهر شد و ایوب با شستشوی خود در آن آب و با نوشیدن از آن آب بهبود یافت. نیز می‌فرماید صاحب امکانات مثل فرزندان شد.

خداوند در پایان آیه ۸۴ سوره انبیاء می‌فرماید این رخداد عبرت و درسی برای کسانی است که عابد و خداگرا هستند.^۱ غیر از چهار آیه فوق آیات دیگری درباره ایوب هست:

- ایوب از انبیاء بود؛^۲ با اینکه پیامبر بود به معلولیت دچار شد چون عوامل شیطانی می‌خواستند مانع فعالیت‌هایش شوند.

- بر ایوب وحی نازل می‌شد.^۳

- ایوب هدایت یافت و از بندگان شایسته و نیکوکار بود.^۴

- صبر پیشه و شکیبیا بود.^۵

- ایوب اواب بود یعنی همواره به خداوند نظر داشت و در راه خدا تلاش می‌کرد.^۱

۱. الفرقان، ج ۹، ص ۲۲۳-۲۲۴ و ج ۲۴، ص ۲۱۳-۲۱۵.

۲. سوره انعام، آیه ۸۴.

۳. سوره نساء، آیه ۶۳.

۴. سوره انعام، آیات ۸۴ و ۸۷.

۵. سوره ص، آیه ۴۴.

- ایوب دارای کتاب، نبوت و داوری بود.^۲

خلاصه اینکه بر اساس آیات قرآنی، معلول می‌تواند داوری داشته باشد، معلول می‌تواند نبوت و کتاب الهی داشته باشد و همه ویژگی‌های شمرده شده در آیات حضرت ایوب می‌تواند در ارتباط با معلولین مطرح شود.

از سرگذشت حضرت ایوب این نکات را می‌توان آموخت:

- خداوند عامل بیماری و مصائب ایوب نبود بلکه عوامل شیطانی نقش داشتند. در این زمان از برخی معلولین شنیده می‌شود که از خداوند گلایه و شکوه می‌کنند و او را عامل معلولیت خود می‌دانند در حالی که خداوند ارحم الراحمین است و بدی بندگان را نمی‌خواهد.

- او با تلاش و تدبیر و نیز با صبر و درایت همچنین با استعانت از خداوند بر مشکلات فائق آمد و به مقامات و مدارج عالی رسید.

یعنی ایوب بر اثر معلولیت نه تنها بیچاره و بدبخت نشد بلکه معلولیت، آزمودنی دشوار و پُلی بود که با گذر از آن به امکانات و ذخائر فراوان برسد.

تعریف معلولیت: از نظر قرآن اعمی، اضم و اعرج یعنی گروه‌های معلولین، بینایی، شنوایی و حرکتی تعریف دیگری دارند. کسی که بینایی ندارد، ناتوان نیست بلکه ناتوان بینایی است که به دلیل نداشتن ضمیر پاک و عقل صحیح و قلب سالم توانایی دیدن حقایق و درک واقعیت‌ها را ندارد.

همینطور کسی که شنوایی ندارد. اما کسی که پای برای راه رفتن ندارد، ناتوان نیست، بلکه ناتوان کسی است که در راه خدا و در راه خدمت به مردم قدم برنمی‌دارد. از این رو قرآن کریم از اساس صورت مسئله را تغییر داده و تعارف دیگری عرضه کرده است.^۳

از این رو نابینا، ناشنوا و معلول حرکتی هیچ تفاوتی با دیگران ندارند. اگر کسی شتر برای راهپیمایی یا در این زمان ماشین برای مسافرت نداشته باشد، آیا در

۱. همان.

۲. سوره انعام، آیات ۸۹-۹۰.

۳. الرسائل و المقالات، ص ۲۱-۲۰.

انسانیت کمبود دارد؟ آیا می‌توان گفت این فرد در انسانیت کمبود و نقصان دارد؟ همین‌طور است کسی که چشم و شنوایی ندارد. اما ملاک‌هایی را برشمرده که بر اساس این ملاک‌ها هر انسانی داشته باشد فاقد انسانیت است. آیت الله صادقی تلاش کرده ذیل آیات یکم تا دهم سوره عبس این ملاک‌ها را برشمارد. خلاصه برداشت او این است که ناینمایی که به مجلس آمد فقط بینایی نداشت ولی کسی که به او توهین کرد و با ترش‌روی و عبوسیت با او رفتار کرد، صفات انسانی ندارد.^۱

موفقیت معلولین: مورخین تاریخ تمدن بر این نکته تأکید دارند که قرآن کریم و رسول خدا(ص) با تبلیغ علم دوستی و اهتمام به سوادآموزی و علم‌آموزی، توانستند اعراب بی‌فرهنگ و عاری از کوچک‌ترین نهادها و سازمان‌های فرهنگی را به سوی فرهنگ‌سازی و تمدن‌سازی جلب کرده و تمدن عظیم اسلامی را پایه‌ریزی کنند. نقش همه اقشار توسط مورخین بررسی شده‌اند؛ و نقش پزشکان، دام‌پزشکان، ناشران، کتابداران و واقفان در تمدن اسلامی بررسی شده است. اما مورخین و تمدن‌پژوهان کمتر به بررسی نقش معلولین در تمدن و فرهنگ اسلامی پرداخته‌اند با اینکه راویان و دانشمندان فراوانی معلول بوده‌اند.

البته قرآن و رسول خدا(ص) در شرایطی بر رفتار احترام‌آمیز و انسانی با معلولین تأکید نمودند که در متمدنی‌ترین فرهنگ‌های عصر باستان معلولین را شیطان زده، جن زده، رسوخ‌پلیدی در کالبد آنان و امثال اینها می‌دانستند. یعنی معلولیت و مثلاً نداشتن حس بینایی یا ناشنوایی را نه به دلیل فعل و انفعالات در بدن آدمی یا در طبیعت می‌دانستند بلکه به ماوراء الطبیعه و اساطیر ربط داده و پای عناصری مثل گناه، ارواح خبیثه و جن و پری را پیش می‌کشیدند.

در چنان عصری اسلام و قرآن با صدای بلند از معلولین دفاع کرد؛ معلولین را مساوی و برابر با دیگر انسان‌ها در انسانیت و حقوق متعارف دانست؛ معلولین را واجب‌الاحترام و لازم‌التکریم دانست؛ کسی را که با آنها برخورد منفی و عبوسانه داشت به شدت توبیخ کرد، اعلام نمود پیامبر الهی هم می‌تواند معلول باشد؛ اعلام

کرد بزرگ‌ترین مسئولیت‌ها، مقامات سیاسی و پست‌های اجتماعی و فرهنگی را می‌توان به معلولین سپرد و خلاصه قرآن و اسلام نخستین رسانه‌ای شدند که در تاریخ انسان سنگ بنای جدیدی برای معلولین ایجاد کردند. این اقدام در طی سال‌ها و قرون دارای تأثیر و پیامدهای فراوان بوده است. نخستین تأثیر آن در عصر رسالت و دوره حضور رسول خدا(ص) اتفاق افتاد و آن همکاری و همیاری معلولین با تمام وجود از خط مشی رسول خدا و اقدامات حضرت رسول بود. کسانی مثل عبدالله بن ام مکتوم که در کودکی بینایی خود را کاملاً از دست داده بود مبلغ حضرت بود و به عنوان یک رسانه عمومی تبلیغ می‌کرد. هم‌روایات حضرت را نقل کرده است. چون نابیناها حافظه بسیار قوی داشتند و در آن زمان دستگاه‌های امروزی ضبط صدا نبود، نابیناها چون فلش و کامپیوترهای امروزی به ذخیره سازی و دانلود می‌پرداختند.

البته در فرهنگ‌ها و جوامع دیگر هر جا به معلولین احترام گذاشته شد، استعداد‌های آنها شکوفا شد و خدمات بزرگی به بشریت نمودند. به همین دلیل ادیسون (۱۸۴۷-۱۹۳۱م) ناشنوا برق و لامپ را اختراع کرد و خدمت بزرگی به انسان نمود، سولیوان (۱۸۶۶-۱۹۳۱م) پژوهشگر و نویسنده آمریکایی و ده‌ها نویسنده، پژوهشگر، مخترع در قرن جدید در اروپا و آمریکا درخشیده‌اند. عجیب اینکه غربی‌ها با اقتباس از متون دینی ما به حقوق انسان و کرامت انسان توجه جدی‌تر داشته‌اند.

نتیجه‌گیری: بر خلاف تورات و انجیل که نگاه‌های منفی نسبت به جامعه معلولین دارند، قرآن از نگاه مثبت به آنها پرداخته و با تشویق آنان به داشتن اخلاقیات حسنه و زندگی انسانی بستر مناسب برای جلب همکاری آنها در جامعه سازی قرآنی شد.

معلولین به دلیل داشتن استعدادها و ظرفیت‌های خوب بلکه عالی سرمایه‌های ملی و معنوی هر جامعه محسوب می‌شوند. در اسلام هم قرآن با راهنمایی صحیح آنان، مسیر درستی پیش روی آنان گذاشت. رهبران دینی مانند رسول خدا(ص) و ائمه(ع) هم با تدابیر و راهنمایی‌های سازنده زمینه فعال شدن آنان در انواع عرصه‌های فرهنگی و اجتماعی را گشودند. نتیجه این تلاش‌ها در تاریخ به خوبی

پیدا است.

اما متأسفانه امروز در جهان اسلام به ویژه در ایران خط‌مشی مطلوب و سازنده برای معلولین سراغ نداریم. این مقاله با بازخوانی پرونده معلولین در قرآن تلاش کرده تجربه تاریخی صدر اسلام را یادآوری کند؛ بلکه مسئولین و مدیران جامعه به احیای قرآن در این بخش از جامعه بپردازند. احیای قرآن مقوله‌ای ذهنی و صرفاً تئوریک نیست بلکه زنده کردن دستورات قرآن و اهتمام به راه کارهای قرآنی در عصر کنونی است.

الگوهایی که در قرآن کریم مطرح می‌شده می‌توان امروزه برای سامان‌دهی به فرهنگ و جامعه معلولان بهره گرفت. پیش از هر کاری لازم است نکات و آموزه‌ها و معارف قرآنی استخراج و به صورت کتاب و مقاله در اختیار مردم قرار گیرد و از این طریق فرهنگ سازی صورت پذیرد.

وظیفه اصلی تشکل‌ها و مراکز مرتبط به معلولان اعم از دولتی و مردمی در فرهنگ سازی است. چون مردم ایرانی و مسلمان هستند در فرهنگ سازی باید به این دو مؤلفه توجه داشت.

اسناد و مدارک

با همکاری بنیاد روشندان اصفهان؛ مرحله استانی مسابقات علوم و معارف قرآنی سازمان بهزیستی دی ماه برگزار می‌شود.^۱

The screenshot shows the website 'Etsfan News.ir' with a news article titled 'فرم ان مسابقه قرآنی' (Quranic Competition Form). The article text includes: 'با همکاری بنیاد روشندان اصفهان، مرحله استانی مسابقات علوم و معارف قرآنی سازمان بهزیستی دی ماه برگزار می‌شود.' (With the cooperation of the Aصفهان Foundation for the Promotion of Islamic Studies, the provincial stage of the Quranic Science and Literature Competition of the Ministry of Health and Welfare Organization will be held in December.)

میزبانی ایران برای برگزاری مسابقات بین‌المللی قرآن کریم نایب‌نایان جهان اسلام^۲

The screenshot shows a news article with the title 'میزبانی ایران برای برگزاری مسابقات بین‌المللی قرآن کریم نایب‌نایان جهان اسلام'. The article text includes: 'عفو هیئت مدیره الحادیه تشکیل‌دهای قرآنی کشور گفت: بیش از 600 موسسه و تشکل قرآنی در سطح کشور وجود دارد.' (The Executive Board of the Islamic Education Foundation said: more than 600 Islamic organizations and structures exist at the national level.)

۱. اتقان، سه شنبه ۱۰ آبان ماه ۱۳۹۴.

۲. خبرگزاری فارس، دوشنبه ۸ آبان ۱۳۹۴.

راه‌اندازی کارگروه «ساماندهی چاپ و نشر قرآن به خط بریل»

راه‌اندازی کارگروه «ساماندهی چاپ و نشر قرآن به خط بریل»

گروه ادب: کارگروه ساماندهی چاپ و نشر قرآن به خط بریل توسط سازمان بهزیستی کشور، راه‌اندازی و مسئول آن نیز طی حکمی از سوی رئیس این سازمان معرفی شده است.

تاریخ: ۵ اسفند ۱۳۹۴ - ۱۱:۲۷

کد خبر: ۳۴۷۸۰۱۵

به گزارش خبرگزاری بین‌المللی قرآن (ایکنا)، بر اساس یکی از مصوبات شورای عالی قرآن سازمان بهزیستی کشور کمیته‌ای با عنوان «چاپ و نشر قرآن به خط بریل» راه‌اندازی شده است که حکم مسئول این کمیته توسط رئیس سازمان بهزیستی صادر شده است.

بر اساس این حکم که سیدمرتضی نیکزاد را به عنوان مسئول این کمیته معرفی کرده آمده است؛ نظر به تعهد و تجارب ارزشمند جنابعالی در زمینه فعالیت‌های قرآنی مرتبط با روشندان کشور و به پیشنهاد حوزه فرهنگی سازمان بهزیستی به موجب این ابلاغ به عنوان «مسئول کارگروه ساماندهی چاپ و نشر قرآن به خط بریل» که توسط شورای عالی قرآن سازمان برگزار می‌گردد منصوب می‌شوید. با عنایت به لزوم نشر و گسترش فرهنگ قرآنی در میان جامعه روشندان کشور که از اصلی‌ترین ضروریات آن آماده‌سازی و نشر مصحف شریف به خط بریل می‌باشد، از جنابعالی انتظار دارم در راستای ساماندهی و یکسان‌سازی چاپ و نشر قرآن به خط بریل در کشور با هماهنگی و نظارت شورای عالی قرآن سازمان و بهره‌گیری از پژوهش‌ها و نظرات تخصصی کارشناسان علوم قرآنی کشور تمامی توان خود را به کار بندید.

یادآور می‌شود این کارگروه در جلسه آینده شورای عالی قرآن سازمان بهزیستی که به احتمال زیاد قبل از پایان سال خواهد بود، رسماً راه‌اندازی خواهد شد.

پیام آیت الله صافی گلپایگانی به مسابقات سراسری قرآن معلولان

سازمان شهروندان معلولان استان آذربایجان شرقی و غربی و معاونت امور معلولان استان آذربایجان شرقی

پایگاه اطلاع رسانی دفتر حضرت آیت الله العظمی صافی گلپایگانی

The Official Website of Grand Ayatollah Saafi Golpaygani

فارسی English العربية Urdu

پیام حضرت آیت الله العظمی صافی به مسابقات سراسری قرآن کریم ویژه نابینایان و معلولان جسمی حرکتی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قال الله تعالى: إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّذِي هُوَ أَوْسَمُ وَيَضَرُّهُ لِلَّذِي هُوَ أَرْجَسُ إِنَّ الْقُرْآنَ لَهَادٍ لِلرَّحِيمِ

از حرکتهای بسیار امید بخش و سازنده که برکات معرفتی و تربیتی و اجتماعی آن جامعه را به سوی درجات رفیع معنوی و ارزش های والاّی انسانی سیر می دهد، گرایش مردم، مخصوصاً نسل جوان به آشنایی با قرآن کریم و معارف و هدایت های این کتاب بزرگ آسمانی است که عمده انگیزه روز به روز این حرکت رو به جلو و در حال گسترش است.

بعضی از حقایق مهم قرآن کریم این است که مخاطب خطابات تازه قرآن که به عنوان آنها اینها الناس یا ه یا اینها الذین آمنوا آمده همه مردم و افراد مومن ی باشند و اختصاص به صنف یا نژادی خاص ندارد؛ معلولان را مانند سالم و نابینا را مانند بینا مخاطب ساخته و همه بخصان از این خوان بهناور نعمت های معنوی بهره مند می شوند.

این هم پلن فرق بزرگ بین نعمت های جسمانی و معنوی و روحی و حقیقی است که از نعمت های جسمانی بعضی برخوردارند؛ مانند نعمت بینایی، نعمت گویایی، نعمت شنوایی، نعمت لاملفی و نعمت حال و بعضی دیگر مثل نابینایان و ناشنویان یا بیماران از آن محرومند؛ ولی نعمت های روحی، معنوی و اخروی نصیب همه و هر کس که اوقات آن را داشته باشد می شود؛ اگر چه از نعمت های جسمانی و توانایی های بدنی محروم باشند، همه می توانند مومن باشند، همه می توانند در معرفه الله خداشناسی، ایمان به خدا، معاد، پیغمبر و امام خود را به درجات عالی برسانند.

بنا کنشاق که از نعمت های ظاهری محرومند ولی از نعمت های حقیقی به مراتب از آنها که بهترین نعمت های ظاهری را دارا هستند، بهره مندند.

بر این اساس این برنامه قرآنی و امام به گسترش فرهنگ قرآن بین معلولان مومن و عزیز، بسیار قابل تقدیر و افتخار قرآنی است.

اینجانب به سهم خود از همه عزیزانی که در خدمت این برنامه توفیق کسب ثواب دارند به ویژه سازمان بهزیستی کشور و مسئولان محترم آن تشکر می نمایم.

امید است در پرتو شتاب به تقویت قرآن و عترت) ملت و جامعه اسلامی هوارا به جایگاه رفیع تر علم و عمل و رشد و معرفت ناکلی گردد و با الهام از این دو سرمایه نفیس، فرهنگ قرآنی در جامعه ما و کشورهای اسلامی حاکم گردد.

والسلام علیکم ورحمة الله

۲۷ شعبان المعظم ۱۴۲۹

لطف الله صافی

پیام فوق را مرجع تاریخچه جهان اسلام حضرت آیت الله العظمی صافی گلپایگانی مدظله العالی در پاسخ به نامه جناب آقای دکتر قهقره رئیس محترم سازمان بهزیستی کشور بمناسبت برگزاری بیست و هشتمین دوره مسابقات سراسری قرآن کریم ویژه نابینایان و اولین دوره مسابقات سراسری قرآن کریم ویژه معلولان جسمی حرکتی، بیان فرمودند.

دعوت‌نامه دومین جلسه "شورای عالی قرآن سازمان بهزیستی کشور

بسمه تعالی

برادر ارجمند جناب آقای محمد نوری

مدیر محترم دفتر فرهنگ معلولین

سلام علیکم

احتراماً به استحضار می‌رساند؛ دومین جلسه "شورای عالی قرآن سازمان بهزیستی کشور" در روز یکشنبه مورخ ۹۴/۵/۱۸ از ساعت ۱۰ الی ۱۱:۳۰ در محل سالن جلسات دفتر ریاست واقع در طبقه دهم ساختمان ستاد مرکزی سازمان بهزیستی کشور با حضور ریاست محترم سازمان جناب آقای دکتر محسنی بندپی برگزار می‌گردد که از حضرت‌تعالی دعوت می‌گردد در این جلسه حضور بهم رسانید.

دستور جلسه:

- تقدیم احکام جدید اعضای محترم شورا
- اتافی فکر که متخصص در رشته‌های مختلف باشند. بررسی تشکیل دبیرخانه شورای عالی قرآن / خط‌مشی. اهداف / برنامه بلند مدت و کوتاه مدت / آیین‌نامه
- بررسی آیین‌نامه اجرایی جشنواره‌های فرهنگی آموزشی قرآن و عترت سازمان
- بررسی چگونگی تشکیل دبیرخانه برگزاری مسابقات بین‌المللی قرآن ویژه نابینایان و معلولین جهان اسلام
- بررسی وضعیت نشر قرآن بریل
- بررسی تشکیل بانک اطلاعاتی نخبگان جامعه معلولان و نابینایان کشور
- تعیین زمان‌بندی برگزاری جلسات بعدی
- توفیق روز افزون جنابعالی را از خداوند متعال خواهانم.

سید مهدی سید محمدی

مشاور رئیس و سرپرست امور فرهنگی سازمان

آدرس: ضلع شمالی پارک شهر - خیابان شهید فیاض بخش - سازمان بهزیستی کشور - طبقه دهم - سالن جلسات

تفاهم‌نامه همکاری سازمان فعالیت‌های قرآنی دانشگاهیان کشور و سازمان بهزیستی کشور

تاریخ: ۹۵/۱/۲۱
شماره: ۳۸، ۳۸، ۳۸

سازمان بهزیستی کشور
سازمان فعالیت‌های قرآنی
دانشگاهیان کشور

تفاهم نامه همکاری سازمان فعالیت های قرآنی دانشگاهیان کشور و سازمان بهزیستی کشور

به منظور دستیابی به اهداف مشترک در خصوص جامعه هدف سازمان در حوزه تقویت بنیه علمی و تخصصی جامعه هدف سازمان در حوزه علوم قرآنی و نیز توانمند سازی مبتنی بر فرهنگ انسان ساز قرآن کریم این تفاهم نامه همکاری فی مابین سازمان فعالیت‌های قرآنی دانشگاهیان کشور به نمایندگی آقای دکتر حمید صابر فرزام و سازمان بهزیستی کشور به نمایندگی حجت الاسلام آقای سید مهدی سید محمدی تنظیم و تصویب گردید.

زمینه های همکاری :

- ۱- برگزاری طرح آموزشی دانشجو معلم ویژه دانشجویان تحت پوشش سازمان بهزیستی
- ۲- برگزاری دوره های کارآفرینی توسط مرکز رشد فعالیت های قرآنی ویژه افراد تحت پوشش و کارمندان سازمان بهزیستی
- ۳- برگزاری دوره های آموزشی و شبکه سازی خبرنگاری افتخاری قرآن ویژه افراد تحت پوشش و کارمندان سازمان بهزیستی
- ۴- همکاری در حوزه تبلیغاتی و نشر اخبار و فعالیت های قرآنی سازمان بهزیستی توسط خبرگزاری بین المللی قرآن ایکنا
- ۵- تعامل و همکاری سرویس هنر خبرگزاری ایکنا و خانه فرهنگ و هنر سازمان بهزیستی
- ۶- انجام فعالیت های پژوهشی مورد نیاز سازمان بهزیستی با همکاری مرکز پژوهشی مطالعات میان رشته ای سازمان فعالیت های قرآنی
- ۷- تعامل و همکاری در بازاریابی و فروش محصولات مذهبی تولیدی افراد تحت پوشش سازمان بهزیستی با مرکز رشد سازمان فعالیت های قرآنی
- ۸- برگزاری دوره های دستورالعمل آموزش مربیان، مدیران و موسسان مهدهای کودک سراسر کشور با رویکرد قرآنی با هماهنگی درون سازمانی

تبصره:

همچنین مقرر شد با تشکیل ستاد و کمیته مشترک به منظور فراهم نمودن زمینه های عملیاتی شدن و پیگیری مفاد تفاهم نامه و تدوین طرح های تفصیلی برای هر یک از زمینه های همکاری اقدام شود.

رئیس سازمان فعالیت های قرآنی
دانشگاهیان کشور
حمید صابر فرزام

سید مهدی سید محمدی
مشاور ریاست و سرپرست دفتر امور فرهنگی
سازمان بهزیستی کشور

فعاليات قرآنية جامعه معلولان

محمد نوري

دفتر فرهنگ معلولين
دار الثقافة للمعوقين
Handicap Cultural Center